POLIROM Top 10+

GUY DE

MAUPASSANT

Un caz de divorţ

Povestiri fantastice

GUY DE MAUPASSANT

Un caz de divorţ

Povestiri fantastice

Traducere de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2013

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-3958-8
ISBN PDF: 978-973-46-3959-5
ISBN print: 978-973-46-3557-3

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: Hieronymus Bosch (circa 1453-1516), *Grădina plăcerilor lumeşti*, aripa dreaptă (*Iadul*), 1480-1505 (detaliu)

GUY DE MAUPASSANT (1850-1893), nuvelist şi romancier, considerat precursorul povestirii moderne şi un maestru al fantasticului. Deşi cariera sa literară a fost foarte scurtă, acoperind doar un deceniu (1880-1890), Maupassant s-a impus ca unul dintre cei mai importanţi scriitori francezi ai secolului său. Operele sale, caracterizate prin forţă realistă, prezenţa fantasticului şi pesimism, dar şi printr-o rafinată artă stilistică, au inspirat autori ca Somerset Maugham sau Henry James, iar multe dintre ele au fost ecranizate. A scris şase romane – *Une vie* (1883), *Bel-Ami* (1885), *Mont-Oriol* (1887), *Pierre et Jean* (1888), *Fort comme la mort* (1889), *Notre cœur* (1890) –, 300 de nuvele şi povestiri, între care celebrele *Boule de Suif* (1880), *Le Horla* (1887) şi *Qui sait?* (1890), dar şi piese de teatru, cărţi de călătorie şi versuri.

MÂNA JUPUITĂ

În urmă cu vreo opt luni, unul dintre prietenii mei, Louis R., adunase într-o seară câţiva camarazi de colegiu. Am băut punci şi am fumat, vorbind despre literatură, pictură şi spunând, din când în când, câteva glume, după cum se obişnuieşte la reuniunile tinerilor. Deodată, uşa s-a deschis larg şi unul dintre bunii mei prieteni din copilărie a intrat ca o vijelie.

— Ghiciţi de unde vin! a strigat el imediat.

— Pun prinsoare că de la Mabille[1], a răspuns unul.

— Nu, eşti prea vesel, ai împrumutat bani, ţi-ai dus la groapă unchiul sau ţi-ai pus ceasul gaj la mătuşa mea, a răspuns altul.

— Te-ai cherchelit şi, adulmecând punciul de la Louis, ai venit să mai bei ceva, a replicat al treilea.

— N-aţi nimerit-o. Vin de la P., din Normandia, unde am petrecut opt zile şi de unde aduc de la prietenii mei un mare criminal, pe care vă cer permisiunea să vi-l prezint.

Rostind aceste cuvinte, a scos din buzunar o mână jupuită. Mâna aceea era îngrozitoare, neagră, uscată, foarte lungă şi parcă crispată; muşchii, de o forţă extraordinară, erau prinşi în interior şi exterior de o fâşie de piele ca pergamentul, unghiile galbene, înguste rămăseseră la capătul degetelor; totul mirosea a scelerat de la o leghe.

— Închipuiţi-vă, a spus prietenul meu, că zilele trecute erau vândute vechiturile unui bătrân vrăjitor bine cunoscut în tot ţinutul. Se ducea la sabat în fiecare sâmbătă călare pe o mătură cu coadă, practica magia albă şi magia neagră, făcea vacile să dea lapte albastru şi să ţină coada ca a însoţitorului Sfântului Antonie[2]. Totuşi, acest bătrân ticălos avea o mare afecţiune pentru mâna asta, care, spunea el, era a unui criminal celebru,

supus la cazne în 1736 pentru că o aruncase, cu capul în jos, într-un puţ pe nevasta lui legitimă, ceea ce nu era o greşeală, după părerea mea, apoi îl spânzurase de clopotniţa bisericii pe preotul care îl cununase. După această dublă ispravă, plecase să cutreiere lumea în lung şi-n lat şi, în cariera lui scurtă şi bogată, jefuise doisprezece călători, afumase vreo douăzeci de călugări în mănăstirea lor şi transformase în serai o mănăstire de maici.

— Dar ce-ai să faci cu oroarea asta? am strigat cu toţii.

— Păi, cum! O să fac din ea butonul meu de sonerie, ca să-mi sperii creditorii.

— Prietene, cred că această mână este pur şi simplu carne indiană conservată prin noul procedeu şi te sfătuiesc să faci din ea supă, spuse Henri Smith, un englez înalt şi foarte flegmatic.

— Nu glumiţi, domnilor! a spus, cât se poate de calm, un student la medicină aproape cherchelit. Iar pe tine, Pierre, te sfătuiesc să îngropi creştineşte această rămăşiţă umană, ca nu cumva proprietarul să vină să ţi-o ceară înapoi. Şi apoi, poate că mâna asta are apucături rele, pentru că ştii proverbul: „Cine a ucis va mai ucide“.

— Şi cine a băut o să mai bea, replică amfitrionul.

Zicând acestea, îi turnă studentului un pahar mare de punci, pe care acesta îl sorbi pe nerăsuflate şi căzu beat-mort sub masă. Această ieşire din scenă a fost primită cu hohote puternice de râs, iar Pierre, ridicând paharul şi salutând cu mâna, a spus:

— Beau pentru viitoarea vizită a stăpânului tău!

Apoi am vorbit despre altceva şi fiecare s-a întors acasă.

A doua zi, trecând prin faţa locuinţei sale, am intrat. Era în jur de ora două. L-am găsit citind şi fumând.

— Ei, cum te simţi? l-am întrebat.

— Foarte bine, mi-a răspuns el.

— Şi mâna ta?

— Mâna trebuie s-o fi văzut la butonul soneriei, unde am pus-o ieri-seară, când m-am întors acasă. Dar, în legătură cu subiectul ăsta, închipuie-ţi că un idiot oarecare, probabil ca să-mi facă o farsă urâtă, a venit să sune la uşa mea pe la miezul nopţii. Am întrebat cine era, dar, văzând că nu răspunde nimeni, m-am culcat la loc şi am adormit din nou.

În acel moment, cineva sună la uşă. Era proprietarul, un personaj grosolan şi foarte impertinent. A intrat fără să salute.

— Domnule, te rog să iei imediat mortăciunea pe care ai agăţat-o de lanţul soneriei, altfel voi fi nevoit să-ţi cer să te muţi, i-a spus el prietenului meu.

— Domnule, insultaţi o mână care nu merită asta, i-a răspuns Pierre cu multă gravitate. Să ştiţi că a fost a unui om foarte bine-crescut.

Proprietarul i-a întors spatele şi a ieşit aşa cum intrase. Pierre l-a urmat, a desprins mâna şi a prins-o de cordonul soneriei din dormitor.

— E mai bine aşa, a spus el. Mâna asta, la fel ca acel „Frate, trebuie să mori“ al călugărilor trapişti, îmi va insufla gânduri serioase în fiecare seară înainte să adorm.

După o oră, am plecat şi m-am întors acasă.

Am dormit prost în noaptea aceea, eram agitat, nervos; m-am trezit de câteva ori tresărind, ba chiar mi-am închipuit, pentru un moment, că un om intrase la mine în casă şi m-am dat jos din pat să mă uit în şifoniere şi sub pat. În sfârşit, pe la şase dimineaţa, când începeam să mă liniştesc, o bătaie puternică în uşă m-a făcut să sar din aşternut. Era servitorul prietenului meu, îmbrăcat sumar, palid şi tremurând.

— Ah, domnule! a exclamat el, plângând. Bietul meu stăpân a fost asasinat.

M-am îmbrăcat în grabă şi am dat fuga la Pierre. Casa era plină de lume, toţi discutau, se agitau, era o forfotă continuă, fiecare perora, povestea şi comenta evenimentul în toate felurile. Am ajuns cu mare greutate la dormitor. Uşa era păzită. Mi-am spus numele şi am fost lăsat să

intru. Patru agenţi de poliţie stăteau în mijlocul încăperii, cu carnete în mâini, cercetau, vorbeau între ei pe şoptite din când în când şi scriau. Doi doctori stăteau de vorbă lângă patul în care Pierre zăcea fără cunoştinţă. Nu murise, dar arăta înspăimântător. Ochii căscaţi peste măsură, pupilele dilatate păreau să privească fix, cu o groază imposibil de descris, un lucru oribil şi necunoscut, degetele îi erau crispate, iar corpul, de la bărbie în jos, îi era acoperit cu un cearşaf, pe care l-am dat la o parte. Avea pe gât urmele a cinci degete care intraseră adânc în carne, iar câteva picături de sânge îi pătau cămaşa. În acel moment, m-a frapat un lucru, m-am uitat din întâmplare la soneria de lângă pat – mâna jupuită nu mai era acolo. Probabil că fusese luată de medici ca să nu-i impresioneze pe cei care intrau în dormitorul rănitului, deoarece această mână era cu adevărat înfricoşătoare. N-am întrebat ce se întâmplase cu ea.

Citez acum, dintr-un ziar de a doua zi, relatarea crimei, cu toate detaliile pe care le-a putut procura poliţia. Iată ce se putea citi:

> Un atentat oribil a fost comis ieri asupra unui tânăr, domnul Pierre B., student la drept, care face parte dintr-o familie foarte bună din Normandia. Acest tânăr s-a întors acasă pe la ora zece seara şi i-a cerut servitorului, jupân Bouvin, să-l lase singur, spunându-i că era obosit şi că avea să se culce. Pe la miezul nopţii, acest om a fost trezit brusc de clopoţelul stăpânului său, agitat cu furie. I s-a făcut frică, a aprins o lumină şi a aşteptat. Clopoţelul a stat liniştit cam un minut, apoi a reînceput să sune atât de puternic, încât servitorul, cuprins de panică, s-a repezit afară din cameră şi s-a dus să-l trezească pe portar, acesta a dat fuga să anunţe poliţia şi, după aproximativ un sfert de oră, doi agenţi spărgeau uşa. Li s-a înfăţişat un spectacol groaznic: mobila era răsturnată, totul arăta că o luptă înverşunată avusese loc între victimă şi răufăcător. În mijlocul încăperii, pe spate, cu membrele ţepene, faţa lividă şi ochii înspăimântător de dilataţi, tânărul Pierre B. zăcea nemişcat; pe gât avea urmele adânci a cinci degete. Raportul doctorului Bourdeau, chemat imediat la faţa locului, spune că agresorul trebuie să fi fost înzestrat cu o forţă extraordinară şi să fi avut o mână nemaipomenit de slabă şi de viguroasă, deoarece degetele, care au lăsat pe gât parcă cinci găuri de gloanţe, aproape că se împreunaseră prin carne. Nu există niciun indiciu în privinţa mobilului acestei crime sau a autorului ei. Ancheta continuă.

A doua zi se putea citi în acelaşi ziar:

> Domnul Pierre B., victima cumplitului atentat despre care scriam ieri, şi-a recăpătat cunoştinţa după două ore de îngrijiri asidue acordate de domnul doctor Bourdeau. Viaţa lui nu e în pericol, dar există temeri mari în privinţa judecăţii sale. Nici urmă de făptaş.

Într-adevăr, bietul meu prieten era nebun. Timp de şapte luni, am fost să-l văd în fiecare zi la ospiciul unde îl internaserăm, dar n-a dat niciun semn că şi-ar recăpăta judecata. În delirul lui, rostea cuvinte ciudate şi, ca toţi nebunii, avea o idee fixă: se credea tot timpul urmărit de o nălucă. Într-o zi, cineva a venit în grabă să mă anunţe că se simţea mai rău şi l-am găsit în agonie. Timp de două ore, a stat foarte calm, apoi, brusc, s-a ridicat în capul oaselor, în pofida eforturilor noastre, şi a strigat agitând braţele, cuprins parcă de o spaimă cumplită:

— Prinde-o! Prinde-o! Mă sugrumă, ajutor, ajutor!

A făcut de două ori turul încăperii urlând, apoi a căzut mort, cu faţa în jos.

Pentru că era orfan, am primit sarcina să-i duc trupul neînsufleţit în micul sat P. din Normandia, unde erau înmormântaţi părinţii lui. Din acest sat venise în seara în care ne găsise bând punci acasă la Louis R. şi ne arătase mâna aceea jupuită. A fost pus într-un sicriu de plumb şi, după patru zile, mă plimbam trist, împreună cu bătrânul preot care îi dăduse primele lecţii, în micul cimitir unde i se săpa mormântul. Era o vreme splendidă, cerul senin strălucea de lumină, păsările ciripeau în rugii gardului, din care, de multe ori, copii fiind, veniserăm amândoi să mâncăm mure. Mi se părea că îl mai vedeam încă păşind tiptil de-a lungul gardului viu şi strecurându-se prin gaura mică pe care o cunoşteam foarte bine, acolo, chiar la capătul parcelei unde erau îngropaţi săracii; apoi ne întorceam acasă cu obrajii şi buzele negre de sucul fructelor mâncate. Şi am privit rugii, plini şi acum de mure. Am luat una şi am dus-o la gură ca un automat; preotul îşi deschisese cartea şi îşi citea din ea cu glas şoptit rugăciunile; auzeam, la capătul aleii, cazmalele groparilor care săpau mormântul. Deodată, ne-au strigat, preotul a închis cartea şi ne-am dus să vedem ce voiau. Găsiseră un sicriu. Dintr-o

lovitură de târnăcop au scos capacul şi am putut zări un schelet foarte lung, culcat pe spate, care, cu găvanele goale ale ochilor, părea că ne priveşte şi ne sfidează. Am simţit o tulburare şi, nu ştiu de ce, aproape că mi s-a făcut frică.

— Ia uite! a exclamat unul dintre gropari. Pramatia are o mână tăiată! Uitaţi-i mâna!

Şi a luat de lângă schelet o mână mare şi uscată, pe care ne-a arătat-o.

— Auzi! Ai zice că se uită la tine şi c-o să-ţi sară la gât ca să-i dai mâna înapoi! a zis celălalt gropar râzând.

— Haideţi, prieteni, lăsaţi morţii în pace şi închideţi sicriul, le-a cerut preotul. Vom săpa în altă parte mormântul acestui biet domn Pierre.

A doua zi, totul a luat sfârşit şi am plecat spre Paris, după ce i-am lăsat cincizeci de franci bătrânului preot ca să ţină slujbele pentru odihna sufletului celui căruia îi tulburaserăm locul de veci.

1875

1. Balul Mabille a fost înfiinţat în anul 1831, de un profesor de dans, Mabille-tatăl, în cartierul Saint-Honoré, pe actuala Avenue Montaigne (n.t.).

2. În numeroase reprezentări, sfântul Antonie cel Mare apare însoţit de un porc (n.t.).

DOCTORUL HERACLIUS GLOSS

I. Cum era din punct de vedere moral doctorul Héraclius Gloss

Doctorul Héraclius Gloss era un om foarte învăţat. Chiar dacă nici cel mai mic opuscul scris de el nu apăruse vreodată în librăriile din oraş, toţi locuitorii doctei cetăţi Balançon îl considerau pe doctorul Héraclius un om foarte învăţat.

Cum şi în ce anume era doctor? Nimeni n-ar fi putut să spună. Se ştia doar că tatăl şi bunicul lui fuseseră numiţi doctori de concetăţenii lor. Moştenise de la ei titlul, în acelaşi timp cu numele şi bunurile lor; în familia lui, toţi erau doctori din tată în fiu, după cum, tot din tată în fiu, se numeau Héraclius Gloss.

De altfel, deşi nu avea nicio diplomă semnată şi contrasemnată de toţi membrii vreunei ilustre facultăţi, doctorul Héraclius era totuşi un om foarte demn şi foarte învăţat. Era de ajuns să vezi cele patruzeci de rafturi încărcate cu cărţi care acopereau cele patru panouri ale vastului său cabinet, ca să fii convins că niciodată un doctor mai erudit nu onorase oraşul Balançon. În sfârşit, de fiecare dată când venea vorba despre persoana lui în faţa domnului decan sau a domnului rector, amândoi zâmbeau misterios. Ba chiar se spune că, într-o zi, domnul rector îi adusese un elogiu în latină în

prezenţa monseniorului arhiepiscop. De altfel, martorul care povestea asta cita, ca dovadă de netăgăduit, aceste câteva cuvinte pe care le auzise:

Parluriunt montes, nascitur ridiculus mus[1].

În plus, domnul decan şi domnul rector luau cina la el în fiecare duminică. De aceea, nimeni n-ar fi îndrăznit să pună la îndoială faptul că doctorul Héraclius Gloss era un om foarte învăţat.

II. Cum era din punct de vedere fizic doctorul Héraclius Gloss

Dacă este adevărat, aşa cum pretind unii filosofi, că există o armonie perfectă între psihicul şi fizicul unui om şi că putem citi în liniile feţei principalele trăsături ale caracterului, atunci doctorul Héraclius nu dezminţea deloc această aserţiune. Era mic de statură, vioi şi energic. Avea ceva de şobolan, de dihor şi de baset, adică făcea parte din familia căutătorilor, rozătorilor, vânătorilor şi neobosiţilor. Văzându-l, îţi venea greu să crezi că toate doctrinele pe care le studiase putuseră să intre în acel cap mic şi ţi-l imaginai mai curând pătrunzând el însuşi în ştiinţă şi trăind acolo, ronţăind din ea ca un şobolan dintr-o carte mare. Cu totul aparte era extraordinara lui subţirime. Prietenul lui, decanul, pretindea, poate nu fără motiv, că fusese probabil uitat, timp de câteva secole, între paginile unui in-folio, alături de un trandafir şi o violetă, pentru că era întotdeauna foarte cochet şi foarte parfumat. Avea o figură atât de ascuţită, încât braţele ochelarilor de aur, depăşindu-i cu mult tâmplele, lăsau impresia unei mari vergi pe catargul unei nave. „Dacă n-ar fi fost învăţatul doctor Héraclius, ar

fi fost cu siguranţă un excelent cuţit de tăiat hârtia“, spunea uneori domnul rector al facultăţii din Balançon. Purta perucă, se îmbrăca îngrijit, nu era niciodată bolnav, iubea animalele, nu detesta oamenii şi îi plăceau la nebunie frigăruile de prepeliţă.

III. Cum folosea doctorul Héraclius cele douăsprezece ore ale zilei

Îndată după ce se scula, se săpunea, se bărbierea şi se îndopa cu o brioşă cu unt înmuiată într-o ceaşcă de ciocolată cu vanilie, doctorul cobora în grădină. Grădină nu prea mare, ca toate cele de la oraş, dar plăcută, umbroasă, plină de flori, liniştită, aş zice chibzuită, dacă aş îndrăzni. În fine, să ne închipuim cum trebuie să arate grădina ideală a unui filosof aflat în căutarea adevărului şi nu vom fi departe de cea căreia doctorul Héraclius Gloss îi dădea roată de trei-patru ori în pas accelerat, înainte să atace cotidienele frigărui de prepeliţă de la masa următoare. Acest mic exerciţiu fizic, spunea el, era cum nu se poate mai bun după sculare; intensifica circulaţia sângelui, moleşită de somn, alunga umorile creierului şi pregătea căile digestive.

Mai apoi, doctorul se aşeza ca lumea la masă. Pe urmă, după ce bea cafeaua, şi o bea pe nerăsuflate, nu se lăsa niciodată pradă somnolenţelor digestiei începute la masă, îşi îmbrăca redingota lungă şi pleca. În fiecare zi, după ce trecea prin faţa facultăţii şi compara ora de la ceasul său mare Louis XV cu aceea de pe mândrul cadran al orologiului universitar, dispărea pe străduţa Vieux Pigeons, de unde ieşea doar ca să meargă la cină.

Aşadar, ce făcea doctorul Héraclius Gloss pe străduţa Vieux Pigeons? Păi, cum ce făcea, Dumnezeule mare! Căuta adevărul filosofic! Şi iată cum.

Pe acea străduţă întunecoasă şi murdară îşi dăduseră întâlnire toţi buchiniştii din Balançon. Ar fi fost nevoie de ani întregi doar ca să citeşti titlurile tuturor lucrărilor surprinzătoare îngrămădite, din pivniţă până în pod, în cele cincizeci de barăci care formau străduţa Vieux Pigeons.

Doctorul Héraclius Gloss privea străduţa, casele, buchiniştii şi cărţile vechi ca pe proprietatea lui particulară.

Se întâmplase deseori ca vreun negustor de vechituri, când să se urce în pat, să audă un zgomot în podul lui şi, urcând tiptil, înarmat cu ditamai sabia din vremurile trecute, să-l găsească pe… doctorul Héraclius Gloss, îngropat până la brâu în stive de cărţi vechi, ţinând într-o mână un rest de lumânare care i se topea între degete, iar cu cealaltă răsfoind un manuscris străvechi, de unde spera poate să facă să ţâşnească adevărul. Şi bietul doctor era foarte surprins când afla că orologiul din turn bătuse de mult de nouă şi că avea să se mulţumească cu o cină dezgustătoare.

Căutarea doctorului Héraclius era cât se poate de serioasă! Cunoştea la perfecţie toate filosofiile vechi şi moderne; studiase sectele din India şi religiile negrilor din Africa; nu exista populaţie cât de mică printre barbarii din nord sau sălbaticii din sud ale cărei credinţe să nu le fi cercetat. Vai! Vai! Cu cât studia, căuta, scotocea, medita mai mult, cu atât era mai nehotărât. Într-o seară, i-a spus domnului rector:

— Prietene, mult mai fericiţi decât noi sunt acei temerari care se avântă să străbată mările în căutarea unei lumi noi. E de-ajuns să meargă drept înainte. Greutăţile care le ies în cale sunt doar obstacole materiale, pe care un om curajos le depăşeşte întotdeauna; în timp ce noi, legănaţi fără încetare pe oceanul incertitudinilor, împinşi brusc spre o ipoteză ca o navă de vântul de miazănoapte, întâlnim pe nepusă masă, asemenea unui vânt potrivnic, o doctrină opusă, care ne readuce, fără speranţă, în portul de unde am plecat.

Într-o noapte, pe când filosofa împreună cu domnul decan, i-a zis:

— Cât de adevărată, prietene, este afirmaţia că adevărul sălăşluieşte într-un puţ! Ciuturile coboară rând pe rând ca să-l tragă afară şi scot numai apă chioară. Ciuturile sau proştii[2], te las să alegi! a adăugat el subtil.

A fost singurul calambur auzit vreodată din gura lui.

IV. Cum folosea doctorul Héraclius cele douăsprezece ore ale nopţii

Seara, când se întorcea acasă, doctorul Héraclius era, în general, mult mai „gras“ decât atunci când pleca. Şi asta pentru că fiecare buzunar – şi avea optsprezece – era înţesat cu străvechile cărţi filosofice pe care le cumpărase de pe străduţa Vieux Pigeons; glumeţul rector pretindea că, dacă un chimist l-ar fi analizat în acel moment, ar fi constatat că hârtia veche intra în proporţie de două treimi în compoziţia doctorului.

La ora şapte, Héraclius se aşeza la masă şi, în timp ce mânca, răsfoia cărţile vechi pe care le achiziţionase.

La opt şi jumătate, doctorul se ridica solemn – nu mai era atunci omuleţul alert şi sprinten care fusese toată ziua, ci gânditorul grav a cărui frunte se pleacă sub greutatea profundelor meditaţii, ca un hamal sub o povară prea mare. După ce-şi atenţiona menajera cu un maiestuos „nu sunt acasă pentru nimeni“, dispărea în biroul lui. Intra acolo, se aşeza la masa de lucru plină de cărţi şi… se gândea. Ce spectacol ciudat pentru cel care ar fi putut să pătrundă atunci în mintea doctorului!… Înşiruire monstruoasă a celor mai contrare divinităţi şi a celor mai disparate credinţe, intersectare fantastică de doctrine şi ipoteze! Era ca o arenă unde campionii tuturor filosofiilor se înfruntau într-un turnir gigantic. Amalgama, combina, amesteca vechiul spiritualism oriental cu materialismul german, morala

apostolilor cu aceea a lui Epicur. Încerca combinaţii de doctrine aşa cum se testează într-un laborator combinaţiile chimice, dar fără să vadă niciodată clocotind la suprafaţă adevărul atât de dorit – iar bunul lui prieten, rectorul, susţinea că acest adevăr filosofic, veşnic aşteptat, semăna mult cu o piatră filosofală… de poticnire!

La miezul nopţii, doctorul se culca, iar visele din somnul lui erau aceleaşi ca în starea de veghe.

V. De unde se vede că domnul decan aştepta totul de la eclectism, doctorul, de la revelaţie şi domnul rector, de la digestie

Într-o seară, el, domnul decan şi domnul rector se aflau în vastu-i cabinet, unde au avut o discuţie dintre cele mai interesante.

— Prietene, trebuie să fii eclectic şi epicurian, spunea decanul. Alege ce e bun, respinge ce e rău. Filosofia e o grădină vastă, care se întinde pe tot pământul. Culege florile strălucitoare ale Orientului, inflorescenţele palide ale Nordului, violetele de pe câmpuri şi trandafirii din grădini, fă din ele un buchet şi miroase-le. Dacă parfumul lor nu e cel mai rafinat pe care îl putem visa, va fi cel puţin foarte plăcut şi de o mie de ori mai suav decât cel al unei singure flori, fie ea şi cea mai plăcut mirositoare din lume.

— În mod sigur mai variat, dar nu mai suav dacă reuşeşti să găseşti floarea care să reunească şi să concentreze în ea toate parfumurile celorlalte, a răspuns doctorul. Pentru că, în buchetul despre care vorbeşti, nu vei putea împiedica anumite mirosuri să-şi dăuneze unul altuia şi, în filosofie, anumite credinţe să se combată. Adevărul e unul, iar cu eclectismul dumitale nu vei obţine niciodată decât un adevăr din elemente şi

bucăţi. Şi eu am fost eclectic, acum sunt însă exclusiv. Nu vreau ceva aproximativ, de confluenţă, ci adevărul absolut. Cred că orice om inteligent îl presimte, iar în ziua în care îl va găsi în drumul său va striga: „Iată-l!“. La fel se întâmplă şi cu frumuseţea; astfel, eu, până la douăzeci şi cinci de ani, n-am iubit. Zărisem multe femei drăguţe, dar nu-mi spuneau nimic – ca să formez fiinţa ideală pe care o întrezăream, ar fi trebuit să iau câte ceva de la fiecare, dar ar fi semănat cu buchetul de care vorbeai adineauri şi nu s-ar fi obţinut în acest fel frumuseţea perfectă ce nu se poate descompune, ca aurul şi adevărul. Într-o zi, am întâlnit în fine această femeie, am înţeles că ea era şi am iubit-o.

Doctorul, puţin emoţionat, a tăcut, iar domnul rector a zâmbit subţire, aruncându-i o privire domnului decan. După un moment, Héraclius Gloss a continuat:

— Trebuie să aşteptăm totul de la revelaţie. Ea l-a iluminat pe apostolul Pavel pe drumul Damascului şi i-a dăruit credinţa creştină…

— Care nu este cea adevărată, pentru că nu crezi în ea, îl întrerupse rectorul, râzând. În consecinţă, revelaţia nu e mai sigură decât eclectismul.

— Pardon, prietene, a replicat doctorul. Pavel nu era filosof şi a avut o revelaţie aproximativă. Mintea lui n-ar fi putut sesiza adevărul absolut, care este abstract. Dar filosofia a evoluat de atunci, iar în ziua în care o împrejurare oarecare, o carte, un cuvânt, poate, îl va revela unui om destul luminat ca să-l înţeleagă, îl va ilumina dintr-odată şi toate superstiţiile vor păli în faţa adevărului ca stelele la răsăritul soarelui.

— Amin! spuse rectorul. Dar a doua zi vei avea un al doilea iluminat, un al treilea după două zile şi îşi vor arunca unul altuia în cap revelaţiile, care, din fericire, nu sunt arme foarte periculoase.

— Dar chiar nu crezi în nimic? izbucni doctorul, care începea să se supere.

— Cred în Digestie, răspunse cu gravitate rectorul. Înghit fără deosebire toate credinţele, toate dogmele, toate tipurile de morală, toate superstiţiile,

toate ipotezele, toate iluziile, la fel cum, la o cină bună, mănânc cu aceeaşi plăcere ciorbă, gustări, fripturi, legume şi desert, după care mă întind filosofic în pat, convins că digestia liniştită îmi va aduce un somn plăcut peste noapte, viaţă şi sănătate a doua zi.

— Cred că n-ar trebui să împingem mai departe comparaţia, se grăbi să spună decanul.

După o oră, pe când ieşeau din casa învăţatului Héraclius, rectorul începu să râdă deodată şi spuse:

— Bietul doctor! Dacă adevărul i-ar apărea ca femeia iubită, ar fi bărbatul cel mai înşelat care a trăit vreodată pe pământ.

Un beţiv, care se străduia să se întoarcă acasă, se prăbuşi la pământ de spaimă auzind râsul puternic al decanului, care acompania cu vocea lui profundă de bas glasul piţigăiat al rectorului.

VI. De unde se vede că, pentru doctor, drumul Damascului s-a dovedit a fi străduţa Vieux Pigeons şi că adevărul l-a iluminat sub forma unui manuscris despre metempsihoză

În ziua de 17 martie a anului de graţie 17…, doctorul s-a trezit înfrigurat. În timpul nopţii, văzuse de mai multe ori în vis un om alb înalt, îmbrăcat după moda antică, ce îi atingea fruntea cu degetul, rostind cuvinte de neînţeles, iar acest vis îi păruse învăţatului Héraclius un avertisment foarte grăitor. Ce voia să transmită acest avertisment? Şi prin ce era semnificativ? Doctorul nu ştia exact, dar aştepta totuşi ceva.

După ce a luat masa, s-a dus, ca de obicei, pe străduţa Vieux Pigeons şi a intrat, când bătea de amiază, la numărul 31, unde locuia Nicolas Bricolet, costumier, negustor de mobile vechi, buchinist şi reparator de încălţări vechi, adică cizmar, în timpul liber. Doctorul, împins parcă de inspiraţie, a urcat imediat în pod, a pus mâna pe policioara a treia a unui dulap Louis XIII şi a scos un manuscris voluminos din pergament intitulat:

Cele optsprezece metempsihoze ale mele.

Povestea existenţelor mele de la anul 184 al erei numite creştine

Imediat după acest titlu ciudat se afla următoarea introducere, pe care Héraclius Gloss a descifrat-o pe loc:

„Acest manuscris, care conţine relatarea fidelă a transmigraţiilor mele, a fost început de mine în cetatea romană în anul CLXXXIV al erei creştine, după cum scrie mai sus.

Semnez această explicaţie, destinată să-i lumineze pe oameni în privinţa alternanţei reapariţiilor sufletului, azi, 16 aprilie 1748, în oraşul Balançon, unde m-au aruncat vicisitudinile destinului meu.

Oricărui om luminat şi preocupat de problemele filosofice îi va fi de ajuns să-şi arunce ochii pe aceste pagini ca în mintea lui să se facă lumină în chipul cel mai orbitor.

În acest scop, voi rezuma în câteva rânduri esenţa poveştii mele, ce va putea fi citită mai jos de către cel ce ştie latina, greaca, germana, italiana, spaniola şi franceza, deoarece, în epoci diferite ale reapariţiilor mele umane, am trăit în sânul acestor diferite popoare. Apoi voi explica prin ce înlănţuire de idei, prin ce precauţii psihologice şi mijloace mnemotehnice am ajuns în mod infailibil la concluzii metempsihotice.

În anul 184, locuiam la Roma şi eram filosof. Într-o zi, pe când mă plimbam pe Via Appia, mi-a trecut prin minte că Pitagora ar fi putut să fie ca zorii încă şovăielnici ai unei mari zile pe cale de a se naşte. Începând din

acel moment, n-am mai avut decât o singură dorinţă, un scop, o preocupare constantă: să-mi amintesc trecutul meu. Din păcate, toate eforturile au fost zadarnice, nu-mi aduceam aminte nimic din existenţele anterioare.

Însă într-o zi am văzut din întâmplare pe soclul unei statui a lui Iupiter aflate în locuinţa mea, în atrium, câteva rânduri pe care le gravasem în tinereţe şi care mi-au amintit deodată un eveniment uitat de multă vreme. A fost ca o rază de soare. Şi am înţeles că, dacă puţini ani, uneori chiar o noapte, sunt de ajuns să şteargă o amintire, cu atât mai mult trebuie să dispară din memoria noastră lucrurile săvârşite în existenţele anterioare, peste care a trecut marea somnolenţă a vieţilor intermediare şi animale.

Atunci mi-am gravat povestea pe tăbliţe de piatră, sperând că destinul mi-o va aduce poate într-o zi în faţa ochilor şi că va fi pentru mine la fel ca acele cuvinte regăsite pe soclul statuii mele.

Ceea ce dorisem s-a împlinit. Un secol mai târziu, fiind arhitect, mi s-a cerut să demolez o casă veche, pentru ca pe locul ocupat de ea să fie construit un palat.

Muncitorii pe care îi conduceam mi-au adus, într-o zi o piatră spartă acoperită de cuvinte, pe care o găsiseră pe când săpau fundaţia. Am început să descifrez scrisul şi, citind viaţa celui care săpase acele semne în piatră, îmi reveneau în minte un fel de străfulgerări dintr-un trecut uitat. Treptat, în suflet mi s-a făcut lumină, am înţeles, mi-am amintit. Eu gravasem acea piatră!

Dar ce făcusem în acel interval de un secol? Ce fusesem? Sub ce formă suferisem? Nimic nu putea să mă lămurească.

Totuşi, într-o zi, am avut un indiciu, dar atât de palid şi de vag, încât n-aş îndrăzni să-l invoc. Un bătrân, care era vecinul meu, mi-a povestit că, în urmă cu cincizeci de ani (exact cu nouă ani înainte de naşterea mea), se râsese foarte mult la Roma de păţania senatorului Marcus Antonius Cornelius Lipa. Soţia lui, care era drăguţă şi, se spunea, foarte perversă, cumpărase de la nişte negustori fenicieni o maimuţă mare, la care ţinea

mult. Senatorul Cornelius Lipa a fost gelos din pricina afecţiunii jumătăţii sale pentru acea maimuţă cu faţă de om şi a ucis animalul. Ascultând această istorisire, am avut o percepţie foarte vagă că acea maimuţă fusesem eu, că, sub această formă, suferisem mult timp ca de amintirea unei decăderi. Dar nu mi-am amintit nimic clar şi precis. Totuşi, am putut să formulez această ipoteză, care e cel puţin foarte verosimilă.

Forma animală este o penitenţă impusă sufletului pentru crimele comise sub formă omenească.

Amintirea existenţelor superioare este dată animalului pentru a-l pedepsi prin sentimentul decăderii sale.

Sufletul purificat prin suferinţă poate să reia forma omenească, dar pierde atunci amintirea perioadelor animale prin care a trecut, deoarece este regenerat şi această cunoaştere ar fi pentru el o suferinţă nemeritată. În consecinţă, omul trebuie să protejeze şi să respecte animalul aşa cum respectă un vinovat care ispăşeşte şi pentru ca alţii să-l protejeze pe el când va reapărea sub această formă. Asta se aseamănă cu o formulă a moralei creştine: «Ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face».

Se va vedea, din relatarea metempsihozelor mele, cum am avut fericirea să-mi regăsesc amintirile în fiecare dintre existenţe; cum am transcris din nou această poveste pe tăbliţe de bronz, apoi pe papirus din Egipt şi, în sfârşit, mult mai târziu, pe pergament german, de care mă folosesc şi azi.

Îmi mai rămâne să trag concluzia filosofică a acestei doctrine.

Toate filosofiile s-au oprit în faţa problemei imposibil de rezolvat a destinului sufletului. Dogmele creştine care prevalează azi spun că Dumnezeu îi va aduna pe cei drepţi în rai şi îi va trimite pe cei răi în iad, unde vor arde dimpreună cu diavolul.

Dar bunul-simţ modern nu mai crede într-un Dumnezeu cu chip de patriarh, adăpostind sub aripa sa sufletele celor buni ca o găină puişorii; şi, în plus, raţiunea contrazice dogmele creştine.

Pentru că raiul nu poate să se afle nicăieri şi iadul, nicăieri.

Pentru că spaţiul nelimitat este populat de lumi asemănătoare cu a noastră.

Pentru că, înmulţind generaţiile care s-au succedat de la începutul acestui pământ cu cele care au mişunat în nenumăratele lumi locuite ca şi a noastră, am ajunge la un număr de suflete atât de supranatural şi de imposibil, înmulţitorul fiind infinit, încât Dumnezeu şi-ar pierde cu siguranţă capul, oricât de solid ar fi, iar diavolul ar fi în aceeaşi situaţie, ceea ce ar duce la o perturbare supărătoare.

Pentru că, numărul sufletelor celor drepţi fiind infinit, ca şi numărul sufletelor celor răi şi precum spaţiul, ar fi nevoie de un rai infinit şi de un iad infinit, ceea ce ar însemna că raiul ar fi peste tot şi iadul peste tot, adică nicăieri.

Raţiunea nu contrazice însă credinţa în metempsihoză.

Sufletul, trecând de la şarpe la purcel, de la purcel la pasăre, de la pasăre la câine, ajunge în sfârşit la maimuţă şi la om. Apoi o ia de la capăt la fiecare nouă greşeală comisă, până în momentul în care atinge totalitatea purificării terestre, care îl face să emigreze într-o lume superioară. Astfel, trece fără încetare de la animal la animal şi din sferă în sferă, de la nivelul cel mai puţin desăvârşit la cel mai desăvârşit, ca să ajungă în sfârşit pe planeta fericirii supreme, de unde o nouă greşeală poate să-l arunce iar în regiunile supremei suferinţe, unde îşi va reîncepe transmigraţiile.

Cercul, figură universală şi fatală, cuprinde aşadar vicisitudinile existenţelor noastre, după cum guvernează şi evoluţiile lumilor".

VII. De unde se vede că putem interpreta în două feluri un vers al lui Corneille

Îndată ce a terminat lectura acestui document ciudat, doctorul Héraclius Gloss a rămas înmărmurit de stupefacţie. Apoi l-a cumpărat fără să se târguiască, cu suma de douăsprezece livre şi unsprezece bănuţi, buchinistul pretinzând că era un manuscris ebraic găsit în urma săpăturilor arheologice făcute la Pompei.

Patru zile şi patru nopţi, doctorul nu şi-a părăsit cabinetul şi a reuşit, graţie răbdării şi dicţionarelor, să descifreze, de bine, de rău, perioada germană şi pe cea spaniolă din manuscris, deoarece, deşi ştia greacă, latină şi puţină italiană, nu ştia aproape deloc germană şi spaniolă. În sfârşit, temându-se să nu fi comis cele mai grosolane erori, l-a rugat pe prietenul său, rectorul, care stăpânea la perfecţie aceste două limbi, să aibă bunăvoinţa să citească traducerea. Acesta a făcut-o cu mare plăcere, dar a avut nevoie de trei zile înainte să-şi poată face treaba serios, fiind cuprins, de fiecare dată când îşi arunca ochii pe traducerea doctorului, de un râs atât de prelung şi de violent, încât, de două ori, aproape a leşinat. Fiind întrebat despre cauza acestei ilarităţi extraordinare, a răspuns:

— Cauza? De fapt, sunt trei: 1. figura caraghioasă a bunului meu confrate Héraclius; 2. traducerea lui caraghioasă, care seamănă cu textul cam aşa cum ar semăna o chitară cu o moară de vânt; 3. în fine, textul însuşi e lucrul cel mai hazliu care se poate imagina.

O, rector încăpăţânat! Nimic nu l-a putut convinge. Dacă soarele în persoană ar fi venit să-i ardă barba şi părul, l-ar fi luat drept o lumânare!

Iar doctorul Héraclius Gloss, nu mai e nevoie să spun, radia, iluminat, transformat, repetând tot timpul, ca Pauline[3]:

Je vois, je sens, je crois, je suis désabusé[4].

Şi, de fiecare dată, rectorul îl întrerupea ca să-i atragă atenţia că *désabusé* trebuia să se scrie în două cuvinte, cu un *s* la sfârşit:

Je vois, je sens, je crois, je suis des abusés[5].

VIII. De unde se vede că, din acelaşi motiv pentru care poţi fi mai regalist decât regele şi mai cucernic decât papa, poţi deveni şi mai metempsihozist decât Pitagora

Oricât de mare e bucuria naufragiatului care, după ce a rătăcit lungi zile şi nopţi pe marea imensă, pierdut pe o plută fragilă fără catarg, fără pânză, fără busolă şi fără speranţă, zăreşte deodată ţărmul atât de dorit, această bucurie nu era nimic în comparaţie cu aceea care l-a copleşit pe doctorul Héraclius Gloss când, după ce fusese atâta timp aruncat de colo-colo de hula filosofiilor pe pluta incertitudinilor, a intrat în sfârşit triumfător şi iluminat în portul metempsihozei.

Adevărul acestei doctrine îl frapase în aşa măsură, încât a îmbrăţişat-o dintr-odată, până în consecinţele ei extreme. Nu avea nimic obscur pentru el şi, în câteva zile, după meditaţii şi calcule, reuşise să stabilească perioada exactă în care un om mort în cutare an ar reapărea pe pământ. Ştia, cu o mică aproximaţie, data tuturor transmigraţiilor unui suflet în fiinţe inferioare şi, în funcţie de cantitatea presupusă de bine sau de rău săvârşit în ultima perioadă de viaţă omenească, putea să stabilească momentul în care acel suflet ar intra în corpul unui şarpe, porc, cal de povară, bou, câine, al

unui elefant sau al unei maimuţe. Reapariţiile aceluiaşi suflet în învelişul său superior se succedau la intervale regulate, indiferent de greşelile sale anterioare.

Astfel, gradul de pedepsire, întotdeauna proporţional cu gradul de vinovăţie, consta nu în durata mai lungă sau mai scurtă a exilului în forme animale, ci în şederea mai mult sau mai puţin prelungită a acestui suflet în corpul unui animal scârnav. Scara animalelor începea, la treptele inferioare, cu şarpele sau porcul şi sfârşea cu maimuţa, „care e un om lipsit de darul vorbirii", spunea doctorul. La aceasta, bunul lui prieten, rectorul, răspundea întotdeauna că, în virtutea aceluiaşi raţionament, Héraclius Gloss nu era altceva decât o maimuţă înzestrată cu darul vorbirii.

IX. Reversul medaliei

Doctorul Héraclius a fost foarte fericit timp de câteva zile după descoperirea sa surprinzătoare. Trăia într-o jubilare profundă – radia de bucuria dificultăţilor învinse, a misterelor dezvăluite, a marilor speranţe împlinite. Metempsihoza îl înconjura ca un cer. I se părea că un văl se rupsese brusc şi ochii i se deschiseseră spre lucruri necunoscute.

Îşi punea câinele să şadă la masă lângă el, se întreţinea cu el cât se poate de grav lângă foc, încercând să surprindă în ochii nevinovatului animal misterul existenţelor precedente.

Fericirea lui avea totuşi două puncte negre: domnul decan şi domnul rector.

Decanul dădea din umeri furios de fiecare dată când Héraclius încerca să-l convertească la doctrina metempsihozei, iar rectorul îl hărţuia cu cele mai deplasate glume. Mai ales acest lucru era insuportabil. Îndată ce

doctorul îşi expunea credinţa, satanicul rector începea să-i cânte în strună; se prefăcea a fi adeptul care ascultă cuvântul unui mare apostol şi imagina, pentru toate persoanele din anturajul lor, genealogiile animale cele mai incredibile.

— Astfel, moş Labonde, clopotarul de la catedrală, de la prima migraţie a sufletului, n-a putut să fie altceva decât un pepene galben, spunea el.

Şi, de atunci, se schimbase de altfel foarte puţin, mulţumindu-se să tragă, dimineaţa şi seara, clopotul sub care crescuse. Pretindea că abatele Rosencroix, primul vicar de la Sainte-Eulalie, fusese în mod indubitabil o cioară nechibzuită şi neîndemânatică, deoarece îi păstrase veşmântul şi atribuţiile. Apoi, inversând rolurile în modul cel mai vrednic de plâns, afirma că jupân Bocaille, farmacistul, era doar un ibis degenerat, deoarece era constrâns să se folosească de un instrument ca să infiltreze acel remediu atât de simplu pe care, după spusele lui Herodot, pasărea sacră şi-l administra singură, numai cu ajutorul ciocului său alungit.

X. De unde se vede că un saltimbanc poate fi mai şiret decât un doctor învăţat

Totuşi, doctorul Héraclius şi-a continuat, fără să se descurajeze, seria descoperirilor. Orice animal avea de acum pentru el o semnificaţie misterioasă: nu mai vedea animalul, ci contempla în el omul care se purifica sub acel înveliş şi ghicea greşelile trecute după aspectul pielii ispăşitoare.

Într-o zi, pe când se plimba prin piaţa din Balançon, a zărit o baracă mare din lemn, din care ieşeau urlete cumplite, în timp ce, pe estradă, o paiaţă dezarticulată invita mulţimea să vină să-l vadă la lucru pe teribilul dresor apaş Tomahawk sau Tunetul Bubuitor. Héraclius s-a simţit tulburat, a

plătit cele zece centime cerute şi a intrat. O, Fortuna protectoare a marilor spirite! Imediat ce a pătruns în acea baracă, a zărit o cuşcă enormă, pe care erau scrise două cuvinte ce au strălucit ca flacăra în faţa ochilor săi uluiţi: „Omul pădurilor“. Doctorul a simţit deodată tremurul nervos al marilor zguduiri morale şi, clătinându-se pe picioare de emoţie, s-a apropiat. Atunci a văzut o maimuţă enormă stând liniştită în fund, cu picioarele încrucişate precum croitorii sau turcii, şi, în faţa acelui superb exemplar al omului aflat la ultima sa transmigraţie, Héraclius Gloss, palid de bucurie, s-a cufundat într-o meditaţie profundă. După câteva minute, omul pădurilor, ghicind probabil simpatia irezistibilă ivită brusc în inima omului cetăţilor care îl privea cu încăpăţânare, i-a adresat fratelui său regenerat o strâmbătură atât de înspăimântătoare, încât doctorul a simţit cum i se ridică părul în cap. Apoi, după ce a executat o acrobaţie fantastică absolut incompatibilă cu demnitatea unui om, chiar complet decăzut, cetăţeanul cu patru mâini s-a dedat celei mai necuviincioase ilarităţi în nasul doctorului. Totuşi, Héraclius n-a considerat deloc şocantă veselia acestei victime a unor vechi greşeli, găsind chiar o similitudine în plus cu specia umană, o probabilitate mai mare de înrudire, iar curiozitatea sa ştiinţifică a devenit atât de violentă, încât a hotărât să-l cumpere cu orice preţ pe acest maestru în grimase ca să-l studieze în voie. Ce onoare pentru el, ce triumf pentru marea doctrină, dacă ar fi reuşit în sfârşit să intre în contact cu partea animală a omenirii, să înţeleagă acea biată maimuţă şi să se facă înţeles de ea!

Fireşte, stăpânul menajeriei i-a adus cel mai mare elogiu acelei creaturi; era animalul cel mai inteligent, cel mai blând, cel mai drăguţ pe care îl văzuse în lunga sa carieră de dresor de fiare sălbatice. Şi, ca să-şi susţină spusele, s-a apropiat de bare şi a vârât în cuşcă mâna, pe care maimuţa a muşcat-o imediat, în glumă. La fel de firesc, a cerut un preţ fabulos, pe care Héraclius l-a plătit fără să se târguiască. Apoi, precedat de doi hamali cocoşaţi sub greutatea cuştii enorme, doctorul s-a îndreptat triumfător spre propriul domiciliu.

XI. Unde se demonstrează că Héraclius Gloss nu era deloc scutit de toate slăbiciunile sexului tare

Dar, cu cât se apropia mai mult de casă, cu atât mergea mai încet, deoarece îl chinuia o problemă cu mult mai dificilă decât cea a adevărului filosofic; iar această problemă suna astfel pentru nefericitul doctor: „Prin ce subterfugiu aş putea să-i ascund bunei mele Honorine aducerea în casa mea a acestei schiţe de om?“. Fiindcă bietul Héraclius, care înfrunta cu îndrăzneală redutabilele ridicări din umeri ale domnului decan şi glumele teribile ale domnului rector, era departe de a fi la fel de curajos în faţa izbucnirilor bunei Honorine. Oare de ce se temea doctorul atât de mult de acea femeie scundă, încă proaspătă şi amabilă, care părea atât de activă şi de devotată intereselor stăpânului ei? De ce? Întrebaţi-vă de ce Hercule torcea la picioarele reginei Omfale, de ce Samson a lăsat-o pe Dalila să-i răpească forţa şi curajul, care îi stăteau în păr, după cum ne spune Biblia.

Din păcate, într-o zi, pe când doctorul se plimba pe câmp, cu disperarea unei mari pasiuni trădate în inimă (pentru că nu degeaba domnul decan şi domnul rector se amuzaseră atât de mult pe seama lui Héraclius într-o seară, când se întorceau acasă), a întâlnit, la colţul unui gard viu, o fetişcană care păzea oile. Acest om învăţat, care nu căutase întotdeauna numai adevărul filosofic şi, de altfel, nu bănuia încă marele mister al metempsihozei, în loc să se ocupe numai de oiţe, aşa cum ar fi făcut cu siguranţă dacă ar fi ştiut ceea ce nu ştia, a început, din nefericire, să stea de vorbă cu cea care le păzea. A luat-o curând în serviciul lui şi o primă slăbiciune le-a permis şi pe celelalte. În scurt timp, el a devenit oaia acestei păstoriţe şi se şoptea că, deşi această Dalilă rustică, asemenea celei din Biblie, îi tăiase părul bietului om prea încrezător, nu-i lipsise totuşi fruntea de orice ornament.

Din nefericire, ceea ce prevăzuse s-a înfăptuit, ba chiar întrecându-i temerile! De cum l-a văzut pe locuitorul pădurilor, captiv în casa lui de

sârmă, Honorine s-a dedat celor mai deplasate izbucniri de furie şi, după ce şi-a copleşit stăpânul înspăimântat cu o aversă de epitete foarte necuviincioase, s-a pornit să-şi verse paraponul pe oaspetele neaşteptat care îi căzuse pe cap. Dar acesta din urmă, neavând, de bună seamă, aceleaşi motive ca doctorul să cruţe o menajeră atât de prost-crescută, a început să ţipe, să urle, să bată din picioare, să scrâşnească din dinţi, agăţându-se de gratiile temniţei sale cu o pornire atât de furioasă, însoţită de gesturi atât de indiscrete la adresa unei persoane pe care o vedea pentru prima dată, încât aceasta s-a văzut nevoită să bată în retragere şi, ca un războinic învins, să se închidă în bucătărie. Astfel, stăpân pe câmpul de bătălie şi încântat de ajutorul neaşteptat acordat de inteligentul lui însoţitor, Héraclius a cerut să fie dus în cabinetul său, aşezând cuşca şi pe cel care sălăşluia în ea în faţa mesei, lângă foc.

XII. De unde se vede că „dresor“ şi „doctor“ nu sunt deloc sinonime

Atunci, între cei doi indivizi aflaţi faţă în faţă a început un schimb de priviri dintre cele mai semnificative. Şi zi de zi, timp de o săptămână, doctorul a petrecut ore întregi conversând cu ajutorul ochilor (cel puţin aşa credea) cu subiectul interesant pe care şi-l procurase. Dar asta nu era de ajuns; Héraclius dorea să studieze animalul în libertate, să-i surprindă secretele, dorinţele, gândurile, să-l lase să se mişte după pofta inimii şi, prin intimitatea vieţii zilnice, să-l vadă redobândindu-şi obiceiurile uitate şi să recunoască astfel, după semne sigure, amintirea existenţei precedente. Dar pentru asta trebuia ca oaspetele lui să fie liber, prin urmare, uşa cuştii să-i fie deschisă. Numai că acest demers nu era deloc lipsit de îngrijorări.

Doctorul încercase zadarnic influenţa magnetismului şi pe cea a prăjiturilor şi nucilor, căci, de fiecare dată când se apropia ceva mai mult de barele cuştii, maimuţa se deda unor manevre pe care Héraclius le considera ameninţătoare. În sfârşit, într-o zi, neputând să mai reziste dorinţei care îl chinuia, s-a repezit, a răsucit cheia în lacăt, a deschis larg uşa şi, palpitând de emoţie, s-a depărtat câţiva paşi, aşteptând evenimentul, care, de altfel, nici nu s-a lăsat mult aşteptat.

Maimuţa, uimită, întâi a ezitat, apoi a sărit afară şi pe masă, unde, cât ai clipi, a răvăşit hârtiile şi cărţile, pe urmă, cu un alt salt, a ajuns în braţele doctorului, iar mărturiile afecţiunii sale s-au dovedit atât de violente, încât, dacă Héraclius n-ar fi purtat perucă, ultimele sale fire de păr ar fi rămas mai mult ca sigur între degetele redutabilului său frate. Maimuţa era agilă, dar nici doctorul nu se lăsa mai prejos: după un salt în dreapta şi altul în stânga, a alunecat ca o anghilă sub masă. A sărit peste fotolii ca un ogar şi, urmărit, a ajuns în sfârşit la uşă, pe care a închis-o brusc în urma lui. Atunci, clătinându-se, ca un cal de curse care a ajuns la destinaţie, s-a sprijinit de zid să nu cadă.

Restul zilei, Héraclius Gloss a fost de-a dreptul zdruncinat; parcă se prăbuşise ceva în el, dar cel mai mult îl preocupa faptul că nu ştia deloc cum vor ieşi el şi oaspetele lui din situaţia în care se aflau. A adus un scaun lângă uşa de care nu se putea trece şi gaura cheii a devenit un adevărat observator. Atunci l-a văzut – o, minune! o, bucurie nesperată! – pe fericitul învingător întins într-un fotoliu şi încălzindu-şi picioarele la foc. În primul elan de bucurie, doctorul a fost cât pe ce să intre, dar chibzuinţa l-a oprit şi, ca iluminat de o lumină neaşteptată, şi-a spus că foamea va face probabil ceea ce nu reuşise blândeţea. De data asta, evenimentele i-au dat dreptate: animalul, înfometat, a capitulat. Şi cum, la urma urmelor, era un maimuţoi cumsecade, reconcilierea a fost completă şi, începând din acea zi, el şi doctorul au trăit ca doi vechi prieteni.

XIII. De unde se vede că doctorul Héraclius Gloss s-a aflat exact în aceeaşi situaţie ca bunul rege Henric al IV-lea, care, auzind pledoariile a doi avocaţi, socotea că amândoi aveau dreptate

La câtva timp după această zi memorabilă, o ploaie violentă l-a împiedicat pe doctorul Héraclius să coboare în grădină, cum avea obiceiul. S-a instalat de dimineaţă în cabinet şi a început să-şi privească filosofic maimuţa, care, cocoţată pe un secreter, se distra aruncând cu ghemotoace de hârtie în câinele Pitagora, întins lângă cămin. Doctorul studia gradarea şi progresul intelectului la aceşti oameni declasaţi şi compara gradul de subtilitate a celor două animale aflate în faţa lui. „La câine domină încă instinctul, în timp ce la maimuţă prevalează raţionamentul“, îşi spuse el. „Unul adulmecă, ascultă, percepe cu organele-i minunate, care formează jumătate din inteligenţa lui; celălalt combină şi gândeşte.“ În acel moment, maimuţa, agasată de indiferenţa şi imobilitatea inamicului său, care, culcat liniştit, cu capul pe labe, se mulţumea să ridice ochii din când în când spre agresorul lui, retras într-o poziţie înaltă, a luat hotărârea să încerce o manevră de recunoaştere. A sărit agilă de pe mobilă şi s-a apropiat încet, atât de încet, încât nu se auzeau decât focul şi ticăitul pendulei, care părea să facă un zgomot enorm în tăcerea adâncă a cabinetului. Apoi, cu o mişcare bruscă şi neaşteptată, a prins cu amândouă mâinile coada stufoasă a nefericitului Pitagora. Dar câinele, tot nemişcat, urmărise fiecare mişcare a maimuţei: calmul lui era doar o capcană ca să-şi atragă aproape adversarul, până atunci imposibil de atacat, şi, în momentul în care maimuţa, mulţumită de festa ei, îi apuca apendicele caudal, s-a ridicat dintr-o săritură şi, înainte ca atacatorul s-o poată lua la sănătoasa, a apucat cu maxilarele lui puternice de câine de vânătoare acea parte a rivalului său care se numeşte, în mod

pudic, la oi, jigou. Nu se ştie cum s-ar fi terminat lupta dacă n-ar fi intervenit Héraclius; dar, după ce a restabilit pacea, acesta s-a întrebat, în timp ce se aşeza la loc, gâfâind, dacă, gândindu-se mai bine, nu cumva câinele lui dovedise cu această ocazie mai multă viclenie decât animalul numit „viclean prin excelenţă“. Şi a rămas cufundat într-o profundă perplexitate.

XIV. Cum Héraclius a fost cât pe ce să mănânce, la frigare, câteva frumoase dame din vremurile de altădată

Sosind ora prânzului, doctorul a intrat în sufragerie, s-a aşezat la masă, şi-a vârât colţul şervetului în redingotă, a deschis lângă el manuscrisul preţios şi, când să ducă la gură o aripioară de prepeliţă durdulie şi parfumată, aruncându-şi ochii pe cartea sfântă, cele câteva rânduri pe care i-a căzut privirea au strălucit mai teribil în faţa lui decât cele trei faimoase cuvinte scrise brusc de o mână necunoscută pe zidul sălii de ospeţe a unui rege celebru, pe nume Baltazar! Iată ce a zărit doctorul:

„Abţine-te de la orice hrană care a avut viaţă, pentru că, atunci când mănânci carne, îţi mănânci semenul, şi îl consider la fel de vinovat pe cel care, pătruns de marele adevăr metempsihotic, ucide şi devorează animale, care nu sunt altceva decât oameni sub forma lor inferioară, ca pe antropofagul feroce care se înfruptă din duşmanul învins“.

Iar pe masă, una lângă alta, străpunse de o mică frigare de argint, vreo şase prepeliţe, proaspete şi dolofane, răspândeau în aer un miros apetisant.

Lupta între minte şi pântece a fost cumplită, dar, s-o spunem spre lauda lui Héraclius, de scurtă durată. Bietul om, doborât, temându-se că nu va

putea rezista mult timp acestei cumplite ispite, şi-a sunat menajera şi, cu voce frântă, i-a cerut să ia imediat de acolo acele bucate îngrozitoare şi să nu-i mai servească niciodată decât ouă, lapte şi legume. Honorine era să cadă pe spate la auzul acestor cuvinte surprinzătoare, a vrut să protesteze, dar, în faţa aerului inflexibil al stăpânului, a fugit de-acolo cu zburătoarele condamnate, consolându-se totuşi cu gândul plăcut că, în general, nu-i pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte.

„Prepeliţe! Prepeliţe! Ce puteau să fi fost prepeliţele în altă viaţă?“, se întreba bietul Héraclius, mâncând cu tristeţe o superbă conopidă cu smântână, care i se păru, în ziua aceea, dezastruos de rea la gust. Ce fiinţă umană putuse să fie destul de elegantă, de delicată şi de fină ca să treacă în corpurile acelor rafinate vietăţi, atât de cochete şi de drăguţe? Cu siguranţă că nu puteau să fie decât adorabilele amante din secolele trecute… Şi doctorul păli şi mai mult, gândindu-se că, de mai bine de treizeci de ani, devorase în fiecare zi la prânz vreo şase dintre frumoasele dame din vremurile de altădată.

XV. Unde rectorul interpretează poruncile Domnului

În seara acelei zile nefericite, domnul decan şi domnul rector au venit să mai stea de vorbă, un ceas sau două, în biroul lui Héraclius. Doctorul le-a istorisit imediat încurcătura în care se afla şi le-a demonstrat cum potârnichile şi alte animale comestibile deveniseră pentru el la fel de interzise precum jambonul pentru evrei.

Domnul decan, care, probabil, nu cinase pe săturate, şi-a pierdut atunci orice reţinere şi a hulit într-un chip atât de cumplit, încât bietul doctor, care

îl respecta mult, deplângându-i orbirea, nu mai ştia unde să se ascundă. Domnul rector a încuviinţat însă pe deplin scrupulele lui Héraclius, spunându-i chiar că un discipol al lui Pitagora care s-ar fi hrănit cu carnea animalelor se putea expune pericolului să îmbuce din coasta (cu ciuperci) a tatălui său sau din pulpele (cu trufe) ale bunicului, ceea ce este cu desăvârşire contrar spiritului oricărei religii, după care i-a citat, în sprijinul celor afirmate de el, a patra poruncă Dumnezeului creştinilor:

Pe tată şi mamă să-i cinsteşti,
Ca ani mulţi să vieţuieşti.

— E adevărat, a adăugat el, că, decât să mor de foame, eu, care nu sunt credincios, aş prefera să schimb puţintel preceptul divin sau chiar să-l înlocuiesc cu acesta:

Pe tată şi pe mamă să-i haleşti,
Ca ani mulţi să vieţuieşti.

XVI. Cum a patruzeci şi doua lectură a manuscrisului a aruncat o lumină nouă în cugetul doctorului

Aşa cum un om bogat poate găsi zilnic în marea lui avere noi plăceri şi satisfacţii, şi doctorul Héraclius, proprietarul inestimabilului manuscris, făcea descoperiri surprinzătoare de fiecare dată când îl recitea.

Într-o seară, când era pe cale să pună capăt celei de-a patruzeci şi doua lecturi a acestui document, o iluminare subită s-a abătut asupra lui, la fel de iute ca trăsnetul.

După cum am văzut înainte, doctorul putea să ştie, cu o marjă de eroare neglijabilă, în ce epocă şi-ar sfârşi un om dispărut transmigraţiile şi ar reapărea sub prima lui formă; de aceea, a fost brusc străfulgerat de gândul că autorul manuscrisului putea să-şi fi redobândit locul în rândul omenirii.

Atunci, la fel de înfierbântat ca un alchimist care se crede pe punctul de a găsi piatra filosofală, se apucă de calculele cele mai minuţioase ca să stabilească probabilitatea acestei supoziţii şi, după câteva ore de muncă îndârjită şi de combinaţii metempsihotice savante, ajunse la convingerea că acel om trebuia să fie contemporan cu el sau, cel puţin, pe punctul să revină la viaţa raţională. Adevărul e că Héraclius, nedispunând de niciun document care să-i indice data precisă a morţii marelui specialist în metempsihoză, nu putea stabili cu certitudine momentul întoarcerii sale.

Îndată ce a întrezărit posibilitatea regăsirii acelei fiinţe care, pentru el, era mai mult decât un om, mai mult decât un filosof, aproape mai mult decât un Dumnezeu, a fost cuprins de una dintre acele emoţii profunde pe care le încerci când afli brusc că un tată pe care îl credeai mort de ani de zile e viu şi în apropierea ta. Sfântul anahoret, care şi-a petrecut viaţa hrănindu-se cu iubirea şi amintirea lui Hristos, înţelegând subit că Dumnezeul lui i se va arăta, n-ar fi fost mai tulburat decât doctorul Héraclius Gloss când a fost sigur că ar putea să-l întâlnească într-o zi pe autorul manuscrisului.

XVII. Cum a procedat doctorul Héraclius Gloss ca să-l găsească pe autorul manuscrisului

După câteva zile, cititorii ziarului *Etoile de Balançon* au zărit cu uimire, pe pagina a patra, următorul anunţ: „Pitagora – Roma în anul 184 –

Memorie regăsită pe soclul unei statui a lui Iupiter – Filosof – Arhitect – Soldat – Plugar – Călugăr – Geometru – Medic – Poet – Marinar – Etc. Meditează şi aminteşte-ţi. Povestea vieţii tale e în mâinile mele. Scrie la post-restant Balançon, iniţialele H.G.“.

Doctorul nu se îndoia că, dacă omul pe care îl dorea cu atâta ardoare ar citi acest anunţ, incomprehensibil pentru oricare altul, i-ar înţelege imediat sensul ascuns şi se va prezenta în faţa lui. Şi atunci, în fiecare zi, înainte să se aşeze la masă, întreba la biroul poştei dacă se primise vreo scrisoare cu iniţialele H.G., iar în momentul când deschidea uşa pe care scria „Poştă pentru scrisori, informaţii, francări“ era cu siguranţă mai emoţionat decât un îndrăgostit pe punctul de a deschide primul răvaş de la femeia iubită.

Din păcate, zilele treceau toate la fel; funcţionarul îi dădea în fiecare dimineaţă acelaşi răspuns doctorului şi, în fiecare dimineaţă, acesta se întorcea acasă mai trist şi mai descurajat. Or, oamenii din Balançon fiind, ca toţi oamenii de pe pământ, subtili, indiscreţi, bârfitori şi dornici de noutăţi, au făcut curând legătura între anunţul surprinzător inserat în ziar şi vizitele zilnice ale doctorului la poştă. Atunci s-au întrebat ce mister se putea ascunde aici şi au început să murmure.

XVIII. Unde doctorul Héraclius îl recunoaşte cu stupefacţie pe autorul manuscrisului

Într-o noapte, cum nu putea să doarmă, doctorul s-a sculat între unu şi două ca să recitească un pasaj pe care credea că nu-l înţelesese încă foarte bine. Şi-a pus papucii şi a deschis uşa dormitorului cât a putut de lin, ca să nu tulbure somnul tuturor categoriilor de oameni-animale care îşi ispăşeau păcatele sub acoperişul lui. Or, indiferent care fuseseră condiţiile precedente

ale acelor animale fericite, cu siguranţă că niciodată nu se bucuraseră de o linişte şi de o fericire atât de desăvârşite ca acum, pentru că în această locuinţă ospitalieră aveau o masă bună, un culcuş bun şi chiar mai mult, căci inima stăpânului casei era foarte compătimitoare. Doctorul a ajuns, fără să facă vreun zgomot, la uşa cabinetului şi a intrat. Desigur, Héraclius era un om curajos, nu se temea nici de fantome, nici de vedenii. Dar, indiferent de îndrăzneala unui om, există spaime care găuresc ca nişte ghiulele curajul cel mai nezdruncinat, iar doctorul a rămas ţintuit locului, palid, înspăimântat, cu privirea rătăcită, cu părul măciucă, clănţănind din dinţi şi scuturat din cap până în picioare de un tremur îngrozitor în faţa spectacolului de neînţeles ce i se oferea.

Lampa de lucru era aprinsă pe masă şi, în faţa focului, cu spatele la uşa pe unde intra el, l-a văzut pe… doctorul Héraclius Gloss citind cu atenţie manuscrisul său. Îndoiala nu era cu putinţă… Era chiar el… Avea pe umeri halatul de casă lung, din mătase veche, cu flori mari şi roşii, şi pe cap boneta grecească din catifea neagră, brodată cu fir auriu. Doctorul a înţeles că, dacă acel *alter ego* al său s-ar întoarce, dacă cei doi Héraclius s-ar privi în ochi, cel care tremura în acel moment din tot trupul ar cădea fulgerat în faţa reproducerii sale. Dar, cuprins de un spasm nervos, a desfăcut mâinile şi sfeşnicul s-a rostogolit cu zgomot pe podea. Bubuitura l-a făcut să sară înapoi. Celălalt s-a întoars brusc şi doctorul, înmărmurit, şi-a recunoscut… maimuţa! Preţ de câteva secunde, gândurile i s-au învârtejit în minte ca nişte frunze uscate luate pe sus de vijelie. Apoi s-a simţit cuprins brusc de bucuria cea mai violentă pe care o încercase vreodată, deoarece înţelesese că acel autor aşteptat, dorit ca Mesia de către evrei, se afla în faţa lui – era maimuţa. S-a repezit, aproape nebun de fericire, a cuprins în braţe fiinţa venerată şi a sărutat-o cu o asemenea frenezie, cum nicicând o amantă adorată n-a fost sărutată mai cu înfocare de iubitul ei. Apoi s-a aşezat în faţa ei, de cealaltă parte a căminului, şi a contemplat-o până dimineaţă cu evlavie.

XIX. Cum doctorul s-a pomenit pus în cea mai cumplită situaţie

Dar, aşa cum cele mai frumoase zile de vară sunt uneori brusc tulburate de o furtună înspăimântătoare, fericirea doctorului a fost umbrită deodată de gândul cel mai îngrozitor. Îl găsise într-adevăr pe cel căutat, dar, din păcate, era doar o maimuţă. Se înţelegeau, fără nicio îndoială, dar nu-şi puteau vorbi: doctorul a căzut ca din cer. Spulberate erau acum acele lungi discuţii de care spera atât de mult să profite, spulberată acea frumoasă cruciadă contra superstiţiilor pe care ar fi trebuit s-o poarte amândoi! Deoarece, singur, doctorul nu deţinea arme suficiente pentru doborârea hidrei ignoranţei. Avea nevoie de un om, un apostol, un mărturisitor, un martir – roluri pe care o maimuţă, din păcate, nu era în stare să le joace. Ce să facă?

O voce cumplită i-a strigat la ureche: „Ucide-o!“.

Héraclius s-a înfiorat. Într-o secundă, a calculat că, dacă ar omorî-o, sufletul eliberat ar intra imediat în corpul unui copil gata să se nască şi ar trebui să-i lase cel puţin douăzeci de ani ca să ajungă la maturitate. Doctorul ar fi avut atunci şaptezeci de ani. Era totuşi posibil. Dar l-ar mai fi găsit pe acel om? Apoi, religia îi interzicea să suprime vreo fiinţă vie, căci ar fi comis astfel un asasinat, iar sufletul lui, al lui Héraclius, ar fi trecut după moarte în corpul unui animal feroce, cum se întâmplă în cazul asasinilor. Nu avea importanţă! Ar fi victima ştiinţei şi a credinţei!

Apucă un mare iatagan turcesc, agăţat într-o panoplie, şi dădea să lovească, precum Avraam pe munte, când un gând brusc îi opri braţul… Dacă ispăşirea acelui om nu se sfârşise şi, în loc să treacă în corpul unui copil, sufletul lui se întorcea pentru a doua oară în cel al unei maimuţe? Era posibil, chiar plauzibil, aproape sigur. Comiţând astfel o crimă inutilă, doctorul s-ar fi sortit, fără niciun beneficiu pentru semenii lui, unei pedepse

cumplite. Héraclius căzu inert pe scaun. Epuizat de emoţiile repetate, îşi pierduse cunoştinţa.

XX. Unde doctorul are o mică discuţie cu menajera

Când redeschise ochii, buna Honorine îi umezea tâmplele cu oţet. Era şapte dimineaţa. Primul gând al doctorului s-a îndreptat către maimuţă. Animalul dispăruse.

— Maimuţa, unde e maimuţa mea? a strigat el.

— Ei, ca să vezi! Mare pagubă dacă s-ar pierde! a replicat servitoarea-amantă, gata întotdeauna să se oţărască. Frumos animal, ce să spun! Imită tot ce vede că face domnul. L-am văzut zilele trecute punându-şi încălţările dumneavoastră; pe urmă, în dimineaţa asta, când v-am găsit aici, şi Dumnezeu ştie ce idei nefericite vă mai trec prin cap de la o vreme de nu vă dau pace să staţi în pat, urâtania asta de animal, care e mai curând diavolul în pielea unei maimuţe, şi-a pus boneta şi halatul dumneavoastră şi părea să râdă privindu-vă, ca şi cum ar fi ceva tare distractiv să vezi un om leşinat. Apoi, când am vrut să mă apropii, canalia s-a aruncat asupra mea de parcă ar fi vrut să mă mănânce. Dar, slavă Domnului, eu una nu sunt slabă de înger şi am încă pumnul tare! Am luat lopata şi aşa i-am tras vreo câteva pe spate pocitaniei, de a fugit în camera dumneavoastră, unde face probabil altă drăcie cum ştie ea.

— Mi-ai bătut maimuţa! răcni doctorul, exasperat. Află, domnişoară, că de acum înainte vreau să fie respectată şi să fie servită precum stăpânul acestei case.

— Ei, da! Nu numai că e stăpâna casei, ci încă de mult, chiar stăpâna stăpânului! bombăni Honorine şi se retrase în bucătărie, convinsă că

doctorul Héraclius Gloss îşi pierduse minţile.

XXI. Unde se demonstrează că e de ajuns un prieten iubit cu duioşie ca să uşureze povara celor mai mari necazuri

După cum spusese doctorul, începând din acea zi, maimuţa a devenit cu adevărat stăpâna casei, iar Héraclius s-a transformat în umilul valet al acestui nobil animal. O privea ore în şir cu o tandreţe infinită; se purta faţă de ea cu delicateţea unui îndrăgostit, adresându-i mereu toate expresiile tandre din dicţionar; strângându-i mâna ca unui prieten, vorbindu-i cu ochii în ochii ei, explicând anumite lucruri din ceea ce-i spunea, când i se părea că ar fi putut să fie greu de înţeles, înconjurând viaţa animalului cu atenţiile cele mai duioase şi mai încântătoare.

Maimuţa nu se împotrivea deloc, calmă ca o divinitate care primeşte omagiul adoratorilor. Asemenea tuturor marilor spirite care trăiesc singuratice deoarece superioritatea lor le izolează deasupra nivelului comun al prostiei popoarelor, Héraclius se simţise singur până atunci. Singur în studiile sale, singur în speranţe, singur în lupte şi neputinţe, singur, în sfârşit, în descoperirea şi triumful lui. Încă nu-şi impusese doctrina celor mulţi, nici măcar nu-i putuse convinge pe cei mai apropiaţi prieteni ai săi, domnul rector şi domnul decan. Dar, începând din ziua în care a descoperit în maimuţa lui marele filosof la care visase atât de des, doctorul s-a simţit mai puţin izolat.

Convins că animalul este lipsit de grai numai ca pedeapsă pentru greşelile trecute şi, ca urmare a acestei pedepse, are mintea plină de amintiri ale existenţelor anterioare, Héraclius a început să-şi iubească cu ardoare

însoţitorul şi se consola cu această afecţiune pentru toate necazurile care îl loveau.

Într-adevăr, de la un timp, viaţa devenea mai tristă pentru doctor. Domnul decan şi domnul rector îl vizitau mult mai rar şi asta crea un gol enorm în jurul lui. Nu mai veneau nici la cina din fiecare duminică, de când interzisese să fie servită la masă hrană care fusese cândva vie. Schimbarea alimentaţiei era şi pentru el o mare privaţiune, care căpăta uneori proporţiile unei adevărate suferinţe. El, care aştepta altădată cu nerăbdare ora atât de plăcută a prânzului, acum aproape se temea de ea. Intra trist în sufragerie, ştiind că nu se mai putea aştepta la nimic plăcut, şi era obsedat tot timpul de amintirea prepeliţelor la frigare, care îl hărţuia ca o remuşcare. Din păcate, nu era remuşcarea că devorase atât de multe, ci mai curând disperarea că renunţase la ele pentru totdeauna.

XXII. Unde doctorul descoperă că maimuţa îi seamănă chiar mai mult decât credea

Într-o dimineaţă, doctorul Héraclius a fost trezit de un zgomot neobişnuit. A sărit din pat, s-a îmbrăcat în grabă şi s-a îndreptat spre bucătărie, unde auzea strigăte şi tropăituri grozave.

Nutrind de multă vreme cele mai negre planuri de răzbunare împotriva intrusului care îi răpea afecţiunea stăpânului, perfida Honorine, care cunoştea gusturile şi poftele acestor animale, reuşise, printr-un vicleşug oarecare, s-o lege bine pe biata maimuţă de picioarele mesei din bucătărie. Apoi, după ce se convinsese că era bine priponită, se retrăsese la celălalt capăt al încăperii. Distrându-se să-i arate ospăţul cel mai în măsură să-i stârnească poftele, o supunea unui adevărat supliciu al lui Tantal, care îi

aşteaptă în infern probabil doar pe cei cu păcate grele; iar perversa menajeră râdea în hohote şi imagina rafinamente ale torturii pe care numai o femeie e în stare să le conceapă. Omul-maimuţă se răsucea violent la vederea bucatelor savuroase care i se arătau de departe, iar din cauza furiei că se simţea legat de picioarele mesei masive făcea grimase monstruoase, care sporeau bucuria călăului ispititor.

În sfârşit, exact în momentul în care doctorul, stăpânul gelos, a apărut în prag, victima acestei oribile capcane a reuşit, printr-un efort extraordinar, să rupă sforile şi, fără intervenţia violentă a lui Héraclius, indignat, Dumnezeu ştie cu ce bunătăţi s-ar fi îndopat acest nou Tantal cu patru mâini.

XXIII. Cum doctorul a băgat de seamă că maimuţa îl înşelase fără ruşine

De data asta, furia a fost mai puternică decât respectul şi doctorul, apucând-o de gât pe maimuţa-filosof, a târât-o urlând în cabinetul lui şi i-a administrat cea mai severă corecţie pe care o primise vreodată spinarea vreunui metempsihozist.

Când braţul obosit al lui Héraclius a slăbit puţin gâtul bietului animal, vinovat doar pentru gusturile prea asemănătoare cu cele ale fratelui său superior, maimuţa s-a desprins din strânsoarea stăpânului ofensat, a sărit peste masă, a luat de pe o carte tabachera doctorului şi a aruncat-o, deschisă, în capul proprietarului. Acesta nu a avut timp decât să închidă ochii ca să evite vârtejul de tutun care cu siguranţă l-ar fi orbit, dar, când i-a redeschis, vinovatul dispăruse, ducând cu el manuscrisul al cărui autor presupus era.

Consternat peste măsură, Héraclius s-a repezit ca un nebun pe urmele fugarului, hotărât să facă cele mai mari sacrificii ca să redobândească preţiosul pergament. A scotocit casa din pivniţă până în pod, a deschis toate dulapurile, s-a uitat pe sub toate mobilele. Dar căutările lui nu au fost încununate de succes. În sfârşit, s-a aşezat deznădăjduit sub un copac din grădină. De câteva clipe, avea impresia că îi cădeau în cap mici corpuri uşoare şi credea că erau frunze uscate desprinse de vânt. Deodată, a văzut un cocoloş de hârtie care se rostogolea în faţa lui, pe drum. L-a luat de jos şi l-a desfăcut. Dumnezeule mare! Era una din paginile manuscrisului său. A ridicat capul, înspăimântat, şi l-a zărit pe îngrozitorul animal pregătind liniştit noi proiectile de acelaşi fel – şi, pe când făcea asta, monstrul avea o grimasă de satisfacţie atât de îngrozitoare, încât, cu siguranţă nici Satana nu a avut una mai oribilă când l-a văzut pe Adam luând mărul fatal, pe care de atunci, de la Eva la Honorine, femeile ni-l tot oferă. Văzând aceasta, în mintea doctorului s-a făcut brusc o lumină înspăimântătoare şi a înţeles că fusese înşelat, tras pe sfoară, mistificat în modul cel mai îngrozitor de acel animal şiret şi păros, care nu era, cum nu erau nici papa sau sultanul, autorul atât de dorit. Preţioasa lucrare ar fi dispărut în întregime dacă Héraclius nu ar fi zărit lângă el una dintre acele pompe de care se folosesc grădinarii ca să stropească răzoarele îndepărtate. A apucat-o repede şi, manevrând-o cu o vigoare supraomenească, i-a aplicat perfidului animal o baie atât de neaşteptată, încât acesta a început să fugă din creangă în creangă scoţând strigăte ascuţite şi, brusc, printr-o stratagemă abilă, ca să obţină probabil o clipă de respiro, i-a aruncat în faţă adversarului lucrarea ruptă, după care, părăsindu-şi iute poziţia, a luat-o la sănătoasa spre casă.

Înainte ca manuscrisul să-l fi atins pe doctor, acesta a căzut cu picioarele în sus, doborât de emoţie. Când s-a ridicat, nu a avut forţa să se răzbune pentru această nouă ofensă, s-a întors anevoie în cabinetul lui şi a constatat, nu fără satisfacţie, că dispăruseră numai trei foi.

XXIV. Evrica!

Vizita domnului decan şi a domnului rector l-a trezit din descurajare. Au stat de vorbă toţi trei o oră-două, fără să spună un cuvinţel despre metempsihoză. Dar când cei doi prieteni ai săi se pregăteau să plece, Héraclius n-a putut să se mai abţină. În timp ce domnul decan îşi punea pelerina mare din piele de urs, l-a luat deoparte pe domnul rector, de care se temea mai puţin, şi i-a povestit marele lui necaz. I-a zis cum crezuse că-l găsise pe autorul manuscrisului, cum se înşelase, cum maimuţa lui mizerabilă îl înşelase în modul cel mai nedemn şi cât de părăsit şi deznădăjduit era acum. Văzându-şi iluziile risipite, Héraclius a plâns. Rectorul, impresionat, l-a prins de mâini şi, când să-i vorbească, din hol a răsunat vocea gravă a decanului:

— Ei, vii, rectore?

Atunci, acesta, strângându-i încă o dată mâna nefericitului doctor, i-a spus zâmbind cu blândeţe, aşa cum faci ca să consolezi un copil neastâmpărat:

— Lasă, linişteşte-te, prietene! Cine ştie? Poate eşti chiar dumneata autorul acestui manuscris!

Apoi s-a pierdut în umbra străzii, lăsându-l la uşă pe Héraclius stupefiat.

Doctorul a urcat încet în cabinetul lui, murmurând printre dinţi, din minut în minut:

— Poate eu sunt autorul manuscrisului!

A recitit cu atenţie felul în care fusese găsit acel document, la fiecare reapariţie a autorului său; apoi şi-a amintit cum îl descoperise el însuşi. Visul care precedase acea zi fericită, ca un avertisment providenţial, emoţia încercată când intrase pe străduţa Vieux Pigeons, toate astea i-au revenit în minte clar, distinct, evident. Atunci s-a ridicat drept în picioare, a întins braţele ca un iluminat şi a strigat cu o voce răsunătoare:

— Eu sunt, eu sunt!

Un fior a străbătut întreaga locuinţă, Pitagora a lătrat violent, animalele, tulburate, s-au trezit brusc şi au început să se agite ca şi cum fiecare, în limba lui, ar fi vrut să celebreze marea înviere a profetului metempsihozei. Atunci, stăpânit de o emoţie supraomenească, Héraclius s-a aşezat, a deschis ultima pagină a acelei noi biblii şi a scris cu pioşenie mai departe povestea vieţii sale.

XXV. *Ego sum qui sum*[6]

Începând din ziua aceea, Héraclius Gloss a fost cuprins de un orgoliu colosal. Aşa cum Mesia scoboară din Dumnezeu-tatăl, el se trăgea direct din Pitagora sau, mai curând, era el însuşi Pitagora, deoarece trăise pe vremuri în corpul acelui filosof. Genealogia lui sfida astfel familiile nobile de viţa cea mai veche. Îi privea cu un dispreţ suveran pe toţi oamenii mari ai omenirii, cele mai vestite fapte ale lor părându-i infime în comparaţie cu ale lui, şi se izola într-o superioritate sublimă în mijlocul lumilor şi animalelor; el întrupa metempsihoza şi casa lui devenea templul ei.

Doctorul le interzisese menajerei şi grădinarului să ucidă animalele considerate dăunătoare. Omizile şi limacşii fojgăiau în grădină şi, sub forma unor păianjeni mari cu picioare păroase, respectivii muritori îşi plimbau hidoasa transformare pe pereţii cabinetului; asta îl făcea pe abominabilul rector să spună că, dacă toţi foştii linge-blide, metamorfozaţi în paraziţi, şi-ar da întâlnire pe capul prea sensibilului doctor, acesta s-ar feri să le facă vreun rău acelor biete fiinţe declasate. Un singur lucru îl tulbura pe Héraclius în deplinătatea grandorii sale: faptul că vedea tot timpul animalele devorându-se între ele, păianjenii pândind muştele, păsările

hăpăind păianjenii, pisicile ronţăind păsările, iar câinele lui, Pitagora, sugrumând cu bucurie orice pisică ce îi ieşea în faţă.

Héraclius urmărea din zori şi până-n seară mersul lent şi progresiv al metempsihozei la toate treptele scării animaliere. Avea revelaţii bruşte privind vrăbiile care ciuguleau pe streşini; furnicile, acele lucrătoare neobosite şi prevăzătoare, îi pricinuiau înduioşări imense; vedea în ele oamenii leneşi şi inutili care, ca să-şi ispăşească trândăvia şi nepăsarea din trecut, erau condamnaţi la această muncă îndârjită. Stătea ore întregi cu nasul în iarbă privindu-le şi era încântat de puterea lui de pătrundere.

Apoi, ca Nabucodonosor, mergea în patru labe, se tăvălea cu câinele prin praf, trăia alături de animalele lui, se cuibărea lângă ele. Pentru el, omul dispărea treptat din creaţie şi curând ajunse să vadă în aceasta numai animalele. Când le contempla, simţea că era fratele lor; nu mai conversa decât cu ele şi când, din întâmplare, era forţat să vorbească cu oameni, se simţea paralizat, ca în mijlocul unor străini, şi se indigna în sinea lui de stupiditatea semenilor săi.

XXVI. Ce se spunea în jurul tejghelei jupânesei Labotte, negustoreasă de fructe din Strada Zarzavagiilor, nr. 26

Domnişoara Victoire, bucătăreasa domnului decan de la facultatea din Balançon, domnişoara Gertrude, servitoarea domnului rector de la aceeaşi facultate, şi domnişoara Anastasie, menajera domnului abate Beaufleury, preot la biserica Sainte-Eulalie: acesta era respectabilul cenaclu adunat, într-o joi dimineaţă, în jurul tejghelei jupânesei Labotte, negustoreasa de fructe din Strada Zarzavagiilor, nr. 26.

Aceste persoane, ţinând agăţat de braţul stâng coşul cu de-ale gurii, purtând o boneţică albă aşezată cochet pe cap, împodobită cu dantele şi pliseuri şi ale cărei panglici le atârnau pe spate, o ascultau cu interes pe domnişoara Anastasie, care le povestea cum abatele Beaufleury exorcizase chiar cu o zi în urmă o biată femeie posedată de cinci demoni.

Deodată, domnişoara Honorine, menajera doctorului Héraclius, a intrat ca o vijelie, a căzut pe un scaun, sufocată de o emoţie violentă, apoi, după ce a văzut că toată lumea era suficient de intrigată, a izbucnit:

— Nu, asta e chiar prea de tot! Poate să se spună orice, n-am să mai stau în casa aia!

Apoi, ascunzându-şi faţa în mâini, a început să plângă. După un minut, a zis, puţin mai liniştită:

— La urma urmelor, nu e vina bietului om dacă e nebun.

— Cine? a întrebat jupâneasa Labotte.

— Păi, stăpânul meu, doctorul Héraclius, a răspuns domnişoara Honorine.

— Înseamnă că-i adevărat ce spunea domnul decan, că stăpânul dumitale şi-a pierdut minţile? a întrebat domnişoara Victoire.

— Cred şi eu! a exclamat domnişoara Anastasie. Părintele îi zicea zilele trecute abatelui Rosencroix că doctorul Héraclius e un adevărat damnat; că adoră animalele, după exemplul unui anume domn Pitagora care, se pare, este un necredincios la fel de îngrozitor ca Luther.

— Ce s-a mai întâmplat, ce-ai păţit? a întrebat domnişoara Gertrude.

— Închipuiţi-vă că în curând se fac şase luni de când stăpânul meu are nebunia animalelor şi m-ar da afară dacă m-ar vedea omorând o muscă, pe mine, care îl slujesc de aproape zece ani, a răspuns Honorine, ştergându-şi lacrimile cu un colţ al şorţului. E bine să ţii la animale, dar adevărul e că ele sunt făcute pentru noi, pe când doctorul nu se mai uită la oameni, vede numai animalele, crede că a fost făcut pe lumea asta ca să le slujească, le vorbeşte ca unor persoane cu judecată şi s-ar zice că aude în ele o voce care

îi răspunde. În sfârşit, ieri-seară, observând că şoarecii îmi mâncau proviziile, am pus o cursă în bufet. Azi-dimineaţă, văzând că se prinsese un şoarece, am chemat pisica şi, când să-i dau scârboşenia aceea dăunătoare, stăpânul meu a intrat ca un apucat, mi-a smuls cursa din mâini şi i-a dat drumul animalului peste conservele mele, apoi, pentru că m-am înfuriat, s-a întors la mine şi m-a făcut de două parale.

A urmat o tăcere de câteva secunde, apoi domnişoara Honorine a adăugat:

— La urma urmelor, n-am nimic cu bietul om; e nebun.

Două ore mai târziu, povestea cu şoarecele doctorului făcuse turul bucătăriilor din Balançon. Pe la amiază, devenise anecdota de la prânzul burghezilor din oraş. La opt seara, domnul primar, bându-şi cafeaua, a povestit-o la şase magistraţi care cinaseră la el, iar aceşti domni, luând atitudini diverse şi grave, l-au ascultat gânditori, fără să zâmbească şi dând din cap. La ora unsprezece, prefectul, care dădea o serată, a pus subiectul pe tapet în faţa a şase „manechine“ administrative şi, când i-a cerut părerea rectorului, care îşi plimba de la un grup la altul răutăţile şi cravata albă, acesta i-a răspuns:

— În fond, ce dovedeşte asta, domnule prefect? Că, dacă La Fontaine ar mai trăi, ar putea să facă o nouă fabulă, intitulată „Şoarecele filosofului“, care s-ar sfârşi astfel: *Cel mai prost*[7] *dintre cei doi nu-i cel pe care-l credem noi*.

XXVII. De unde se vede că doctorul Héraclius nu gândea deloc ca delfinul care, salvând de la înec o maimuţă,

…cătând un om pe cari să-l scape,
o zvârle înapoi în ape.

A doua zi, când a ieşit din casă, Héraclius a băgat de seamă că toţi îl priveau cu multă curiozitate şi că mai şi întorceau capul după el. Atenţia aceasta l-a mirat la început; i-a căutat cauza şi şi-a zis că doctrina lui se răspândise poate fără ca el să ştie şi că ajunsese să fie înţeles de concetăţenii lui. Atunci a simţit o mare tandreţe pentru acei oameni, în care vedea deja discipoli entuziaşti, şi a început să salute, zâmbind, în stânga şi în dreapta, ca un prinţ în mijlocul poporului său. Şuşotelile din urma lui i se păreau murmure de laudă şi radia de bucurie gândindu-se la stânjeneala care îi va cuprinde curând pe rector şi pe decan.

A ajuns astfel până la cheiul râului Brille. La câţiva paşi, un grup de copii se agita şi toţi râdeau în hohote, aruncând cu pietre în apă, în timp ce câţiva marinari, care-şi fumau pipa la soare, păreau interesaţi de jocul celor mici. Héraclius s-a apropiat, apoi s-a tras înapoi ca un om care a primit o lovitură puternică în piept. La zece metri de mal, un pui de pisică se lupta din greu să nu se înece în apa râului. Bietul animal făcea eforturi disperate să ajungă la mal, dar, de fiecare dată când scotea capul deasupra apei, o piatră aruncată de una dintre pramatiile care se amuzau de această agonie îl făcea să se scufunde din nou. Acei copii răi se luaseră la întrecere în ochitul pisoiului şi se aţâţau unul pe altul iar când nefericitul animal era atins de o lovitură bine ţintită, pe chei se producea o adevărată explozie de râsete şi de tropăieli de bucurie. Deodată, o piatră ascuţită a lovit animalul drept în frunte şi un firişor de sânge a apărut pe blăniţa albă. Atunci în rândul

micilor călăi a izbucnit un delir de strigăte şi de aplauze, dar care s-a transformat curând într-o panică înspăimântătoare. Palid, tremurând de furie, răsturnând totul în calea lui, lovind cu pumnii şi cu picioarele, doctorul se repezise în mijlocul acelei liote de copii ca un lup într-o turmă de oi. Spaima a fost atât de mare şi fuga atât de rapidă, încât unul dintre copii, îngrozit, s-a aruncat în râu şi s-a dus la fund. Atunci Héraclius şi-a descheiat repede redingota, şi-a scos pantofii şi a sărit şi el în apă. A fost văzut înotând viguros câteva clipe, apucând pisoiul în momentul în care se ducea la fund şi întorcându-se triumfător la mal. Apoi s-a aşezat pe o bornă. A şters, a sărutat, a mângâiat mica fiinţă pe care o smulsese din ghearele morţii şi, adăpostind-o cu dragoste în braţele sale ca pe un fiu, fără să-i pese de copilul tras pe uscat de doi marinari, indiferent la tumultul care se stârnea în urma lui, porni cu paşi mari spre casă, uitându-şi pe mal pantofii şi redingota.

XXVIII

Povestea asta, cititori, ar vrea să zică:
Atunci când vrei să aperi un semen de-agresiuni,
Dar nu salvezi un om, ci o pisică,
Mereu antipatia vecinilor aduni,
Aşa cum toate drumurile duc la Roma, cică,
Pe când metempsihoza – la casa de nebuni.

(*Steaua din Balançon*)

Două ore mai târziu, un puhoi de oameni din popor, scoţând strigăte puternice, se înghesuia în faţa ferestrelor doctorului Héraclius Gloss. Curând, o grindină de pietre a spart geamurile şi mulţimea urma să spargă uşile când, la capătul străzii, şi-au făcut apariţia jandarmii. Calmul s-a

instalat treptat şi, în sfârşit, gloata s-a risipit; dar până a doua zi doi jandarmi au rămas în faţa casei doctorului. Acesta şi-a petrecut seara într-o stare de agitaţie extraordinară. Îşi explica dezlănţuirea plebei prin uneltirile ascunse ale preoţilor împotriva lui şi prin explozia de ură pe care o provoacă întotdeauna apariţia unei religii noi printre adepţii celei vechi. Se şi vedea martir şi se simţea pregătit să-şi mărturisească credinţa în faţa călăilor. A adus în cabinetul lui toate animalele care au putut încăpea acolo şi soarele l-a surprins moţăind între câine, o capră şi o oaie şi strângând la piept pisoiul pe care îl salvase.

O lovitură puternică în uşă l-a trezit şi Honorine l-a poftit să intre pe un domn foarte grav, urmat de doi agenţi de poliţie. Puţin mai în spate era medicul prefecturii. Domnul cel grav a declarat că era comisarul de poliţie şi l-a invitat politicos pe Héraclius să-l urmeze; acesta s-a supus, foarte emoţionat. Afară aştepta o trăsură, în care a fost urcat. Apoi, aşezat lângă comisar, avându-i în faţă pe medic şi un agent, căci celălalt se urcase lângă vizitiu, Héraclius a văzut că străbăteau Strada Evreilor, Piaţa Primăriei, Bulevardul Fecioarei şi că opreau în cele din urmă în faţa unei clădiri mari, cu aspect sumbru, pe uşa căreia erau scrise cuvintele: „Spital de alienaţi“. Atunci şi-a dat seama brusc de capcana cumplită în care căzuse, a înţeles îngrozitoarea abilitate a duşmanilor săi şi, adunându-şi toate puterile, a încercat să se repeadă în stradă; două mâini puternice l-au făcut să se aşeze la locul lui. O luptă cumplită a izbucnit între el şi cei trei bărbaţi care îl păzeau; doctorul se zbătea, se răsucea, lovea, muşca, urla de furie; în sfârşit, s-a simţit doborât, legat fedeleş şi dus pe sus în funesta casă, a cărei uşă mare s-a închis în urma lui cu un zgomot sinistru.

L-au băgat într-o celulă îngustă, cu aspect ciudat. Căminul, fereastra şi oglinda aveau gratii solide, iar patul şi singurul scaun din încăpere fuseseră bine fixate de podea cu lanţuri de fier. Nu se găsea acolo nicio mobilă care să poată fi ridicată sau mânuită de cel închis. De altfel, evenimentele vor arăta că aceste măsuri de precauţie nu erau inutile. Când s-a văzut în acea

locuinţă nouă pentru el, doctorul a fost cuprins de o furie care îl sufoca. A încercat să distrugă mobila, să smulgă gratiile şi să spargă geamurile. Văzând că nu reuşeşte, s-a tăvălit pe jos, scoţând urlete atât de înfiorătoare, încât doi oameni în halate, purtând pe cap un fel de şapcă de uniformă, au intrat brusc, urmaţi de un domn înalt şi chel, îmbrăcat complet în negru. La un semn al acestui personaj, cei doi s-au repezit la Héraclius şi i-au pus într-o clipă cămaşa de forţă; apoi s-au uitat către domnul în negru. Acesta l-a cercetat un moment cu privirea pe doctor şi s-a întors spre acoliţii săi:

— La duşuri, le-a spus el.

Héraclius a fost dus atunci într-o încăpere mare şi rece, în mijlocul căreia se afla un bazin fără apă. A fost dezbrăcat în timp ce ţipa, apoi aşezat în acel soi de cadă; şi, înainte să aibă timp să se dezmeticească, a fost pur şi simplu sufocat de cea mai oribilă avalanşă de apă rece ca gheaţa care a căzut vreodată pe umerii unui muritor, chiar şi în regiunile cele mai boreale. Héraclius a amuţit brusc. Domnul în negru îl privea în continuare. I-a luat pulsul cu gravitate şi a spus:

— Încă unul!

Al doilea duş a căzut din tavan şi doctorul s-a prăbuşit, dârdâind de frig, sugrumat, sufocându-se pe fundul căzii reci. Apoi a fost luat pe sus, înfăşurat în cuverturi calde şi culcat în patul din celula lui, unde a dormit profund treizeci şi cinci de ore.

S-a trezit a doua zi, cu pulsul calm şi capul uşor. S-a gândit câteva clipe la situaţia lui, apoi a început să citească manuscrisul pe care avusese grijă să-l ia cu el. Domnul în negru a intrat curând la dânsul. A fost adusă o masă şi au prânzit în doi. Doctorul, care nu uitase baia din ajun, s-a arătat foarte calm şi foarte politicos; fără să rostească niciun cuvânt despre faptul care putuse să-i pricinuiască o astfel de păţanie, a vorbit îndelung şi în modul cel mai interesant şi s-a străduit să-i demonstreze gazdei sale că era mai chibzuit chiar decât cei şapte înţelepţi ai Greciei.

La plecare, domnul în negru i-a propus lui Héraclius să facă o plimbare în grădina spitalului. Era o curte mare, pătrată, plină cu copaci. Acolo se plimbau vreo cincizeci de indivizi; unii râdeau, strigau, perorau; alţii erau gravi şi melancolici. Doctorul a remarcat întâi un bărbat înalt, cu barbă lungă şi păr lung şi alb, care mergea singur, cu fruntea plecată. Fără să ştie de ce, a simţit că era interesat de soarta acelui om şi, în acelaşi moment, necunoscutul, ridicând capul, l-a privit în ochi pe Héraclius. Apoi au păşit unul spre celălalt, s-au salutat ceremonios şi au început să discute. Doctorul a aflat că celălalt se numea Dagobert Félorme şi era profesor de limbi străine la colegiul din Balançon. Nu a remarcat nimic dereglat în creierul acestui om şi se întreba ce anume putuse să-l aducă într-un astfel de loc. Atunci, celălalt, oprindu-se brusc, l-a prins de mână şi, strângându-i-o cu putere, l-a întrebat cu glas şoptit:

— Crezi în metempsihoză?

Doctorul se clătină, bolborosi ceva; privirile li s-au întâlnit şi, preţ de câteva secunde, au rămas în loc cercetându-se atent. În sfârşit, emoţia l-a învins pe Héraclius şi ochii i s-au umplut de lacrimi; a deschis braţele şi s-au îmbrăţişat. Atunci au început confidenţele şi şi-au dat imediat seama că erau iluminaţi de aceeaşi lumină, că erau impregnaţi de aceeaşi doctrină. Ideile li se potriveau în toate privinţele. Dar, pe măsură ce doctorul constata această uimitoare similitudine de gândire, se simţea cuprins de o tulburare ciudată: cu cât necunoscutul creştea în ochii lui, cu atât el scădea în propriii ochi. Era invidios.

Celălalt a exclamat deodată:

— Eu sunt metempsihoza! Eu am descoperit legea evoluţiei sufletelor, eu am sondat destinele oamenilor. Eu am fost Pitagora.

Doctorul s-a oprit brusc, mai alb la faţă decât un linţoliu.

— Pardon, a spus el. Eu sunt Pitagora.

Şi s-au privit din nou.

Omul a continuat:

— Am fost rând, pe rând, filosof, arhitect, soldat, plugar, călugăr, geometru, medic, poet şi marinar.

— Şi eu la fel, a zis Héraclius.

— Am scris povestea vieţii mele în latină, în greacă, în germană, în italiană, în spaniolă şi în franceză! a strigat necunoscutul.

Iar Héraclius a replicat:

— Şi eu!

S-au oprit şi privirile li s-au încrucişat, ascuţite ca vârfurile unor săbii.

— În anul 184, locuiam la Roma şi eram filosof! a vociferat celălalt.

Atunci, doctorul, tremurând mai ceva ca frunza în vijelie, a scos din buzunar preţiosul document şi l-a fluturat ca pe o armă pe sub nasul adversarului. Acesta a făcut un salt înapoi.

— Manuscrisul meu! a răcnit el.

Şi a întins mâna să-l apuce.

— E al meu! a mugit Héraclius.

Şi, cu o iuţeală surprinzătoare, ridica obiectul contestat deasupra capului, îl trecea dintr-o mână în alta la spate, făcea cu el tot felul de figuri, una mai extraordinară decât alta, ca să-l ferească de mâinile rapace ale rivalului. Acesta scrâşnea din dinţi, tropăia şi răcnea:

— Hoţule! Hoţule! Hoţule!

Până la urmă, a reuşit, printr-o mişcare rapidă şi dibace, să apuce de un capăt documentul pe care Héraclius încerca să-l ferească de el. Preţ de câteva secunde, fiecare a tras de partea lui, cu aceeaşi furie şi vigoare, apoi, pentru că niciunul nu ceda, manuscrisul care îi unea fizic a pus capăt luptei la fel de înţelept cum ar fi putut să facă răposatul rege Solomon, împărţindu-se de la sine în două părţi egale, ceea ce le-a permis beligeranţilor să cadă în fund, la zece paşi unul de celălalt, fiecare strângând în mâinile crispate jumătatea sa de victorie.

Nu s-au ridicat de jos, ci au reînceput să se examineze, ca două puteri rivale care, după ce şi-au măsurat forţele, ezită să se încaiere din nou.

Dagobert Félorme a reluat primul ostilităţile.

— Dovada că eu sunt autorul manuscrisului este faptul că îl cunoşteam înaintea dumitale, a spus el.

Héraclius nu i-a răspuns.

Celălalt a continuat:

— Dovada că eu sunt autorul acestui manuscris este că pot să ţi-l reproduc de la un capăt la altul, în cele şapte limbi care au servit la scrierea lui.

Héraclius nu i-a răspuns. Medita profund. În el avea loc o adevărată revoluţie. Îndoiala nu era cu putinţă, victoria era de partea rivalului său; dar acest autor, pe care îl dorise din tot sufletul, îl indigna acum ca o falsă divinitate. El însuşi fiind un zeu deposedat, se revolta împotriva divinităţii. Câtă vreme nu se crezuse autorul manuscrisului, dorise cu furie să-l vadă; dar, din ziua în care ajunsese să-şi spună că el făcuse asta şi că el era metempsihoza, nu putea să mai consimtă ca altul să-i ia locul. Asemeni acelor oameni care mai curând îşi dau foc la casă decât s-o vadă locuită de altul, din moment ce un necunoscut urca pe altarul pe care şi-l ridicase lui, doctorul dădea foc templului şi zeului, dădea foc metempsihozei. Astfel, după o lungă tăcere, a spus cu o voce lentă şi gravă:

— Eşti nebun.

În acel moment, adversarul lui s-a repezit ca un apucat şi ar fi avut loc o nouă luptă, mai cumplită decât prima, dacă paznicii nu ar fi venit în fugă şi nu i-ar fi dus pe cei doi reinventatori ai războaielor religioase la propriile domicilii.

Timp de aproape o lună, doctorul nu şi-a mai părăsit camera. Îşi petrecea zilele singur, cu capul între mâini, cufundat în gânduri. Domnul decan şi domnul rector veneau să-l viziteze din când în când şi, încetişor, cu ajutorul unor comparaţii abile şi al unor aluzii delicate, sprijineau transformarea care avea loc în mintea lui. Astfel, i-au adus la cunoştinţă cum un anume Dagobert Félorme, profesor de limbi străine la colegiul din

Balançon, înnebunise scriind un tratat filosofic despre doctrina lui Pitagora, Aristotel şi Platon, tratat pe care îşi imagina că îl începuse pe vremea împăratului Commodus.

În sfârşit, într-o dimineaţă însorită, doctorul, redevenit el însuşi, Héraclius din zilele lui bune, le-a strâns cu putere mâinile celor doi prieteni şi le-a spus că renunţase pentru totdeauna la metempsihoză, la ispăşirile animale şi la transmigraţii, recunoscându-şi pe deplin greşeala.

Opt zile mai târziu, porţile ospiciului se deschideau în faţa lui.

XXIX. Cum poţi să cazi uneori din lac în puţ

Părăsind aşezământul fatal, doctorul s-a oprit un moment în prag şi a respirat adânc aerul curat al libertăţii. Apoi, cu pasul lui vioi de altădată, a pornit spre casă. După cinci minute, un puştan, zărindu-l, a scos brusc un fluierat prelung, la care i-a răspuns pe dată unul asemănător, de pe o stradă vecină. Altă obrăznicătură de copil a venit imediat în fugă, iar primul, arătându-i-l pe Héraclius, a strigat din toate puterile:

— Uite-l pe omul cu animalele care a ieşit de la casa de nebuni!

Şi amândoi, pornind în urma doctorului, au început să imite cu un talent remarcabil toate ţipetele de animale cunoscute. O duzină de alte pramatii s-au alăturat curând celor doi, formând pentru fostul metempsihozist o escortă zgomotoasă şi neplăcută. Unul dintre ei mergea la zece paşi înaintea doctorului, purtând în chip de drapel o coadă de mătură de capătul căreia legase o blană de iepure găsită la vreun colţ de stradă; alţi trei păşeau imediat în urma lui, simulând un răpăit de tobe, apoi venea doctorul îngrozit, care, strâns în redingotă, cu pălăria trasă pe ochi, părea un general în mijlocul armatei sale. În urma lui, ceata de draci împieliţaţi ţopăia,

mergea în mâini, piuia, behăia, lătra, mieuna, necheza, mugea, cucuriga, născocind alte o mie de lucruri vesele spre marele amuzament al cetăţenilor, care ieşeau în uşile caselor. Héraclius, disperat, mergea cât putea de repede. Deodată, un câine vagabond i-a trecut printre picioare. Un val de ură a pus atunci stăpânire pe mintea doctorului, care i-a tras o lovitură de picior atât de cumplită bietului animal, pe care altădată l-ar fi adăpostit la el în casă, încât acesta a luat-o la sănătoasa, schelălăind de durere. Aclamaţii înspăimântătoare au izbucnit în jurul lui Héraclius, care, pierzându-şi capul, a luat-o la fugă cât îl ţineau picioarele, urmărit de cortegiul infernal.

Ceata a trecut ca un talaz pe străzile principale ale oraşului şi s-a spart de casa doctorului. Acesta, văzând uşa întredeschisă, s-a repezit înăuntru, a închis-o în urma lui, apoi, tot în fugă, a urcat în cabinet, unde a fost primit de maimuţă, care a început să scoată limba la el în semn de bun venit. Priveliştea aceasta l-a făcut să dea înapoi, ca şi cum în faţa lui ar fi apărut o fantomă. Maimuţa era amintirea vie a tuturor necazurilor sale, una dintre cauzele nebuniei lui, ale umilinţelor şi ofenselor pe care le îndurase. Doctorul a apucat un taburet de lemn aflat lângă el şi, dintr-o singură lovitură, i-a crăpat capul mizerabilului animal, care s-a prăbuşit la picioarele ucigaşului său. Apoi, uşurat de această execuţie, s-a trântit în fotoliu şi şi-a descheiat redingota.

Honorine şi-a făcut atunci apariţia şi a fost cât pe ce să leşine de bucurie când l-a zărit pe Héraclius. Voioasă, a sărit de gâtul stăpânului şi l-a sărutat pe amândoi obrajii, uitând astfel de distanţa care îl desparte, în ochii lumii, pe stăpân de servitoare, privinţă în care, se spunea, doctorul dăduse cândva un bun exemplu.

Totuşi, ceata de împieliţaţi nu se împrăştiase şi continua să facă în faţa uşii un tărăboi atât de mare, încât Héraclius, agasat, a coborât în grădină.

Acolo a fost frapat de un spectacol oribil.

Honorine, care îşi iubea cu adevărat stăpânul, deşi îi deplângea nebunia, voise să-i facă o surpriză plăcută la întoarcerea lui acasă. Veghease ca o

mamă asupra existenţei tuturor dobitoacelor adunate înainte în acel loc, astfel încât, graţie fecundităţii comune tuturor raselor de animale, grădina prezenta acum un spectacol asemănător cu cel pe care îl oferea probabil, după retragerea apelor potopului, interiorul corăbiei unde Noe adunase toate speciile de vieţuitoare. Era un amestec confuz, o viermuială de animale, sub care copacii, tufele, iarba şi pământul aproape că dispăreau. Crengile se îndoiau sub greutatea stolurilor de păsări, în timp ce, dedesubt, câini, pisici, capre, oi, găini, raţe şi curci se tăvăleau prin praf. Toate strigau în legea lor, la fel ca liota asmuţită de cealaltă parte a casei.

În acel moment, Héraclius nu s-a mai putut abţine. S-a repezit la un hârleţ uitat lângă zid şi, asemenea războinicilor vestiţi ale căror fapte de vitejie le istoriseşte Homer, repezindu-se când înainte, când înapoi, lovind în stânga şi în dreapta, furios, cu spume la gură, a făcut un masacru îngrozitor în rândul tuturor acelor prieteni inofensivi. Găinile, înspăimântate, zburau peste ziduri, iar pisicile se căţărau în copaci. N-a cruţat nimic; era o confuzie indescriptibilă. Apoi, după ce pământul a fost acoperit de cadavre, s-a prăbuşit, în sfârşit, ostenit şi, ca un general victorios, a adormit pe câmpul de măcel.

A doua zi, după ce se linştise, a dorit să facă un tur prin oraş. Dar nici n-a trecut bine pragul, că puştanii ascunşi la colţul străzilor s-au şi luat iar după el, strigând:

— Hu, hu, hu! Omul cu animale! Prietenul animalelor!

Şi au reluat strigătele din ajun, cu nenumărate variaţiuni.

Doctorul s-a întors repede acasă. Furia îl sufoca şi, neputând să se ia de oameni, a jurat o ură neîmpăcată şi un război crâncen tuturor raselor de animale. Din acel moment, n-a mai avut decât o singură dorinţă, un singur scop, o singură preocupare constantă: să ucidă animale. Le pândea din zori şi până-n seară, punea plase în grădină ca să prindă păsări, capcane la streşini ca să sugrume pisicile vecinilor, iar poarta lui, întredeschisă permanent, le oferea o carne apetisantă câinilor pofticioşi care treceau pe

drum, închizându-se brusc îndată ce o victimă imprudentă cădea pradă ispitei. Curând, a început să plouă cu plângeri împotriva lui. Comisarul de poliţie a venit de câteva ori să-l someze să pună capăt acestui război înverşunat. I s-au deschis nenumărate procese; dar nimic nu i-a oprit răzbunarea. În sfârşit, indignarea a devenit generală. O a doua răzmeriţă a izbucnit în oraş şi probabil ar fi fost sfârtecat de mulţime dacă n-ar fi intervenit armata. Toţi medicii din Balançon au fost convocaţi la prefectură şi au declarat în unanimitate că doctorul Héraclius Gloss era nebun. Astfel, pentru a doua oară, a traversat oraşul între doi agenţi de poliţie şi a văzut închizându-se în urma lui poarta grea a casei pe care era scris „Spital de alienaţi“.

XXX. De unde se vede că proverbul „Cu cât sunt mai mulţi nebuni, cu atât e mai mare veselia“ nu e întotdeauna chiar adevărat

A doua zi, Héraclius a coborât în curtea spitalului şi prima persoană cu care a dat ochii a fost autorul manuscrisului metempsihozist. Cei doi inamici s-au îndreptat unul spre celălalt, măsurându-se cu privirea. În jurul lor s-a format un cerc. Dagobert Félorme a strigat:

— Iată-l pe omul care a vrut să-mi fure opera vieţii, să-mi ia gloria descoperirii mele!

În rândul mulţimii s-a stârnit un murmur. Héraclius a răspuns:

— Iată-l pe cel care pretinde că animalele sunt oameni şi oamenii sunt animale.

Apoi amândoi au început să vorbească, s-au înfierbântat puţin câte puţin şi, ca prima dată, au ajuns să se încaiere. Spectatorii i-au despărţit.

Începând din ziua aceea, cu o tenacitate şi o perseverenţă de nedescris, fiecare s-a străduit să-şi câştige adepţi şi, în scurt timp, toţi pacienţii erau împărţiţi în două tabere rivale, entuziaste, încrâncenate şi atât de ireconciliabile, încât un metempsihozist nu putea să treacă pe lângă unul dintre adversarii săi fără să izbucnească o luptă cumplită. Ca să evite înfruntările sângeroase, directorul a fost constrâns să stabilească ore de plimbare rezervate fiecărei facţiuni, căci de la faimoasa ceartă dintre guelfi şi ghibelini nu fusese vreodată ură mai tenace care să însufleţească două secte rivale. De altfel, graţie acestei măsuri prudente, şefii acestor clanuri duşmane au trăit fericiţi, iubiţi de discipolii lor, ascultaţi şi veneraţi.

Uneori, în timpul nopţii, un câine care urlă dând târcoale zidurilor îi face pe Héraclius şi Dagobert să tresară în paturile lor: este fidelul Pitagora care, scăpat ca prin minune de răzbunarea stăpânului său, i-a luat urma până în pragul noii sale locuinţe şi vrea să i se deschidă uşa acelei case, unde numai oamenii au dreptul să intre.

1875

1. Se vor screme munţii şi va ieşi un şoricel (n.t.).
2. Cuvântul *seaux* (ciuturi) se pronunţă în franceză asemenea cuvântului *sots* (proşti) (n.t.).
3. Eroina piesei *Polyeucte* de Pierre Corneille (n.t.).
4. Văd, simt, cred, m-am dezmeticit (n.t.).
5. Văd, simt, cred, sunt dintre cei înşelaţi (n.t.).
6. Eu sunt cel ce sunt (n.t.).
7. În original *bête*, care are şi sensul de „animal“ (n.t.).

PE APĂ

Vara trecută, închiriasem o căsuţă de ţară pe malul Senei, la câteva leghe de Paris, unde mă duceam să dorm în fiecare seară. După câteva zile, am făcut cunoştinţă cu unul dintre vecinii mei, un bărbat de treizeci-patruzeci de ani, care era cu adevărat tipul cel mai ciudat pe care îl văzusem vreodată. Era un fost canotor, dar unul înrăit, întotdeauna aproape de apă, pe apă, în apă. Probabil că se născuse într-o barcă şi va muri cu siguranţă în canotajul final.

Într-o seară, pe când ne plimbam pe malul Senei, i-am cerut să-mi povestească o întâmplare din viaţa lui nautică. Imediat, l-am văzut cum se însufleţeşte, se transfigurează, devine elocvent, aproape poet. Avea în inimă o mare pasiune, o pasiune mistuitoare, irezistibilă: râul.

„Ah!“, a exclamat el. „Câte amintiri am despre acest râu pe care îl vedeţi curgând lângă noi! Cei care locuiesc la oraş nu ştiu ce înseamnă râul. Dar ascultaţi un pescar rostind acest cuvânt. Pentru el, este lucrul misterios, profund, necunoscut, ţinutul mirajelor şi fantasmagoriilor, unde vezi, noaptea, lucruri care nu sunt, unde auzi zgomote pe care nu le cunoşti, unde tremuri fără să ştii motivul, ca atunci când treci printr-un cimitir: şi, într-adevăr, este cel mai sinistru dintre cimitire, cel unde nu există morminte.

Uscatul e îngust pentru pescar şi, în umbră, când nu e lună, râul e nemărginit. Un marinar nu simte acelaşi lucru faţă de mare. Ea e deseori dură şi rea, e adevărat, dar ţipă, urlă, e loială, în timp ce râul e tăcut şi perfid. Nu vuieşte, curge întotdeauna fără zgomot, iar această mişcare permanentă a apei care curge este mai înfricoşătoare pentru mine decât valurile înalte ale oceanului.

Unii visători pretind că marea ascunde în sânul ei imense ţinuturi albăstrii, unde înecaţii rătăcesc printre peşti mari, prin păduri ciudate şi în grote de cristal. Râul are doar adâncuri negre, unde se putrezeşte în nămol. Totuşi, e atât de frumos când străluceşte în lumina răsăritului de soare şi când clipoceşte molcom între malurile acoperite de trestii care murmură!

Poetul spune despre ocean:

> O, valurilor, câte poveşti de jale ştiţi!
> Valuri adânci, temute de mame-ngenuncheată,
> Le povestiţi, pe când năvală daţi puhoi,
> Şi ce tumult se naşte, de glasuri disperate,
> Pe care le-aveţi seara, când vă-ndreptaţi spre noi.

Ei bine, cred că poveştile şuşotite de trestiile subţiri, cu glăscioarele lor atât de blânde, sunt probabil şi mai sinistre decât dramele lugubre istorisite de urletele valurilor.

Dar, dacă tot mi-aţi cerut să vă depăn câteva dintre amintirile mele, am să vă povestesc o aventură ciudată pe care am avut-o aici, în urmă cu vreo zece ani.

Locuiam, ca şi azi, în casa maicii Lafon, iar unul dintre cei mai buni camarazi ai mei, Louis Bernet, care a renunţat acum la canotaj, la plăcerile lumeşti şi la ţinuta neglijentă ca să intre în Consiliul de Stat, locuia în satul C., la două leghe în aval. Cinam în fiecare seară împreună, când la el, când la mine.

Într-o seară, când mă întorceam singur şi destul de obosit, târând cu greu ambarcaţiunea, una mare de vreo trei metri şi jumătate, pe care o foloseam întotdeauna noaptea, m-am oprit câteva clipe să-mi trag sufletul acolo unde începe fâşia de pământ cu trestii, cam cu două sute de metri înainte de podul de cale ferată. Vremea era splendidă; luna îşi revărsa razele, fluviul strălucea, aerul era nemişcat şi călduţ. Acest calm m-a tentat; mi-am spus că ar fi bine să fumez o pipă în acel loc. Zis şi făcut! Am apucat ancora şi am aruncat-o în apă.

Barca, luată de curent la vale, a alunecat cât ţinea lanţul, apoi s-a oprit; eu m-am aşezat în partea din spate, pe blana mea de oaie, cât am putut de comod. Nu se auzea nimic, nimic; doar uneori mi se părea că surprind un mic clipocit, aproape insesizabil, al apei lângă mal şi zăream pâlcuri de trestii mai înalte, care căpătau înfăţişări surprinzătoare şi păreau din când în când să se agite.

Fluviul era pe deplin calm, dar am fost impresionat de liniştea extraordinară din jur. Toate animalele, broaştele, aceşti cântăreţi nocturni ai mlaştinilor, amuţiseră. Deodată, în dreapta, lângă mine, a orăcăit o broască. Am tresărit. A tăcut, n-am mai auzit nimic şi am hotărât să fumez şi ca să mă gândesc la altceva. Totuşi, deşi eram un fumător înrăit de pipă, n-am putut; de la al doilea fum, mi s-a făcut greaţă şi m-am oprit. Am început să fredonez; sunetul vocii mele mă enerva. Atunci m-am întins pe fundul bărcii şi am privit cerul. Un timp, am stat liniştit, dar, curând, mişcările uşoare ale bărcii m-au neliniştit. Mi s-a părut că făcea deplasări gigantice, atingând rând pe rând cele două maluri ale fluviului; apoi am crezut că o fiinţă sau o forţă invizibilă o atrăgea încetişor la fundul apei şi o ridica pe urmă, ca să-i dea din nou drumul să cadă. Eram zguduit ca în mijlocul unei furtuni; am auzit zgomote în jurul meu; am sărit în sus: apa lucea, totul era calm.

Am înţeles că aveam nervii puţin zdruncinaţi şi am hotărât să plec. Am tras de lanţ. Barca s-a pus în mişcare, apoi am simţit o rezistenţă. Am tras mai tare; ancora nu apărea; agăţase ceva pe fundul apei şi nu puteam s-o ridic. Am tras din nou, dar degeaba. Atunci, cu vâslele, am făcut barca să se învârtă şi am deplasat-o în amonte, ca să schimb poziţia ancorei. Degeaba, nu se desprindea. M-am înfuriat şi am scuturat violent lanţul. Nicio mişcare. M-am aşezat descurajat şi am început să mă gândesc la situaţia în care mă aflam. Nu mă putem gândi să rup lanţul, nici să-l desprind de ambarcaţiune, pentru că era foarte mare şi fixat în partea din faţă într-o bucată de lemn mai groasă decât braţul meu. Dar, văzând că vremea era în continuare foarte

frumoasă, mi-am zis că în scurt timp voi întâlni probabil un pescar care îmi va veni în ajutor. Întâmplarea asta neplăcută mă calmase; am stat jos şi am putut, în sfârşit, să-mi fumez pipa. Aveam o sticlă de rom, am băut două-trei pahare, după care situaţia în care mă aflam m-a făcut să râd. Era foarte cald, aşa că, la nevoie, puteam să-mi petrec noaptea sub cerul liber fără mare greutate.

Deodată, am auzit o lovitură uşoară în bordaj. Am tresărit şi am simţit o sudoare rece din creştet până-n tălpi. Zgomotul era provocat probabil de vreo bucată de lemn luată de curent, dar fusese de-ajuns şi mă simţeam din nou cuprins de o ciudată agitaţie nervoasă. Am apucat de lanţ şi m-am opintit, făcând un efort disperat. Ancora a rezistat. M-am aşezat din nou, epuizat.

În acest timp, fluviul se acoperise treptat de o ceaţă albă, foarte groasă, care se târa foarte jos, astfel încât, ridicându-mă, nu mai vedeam apa, nu-mi mai vedeam nici picioarele, nici barca, dar zăream vârfurile trestiilor, apoi, mai departe, câmpia palidă sub lumina lunii, cu mari pete negre care se ridicau spre cer – erau pâlcuri de plopi. Eram parcă îngropat până la brâu într-un strat de vată de un alb ciudat, iar în minte îmi veneau gânduri fantastice. Îmi închipuiam că cineva încerca să urce în barca mea, pe care nu o mai vedeam, şi că fluviul, ascuns de ceaţa opacă, trebuia să fie plin de fiinţe stranii, care înotau în jurul meu. Eram groaznic de tulburat, tâmplele îmi zvâcneau, inima îmi bătea să-mi spargă pieptul; şi, pierzându-mi capul, m-am gândit să fug înot; apoi, imediat, gândul acesta m-a făcut să mă înfior de spaimă. M-am văzut rătăcind la întâmplare prin ceaţa groasă, zbătându-mă în mijlocul ierburilor şi trestiilor pe care nu le-aş fi putut evita, horcăind de teamă, nevăzând malul, pierzându-mi ambarcaţiunea, şi mi se părea că mă voi simţi tras de picioare la fundul acelei ape negre.

Într-adevăr, pentru că ar fi trebuit să înot contra curentului cel puţin cinci sute de metri înainte să găsesc un punct fără iarbă şi trestii unde să pot

pune piciorul, aveam nouă şanse din zece să nu mă pot orienta prin ceaţă şi să mă înec, oricât de bun înotător aş fi fost.

Am încercat să mă stăpânesc. Simţeam că am voinţa să nu-mi fie frică, dar în mine era şi altceva decât propria-mi voinţă, şi acestui altceva îi era frică. M-am întrebat de ce anume putea să-mi fie teamă; eul meu curajos lua peste picior eul temător, iar în ziua aceea mi-am dat seama mai bine ca niciodată de opoziţia dintre cele două fiinţe din noi, una voind ceva, cealaltă împotrivindu-se, impunându-se, pe rând, una în faţa celeilalte.

Această teamă prostească şi inexplicabilă sporea mereu şi devenea teroare. Stăteam nemişcat, cu ochii deschişi, trăgând cu urechea şi aşteptând. Ce? Nu ştiam, dar trebuia să fie ceva cumplit. Cred că dacă un peşte s-ar fi apucat să sară din apă, cum se întâmplă deseori, ar fi fost de ajuns ca să mă facă să cad lat, fără cunoştinţă.

Totuşi, printr-un efort violent, am reuşit aproape să-mi redobândesc judecata, care o luase razna. Am luat din nou sticla de rom şi am băut cu înghiţituri mari. Atunci mi-a venit o idee şi am început să strig din toate puterile, întorcându-mă, pe rând, spre cele patru puncte ale orizontului. Când mi-am simţit gâtul complet paralizat, am ascultat. Un câine urla foarte departe.

Am băut iar din sticlă şi m-am întins pe fundul bărcii. Am stat aşa poate o oră, poate două, fără să dorm, cu ochii deschişi, cu coşmaruri în jurul meu. Nu îndrăzneam să mă ridic, chiar dacă îmi doream foarte mult asta; amânam de la un minut la altul. Mă îndemnam în gând: «Hai, scoală!», dar îmi era teamă să fac vreo mişcare. În cele din urmă, m-am ridicat cu mare grijă, ca şi cum viaţa mea ar fi depins de cel mai mic zgomot pe care l-aş fi făcut, şi am privit peste bord.

Am fost uluit de cel mai minunat, cel mai uimitor spectacol pe care îl poţi vedea. Era parcă o fantasmagorie din ţinutul zânelor, o viziune povestită de călătorii care se întorc de foarte departe şi pe care îi ascultăm fără să-i credem.

Ceaţa care plutea pe apă cu două ore înainte se retrăsese treptat pe maluri. Lăsând fluviul complet liber, formase pe fiecare ţărm o colină neîntreruptă, înaltă de şase-şapte metri, care strălucea în lumina lunii cu scânteierea superbă a zăpezii. Astfel că nu vedeam decât fluviul aurit de foc între cei doi munţi albi; şi sus, deasupra capului, se întindea, plină şi mare, o lună care lumina în mijlocul unui cer albăstrui şi lăptos.

Toate creaturile apei se treziseră; broaştele orăcăiau cu furie, în timp ce, din clipă în clipă, când la stânga, când la dreapta, auzeam acea notă scurtă, monotonă şi tristă pe care o trimite spre stele glasul metalic al broscoilor râioşi. Lucru ciudat, nu-mi mai era teamă; mă aflam în mijlocul unui peisaj atât de extraordinar, încât nu m-ar mai fi mirat nici cele mai mari ciudăţenii.

Cât timp au durat toate astea? Nu ştiu, pentru că am reuşit în cele din urmă să aţipesc. Când am redeschis ochii, luna era ascunsă şi cerul plin de nori. Apa clipocea lugubru, vântul sufla, se făcuse frig şi era întuneric beznă.

Am băut romul rămas, apoi am ascultat, dârdâind, foşnetul trestiilor şi zgomotul sinistru al fluviului. Am încercat să văd, dar nu mi-am putut distinge nici ambarcaţiunea, nici propriile mâini, pe care le-am apropiat de ochi.

Totuşi, puţin câte puţin, întunericul a slăbit. Brusc, mi s-a părut că o umbră alunecă foarte aproape de mine. Am strigat şi o voce mi-a răspuns; era un pescar. L-am chemat, s-a apropiat şi i-am povestit ce păţisem. Atunci, şi-a aşezat barca cu bordul lângă bordul bărcii mele şi am tras amândoi de lanţ. Ancora nu s-a mişcat. Se crăpa de ziuă – o zi mohorâtă, cenuşie, ploioasă, rece, una dintre acele zile care aduc tristeţe şi necazuri. Am zărit altă barcă; am chemat-o la noi. Omul din ea şi-a unit eforturile cu ale noastre; şi atunci, puţin câte puţin, ancora a cedat. Urca, dar încet, şi încărcată de o greutate considerabilă. În sfârşit, am zărit ceva negru şi l-am tras la bordul bărcii mele.

Era cadavrul unei bătrâne care avea legat de gât un bolovan.“

mai 1881

MAGNETISM

Era la sfârşitul unei cine între bărbaţi, la ceasul interminabilelor ţigări de foi şi al nesfârşitelor păhărele, în fumul şi toropeala caldă a digestiilor, în uşoara tulburare a minţii după atâtea cărnuri şi lichioruri amestecate.

A venit vorba despre magnetism, despre scamatoriile lui Donato şi experienţele doctorului Charcot. Brusc, acei bărbaţi sceptici, amabili, indiferenţi faţă de orice religie au început să povestească întâmplări ciudate, cazuri incredibile, dar reale, afirmau ei, căzând dintr-odată în credinţe superstiţioase, cramponându-se de această ultimă rămăşiţă de miraculos, devenind habotnicii acestui mister al magnetismului, pe care îl apărau în numele ştiinţei.

Unul singur zâmbea, un tânăr viguros, mare fustangiu. Scepticismul lui faţă de toate era atât de bine înrădăcinat, încât nici măcar nu admitea discuţia.

Repeta, rânjind:

— Baliverne! Baliverne! Baliverne! N-are nici un sens să discutăm despre Donato, care e pur şi simplu un iluzionist foarte viclean. Iar domnul Charcot, despre care se spune că este un savant remarcabil, îmi face impresia unuia dintre acei povestitori de genul lui Edgar Poe, care ajung până la urmă să-şi piardă minţile tot gândindu-se la cazuri ciudate de nebunie. A constatat fenomene nervoase neexplicate şi încă inexplicabile, păşeşte în acest necunoscut explorat în fiecare zi şi, nefiind în stare totdeauna să înţeleagă ce vede, îşi aminteşte poate prea mult de explicaţiile ecleziastice ale misterelor. Şi apoi, aş vrea să-l aud vorbind, ar fi cu totul altceva decât ce repetaţi voi.

În jurul scepticului s-a stârnit un fel de compasiune, ca şi cum ar fi rostit o blasfemie într-o adunare de călugări.

Unul dintre domni a exclamat:

— Şi totuşi pe vremuri au existat miracole!

Dar celălalt a răspuns:

— Eu zic că nu. Acum de ce nu mai sunt?

Atunci fiecare a prezentat un fapt, vorbind despre presentimente fantastice, comunicări între suflete aflate la distanţe mari unul de altul, influenţe secrete ale unei fiinţe asupra alteia. Toţi declarau faptele indiscutabile, în timp ce scepticul repeta întruna:

— Baliverne! Baliverne! Baliverne!

În cele din urmă, s-a ridicat, şi-a aruncat trabucul şi, cu mâinile în buzunare, a zis:

— Ei bine, o să vă istorisesc şi eu două întâmplări, iar pe urmă o să vi le explic. Ascultaţi. În micul sat Etretat, bărbaţii, toţi mateloţi, se duc în fiecare an la Terranova să pescuiască cod. Într-o noapte, copilul unuia dintre aceşti marinari s-a trezit brusc, strigând că tatăl lui murise pe mare. L-au liniştit pe copilaş, care s-a trezit însă din nou, răcnind că tatăl lui se înecase. O lună mai târziu, s-a aflat, într-adevăr, de moartea tatălui, măturat de pe punte de un val mare. Văduva şi-a amintit de strigătele copilului trezit brusc din somn. Toţi au spus că fusese un miracol, toată lumea a fost impresionată, au fost comparate datele şi s-a constatat că accidentul şi visul aproape coincideau, de unde s-a tras concluzia că s-au întâmplat în aceeaşi noapte, la aceeaşi oră. Iată un mister al magnetismului!

Povestitorul s-a întrerupt. Atunci, unul dintre ascultători, foarte emoţionat, l-a întrebat:

— Şi aveţi o explicaţie?

— Bineînţeles, domnule, am găsit secretul. Întâmplarea m-a surprins şi chiar m-a tulburat destul de mult. Dar, vedeţi dumneavoastră, eu nu cred din principiu. Aşa cum alţii încep prin a crede, eu încep prin a mă îndoi; şi chiar

atunci când nu înţeleg deloc, neg în continuare orice comunicare telepatică între suflete, cu certitudinea că perspicacitatea îmi va fi de ajuns. Ei bine, am căutat, am căutat şi am ajuns, punând întrebări tuturor soţiilor mateloţilor absenţi, să mă conving că nu treceau opt zile fără ca una dintre ele sau unul dintre copii să nu viseze şi să anunţe, la trezire, că tatăl murise pe mare. Teama cumplită şi constantă de acest accident îi face să vorbească mereu despre el şi să-l aibă permanent în minte. Iar dacă una dintre aceste frecvente predicţii coincide, printr-o întâmplare foarte simplă, cu moartea vreunuia, toţi zic că a avut loc un miracol, deoarece se uită brusc toate visele, prezicerile şi profeţiile unor nenorociri rămase neconfirmate. Eu unul am numărat mai bine de cincizeci, de care autorii lor nici măcar nu-şi mai aminteau după opt zile. Dar dacă omul ar fi murit într-adevăr, memoria s-ar fi trezit imediat, unii invocând intervenţia lui Dumnezeu, alţii, magnetismul.

Unul dintre fumători zise:

— E destul de corect ceea ce spuneţi. Şi a doua întâmplare?

— A doua nu e chiar aşa uşor de povestit. E ceva ce mi s-a întâmplat chiar mie şi mă îndoiesc puţintel de propria-mi apreciere. Judecata nu poate fi niciodată echitabilă când eşti şi judecător, şi parte. S-o istorisesc totuşi. Printre relaţiile mele mondene se număra şi o femeie tânără la care nu mă gândeam deloc, pe care nici măcar n-o privisem cu atenţie, n-o remarcasem niciodată, cum se spune. O trecusem în rândul celor neinteresante, cu toate că nu era urâtă. În sfârşit, mi se părea că ochii, nasul, gura, părul ei erau comune, o fizionomie banală; era una dintre acele fiinţe la care nu te-ai gândi decât din întâmplare, care nu sunt în stare să stârnească în vreun fel dorinţa. Într-o seară, pe când scriam câteva scrisori, lângă foc, înainte să mă bag în pat, am simţit în mijlocul acelei puzderii de gânduri, al acelei înşiruiri de imagini care îţi trec iute prin cap când rămâi visător câteva minute, cu pana în aer, un fel de adiere uşoară care îmi trecea prin minte, o înfiorare slabă a inimii şi, imediat, fără motiv, fără vreo înlănţuire de

gânduri logice, am văzut-o clar, ca şi cum aş fi atins-o. Am văzut-o din cap până-n picioare, cât se poate de limpede, pe acea tânără femeie la care nu mă gândisem niciodată mai mult de trei secunde la rând, cât îmi trecea prin minte numele ei. Şi, brusc, i-am descoperit o mulţime de calităţi pe care nu le observasem, un farmec dulce, o atracţie languroasă; a trezit în mine acel soi de nelinişte a iubirii care te împinge spre o femeie. Dar nu m-am gândit mult timp la asta. M-am băgat în pat şi am adormit. Şi am visat. Toţi aţi avut, nu-i aşa, acele vise ciudate care te fac stăpân peste ceva imposibil, care îţi procură bucurii nesperate, îţi deschid porţi de netrecut şi braţe la care n-ai fi sperat? Cine dintre noi, într-un somn tulburat, agitat, gâfâitor, n-a ţinut-o, n-a strâns-o, n-a frământat-o, n-a posedat-o, cu o senzaţie de o acuitate extraordinară, pe aceea la care se gândea? Şi aţi remarcat ce delicii supraomeneşti îţi oferă aceste favoruri feminine din vis! Şi în ce beţii nebune te cufundă, cu ce spasme impetuoase te scutură şi ce tandreţe infinită, mângâietoare, pătrunzătoare îţi sădesc în inimă pentru cea pe care o ţii în braţe, moleşită şi caldă, în acea iluzie adorabilă şi brutală, ce pare pură realitate! Am simţit toate astea cu o violenţă imposibil de uitat. Femeia aceea a fost a mea, atât de intim, încât catifelarea călduţă a pielii sale mi-a rămas pe degete, mirosul pielii sale mi-a rămas în creier, gustul sărutărilor ei mi-a rămas pe buze, sunetul glasului său mi-a rămas în urechi, strânsoarea ei, în jurul şalelor, iar farmecul înflăcărat al tandreţei sale, în întreaga-mi fiinţă mult timp după trezirea încântătoare şi dezamăgitoare. Şi visul s-a repetat de trei ori în aceeaşi noapte. Când s-a făcut ziuă, femeia aceea mă obseda, mă domina, îmi bântuia mintea şi simţurile în aşa măsură, încât nu-mi puteam lua gândul de la ea nicio secundă. Până la urmă, neştiind ce să fac, m-am îmbrăcat şi m-am dus la ea. Urcând scara, emoţia mă făcea să tremur şi inima îmi bătea cu putere: o dorinţă violentă punea stăpânire pe mine. Am intrat. S-a ridicat, dreaptă, când a auzit numele meu şi, deodată, privirile ni s-au întâlnit cu o fixitate surprinzătoare. M-am aşezat. Am îngânat câteva banalităţi, pe care nu părea să le asculte. Nu

ştiam ce să spun, nici ce să fac. Atunci, brusc, m-am repezit la ea, am cuprins-o cu amândouă braţele şi întreg visul meu s-a împlinit atât de repede, de uşor, de nebuneşte, încât mă îndoiam că eram cu adevărat treaz. A fost amanta mea doi ani.

— Şi care este explicaţia dumitale? a întrebat o voce.

Povestitorul părea să ezite.

— Explicaţia… Păi, explicaţia este o coincidenţă! Şi apoi, cine ştie? Poate că a fost vorba de o privire de-a ei, neremarcată de mine, pe care mi-am amintit-o în seara aceea, prin una dintre acele misterioase şi inconştiente reveniri ale memoriei care ne aduc deseori în minte lucruri neglijate de conştiinţă, rămase neobservate de înţelegerea noastră!

Atunci unul dintre convivi a conchis:

— Puteţi să spuneţi orice, dar dacă după asta nu credeţi în magnetism, sunteţi un ingrat, dragă domnule!

5 aprilie 1882

VISE

Cinci prieteni vechi – un scriitor, un medic şi trei celibatari bogaţi, fără ocupaţie – tocmai sfârşiseră de cinat.

Vorbiseră despre toate şi apăruse oboseala, acea oboseală care precedă şi hotărăşte plecările de la sfârşitul petrecerilor. Unul dintre convivi, care privea de cinci minute, fără să vorbească, bulevardul agitat, zgomotos şi luminat de felinare, zise deodată:

— Când nu faci nimic de dimineaţa până seara, zilele sunt lungi.

— Şi nopţile la fel, adăugă vecinul lui. Nu prea dorm, plăcerile mă obosesc, conversaţiile sunt veşnic aceleaşi; niciodată nu întâlnesc o idee nouă şi, înainte de a sta de vorbă cu oricine, simt o dorinţă furioasă să nu spun şi să nu aud nimic. Nu ştiu ce să fac cu serile mele.

Iar al treilea trândav zise:

— Aş fi dispus să plătesc scump un mijloc prin care, zilnic, să petrec numai două ore plăcute.

Atunci, scriitorul, care tocmai îşi aruncase pardesiul pe braţ, se apropie de ei:

— Omul care ar descoperi un viciu nou şi l-ar oferi semenilor lui, chiar dacă ar fi să le scurteze viaţa la jumătate, ar face omenirii un serviciu mai mare decât cel care ar găsi un mijloc de a asigura sănătatea şi tinereţea veşnică.

Medicul începu să râdă şi, molfăindu-şi trabucul, răspunse:

— Da, dar asta nu se descoperă aşa uşor. Totuşi, s-a căutat din greu şi s-a lucrat în acest domeniu de când e lumea. Primii oameni au ajuns, dintr-odată, la perfecţiune în această materie. Noi abia dacă îi egalăm.

Unul dintre cei trei bărbaţi fără ocupaţie murmură:

— Păcat!

Apoi, după un minut, adăugă:

— Măcar dacă am putea să dormim, să dormim bine, fără să ne fie nici cald, nici frig, să dormim doborâţi ca în serile de mare oboseală, să dormim fără vise.

— De ce fără vise? întrebă cel de alături.

Celălalt continuă:

— Pentru că visele nu sunt plăcute întotdeauna şi sunt mereu bizare, neverosimile, dezlânate. Dormind, nu putem nici măcar să le savurăm pe cele mai frumoase după dorinţă. Trebuie să visezi cu ochii deschişi.

— Şi cine te împiedică? întrebă scriitorul.

Medicul îşi aruncă trabucul şi zise:

— Dragul meu, ca să visezi cu ochii deschişi, e nevoie de o putere considerabilă şi de un mare efort de voinţă; prin urmare, de aici rezultă o mare oboseală. Or, visul adevărat, această plimbare a gândurilor noastre prin viziuni încântătoare, este cu siguranţă tot ce e mai plăcut pe lume; dar trebuie să vină în mod natural, să nu fie provocat cu eforturi şi să fie însoţit de o stare de bine absolut a corpului. Eu vă pot oferi acest vis, cu condiţia să-mi promiteţi că nu abuzaţi de el.

Scriitorul dădu din umeri.

— A, da! Ştiu! Haşişul, opiul, „dulceaţa verde“, paradisurile artificiale. L-am citit pe Baudelaire şi chiar am încercat faimosul drog, care m-a făcut să mă simt foarte rău.

Medicul se aşeză şi răspunse:

— Nu, eterul, doar eterul, şi adaug chiar că voi, oamenii de litere, ar trebui să-l folosiţi câteodată.

Cei trei oameni bogaţi se apropiară. Unul ceru:

— Explică-ne efectele.

Medicul continuă:

— Să lăsăm deoparte cuvintele mari, da? Nu vorbesc de medicină, nici de morală, ci de plăcere. Vă dedaţi zilnic unor excese care vă macină viaţa. Eu vreau să vă fac cunoscută o senzaţie nouă, posibilă doar pentru oamenii inteligenţi, să zicem chiar foarte inteligenţi, şi periculoasă, ca tot ce ne surescită organele, dar rafinată. Adaug că veţi avea nevoie de o oarecare pregătire, adică de o anumită obişnuinţă, ca să simţiţi în plenitudinea lor efectele deosebite ale eterului. Sunt diferite de efectele haşişului, de efectele opiului sau ale morfinei şi încetează imediat ce se întrerupe absorbirea medicamentului, în timp ce alte substanţe ce produc visări îşi continuă acţiunea ore în şir. Acum, voi încerca să analizez cât mai clar posibil ce simţim. Dar nu e uşor, deoarece aceste senzaţii sunt foarte delicate, aproape insesizabile. Nevralgii violente m-au făcut să apelez la acest remediu, de care am cam abuzat poate de atunci încoace. Mă dureau rău de tot capul şi gâtul, pielea îmi emana o căldură insuportabilă, o fierbinţeală îngrijorătoare. Am luat un flacon mare de eter, m-am lungit în pat şi am început să-l aspir lent. După câteva minute, am avut impresia că auzeam un murmur vag, care a devenit curând un fel de zumzăit, în timp ce tot interiorul corpului meu devenea uşor, uşor ca aerul, parcă se prefăcea în vapori. A urmat un fel de toropeală a sufletului, de stare de bine somnolentă, în pofida durerilor care persistau, dar nu mai erau insuportabile. Era una dintre acele suferinţe pe care accepţi să le suporţi, nu acea durere sfâşietoare împotriva căreia protestează întregul nostru corp torturat. Curând, ciudata şi fermecătoarea senzaţie de gol pe care o aveam în piept s-a întins, a ajuns la membre, care au devenit şi ele uşoare, uşoare ca şi cum carnea şi oasele s-ar fi topit şi ar mai fi rămas numai pielea, pielea necesară pentru a mă face să simt plăcerea de a trăi, de a fi culcat în acea stare de bine. Atunci am băgat de seamă că nu mai suferean. Durerea dispăruse, se topise şi ea, se evaporase. Şi am auzit voci, patru voci, două dialoguri, fără să înţeleg cuvintele. Când erau doar sunete nedesluşite, când ajungea până la mine câte un cuvânt. Dar mi-am dat seama că era numai zbârnâitul accentuat al urechilor. Nu dormeam,

eram în stare de veghe; înţelegeam, simţeam, judecam cu o claritate, o profunzime, o putere extraordinare şi cu o bucurie a spiritului, o beţie ciudată provenită din acea înzecire a capacităţilor mele mintale. Nu era vis, ca în cazul haşişului, nu erau viziunile puţin maladive produse de opiu, ci era o acuitate extraordinară a raţionamentului, un nou mod de a vedea, de a judeca, de a aprecia lucrurile vieţii, cu certitudinea, cu conştiinţa absolută că acesta era cel adevărat. Şi mi-a venit în minte deodată vechea imagine din Scriptură. Mi se părea că gustasem din pomul cunoaşterii, că toate misterele se dezvăluiau, deoarece eram dominat de o logică nouă, ciudată, imposibil de contrazis. Şi în minte îmi veneau cu duiumul argumente, raţionamente, dovezi, răsturnate imediat de o dovadă, un raţionament, un argument mai puternice. Capul îmi devenise un câmp de luptă al ideilor. Eram o fiinţă superioară, înarmată cu o inteligenţă invincibilă, şi simţeam o plăcere fantastică să-mi constat puterea… Totul a durat mult, mult. Ţineam în continuare la nas orificiul flaconului de eter. Deodată, am observat că era gol. Şi am simţit o tristeţe înspăimântătoare.

Cei patru bărbaţi cerură într-un glas:

— Doctore, repede, o reţetă pentru un litru de eter!

Dar medicul îşi puse pălăria pe cap şi răspunse:

— Asta, nu. Duceţi-vă la alţii să vă otrăvească!

Şi ieşi.

Doamnelor şi domnilor, vă dă inima ghes?

8 iunie 1882

FRICA

Lui J.-K. Huysmans

După cină, am urcat din nou pe punte. În faţa noastră, Mediterana nu avea nici cel mai mic tremur pe întinderea-i nemărginită, pe care o lună cât roata carului o făcea să lucească. Vaporul aluneca pe oglinda apei, aruncând spre cerul spuzit de stele un şarpe mare de fum negru; iar în spatele nostru, apa albă, agitată de trecerea rapidă a navei grele, răscolită de elice, făcea spumă, părea să se zvârcolească, învolbura atâta luminozitate, încât ai fi zis că acolo clocotea lumina lunii.

Stăteam tăcuţi, şase sau opt persoane, admirând, cu privirea spre Africa din depărtare, către care ne îndreptam. Comandantul, care fuma o ţigară de foi în mijlocul nostru, a reluat brusc conversaţia din timpul cinei.

— Da, mi-a fost frică în ziua aia. Nava mea a stat şase ore cu stânca aceea în pântece, bătută de valurile mării. Din fericire, am fost salvaţi, spre seară, de un vas carbonifer englez, care ne-a zărit.

Atunci un bărbat înalt, cu faţa bronzată şi aspect grav, unul dintre aceia despre care intuieşti că au străbătut ţinuturi întinse şi necunoscute, înfruntând primejdii la tot pasul, şi a căror privire calmă pare să păstreze, în profunzimea ei, ceva din peisajele ciudate pe care le-au văzut, unul dintre acei oameni pe care îi simţi plini de curaj, a vorbit pentru prima dată:

— Spuneţi, domnule comandant, că v-a fost frică. Nu cred deloc! Vă înşelaţi în privinţa cuvântului şi a senzaţiei pe care aţi avut-o. Unui om energic nu-i este niciodată frică în faţa pericolului iminent. E tulburat, agitat, neliniştit; dar frica e altceva.

Comandantul a răspuns, râzând:

— Drace! Vă spun eu că mie mi-a fost frică!

Atunci bărbatul cu tenul bronzat a rostit cu o voce domoală:

— Daţi-mi voie să explic! Frica (şi oamenilor celor mai îndrăzneţi poate să le fie frică) e ceva înspăimântător, o senzaţie cumplită, ca o descompunere a sufletului, un spasm groaznic al minţii şi al inimii, de care e de ajuns să-ţi aminteşti ca să te înfiori de spaimă. Dar asta nu se întâmplă, când eşti curajos, nici în faţa unui atac, nici în faţa morţii inevitabile, nici în faţa tuturor formelor cunoscute de pericol: se întâmplă în anumite împrejurări anormale, în urma unor influenţe misterioase, în faţa unor riscuri nelămurite. Adevărata frică e ceva ca o reminiscenţă a spaimelor fantastice de altădată. Un om care crede în strigoi şi îşi imaginează că zăreşte o arătare în noapte e cuprins probabil de frică în toată oroarea ei înspăimântătoare. Eu am ghicit frica în plină zi, acum vreo zece ani. Am simţit-o iarna trecută, într-o noapte de decembrie. Şi totuşi, am trecut prin multe întâmplări, multe aventuri care păreau mortale. Am luptat adeseori. Nişte hoţi m-au lăsat aproape mort. Am fost condamnat, ca răzvrătit, la spânzurătoare, în America, şi aruncat în mare de pe puntea unui vas lângă ţărmurile Chinei. De fiecare dată, m-am crezut pierdut, m-am resemnat imediat, fără înduioşare şi chiar fără regrete. Dar asta nu e frică. Am presimţit-o în Africa. Şi totuşi, e o fiică a Nordului; soarele o risipeşte ca pe o ceaţă. Trebuie să ştiţi, domnilor, că, la orientali, viaţa n-are nicio valoare; eşti resemnat imediat; nopţile sunt senine şi lipsite de legende, iar sufletele, la fel de lipsite de neliniştile sumbre care bântuie mintea celor din ţinuturile reci. În Orient, poţi să cunoşti panica, dar nu se ştie ce e frica. Ei bine, să vă spun ce mi s-a întâmplat pe pământul Africii. Traversam dunele mari de la sud de Ouargla. E unul dintre cele mai ciudate ţinuturi din lume. Ştiţi nisipul neted, nisipul uniform al interminabilelor plaje ale oceanului. Ei bine, închipuiţi-vă oceanul însuşi devenit nisip în mijlocul unui uragan; imaginaţi-vă o furtună tăcută de valuri nemişcate din pulbere galbenă! Aceste valuri inegale sunt înalte ca munţii, diferite, ridicate ca nişte talazuri dezlănţuite, dar şi mai mari decât ele şi striate ca moarul. Pe această mare

furioasă, mută şi nemişcată, soarele mistuitor al sudului îşi revarsă direct arşiţa necruţătoare. Trebuie să escaladezi aceste valuri de cenuşă aurie, să cobori, să urci din nou, să urci întruna, fără odihnă şi fără umbră. Caii horcăie, cufundaţi până la genunchi, şi alunecă la coborârea celuilalt versant al acestor coline surprinzătoare. Eram doi prieteni urmaţi de opt spahii şi de patru cămile cu conducătorii lor. Nu mai vorbeam, copleşiţi de căldură, de oboseală şi pustiiţi de sete asemenea acelui deşert fierbinte. Deodată, unul dintre oameni a scos un fel de strigăt. Toţi ne-am oprit şi am rămas nemişcaţi, surprinşi de un fenomen inexplicabil, cunoscut de călătorii din acele ţinuturi pierdute. Undeva, lângă noi, într-o direcţie nedeterminată, se auzeau bătăile unei tobe, misterioasa tobă a dunelor. Bătea clar, când vibrant, când slăbind ritmul, oprindu-se pentru ca apoi să-şi reînceapă răpăiala fantastică. Arabii se priveau înspăimântaţi. Unul a spus, în limba lui: „Moartea e asupra noastră!“. Şi, deodată, însoţitorul, prietenul, aproape fratele meu, a căzut de pe cal, cu capul înainte, fulgerat de insolaţie. Şi timp de două ore, pe când încercam zadarnic să-l salvez, bătăile de tobă neîncetate mi-au umplut urechile cu bubuitul lor monoton, intermitent şi de neînţeles. Atunci am simţit strecurându-se în mine frica, adevărata frică, frica hidoasă, în faţa acelui cadavru iubit, în acea văgăună incendiată de soare dintre patru munţi de nisip, în timp ce ecoul necunoscut ne transmitea, la două sute de leghe de orice sat francez, răpăitul rapid al tobei. În ziua aceea, am înţeles ce înseamnă să-ţi fie frică; şi am ştiut-o şi mai bine în altă împrejurare…

Comandantul l-a întrerupt pe povestitor:

— Îmi cer scuze, domnule, dar ce era acea tobă?

Călătorul a răspuns:

— Nu ştiu. Nimeni nu ştie. Ofiţerii, surprinşi deseori de acest zgomot straniu, îl atribuie în general ecoului amplificat, multiplicat, sporit peste măsură de vălureala dunelor, al unei grindine de fire de nisip purtate de vânt care loveşte o tufă de ierburi uscate, deoarece s-a remarcat că fenomenul se

produce în vecinătatea unor mici plante arse de soare, tari ca pergamentul. Aşadar, această tobă n-ar fi decât un fel de miraj al sunetului. Dar asta am aflat mai târziu. Ajung la a doua întâmplare. S-a petrecut iarna trecută, într-o pădure din nord-estul Franţei. Noaptea venise cu două ore mai devreme, atât era de întunecat cerul. Aveam drept călăuză un ţăran care mergea alături de mine, pe un drumeag, sub o boltă de brazi prin care vuia vântul dezlănţuit. Printre vârfuri, vedeam nori gonind în debandadă, nori care păreau să fugă din faţa a ceva înspăimântător. Uneori, sub o imensă rafală, întreaga pădure se înclina în acelaşi sens cu un geamăt de durere; iar frigul mă cuprindea, deşi mergeam repede şi eram gros îmbrăcat. Trebuia să mâncăm şi să dormim la un paznic forestier, până la a cărui casă nu mai era mult de mers. Mă duceam acolo să vânez. Călăuza mea ridica din când în când ochii şi murmura: „Urâtă vreme!“. Apoi mi-a vorbit despre oamenii la care mergeam. Tatăl omorâse un braconier cu doi ani în urmă şi de atunci părea posac, obsedat parcă de o amintire. Cei doi fii, căsătoriţi, locuiau cu el. Era o beznă adâncă. Nu vedeam nimic în faţa mea, nici în jur, iar crengile copacilor, lovindu-se între ele, umpleau noaptea de un zgomot neîncetat. În sfârşit, am zărit o lumină şi, curând, însoţitorul meu a bătut la o uşă. Ne-au răspuns strigăte ascuţite de femei. Apoi, o voce de bărbat, o voce sugrumată, a întrebat: „Cine e acolo?“. Călăuza şi-a spus numele. Am intrat. Am avut atunci în faţă un tablou de neuitat. Un bătrân cu părul alb, cu privirea rătăcită, ţinând în mână o puşcă încărcată, ne aştepta în mijlocul bucătăriei, în timp ce doi tineri voinici, înarmaţi cu topoare, păzeau uşa. În colţurile întunecoase, am zărit două femei în genunchi, cu faţa ascunsă la perete. Am primit explicaţii. Bătrânul şi-a sprijinit arma de perete şi a cerut să mi se pregătească odaia, apoi, văzând că femeile nu se mişcau, mi-a spus deodată: „Ştiţi, domnule, am ucis un om acum doi ani, în noaptea asta. În anul următor, a venit să mă strige. Îl aştept şi în seara asta“. Şi a adăugat, pe un ton care m-a făcut să zâmbesc: „De aceea, nu suntem calmi“. L-am liniştit cum am putut, fericit că nimerisem chiar în acea seară şi că asistam

la spectacolul unei terori superstiţioase. Am povestit felurite istorioare şi am reuşit să-i calmez aproape pe toţi. Lângă vatră, un câine bătrân, mustăcios şi aproape orb, unul dintre acei câini care seamănă cu oameni pe care îi cunoşti, dormea cu botul între labe. Afară, furtuna înverşunată lovea căsuţa şi, pe un ochi de geam, un fel de ferestruică aflată lângă uşă, vedeam deodată o întreagă încâlceală de copaci îndoiţi de vânt la lumina fulgerelor puternice. Cu toate eforturile mele, simţeam că oamenii aceia erau stăpâniţi de o groază profundă şi, de fiecare dată când mă opream din vorbit, toate urechile ascultau zgomotele îndepărtate. Sătul să asist la acele temeri idioate, tocmai voiam să le spun că doream să mă culc, când deodată bătrânul a sărit de pe scaun, a apucat din nou puşca şi a bâiguit cu voce pierită: „Iată-l! Iată-l! Îl aud!“. Femeile au căzut din nou în genunchi în colţurile lor, ascunzându-şi faţa, iar tinerii au luat din nou topoarele în mâini. Când să încerc iar să-i liniştesc, câinele adormit s-a trezit brusc, a ridicat capul, a întins gâtul şi, privind spre foc cu ochii lui aproape stinşi, a scos unul dintre acele urlete lugubre care îi fac pe călători să tresară, pe înserat, la ţară. Toţi şi-au îndreptat privirea spre el. Stătea nemişcat, ridicat în picioare, de parcă ar fi fost bântuit de o viziune, şi a reînceput să urle spre ceva invizibil, necunoscut, înfricoşător probabil, pentru că i se zbârlise tot părul. Bătrânul, alb la faţă, a strigat: „Îi simte mirosul! Îi simte mirosul! Era cu mine când l-am omorât!“. Iar cele două femei, îngrozite, au început să urle odată cu câinele. Fără să vreau, am simţit pe spate un frison puternic. Imaginea acelui animal, în acel loc, la acea oră, în mijlocul acelor oameni cuprinşi de panică, era înspăimântătoare. Timp de un ceas, câinele a urlat fără să se mişte; a urlat ca într-un coşmar; şi frica, înfiorătoarea frică, mi-a intrat până în măduva oaselor. Dar frică de ce? De unde să ştiu? Frică şi atât! Am rămas nemişcaţi, palizi, în aşteptarea unui eveniment îngrozitor, atenţi, cu inima bătându-ne cu putere, tulburaţi de cel mai mic zgomot. Câinele a început să se învârtească prin încăpere, adulmecând pereţii şi gemând. Acel animal ne înnebunea pur şi simplu! Atunci, ţăranul care mă

adusese acolo s-a aruncat asupra lui, într-un fel de paroxism al terorii furioase, şi, deschizând o uşă care dădea spre o curticică, l-a aruncat afară. Câinele a amuţit imediat, iar noi am rămas cufundaţi într-o tăcere şi mai înspăimântătoare. Şi, brusc, am avut cu toţii un fel de tresărire: o fiinţă aluneca pe lângă peretele de afară dinspre pădure. Apoi a trecut în dreptul uşii, pe care ni s-a părut că o pipăia cu o mână şovăielnică; pe urmă n-am mai auzit nimic vreo două minute, care ne-au scos din minţi; după care a revenit, atingând zidul, râcâind uşor, cum ar face un copil cu unghia; apoi, brusc, un cap a apărut la geamul ferestruicii, un cap alb cu ochi luminoşi ca ai fiarelor sălbatice. Iar din gura lui a ieşit un sunet, un sunet nedesluşit, un murmur tânguitor. Atunci, în bucătărie a izbucnit un zgomot formidabil. Bătrânul paznic trăsese cu puşca. Şi, imediat, băieţii lui s-au repezit să astupe ferestruica, ridicând masa mare, pe care o proptiră cu bufetul. Şi jur că la vacarmul provocat de focul de puşcă, la care nu mă aşteptam, groaza m-a lovit atât de rău în inimă, în suflet şi în tot corpul, încât am simţit că leşin, că sunt gata să mor de frică. Am stat acolo până s-a crăpat de ziuă, fără să fim în stare să facem vreo mişcare, să rostim vreun cuvânt, crispaţi de o groază de nedescris. N-am îndrăznit să deblocăm uşa decât după ce am zărit o rază palidă de lumină prin fanta unei streşini. La baza zidului, lângă uşă, zăcea câinele, cu botul zdrobit de un glonţ. Ieşise din curte săpând o groapă sub un gard.

Bărbatul cu faţa bronzată tăcu. Apoi adăugă:

— Totuşi, în noaptea aceea n-a planat asupra mea niciun pericol; dar aş prefera să retrăiesc toate orele în care am înfruntat pericolele cele mai cumplite decât acel minut cu focul de armă asupra capului bărbos de la ferestruică.

23 octombrie 1882

LUPUL

Iată ce ne-a povestit bătrânul marchiz d'Arville la sfârşitul cinei de Sfântul Hubert, la baronul des Ravels.

În cursul zilei, hăituiserăm un cerb. Dintre toţi convivii, numai marchizul nu luase parte la această urmărire, pentru că nu vâna niciodată.

Pe toată durata marelui dineu, s-a vorbit aproape numai despre ucideri de animale. Chiar şi femeile se arătau interesate de povestirile sângeroase şi deseori incredibile, iar oratorii mimau atacurile şi luptele unor oameni cu animalele, ridicau braţele, povesteau cu voce tunătoare.

Domnul d'Arville vorbea bine, pe un ton poetic, puţintel emfatic, dar plin de efect. Repetase probabil de multe ori povestea asta, deoarece vorbea curgător, fără să ezite în privinţa cuvintelor, alese cu abilitate ca să stârnească imaginaţia.

„Domnilor, n-am vânat niciodată, nici tatăl meu, nici bunicul şi nici străbunicul. Acesta din urmă era fiul unui om care a vânat mai mult decât toţi cei de aici laolaltă. A murit în 1764. Am să vă spun cum.

Se numea Jean, era căsătorit, tatăl copilului care a fost străbunicul meu, şi locuia împreună cu fratele lui mai mic, François d'Arville, în castelul nostru din Lorena, în mijlocul pădurii.

François d'Arville rămăsese holtei din dragoste pentru vânătoare.

Vânau amândoi tot anul, fără odihnă, fără oprire, neobosit. Era singura lor pasiune, nu înţelegeau altceva, numai despre asta vorbeau, numai pentru asta trăiau.

Aveau în suflet această patimă cumplită, inexorabilă. Îi mistuia, pusese stăpânire pe toată fiinţa lor şi nu mai lăsase loc pentru nimic altceva.

Cei doi porunciseră să nu fie deranjaţi niciodată când se aflau la vânătoare, sub niciun motiv. Străbunicul meu s-a născut în timp ce tatăl lui urmărea o vulpe, iar Jean d’Arville nu şi-a întrerupt cursa, ci doar a exclamat:

— Pe toţi dracii, puşlamaua asta ar fi putut să aştepte ca mai întâi să încolţim vânatul!

Fratele lui, François, era şi mai înfocat decât el. De cum se scula, se ducea să-şi vadă câinii, apoi caii, pe urmă trăgea în păsări în jurul castelului până când pleca să hăituiască vreun vânat mare.

Cei din ţinut îi numeau «domnul marchiz» şi «domnul mezin», deoarece nobilii de atunci nu făceau ca nobilimea de ocazie din vremea noastră, care vrea să stabilească în materie de titluri o ierarhie descendentă; pentru că fiul unui marchiz nu e conte, nici fiul unui viconte, baron, după cum fiul unui general nu e colonel din naştere. Dar vanitatea meschină de azi consideră profitabil acest aranjament.

Revin la strămoşii mei.

Erau, se pare, foarte înalţi, ciolănoşi, păroşi, violenţi şi viguroşi. Cel mai tânăr, care era şi mai înalt decât fratele cel mare, avea o voce atât de puternică, încât, conform unei legende de care era mândru, toate frunzele din pădure fremătau la hăulitul lui.

Iar când încălecau amândoi să plece la vânătoare, era probabil un spectacol superb să-i vezi pe aceşti doi zdrahoni suind pe bidivii.

Dar, pe la mijlocul iernii anului 1764, a fost foarte frig şi lupii au devenit necruţători.

Îi atacau chiar şi pe ţăranii întârziaţi, dădeau târcoale caselor, urlau de la apusul până la răsăritul soarelui şi goleau grajdurile.

Şi, în scurt timp, s-a răspândit un zvon. Se vorbea despre un lup uriaş, cu blana cenuşie, aproape albă, care mâncase doi copii, devorase braţul unei femei, suguşase toţi câinii de pază din ţinut şi intra fără teamă în ogrăzile oamenilor ca să adulmece pe sub uşi. Toţi ţăranii spuneau că îi simţiseră

răsuflarea, care făcea să tremure flacăra opaiţelor. Şi, foarte repede, întreaga provincie a fost cuprinsă de panică. Nimeni nu mai îndrăznea să iasă din casă după căderea serii. Întunericul părea bântuit de imaginea acestui animal.

Fraţii d'Arville au luat hotărârea să-l găsească şi să-l ucidă. I-au invitat la mari partide de vânătoare pe toţi nobilii din ţinut.

Zadarnic. Degeaba au bătut pădurile, au scotocit tufişurile, nu-l întâlneau niciodată. Omorau lupi, dar nu pe el. Şi, în fiecare noapte după vânătoare, animalul, vrând parcă să se răzbune, ataca un călător sau rupea beregata unei vite, întotdeauna departe de locul unde fusese căutat.

În sfârşit, într-o noapte, a intrat în adăpostul porcilor de la castelul d'Arville şi a mâncat doi, cei mai frumoşi dintre toţi.

Fraţii s-au aprins de furie, considerând acest atac o bravadă a monstrului, o injurie directă, o sfidare. Şi-au luat toţi copoii puternici, obişnuiţi să urmărească fiarele de temut, şi au plecat la vânătoare, foarte mânioşi.

Din zori şi până la ceasul la care soarele împurpurat a coborât în spatele marilor copaci goi, au bătut desişurile zadarnic.

În sfârşit, amândoi, furioşi şi amărâţi, se întorceau în pasul cailor, pe o alee mărginită de mărăcini, miraţi că lupul se dovedise mai abil decât ei, cuprinşi brusc de un fel de teamă misterioasă.

Fratele cel mare a zis:

— Animalul ăsta nu e unul obişnuit. S-ar zice că gândeşte ca un om.

Mezinul a răspuns:

— Poate ar trebui să-i cerem vărului nostru, episcopul, să binecuvânteze un glonţ sau să rugăm un preot să rostească rugăciunea trebuincioasă.

Apoi au tăcut.

După un timp, Jean a zis din nou:

— Ia uite ce roşu e soarele! Lupul cel mare o să facă o nenorocire în noaptea asta.

Nici nu-şi terminase bine vorba şi calul său s-a cabrat; cel al lui François a început să zvârle din picioare. Un tufiş mare, acoperit de frunze uscate, se desfăcuse în faţa lor şi un animal uriaş, cenuşiu, ţâşni din el, luând-o la sănătoasa prin pădure.

Amândoi scoaseră un fel de mârâit de bucurie şi, aplecaţi pe grumazul cailor puternici, îi împinseră înainte cu un elan al întregului corp, făcându-i să se avânte atât de năvalnic, îndemnându-i, întărâtându-i cu glasul, gestul şi pintenii, încât puternicii călăreţi păreau să ducă animalele grele între coapse, ca şi cum şi-ar fi luat zborul.

Galopau astfel cu furie, rupând desişul, tăind râpele, urcând costişele, gonind prin strungi şi sunând cu putere din corn, ca să atragă oamenii şi câinii.

Deodată, în această goană disperată, străbunul meu s-a lovit cu fruntea de o cracă enormă, care i-a despicat ţeasta; a căzut mort la pământ, în timp ce bidiviul lui, speriat, a dispărut în umbra care învăluia pădurea.

Fratele cel mic s-a oprit brusc, a sărit jos de pe cal, şi-a luat în braţe fratele şi a văzut că i se scurgea creierul din rană odată cu sângele.

Atunci s-a aşezat lângă leş, a pus pe genunchi capul desfigurat şi roşu şi a aşteptat, contemplând faţa nemişcată a mortului. Treptat, s-a simţit cuprins de o teamă, o teamă ciudată, pe care n-o mai cunoscuse niciodată, teama de umbră, de singurătate, de pădurea pustie şi teama de lupul fantastic care îi omorâse fratele ca să se răzbune pe ei.

Întunericul se adâncea, gerul făcea copacii să trosnească. François s-a ridicat, înfiorându-se, neputând să mai stea acolo, simţind că puţin mai lipsea să-i piardă cunoştinţa. Nu se mai auzea nimic, nici lătratul câinilor, nici sunetul cornului, totul amuţise; şi această linişte mohorâtă a serii îngheţate avea ceva înspăimântător şi straniu.

A luat în mâinile lui de colos trupul mare al lui Jean, l-a ridicat şi l-a culcat pe şa, ca să-l ducă la castel; apoi a pornit la drum încet, cu mintea

tulburată, ca şi cum ar fi fost ameţit de băutură, urmărit de imagini oribile şi surprinzătoare.

Şi, brusc, pe cărarea pe care punea stăpânire întunericul, a trecut o umbră mare. Era animalul. Vânătorul s-a cutremurat de spaimă; ceva rece, ca o picătură de apă, i s-a prelins pe şira spinării şi, asemenea unui călugăr bântuit de diavol, a făcut o cruce mare, scos din minţi de întoarcerea bruscă a înspăimântătorului prădător. Dar privirea i-a căzut din nou pe corpul inert culcat în faţa lui şi, deodată, a trecut brusc de la teamă la furie, fremătând de o turbare nemăsurată.

Atunci a dat pinteni calului şi s-a repezit după lup.

L-a urmărit prin desişuri, râpe şi codri, străbătând păduri pe care nu le mai recunoştea, cu privirea aţintită asupra petei albe care gonea în noaptea coborâtă pe pământ.

Calul părea şi el însufleţit de o forţă şi o ardoare necunoscute. Galopa cu gâtul întins, drept înainte, lovind de copaci, de stânci capul şi picioarele mortului aşezat de-a curmezişul şeii. Mărăcinii îi smulgeau părul pe care fruntea, lovindu-se de trunchiurile enorme, îl năclăia de sânge; pintenii smulgeau fâşii de scoarţă.

Şi, deodată, animalul şi călăreţul au ieşit din pădure şi s-au năpustit într-o vâlcea, pe când luna apărea deasupra munţilor. Această vâlcea era pietroasă, închisă de stânci enorme, fără vreo ieşire posibilă. Lupul, încolţit, s-a întors.

François a scos un răcnet de bucurie, pe care ecoul l-a repetat ca un bubuit de tunet, şi a sărit de pe cal cu cuţitul în mână.

Animalul, zbârlit tot, cu spinarea arcuită, îl aştepta: ochii îi luceau ca două stele. Dar, înainte să dea lupta, puternicul vânător şi-a aşezat fratele pe o stâncă şi, sprijinindu-i cu pietre capul, care era numai sânge, i-a strigat în ureche, ca şi cum ar fi vorbit unui surd:

— Priveşte, Jean, uită-te la asta!

Apoi s-a aruncat asupra monstrului. Se simţea în stare să răstoarne un munte, să sfărâme pietre în mâini. Animalul a vrut să-l muşte, încercând să-i sfâşie abdomenul; dar vânătorul îl apucase de gât, fără să se folosească de armă, şi îl sugruma încet, ascultând cum i se opreau răsuflarea şi bătăile inimii. Şi râdea cu o plăcere nebună, sporindu-şi tot mai mult strânsoarea teribilă, strigând, într-un delir de bucurie:

— Priveşte, Jean, priveşte!

Orice rezistenţă a încetat; corpul lupului a devenit moale. Murise.

Atunci, François, luându-l în braţe, l-a aruncat la picioarele fratelui său, repetând cu voce înduioşată:

— Uite, uite, uite, micul meu Jean, uite-l!

Apoi a pus pe şa cele două cadavre, unul peste altul, şi a pornit din nou la drum.

S-a întors la castel râzând şi plângând, asemenea lui Gargantua la naşterea lui Pantagruel, scoţând strigăte de triumf şi bătând din picioare de veselie în timp ce povestea moartea animalului, gemând şi smulgându-şi barba când o istorisea pe cea a fratelui său.

Şi deseori, mai târziu, când amintea acea zi, spunea, cu lacrimi în ochi:

— Dacă bietul Jean ar fi putut să mă vadă sugrumând lupul, ar fi murit mulţumit, sunt sigur!

Văduva străbunului meu i-a insuflat fiului ei orfan oroarea de vânătoare, care s-a transmis din tată în fiu până la mine.“

Marchizul d’Arville a tăcut. Cineva a întrebat:

— Povestea asta e o legendă, nu-i aşa?

Marchizul a răspuns:

— Jur că e adevărată de la un capăt la celălalt.

Atunci o femeie a spus, cu voce blândă:

— Nu contează. E frumos să ai astfel de pasiuni.

14 noiembrie 1882

MENUET

Lui Paul Bourget

„Marile nenorociri nu prea mă întristează“, a zis Jean Bridelle, un holtei bătrân considerat sceptic. „Am văzut războiul de foarte aproape: păşeam peste cadavre fără să mă înduioşez. Marile brutalităţi ale naturii sau ale oamenilor ne pot face să scoatem strigăte de oroare sau de indignare, dar nu ne provoacă acea strângere de inimă, acel fior care-ţi trece pe şira spinării la vederea unor mici lucruri deplorabile.

Desigur, nu poate fi durere mai mare decât cea a unei mame care şi-a pierdut copilul sau a unui bărbat care şi-a pierdut mama. E ceva violent, cumplit, ceva care te bulversează şi care te sfâşie; dar te vindeci de aceste catastrofe ca de nişte răni adânci, sângerânde. Însă unele întâlniri, unele lucruri întrezărite, ghicite, unele suferinţe tainice, unele perfidii ale sorţii, care răscolesc în noi o întreagă lume dureroasă de gânduri, care întredeschid brusc în faţa noastră poarta misterioasă a suferinţelor morale, complicate, incurabile, cu atât mai profunde cu cât par benigne, cu atât mai dureroase cu cât par aproape insesizabile, cu atât mai durabile cu cât par artificiale, ne lasă în suflet un fel de dâră, o amărăciune, o senzaţie de dezamăgire de care ne trebuie mult timp ca să ne debarasăm.

Am tot timpul în faţa ochilor două-trei lucruri pe care alţii cu siguranţă nu le-au remarcat şi care au pătruns în mine ca nişte mici înţepături de nevindecat.

Poate nu aţi înţeles emoţia pe care mi-au lăsat-o aceste impresii rapide. Vă voi spune doar una. E foarte veche, dar la fel de intensă ca atunci. E posibil ca numai imaginaţia să fie de vină pentru înduioşarea mea.

Am cincizeci de ani. Pe-atunci eram tânăr şi studiam dreptul. Puţin trist, puţin visător, impregnat de o filosofie melancolică, nu-mi prea plăceau cafenelele zgomotoase, colegii gălăgioşi, nici fetele stupide. Mă sculam devreme şi una dintre plăcerile mele cele mai mari era să mă plimb singur, pe la opt dimineaţa, în pepiniera Grădinii Luxembourg.

Voi n-aţi cunoscut pepiniera asta? Era ca o grădină uitată din secolul trecut, o grădină frumoasă ca un surâs blând de bătrână. Garduri vii stufoase despărţeau aleile înguste şi regulate, alei calme între două ziduri de frunziş tuns metodic. Foarfeca mare a grădinarului alinia permanent acei pereţi de ramuri; şi, din loc în loc, întâlneai straturi de flori, răzoare de arbuşti rânduiţi ca nişte liceeni ieşiţi la plimbare, grupuri de trandafiri splendizi şi regimente de arbori fructiferi.

Un colţ întreg din această pădurice încântătoare era locuit de albine. Casele lor din pai, abil spaţiate pe scânduri, îşi deschideau spre soare intrările cât gaura unui degetar; şi pe toate drumurile întâlneai muşte zbârnâitoare şi aurii, adevărate stăpâne ale acelui loc tihnit, adevărate hoinare pe aleile liniştite asemenea unor coridoare.

Veneam acolo aproape în fiecare dimineaţă. Mă aşezam pe o bancă şi citeam. Uneori lăsam cartea să-mi cadă pe genunchi ca să visez, să ascult viaţa Parisului în jurul meu şi să mă bucur de pacea infinită a acelor alei de modă veche.

Dar curând am observat că nu eram singurul care frecventa acel loc imediat după ridicarea barierelor; câteodată dădeam nas în nas, pe după un pâlc compact de arbuşti, cu un bătrânel ciudat.

Purta pantofi cu catarame de argint, pantaloni trei sferturi «cu punte», redingotă roşiatică, o dantelă în loc de cravată şi o pălărie extravagantă, cenuşie, cu boruri mari şi pufoasă, care te ducea cu gândul la potop.

Era slab, foarte slab, colţuros, cu faţa dominată de grimase zâmbitoare. Ochii îi erau vioi şi se agitau sub mişcarea continuă a pleoapelor; şi avea

întotdeauna în mână un baston superb, cu măciulie de aur, care era probabil pentru el o amintire magnifică.

Acest bătrânel m-a uimit întâi, apoi m-a interesat peste măsură. Îl pândeam prin zidul de frunze, îl urmăream de la distanţă, oprindu-mă după vreun boschet, ca să nu fiu văzut.

Într-o dimineaţă, pe când se credea singur, a început să facă mişcări ciudate: la început, câteva salturi mici, apoi o reverenţă; după aceea a făcut o săritură cu atingerea picioarelor, pe urmă a început să se rotească cu eleganţă, ţopăind, fâţâindu-se într-un mod caraghios, zâmbind ca în faţa unui public, făcând plecăciuni, arcuindu-şi braţele, răsucindu-şi bietul corp de marionetă, adresând în gol saluturi uşoare, înduioşătoare şi ridicole. Dansa!

Am rămas înmărmurit de uimire, întrebându-mă care dintre noi doi era nebun, eu sau el.

Dar s-a oprit brusc, a înaintat aşa cum fac actorii pe scenă, apoi s-a înclinat, dându-se înapoi, cu zâmbete graţioase şi sărutări de actriţă, pe care le împărţea cu mâna lui tremurătoare către cele două rânduri de copaci frumos tunşi.

După care şi-a reluat cu gravitate plimbarea. Începând din acea zi, nu l-am mai pierdut din vedere; în fiecare dimineaţă îşi repeta mişcările ciudate. M-a cuprins o dorinţă nebună să-i vorbesc. Am riscat şi, după ce l-am salutat, i-am zis:

— E foarte plăcut azi, domnule.

S-a înclinat.

— Da, domnule, e un timp frumos ca pe vremuri.

După opt zile, eram prieteni şi i-am aflat povestea. Fusese maestru de dans la Operă pe vremea lui Ludovic al XV-lea. Bastonul frumos era un cadou de la contele de Clermont. Şi când îi vorbeai despre dans, greu se mai oprea. Într-o zi mi-a mărturisit:

— M-am căsătorit cu dansatoarea Castris, domnule. O să v-o prezint, dacă vreţi, dar vine aici numai după-amiaza. Ştiţi, grădina asta este plăcerea şi viaţa noastră. E tot ce ne-a mai rămas de altădată. Ni se pare că n-am putea să mai existăm dacă n-am avea-o. E ceva vechi şi distins, nu-i aşa? Cred că respir aici un aer care nu s-a schimbat din tinereţea mea. Eu şi soţia mea ne petrecem aici toate după-amiezile. Dar eu vin de dimineaţă, pentru că mă scol devreme.

După ce am terminat masa de prânz, m-am întors în Grădina Luxembourg şi, curând, mi-am zărit prietenul, care îi oferise braţul, ceremonios, unei femei bătrâne, îmbrăcate în negru, căreia i-am fost prezentat. Era Castris, marea dansatoare iubită de prinţi, iubită de rege, iubită de tot acel secol galant care pare să fi lăsat în lume o mireasmă de iubire.

Ne-am aşezat pe o bancă. Era în luna mai. Un parfum de flori plutea sprinţar pe aleile bine întreţinute; un soare cald îşi strecura razele printre frunze, presărând peste noi stropi mari, strălucitori. Rochia neagră purtată de Castris părea impregnată de lumină.

Grădina era pustie. Se auzea în depărtare zgomotul trăsurilor.

— Explicaţi-mi, ce era menuetul?, i-am cerut eu bătrânului dansator.

A tresărit.

— Menuetul, domnule, este regina dansurilor şi dansul reginelor! Înţelegeţi? De când nu mai sunt regi, nu mai există menuet.

Şi a început, într-un stil pompos, un lung elogiu ditirambic, din care n-am înţeles nimic. Am vrut să-mi descrie paşii, toate mişcările, figurile. Se încurcase, exasperat de neputinţa lui, nervos, profund mâhnit.

Şi deodată, întorcându-se spre bătrâna lui soţie, care stătea tăcută şi gravă:

— Elise, vrei, hai, zi, vrei, eşti drăguţă, vrei să-i arătăm acestui domn cum era?

Ea s-a uitat, îngrijorată, în toate părţile, apoi s-a ridicat fără să rostească un cuvânt şi s-a plasat în faţa lui.

Atunci am văzut ceva imposibil de uitat.

Se mişcau înainte şi înapoi, cu fandoseli copilăreşti, îşi zâmbeau, se legănau, se înclinau, ţopăiau, ca două păpuşi puse în mişcare de un mecanism vechi, puţin stricat, construit pe vremuri de un lucrător iscusit, după moda timpului său.

Iar eu îi priveam, cu inima tulburată de senzaţii extraordinare, cu sufletul emoţionat de o melancolie de nespus. Aveam impresia că văd o apariţie lamentabilă şi comică, umbra demodată a unui secol. Simţeam dorinţa să râd şi nevoia să plâng.

Deodată s-au oprit, sfârşiseră figurile dansului. Preţ de câteva secunde, au rămas aşa, unul în faţa celuilalt, cu o grimasă surprinzătoare; apoi s-au îmbrăţişat plângând.

Trei zile mai târziu, am plecat în provincie. Nu i-am mai revăzut. Când m-am întors la Paris, după doi ani, pepiniera fusese distrusă. Ce s-a întâmplat cu ei, fără colţişorul lor drag de altădată, cu acele grădini în formă de labirint, cu parfumul dintr-un veac trecut şi aleile cu cotituri graţioase, străjuite de copaci?

Au murit? Rătăcesc pe străzile moderne ca nişte exilaţi fără speranţă? Dansează, spectre palide, un menuet fantastic printre chiparoşii unui cimitir, de-a lungul cărărilor mărginite de morminte, în lumina lunii?

Amintirea lor mă bântuie, mă obsedează, mă chinuie, stăruie în mine ca o rană. De ce? Nu ştiu.

Vi se pare ceva ridicol?“

20 noiembrie 1882

LEGENDA MUNTELUI SAINT-MICHEL

Un castel din basme ridicându-se din mare. Prima dată l-am văzut de la Cancale, destul de vag, umbră cenuşie profilându-se pe cerul ceţos.

L-am revăzut de la Avranches, la apusul soarelui. Întinderea imensă de nisip era roşie, orizontul era roşu, tot golful uriaş era roşu; numai mănăstirea, cocoţată sus de tot, împinsă acolo, departe de uscat, ca un castel fantastic, stupefiantă ca un palat din vise, incredibil de ciudată şi de frumoasă, rămânea aproape neagră în lumina purpurie a amurgului.

Am pornit spre ea a doua zi în zori, peste nisipuri, cu privirea îndreptată spre acea bijuterie monstruoasă, mare cât un munte, cizelată ca o camee şi vaporoasă ca o muselină. Cu cât mă apropiam, cu atât mai mult mă simţeam cuprins de admiraţie, pentru că nimic în lume nu e poate mai uimitor şi mai desăvârşit.

Şi am rătăcit, surprins ca şi cum aş fi descoperit sălaşul unui zeu, prin sălile susţinute de coloane uşoare sau greoaie, pe culoarele cu ferestruici, ridicând ochii fermecaţi către ornamentele ţuguiate de clopotniţă, care par nişte rachete pornite spre cer, şi către toată acea puzderie incredibilă de turnuleţe, garguie, ornamente zvelte şi fermecătoare, foc de artificii din piatră, dantelă de granit, capodoperă arhitecturală colosală şi delicată.

Văzându-mă în extaz, un ţăran normand a intrat în vorbă cu mine şi mi-a relatat povestea marii sfade dintre Sfântul Mihail şi diavol.

Un sceptic de geniu a spus: „Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul şi asemănarea lui, iar omul i-a plătit cu aceeaşi monedă“.

Aceste cuvinte sunt de un adevăr veşnic şi ar fi foarte interesant să se consemneze, pentru fiecare continent, povestea divinităţii locale, ca şi povestea sfinţilor patroni din fiecare dintre provinciile noastre. Negrul are

idoli feroce, care mănâncă oameni; mahomedanul poligam îşi populează raiul cu femei; grecii, oameni practici, divinizaseră toate pasiunile.

Fiecare sat din Franţa şi-a ales un sfânt protector, plăsmuit după imaginea locuitorilor.

Sfântul Mihail veghează asupra regiunii Basse-Normandie – Sfântul Mihail, îngerul luminos şi victorios, cu sabia în mână, eroul cerului, triumfătorul, biruitorul Satanei.

Dar să vedeţi cum înţelege şi povesteşte normandul, şiret, ipocrit, pus pe şicane, lupta marelui sfânt cu diavolul.

Ca să se pună la adăpost de răutăţile demonului, vecinul lui, Sfântul Mihail, a construit el însuşi, în mijlocul oceanului, această locuinţă demnă de un arhanghel; şi, într-adevăr, numai un astfel de sfânt putea să-şi ridice un aşa sălaş.

Dar, pentru că se temea încă de uneltirile Celui Rău, şi-a înconjurat proprietatea cu nisipuri mişcătoare mai perfide decât marea.

Diavolul locuia într-un bordei sărac de pe coastă, însă era stăpân peste pajiştile scăldate de ape sărate, pământurile roditoare care dau recolte îmbelşugate, văile bogate şi colinele mănoase din tot ţinutul, în timp ce sfântul domnea numai peste nisipuri. Astfel, Satana era bogat, iar Sfântul Mihail era sărac ca un cerşetor.

După câţiva ani de lipsuri, sfântul s-a săturat de această stare de lucruri şi i-a trecut prin minte să facă o înţelegere cu diavolul; dar asta nu era prea uşor, pentru că Satana ţinea la recoltele lui. S-a gândit şase luni; apoi, într-o dimineaţă, a pornit spre uscat. Demonul l-a zărit pe sfânt pe când îşi mânca supa în faţa uşii; s-a repezit de îndată înaintea lui, i-a sărutat mâneca, l-a poftit înăuntru şi i-a oferit ceva să se răcorească.

După ce a băut o strachină cu lapte, Sfântul Mihail a grăit:

— Am venit să-ţi propun un târg avantajos.

Diavolul, credul şi deloc bănuitor, a răspuns:

— Foarte bine.

— Uite. Îmi dai mie toate pământurile tale.

Îngrijorat, Satana a vrut să vorbească:

— Dar…

Sfântul i-a tăiat vorba:

— Ai răbdare şi ascultă. Îmi dai toate pământurile tale. Eu mă ocup de întreţinere, de lucratul pământului, de arat, de semănat, de arderea gunoiului, de tot, şi recolta o vom împărţi pe din două. Primeşti?

Diavolul, leneş din fire, a primit.

A cerut în plus doar câţiva dintre acei barbuni delicioşi care se pescuiesc în jurul muntelui singuratic. Sfântul Mihail i-a promis peştii.

Au bătut palma, au scuipat într-o parte ca să arate că târgul era încheiat şi sfântul a continuat:

— Uite! Nu vreau să ai motive să te plângi de mine. Alege ce preferi: partea din recolte din pământ sau pe cea de deasupra.

Satana a răspuns imediat:

— O iau pe cea de deasupra.

— S-a făcut, a spus sfântul.

Şi a plecat.

Dar, după şase luni, pe proprietatea imensă a diavolului nu vedeai decât morcovi, napi, ceapă, salsifi, toate plantele ale căror rădăcini groase sunt bune şi gustoase, iar frunzele, inutile, folosesc cel mult la hrana animalelor.

Satana nu s-a ales cu nimic şi a vrut să rupă înţelegerea, făcându-l pe Sfântul Mihail „răutăcios“.

Dar sfântului începuse să-i placă cultivatul ogoarelor, aşa că s-a întors la diavol şi i-a zis:

— Te asigur că nu m-am gândit deloc la asta; s-a întâmplat pur şi simplu; n-a fost vina mea. Şi, ca să te despăgubesc, îţi propun să iei anul acesta tot ce-ai să găseşti în pământ.

— Îmi convine, a răspuns Satana.

În primăvara următoare, toate ogoarele Duhului Răului erau pline de grâu bogat, ovăz cu spicul greu, o frumuseţe de in şi de rapiţă, trifoi roşu, mazăre, varză, anghinare, tot ce-şi arată la soare boabele sau fructele.

Satana nu s-a ales cu nimic nici de data asta şi s-a supărat de-a binelea.

Şi-a luat înapoi ogoarele şi a rămas surd la toate noile propuneri ale vecinului. A trecut aşa un an întreg. Din înaltul castelului său izolat, Sfântul Mihail privea pământul roditor din depărtare şi îl vedea pe diavol conducând lucrările, adunând recoltele, treierând. Şi nu mai putea de supărare, deznădăjduit de neputinţa lui. Nemaiavând cum să-l înşele pe Satana, a luat hotărârea să se răzbune şi s-a dus să-l poftească la el la cină lunea următoare.

— Târgurile pe care le-ai făcut cu mine nu ţi-au adus niciun câştig, i-a spus el. Ştiu, dar nu vreau să fie pizmă între noi, aşa că nădăjduiesc că vei veni la mine la cină. Te voi servi cu bunătăţi.

Satana, la fel de lacom pe cât era de leneş, a primit imediat. În ziua stabilită, s-a îmbrăcat cu cele mai frumoase haine şi a pornit spre Munte.

Sfântul Mihail l-a poftit la o masă îmbelşugată. Întâi i-a servit pateuri umplute cu creste şi cu rinichi de cocoş, perişoare din carne pentru cârnaţi, apoi doi barbuni mari cu smântână, un curcan umplut cu castane confiate în vin, o ciozvârtă de berbecuţ hrănit cu iarbă sărată, fraged ca o prăjitură; după aceea, legume care se topeau în gură şi o plăcintă fierbinte, care scotea aburi şi răspândea o mireasmă de unt.

Au băut cidru curat, spumos şi dulce, vin roşu şi tare şi, după fiecare fel de mâncare, trăgeau o duşcă de rachiu vechi de mere.

Diavolul a mâncat şi a băut ca un căpcăun, încât a început să tragă pârţuri.

Atunci Sfântul Mihail s-a ridicat, înfricoşător, şi a strigat cu voce tunătoare:

— În faţa mea! În faţa mea, netrebnicule! Îndrăzneşti… În faţa mea…

Diavolul, înspăimântat, a luat-o la fugă, iar sfântul, apucând un retevei, s-a luat după el.

Au alergat prin sălile joase, în jurul stâlpilor, au urcat scările în aer liber, au gonit de-a lungul cornişelor, au sărit din gargui în gargui. Bietul diavol, muncit de cufureală, gonea, murdărindu-i casa sfântului. În sfârşit, a ajuns pe ultima terasă, sus de tot, de unde se vede golful imens, cu oraşele în depărtare, întinderea de nisip şi pajiştile. Nu mai avea scăpare; sfântul, trăgându-i cu mânie o lovitură de picior în spate, îl azvârli în aer ca pe o minge.

Satana a străbătut văzduhul ca o suliţă şi a căzut greoi în faţa oraşului Mortain. Coarnele din frunte şi ghearele membrelor i-au pătruns adânc în stâncă, care păstrează pe vecie urmele acestei căderi.

Diavolul s-a sculat de jos şchiop, schilod până la sfârşitul veacurilor; şi, privind în depărtare Muntele fatal, înălţat ca un pisc în lumina amurgului, a înţeles că va fi întotdeauna înfrânt în această luptă inegală şi a plecat, trăgând după el piciorul, îndreptându-se spre ţinuturi îndepărtate, lăsându-i duşmanului său ogoarele, colinele, văile şi păşunile. Şi uite-aşa l-a învins pe diavol Sfântul Mihail, ocrotitorul normanzilor.

Un alt popor visase altfel această bătălie.

19 decembrie 1882

POVESTE DE CRĂCIUN

Doctorul Bonenfant căuta să-şi amintească, repetând cu glas şoptit:

— O amintire de Crăciun?… O amintire de Crăciun?…

Şi, deodată, a exclamat:

— Sigur că da, am una, chiar una foarte ciudată; e o poveste fantastică. Am văzut un miracol! Da, doamnelor, un miracol, în noaptea de Crăciun!

Probabil că vă miraţi auzindu-mă vorbind astfel pe mine, care nu cred în nimic. Şi totuşi am văzut un miracol! L-am văzut, spun, l-am văzut cu propriii ochi!

Am fost foarte surprins? Nici vorbă. Pentru că, deşi nu sunt adeptul vreunei credinţe, cred în credinţă şi ştiu că ea mută munţii din loc. Aş putea aminti multe exemple, dar v-aş indigna şi aş risca astfel să reduc efectul istorisirii mele.

O să vă mărturisesc întâi că, deşi n-am fost foarte convins şi convertit de ceea ce am văzut, am fost cel puţin foarte impresionat şi voi încerca să vă înfăţişez totul cu naivitate, ca şi cum aş avea credulitatea unui ţăran din Auvergne.

Eram pe atunci medic de ţară şi locuiam în târguşorul Rolleville, în mijlocul Normandiei.

În anul acela a fost o iarnă cumplită. A nins de la începutul lui noiembrie, după o săptămână de îngheţ. Se vedeau de departe norii groşi venind dinspre miazănoapte şi au început să cadă fulgii albi de nea.

Într-o noapte, zăpada a acoperit întreaga câmpie.

Fermele, izolate în curţile lor pătrate, în spatele perdelelor de copaci mari, pudraţi de brumă, păreau să doarmă sub stratul de spumă groasă şi

uşoară.

Niciun zgomot nu mai răsuna peste şesul încremenit. Numai ciorile, în stoluri, descriau volute lungi în văzduh, căutându-şi zadarnic hrana, abătându-se cu toatele asupra câmpurilor livide şi înţepând zăpada cu ciocurile lor mari.

Nu se auzea decât alunecarea vagă şi continuă a acelei pulberi, care cădea întruna.

Totul a durat opt zile pline, apoi avalanşa s-a oprit. Pământul îmbrăcase o mantie groasă de un metru şi jumătate.

Şi, în următoarele trei săptămâni, deasupra întinderii netede, tari şi lucitoare de zăpadă a stăruit un cer senin, cu o limpezime de cristal ziua, iar noaptea presărat tot cu stele, pe care le-ai fi crezut de chiciură, atât de nemişcat era spaţiul nesfârşit.

Câmpia, gardurile vii, ulmii, totul părea mort, ucis de frig. Nici oamenii, nici animalele nu mai ieşeau pe afară. Numai coşurile colibelor cu cuşme albe dezvăluiau viaţa ascunsă prin firişoarele subţiri de fum ce urcau drept în aerul rece ca gheaţa.

Din când în când se auzeau copacii trosnind, ca şi cum membrele lor de lemn ar fi plesnit sub scoarţă; şi, uneori, câte o creangă groasă se desprindea şi cădea, îngheţul invincibil pietrificându-i seva şi rupându-i fibrele.

Locuinţele, răzleţite ici şi colo pe şes, păreau despărţite de sute de leghe una de alta. Oamenii trăiau cum puteau. Numai eu încercam să-mi vizitez pacienţii cei mai apropiaţi, riscând permanent să rămân îngropat în vreo surpătură.

Curând am observat că o teroare misterioasă plana asupra ţinutului. Oamenii îşi ziceau că o asemenea urgie nu era naturală. Pretindeau că noaptea se auzeau voci, şuierături ascuţite, ţipete.

Aceste ţipete şi şuierături veneau fără doar şi poate de la păsările călătoare, care se deplasează în amurg şi care fugeau în masă spre sud. Dar

e greu să-i faci pe nişte oameni înfricoşaţi să judece raţional. O spaimă mare punea stăpânire pe ei şi se aşteptau la un eveniment extraordinar.

Atelierul de fierărie al lui moş Vatinel se afla la capătul cătunului Epivent, pe drumul mare, ascuns acum de deşertul de zăpadă. Şi, cum oamenii duceau lipsă de pâine, fierarul a hotărât să meargă până în sat. A zăbovit câteva ore, să mai schimbe o vorbă, în cele şase case care formează centrul ţinutului, primind pâinea şi veştile noi, dar şi puţin din acea spaimă răspândită în zonă.

Şi a pornit la drum înainte de lăsarea nopţii.

Deodată, mergând pe lângă un gard viu, i s-a părut că vede un ou pe zăpadă; da, un ou aşezat acolo, alb în întregime, ca şi restul lumii. S-a aplecat – într-adevăr, era un ou. De unde apăruse? Ce găină putuse să iasă din coteţ şi să vină să ouă în acel loc? Fierarul s-a mirat, n-a înţeles, dar a luat oul şi l-a dus soţiei sale.

— Ia uite, nevastă, un ou pe care l-am găsit pe drum!

Femeia a dat din cap, neîncrezătoare.

— Un ou pe drum? Pe vremea asta! Sigur eşti beat!

— Ba nu, nevastă. Chiar era lângă un gard viu, şi cald încă, nu îngheţat. Uite-l, mi l-am pus pe burtă, să nu se răcească. O să-l mănânci la cină.

Oul a fost pus în oala în care fierbea înăbuşit supa, iar fierarul a început să povestească ce se mai zicea prin ţinut.

Femeia asculta, foarte palidă.

— Sunt sigură că am auzit şuierături noaptea trecută, ba chiar păreau să vină de pe coş.

S-au aşezat la masă, au mâncat întâi supa, apoi, în timp ce soţul întindea unt pe pâine, femeia a luat oul şi s-a uitat la el neîncrezătoare.

— Dacă e ceva în oul ăsta?

— Ce-ai vrea să fie?

— De un’ să ştiu io?

— Hai, mănâncă-l şi nu te prosti.

Ea a spart oul la un capăt. Era ca toate ouăle şi foarte proaspăt.

A început să-l mănânce, şovăitoare, gustându-l, lăsându-l jos, luându-l din nou. Soţul a întrebat-o:

— Ei! Ce gust are oul?

Ea n-a răspuns şi l-a terminat de mâncat. Apoi, brusc, s-a uitat la bărbat cu ochi ficşi, tulburi, îngroziţi; a ridicat braţele, le-a răsucit şi, cu tot corpul cuprins de convulsii, s-a rostogolit pe podea, scoţând strigăte oribile.

S-a zbătut toată noaptea în spasme groaznice, scuturată de tremurături înspăimântătoare, schimonosită de convulsii hidoase. Fierarul, neputând s-o ţină, s-a văzut nevoit s-o lege.

Ea răcnea fără oprire, cu o voce neobosită:

— Îl am în mine! Îl am în mine!

Am fost chemat a doua zi. Am prescris toate calmantele cunoscute, fără să obţin niciun rezultat. Era nebună.

Atunci, cu o rapiditate incredibilă, în pofida obstacolului reprezentat de marile troiene de zăpadă, zvonul, un zvon straniu, s-a răspândit de la o fermă la alta: „Nevasta fierarului e posedată!“. Oamenii veneau de peste tot, fără să îndrăznească să intre în casă; îi ascultau de departe strigătele îngrozitoare, scoase cu o voce atât de puternică, încât n-ai fi crezut că erau ale unei fiinţe omeneşti. A fost anunţat preotul satului. Era un preot bătrân şi naiv. A venit în grabă în stihar, ca la căpătâiul unui muribund, şi a rostit, întinzând mâinile, formulele de exorcism, în timp ce patru bărbaţi o ţineau pe pat pe femeia care se zbătea spumegând.

Dar duhul n-a fost alungat.

Crăciunul a sosit fără ca vremea să se fi schimbat.

În ajun, dimineaţa, preotul a venit la mine.

— Aş vrea s-o aduc să asiste la slujba din noaptea asta pe femeia aceea nenorocită. Poate Dumnezeu va face o minune pentru ea, la ceasul la care s-a născut dintr-o femeie.

I-am răspuns preotului:

— Vă aprob întru totul, domnule abate. Dacă va fi impresionată de ceremonie (şi nimic nu e mai potrivit ca s-o emoţioneze), poate fi salvată fără alt medicament.

Bătrânul preot a murmurat:

— Nu sunteţi credincios, doctore, dar ajutaţi-mă, da? Vreţi s-o aduceţi?

I-am promis că îi voi da ajutorul.

A venit seara, apoi noaptea, iar clopotul bisericii a început să bată, făcându-şi auzit glasul tânguitor în spaţiul mohorât, peste întinderea albă şi îngheţată de zăpadă.

Fiinţe negre se deplasau lent, în grupuri, supuse glasului vibrant al clopotului. Luna plină îşi revărsa lumina alburie peste toate, făcând şi mai vizibilă palida pustietate a câmpurilor.

Am luat patru bărbaţi robuşti şi m-am dus la fierărie.

Posedata urla întruna, legată de pat. A fost îmbrăcată curat, cu toată împotrivirea ei disperată, şi am luat-o cu noi.

Biserica era acum plină de lume, luminată şi rece; dascălii îşi îngânau notele lor monotone; serpentul hârâia; clopoţelul copilului de cor suna, dirijând mişcarea credincioşilor.

Am închis-o pe femeie cu paznicii ei în bucătăria casei parohiale şi am aşteptat prilejul pe care îl consideram favorabil.

Am ales momentul de după împărtăşanie. Toţi ţăranii, bărbaţi şi femei, se împărtăşiseră cu Dumnezeul lor, ca să-i îmblânzească severitatea. Se făcuse o linişte adâncă, în timp ce preotul sfârşea taina divină.

La ordinul meu, uşa a fost descuiată şi ajutoarele mele au adus femeia.

Îndată ce a zărit luminile, mulţimea în genunchi, corul plin de lumânări şi tabernacolul aurit, s-a zbătut cu atâta putere, încât a fost cât pe ce să ne scape, şi a scos nişte strigăte atât de ascuţite, încât a stârnit un fior de spaimă în toată biserica. Credincioşii au ridicat capetele; unii au fugit.

Nu mai arăta ca o femeie, crispată şi contorsionată în mâinile noastre, cu faţa schimonosită şi ochi de nebună.

A fost târâtă până la treptele corului, apoi a fost ţinută bine, ghemuită la pământ.

Preotul se ridicase şi aştepta. Când a văzut-o ţinută astfel, a luat în mână ostensoriul înconjurat de raze de aur, cu ostia albă în mijloc, şi, făcând câţiva paşi înainte, l-a ridicat cu braţele întinse deasupra capului, prezentându-l privirii înspăimântate a posedatei.

Ea urla întruna, cu privirea fixă, aţintită asupra acelui obiect împresurat de raze.

Preotul stătea atât de nemişcat, încât ai fi zis că era o statuie.

Totul a durat mult, foarte mult timp.

Femeia părea cuprinsă de teamă, fascinată; contempla fix ostensoriul, scuturată încă de cutremurări puternice, dar scurte, şi continuând să strige, dar cu voce mai puţin sfâşietoare.

Şi asta a durat încă mult.

S-ar fi zis că nu mai putea să lase ochii în jos, că îi erau lipiţi de ostie; gemea acum, iar corpul ei încordat se moleşea, se lăsa.

Toţi credincioşii stăteau cu fruntea la pământ.

Acum, posedata îşi lăsa rapid pleoapele în jos şi le ridica imediat, neputând parcă să suporte vederea Dumnezeului ei. Tăcuse. Şi, brusc, am observat că ochii îi rămăseseră închişi. Dormea somnul somnambulilor, hipnotizată, pardon, învinsă de contemplarea persistentă a ostensoriului cu raze de aur, doborâtă de Hristos biruitorul.

A fost luată de acolo pe sus, inertă, în timp ce preotul urca din nou spre altar.

Mulţimea, profund tulburată, a intonat un *Te Deum* de mulţumire.

Iar nevasta fierarului a dormit patruzeci de ore în şir, pe urmă s-a trezit fără să-şi amintească nici că fusese posedată, nici că fusese scăpată de demon.

Acesta a fost, doamnelor, miracolul pe care l-am văzut.

Doctorul Bonenfant a tăcut, apoi a adăugat nemulţumit:
— N-am putut refuza să certific în scris realitatea lui.

25 decembrie 1882

LÂNGĂ UN MORT

Avea să se sfârşească, aşa cum sfârşesc tuberculoşii. Îl vedeam în fiecare zi aşezându-se, pe la ora două, sub ferestrele hotelului, în faţa mării liniştite, pe o bancă de pe promenadă. Stătea un timp nemişcat în căldura soarelui, contemplând posomorât Mediterana. Uneori arunca o privire spre munţi, spre vârfurile învăluite în ceaţă care împrejmuiesc staţiunea Menton; apoi îşi aşeza, cu o mişcare foarte lentă, unul peste altul picioarele atât de slabe, încât păreau două oase în jurul cărora flutura pânza pantalonilor, şi deschidea o carte, întotdeauna aceeaşi.

Atunci nu se mai mişca, citea, citea cu privirea şi cu mintea; întregul lui corp aflat pe moarte părea să citească, tot sufletul lui se cufunda, se pierdea, dispărea în acea carte până la ora când aerul, răcorindu-se, îl făcea să tuşească uşor. Atunci se ridica şi intra în hotel.

Era un german înalt, cu barbă blondă, care lua masa în cameră şi nu vorbea cu nimeni.

O curiozitate vagă m-a atras spre el. Într-o zi, m-am aşezat lângă dânsul, după ce mi-am luat şi eu, ca să fac ceva, un volum din poeziile lui Musset.

Şi am început să recitesc *Rolla*.

Deodată, vecinul meu mi-a spus, într-o franceză corectă:

— Ştiţi germana, domnule?

— Deloc, domnule.

— Regret. De vreme ce întâmplarea a făcut să ne aşezăm unul lângă celălalt, v-aş fi împrumutat, v-aş fi arătat un lucru inestimabil: această carte pe care o am cu mine.

— Despre ce carte e vorba?

— E un exemplar al maestrului meu Schopenhauer, adnotat de mâna lui. Toate marginile, după cum vedeţi, sunt pline cu scrisul lui.

Am luat cartea cu respect şi am contemplat acele forme imposibil de înţeles pentru mine, dar care arătau gândirea nemuritoare a celui mai mare nimicitor de vise care a trăit pe pământ.

Mi-au venit brusc în minte versurile lui Musset:

> Dormi mulţumit, Voltaire, iar zâmbetu-ţi hidos
> Zburătăceşte încă pe oasele-ţi uscate?

Şi comparam fără să vreau sarcasmul copilăresc, sarcasmul religios al lui Voltaire cu ironia irezistibilă a filosofului german, a cărui influenţă este de acum de neşters.

Indiferent că protestăm sau ne supărăm, că ne indignăm sau ne exaltăm, Schopenhauer a marcat omenirea cu pecetea dispreţului şi detaşării sale.

Hedonist fără iluzii, el a răsturnat credinţele, speranţele, poeziile, himerele, a distrus aspiraţiile, a nimicit încrederea sufletelor, a ucis iubirea, a doborât cultul ideal al femeii, a frânt iluziile inimilor, a dus la capăt cea mai uriaşă muncă de sceptic care a fost făcută vreodată. A tratat totul cu ironia lui şi a golit totul. Şi chiar şi azi, cei care au aversiune faţă de el par să poarte în minte, fără să vrea, fragmente din gândirea lui.

— Aşadar, l-aţi cunoscut bine pe Schopenhauer? l-am întrebat pe german.

A zâmbit cu tristeţe.

— Până la moartea lui, domnule.

Şi mi-a vorbit despre el, mi-a zugrăvit impresia aproape supranaturală pe care o producea acea fiinţă ciudată asupra tuturor celor cu care venea în contact.

Mi-a descris întrevederea dintre bătrânul demolator şi un politician francez, republican doctrinar, care a vrut să dea ochii cu acest om şi l-a găsit într-o braserie zgomotoasă, aşezat în mijlocul unor discipoli, uscat, ridat,

izbucnind într-un râs imposibil de uitat, muşcând şi sfâşiind ideile şi credinţele cu o singură vorbă aşa cum un câine sfâşie dintr-o muşcătură pânza cu care se joacă.

Mi-a repetat cuvintele acelui francez, care a plecat înspăimântat, îngrozit, exclamând: „Am crezut că am petrecut o oră cu diavolul!“.

Apoi a adăugat:

— Într-adevăr, domnule, avea un zâmbet înspăimântător, care ne-a speriat chiar şi după moartea lui. Vă pot istorisi o întâmplare aproape necunoscută, dacă vă interesează.

Şi începu, cu o voce obosită, întrerupându-se din când în când din pricina acceselor de tuse:

„Schopenhauer tocmai murise şi s-a luat hotărârea să-l veghem pe rând, doi câte doi, până dimineaţă.

Era întins într-o cameră mare, foarte simplă, întunecoasă. Două lumânări ardeau pe noptieră.

Am preluat veghea la miezul nopţii, împreună cu unul dintre camarazii noştri. Cei doi prieteni pe care îi înlocuiam au ieşit şi ne-am aşezat la picioarele patului.

Figura nu i se schimbase. Râdea. Acel rid pe care îl cunoşteam foarte bine stăruia în colţul buzelor şi ni se părea că o să deschidă ochii, o să se mişte, o să vorbească. Gândirea sau mai curând gândurile sale pluteau în jurul nostru; ne simţeam mai mult ca niciodată în atmosfera geniului său, copleşiţi, posedaţi de el. Dominarea lui ni se părea chiar mai puternică acum, când murise. Un mister învăluia puterea acestui spirit incomparabil.

Corpul unor astfel de oameni dispare, dar ei rămân; şi în noaptea care urmează opririi inimii lor, vă asigur, domnule, că sunt înspăimântători.

Vorbeam despre el în şoaptă, amintindu-ne cuvinte, formule, acele maxime surprinzătoare care par lumini aruncate, prin câteva cuvinte, în tenebrele Vieţii necunoscute.

— Mi se pare că stă să vorbească, a spus camaradul meu.

Şi ne uitam, cu o nelinişte vecină cu spaima, la faţa aceea nemişcată şi zâmbitoare.

Treptat, am simţit o tulburare, o apăsare, o sfârşeală. Am bâiguit:

— Nu ştiu ce am, dar te asigur că mă simt rău.

Şi ne-am dat seama că trupul neînsufleţit mirosea urât.

Atunci tovarăşul meu mi-a propus să trecem în camera vecină, lăsând uşa deschisă. Am acceptat.

Am luat una dintre lumânările care ardeau pe noptieră şi am lăsat-o acolo pe cea de-a doua, aşezându-ne la celălalt capăt al camerei vecine, astfel încât să putem vedea patul şi mortul în plină lumină.

Dar acesta continua să ne obsedeze; s-ar fi zis că fiinţa lui imaterială, degajată, liberă, atotputernică şi dominatoare, ne dădea târcoale. Şi, uneori, mirosul respingător al cadavrului în descompunere ajungea până la noi, vag, pătrunzător, dezgustător.

Deodată, ne-a trecut un fior până în măduva oaselor: un zgomot, un zgomot uşor venit din camera mortului. Ne-am aţintit imediat privirile asupra lui şi am văzut, da, domnule, am văzut foarte bine, şi unul, şi celălalt, ceva alb mişcându-se cu iuţeală pe pat, căzând pe covor şi dispărând sub un fotoliu.

Am sărit în picioare înainte să fi avut timp să ne gândim la ceva, scoşi din minţi de o spaimă stupidă, gata s-o luăm la sănătoasa. Apoi ne-am uitat unul la altul. Eram cumplit de albi la faţă. Inima ne bătea să ne spargă pieptul. Am vorbit primul:

— Ai văzut?

— Da, am văzut.

— N-a murit?

— Păi, de vreme ce a intrat în putrefacţie…

— Ce facem?

Camaradul meu a rostit şovăielnic:

— Trebuie să vedem.

Am luat lumânarea şi am intrat primul, cercetând cu privirea întreaga încăpere cu colţuri întunecoase. Nimic nu mai mişca; m-am apropiat de pat. Dar am rămas încremenit de stupoare şi de groază: Schopenhauer nu mai râdea! Faţa i se schimonosea într-o grimasă oribilă, avea gura strânsă şi obrajii adânc scobiţi. Am bâiguit:

— N-a murit!

Dar mirosul îngrozitor mă lovea în faţă, mă sufoca. Şi înţepenisem, privindu-l fix, înspăimântat ca în faţa unei fantome.

Atunci tovarăşul meu a luat cealaltă lumânare şi s-a aplecat. Apoi mi-a atins braţul fără să scoată o vorbă. I-am urmărit privirea şi am zărit jos, sub fotoliu, lângă pat, albă pe fondul întunecat al covorului, deschisă de parcă ar fi vrut să muşte, proteza dentară a lui Schopenhauer.

În urma descompunerii, care slăbise strânsoarea maxilarelor, sărise din gură".

— Mi-a fost cu adevărat frică în ziua aceea, domnule, mi-a spus el la sfârşit.

Şi, cum soarele se apropia de marea scânteietoare, germanul ftizic s-a ridicat, m-a salutat şi s-a întors la hotel.

30 ianuarie 1883

VEDENIA

Se vorbea despre sechestrare în legătură cu un proces recent. Era la sfârşitul unei seri intime, într-un vechi palat din Strada Grenelle, şi fiecare avea povestea lui, despre care spunea că era adevărată.

Atunci, bătrânul marchiz de la Tour-Samuel, în vârstă de optzeci şi doi de ani, s-a ridicat şi s-a sprijinit de şemineu. Apoi a spus cu vocea lui puţin tremurată:

„Şi eu ştiu ceva ciudat, atât de ciudat, încât a fost obsesia vieţii mele. Întâmplarea asta am trăit-o acum cincizeci şi şase de ani şi nu trece o lună fără s-o revăd în vis. Din ziua aceea, am rămas cu un semn, o amprentă a spaimei. Mă înţelegeţi? Da, am suferit spaima cumplită timp de zece minute într-un asemenea fel, încât din acel ceas am rămas în suflet cu un fel de teroare permanentă. Zgomotele neaşteptate îmi fac inima să tresară; obiectele pe care nu le disting bine în umbra serii îmi dau un chef nebun s-o iau la sănătoasa. În fine, mi-e teamă noaptea.

N-aş fi mărturisit asta înainte să ajung la vârsta pe care o am. Acum pot să spun tot. Îţi este îngăduit să nu fii curajos în faţa primejdiilor imaginare când ai optzeci şi doi de ani. În faţa primejdiilor adevărate n-am dat niciodată înapoi, doamnelor.

Povestea asta m-a bulversat atât de mult, mi-a stârnit o tulburare atât de profundă, atât de misterioasă, de înfricoşătoare, încât n-am istorisit-o niciodată. Am păstrat-o în străfundul fiinţei mele, acolo unde ascundem secretele penibile, secretele ruşinoase, toate slăbiciunile imposibil de mărturisit pe care le avem în existenţa noastră.

O să vă înfăţişez aventura aşa cum a fost, fără să încerc s-o explic. S-ar putea foarte bine să fie explicabilă, dacă nu cumva am avut ora mea de nebunie. Dar nu, n-am fost nebun, şi am să vă dovedesc. Imaginaţi-vă ce doriţi. Iată faptele în toată simplitatea lor.

Era în 1827, în luna iulie. Mă aflam în garnizoană la Rouen.

Într-o zi, plimbându-mă pe chei, am întâlnit un om pe care mi s-a părut că-l cunoşteam, fără să-mi amintesc exact cine era. Am făcut, din instinct, gestul să mă opresc. Străinul a observat acest gest, m-a privit şi mi-a căzut în braţe.

Era un prieten din tinereţe, la care ţinusem mult. De cinci ani de când nu-l mai văzusem, părea să fi îmbătrânit cu o jumătate de secol. Avea părul complet alb şi mergea adus de spate, parcă epuizat. Mi-a înţeles surprinderea şi mi-a povestit viaţa lui. Îl distrusese o nenorocire cumplită.

Îndrăgostit nebuneşte de o tânără, se căsătorise cu ea într-un fel de extaz de fericire. După un an de fericire supraomenească şi de pasiune neostoită, soţia îi murise brusc de o boală de inimă, ucisă probabil chiar de iubire.

El îşi părăsise castelul chiar în ziua înmormântării şi venise să locuiască în palatul său de la Rouen. Trăia acolo singur şi deznădăjduit, măcinat de durere, suferind atât de mult, încât se gândea numai la sinucidere.

— Dacă tot te-am întâlnit după atâta vreme, mi-a spus el, îţi voi cere să-mi faci un mare serviciu, să-mi aduci de la castel, dintr-un sertar aflat în camera mea, în camera noastră, câteva documente de care am urgent nevoie. N-aş putea să încredinţez sarcina asta unui subaltern sau unui om de afaceri, deoarece am nevoie de o discreţie desăvârşită, de o tăcere absolută. Eu n-aş mai intra în casa aia pentru nimic în lume. Îţi voi da cheia acelei camere, pe care am încuiat-o cu mâna mea când am plecat, precum şi cheia secreterului. De altfel, îi vei duce o scrisoare din partea mea grădinarului, care îţi va deschide castelul. Dar te aştept mâine la masă să vorbim pe-ndelete.

I-am promis să-i fac acest serviciu uşor. De altfel, pentru mine era doar o plimbare, domeniul lui aflându-se cam la cinci leghe de Rouen. Drumul dura o oră călare.

A doua zi, la ora zece, eram la el. Am luat masa numai noi doi, dar n-a rostit nici douăzeci de cuvinte. M-a rugat să-l scuz; gândul la vizita pe care aveam s-o fac în acea cameră, unde se consumase toată fericirea lui, îl tulbura profund, mi-a spus. Într-adevăr, mi s-a părut extrem de agitat, preocupat, ca şi cum în sufletul lui s-ar fi dat o luptă misterioasă.

În sfârşit, mi-a explicat exact ce trebuia să fac. Era foarte simplu. Trebuia să iau două pachete de scrisori şi un teanc de hârtii încuiate în primul sertar din dreapta al mobilei. A adăugat:

— Nu mai e nevoie să te rog să nu-ţi arunci ochii pe ele.

Vorbele astea aproape că m-au jignit, şi i-am spus-o puţin cam repezit. A bâiguit:

— Iartă-mă, sufăr foarte mult.

Şi a început să plângă.

L-am părăsit pe la unu ca să-mi îndeplinesc misiunea.

Era o vreme splendidă şi mergeam la trap, străbătând pajiştile, ascultând cântecul ciocârliilor şi zgomotul ritmat al sabiei care îmi lovea cizma.

Apoi am intrat în pădure şi am lăsat calul să meargă la pas. Crengile copacilor îmi mângâiau faţa şi uneori apucam cu dinţii câte-o frunză şi o mestecam cu poftă, cuprins de acea bucurie de a trăi care îţi umple inima, nu se ştie de ce, cu o fericire tumultuoasă şi parcă inefabilă, un fel de beţie a vigorii.

Apropiindu-mă de castel, am căutat în buzunar scrisoarea pentru grădinar şi am observat cu uimire că era sigilată. Am fost atât de surprins şi de iritat, încât am fost cât pe ce să mă întorc fără să-mi îndeplinesc misiunea. Apoi mi-am zis că aş da dovadă de o susceptibilitate de prost-gust. De altfel, prietenul meu putuse foarte bine să sigileze acea scrisoare fără să-şi dea seama, tulburat cum era.

Castelul părea părăsit de douăzeci de ani. Bariera, deschisă şi putredă, abia se mai ţinea. Aleile erau năpădite de buruieni; răzoarele de iarbă nu se mai deosebeau.

Am lovit cu piciorul într-un oblon. La acest zgomot, un bătrân a ieşit pe o uşă laterală, părând foarte mirat că mă vedea. Am descălecat şi i-am întins scrisoarea. A citit-o, a recitit-o, a întors-o pe toate părţile, m-a privit pe sub sprâncene, a pus hârtia în buzunar şi a zis:

— Bine! Ce doriţi?

I-am răspuns prompt:

— Ar trebui să ştii, pentru că tocmai ai primit ordinele stăpânului dumitale. Vreau să intru în castel.

Părea copleşit. M-a întrebat:

— Înseamnă că veţi intra în… în camera lui?

Începeam să-mi pierd răbdarea.

— Chiar aşa! Dar ai cumva de gând să mă iei la întrebări?

A bâiguit:

— Nu…. domnule… doar că… doar că n-a mai fost deschisă de… de la moartea… Dacă mă aşteptaţi cinci minute, o să mă duc… o să mă duc să văd dacă…

L-am întrerupt furios:

— Asta-i bună! Îţi baţi joc de mine? Nu poţi să intri pentru că cheia e la mine.

Nu ştia ce să mai spună.

— Atunci, domnule, o să vă conduc.

— Arată-mi scara şi lasă-mă singur. O să găsesc eu camera.

— Dar… domnule… totuşi…

De data asta, m-am înfuriat de-a binelea.

— Acum taci! Da? Altfel o să ai de-a face cu mine!

L-am îmbrâncit într-o parte şi am intrat.

Întâi am trecut prin bucătărie, apoi prin două mici încăperi, unde acel om locuia împreună cu soţia lui. Pe urmă am străbătut un vestibul mare, am urcat scara şi am recunoscut uşa indicată de prietenul meu.

Am deschis-o fără greutate şi am intrat.

Încăperea era atât de întunecoasă, încât n-am zărit nimic la început. M-am oprit, izbit de acel miros de mucegai din camerele nelocuite şi închise, din camerele moarte. Apoi, puţin câte puţin, ochii mi s-au obişnuit cu întunericul şi am văzut destul de clar o încăpere mare în neorânduială, cu un pat fără aşternut, dar cu saltele şi perne, dintre care una purta urma adâncă a unui cot sau a unui cap, ca şi cum cineva s-ar fi rezemat pe ea.

Fotoliile păreau în dezordine. Am remarcat că o uşă, probabil a unui şifonier, rămăsese întredeschisă.

M-am dus întâi la fereastră să fac lumină şi am deschis-o, dar ferecăturile obloanelor erau atât de ruginite, încât nu le-am putut face să cedeze.

Ba chiar am încercat să le rup cu sabia, dar n-am reuşit. Deoarece începusem să mă enervez din pricina acestor eforturi inutile şi ochii mi se obişnuiseră perfect cu umbra, am renunţat la speranţa să văd limpede şi m-am apropiat de secreter.

M-am aşezat într-un fotoliu, am coborât tăblia şi am deschis sertarul indicat. Era burduşit. Aveam nevoie doar de trei pachete, pe care ştiam cum să le recunosc, aşa că am început să le caut.

Pe când îmi forţam ochii să descifrez ce scria pe ele, mi s-a părut că aud sau, mai curând, că simt un foşnet uşor în spatele meu. Nu i-am dat importanţă, zicându-mi că un curent de aer făcuse să se mişte vreo pânză. Dar, după un minut, am perceput altă mişcare, aproape indistinctă, care mi-a stârnit pe piele un mic fior ciudat şi dezagreabil. O emoţie cât de mică era atât de prostească, încât n-am vrut să întorc capul din jenă faţă de mine însumi. Găsisem al doilea teanc de care aveam nevoie şi, în momentul în care l-am descoperit pe al treilea, un oftat prelung şi dureros răsună chiar

lângă umărul meu, făcându-mă să sar cât colo. În elanul mişcării, mă întorsesem cu mâna pe mânerul sabiei şi cu siguranţă că, dacă n-aş fi simţit-o la şold, aş fi fugit ca un laş.

O femeie înaltă, îmbrăcată în alb, se uita la mine, în picioare în spatele fotoliului unde stătusem cu o secundă înainte.

M-am cutremurat atât de puternic, încât puţin a lipsit să nu cad pe spate. O, nimeni nu poate să înţeleagă aceste spaime cumplite şi stupide dacă nu le-a simţit el însuşi! Ai senzaţia că sufletul ţi se topeşte; nu-ţi mai simţi inima; întreg corpul devine moale ca un burete, ai zice că tot interiorul ţi se năruie.

Nu cred în fantome. Am simţit însă că leşin din cauza fricii hidoase de morţi! Şi am suferit, o, am suferit în câteva clipe mai mult decât în tot restul vieţii, cuprins de groaza irezistibilă a spaimelor supranaturale.

Dacă n-ar fi vorbit, poate că aş fi murit! Dar a vorbit; a vorbit cu o voce blândă şi plină de durere, care făcea nervii să-ţi vibreze. N-aş îndrăzni să spun că am redevenit stăpân pe mine şi mi-am recăpătat judecata. Nu. Eram atât de tulburat, încât nu mai ştiam ce fac; dar acel soi de mândrie intimă pe care o am în mine, precum şi puţin din orgoliul meseriei mă ajutau, aproape fără voie, să păstrez o atitudine onorabilă. Am stat drept în faţa ei, probabil şi pentru mine, şi pentru ea, pentru ea, orice-ar fi fost, femeie sau fantomă. Mi-am dat seama de toate astea mai târziu, pentru că, în momentul apariţiei, vă asigur, nu mă gândeam la nimic. Îmi era teamă.

A spus:

— O, domnule! Puteţi să-mi faceţi un mare serviciu!

Am vrut să răspund, dar n-am putut să rostesc un cuvânt. Din gâtlej mi-a ieşit un hârâit vag.

A continuat:

— Vreţi? Puteţi să mă salvaţi, să mă vindecaţi. Sufăr cumplit. O, cât sufăr! Cât sufăr!

Şi s-a aşezat încetişor în fotoliul meu. Mă privea.

— Vreţi?

Am încuviinţat cu o mişcare a capului, vocea fiindu-mi încă paralizată.

Atunci mi-a întins un pieptene din baga şi a murmurat:

— Pieptănaţi-mă, o, pieptănaţi-mă! Asta mă va vindeca. Trebuie să fiu pieptănată. Priviţi-mi capul… Cât de mult sufăr; ce rău mă doare părul!

Părul ei, despletit, foarte lung, foarte negru, mi se părea că atârnă peste speteaza fotoliului şi atinge podeaua.

De ce am făcut asta? De ce am primit, înfiorându-mă, acel pieptene şi de ce am luat în mâinile mele acel păr lung, care mi-a stârnit pe piele o senzaţie cumplită de frig, ca şi cum aş fi mânuit şerpi? Habar n-am.

Senzaţia asta mi-a rămas în degete şi tresar când mă gândesc la ea.

Am pieptănat-o. Am mânuit, nici eu nu ştiu cum, acel păr rece ca gheaţa. L-am răsucit, l-am legat, l-am dezlegat; l-am împletit aşa cum împleteşti coama unui cal. Ea ofta, apleca uşor capul, părea fericită.

Deodată mi-a spus: «Mulţumesc!», mi-a smuls pieptenele din mână şi a fugit pe uşa pe care o observasem întredeschisă.

Rămas singur, am fost stăpânit câteva secunde de acea tulburare îmbinată cu buimăceală a trezirii dintr-un coşmar. Apoi, în sfârşit, mi-am venit în fire; am alergat la fereastră şi am rupt oblonul, împingând în el cu furie.

Un val de lumină a intrat în încăpere. M-am repezit spre uşa pe unde plecase acea fiinţă. Am găsit-o încuiată şi imposibil de forţat.

Atunci am simţit un imbold s-o iau la sănătoasa, o panică, adevărata panică din timpul bătăliilor. Am apucat brusc cele trei pachete de scrisori de pe secreterul deschis, am străbătut încăperea în fugă, am coborât treptele scării câte patru odată, am ajuns afară fără să ştiu pe unde şi, zărindu-mi calul la zece paşi de mine, am sărit în şa şi am plecat în galop.

M-am oprit abia la Rouen, în faţa locuinţei mele. După ce i-am aruncat căpăstrul ordonanţei, am dat fuga în camera mea, unde m-am închis să reflectez.

Timp de o oră, m-am întrebat anxios dacă nu avusesem o halucinaţie. Desigur, suferisem una dintre acele zdruncinări nervoase imposibil de înţeles, una dintre acele dezordini ale creierului care dau naştere miracolelor, din care îşi trage puterea Supranaturalul.

Şi tocmai urma să cred într-o viziune, într-o eroare a propriilor simţuri, când m-am apropiat de fereastră. Din întâmplare, ochii mi-au căzut pe piept. Dolmanul mi-era plin de fire lungi de păr de femeie, care se înfăşuraseră după nasturi!

Le-am cules unul câte unul şi le-am aruncat afară cu degete tremurătoare.

Apoi mi-am chemat ordonanţa. Mă simţeam prea emoţionat, prea tulburat ca să mă duc în ziua aceea la prietenul meu. Şi apoi, voiam să mă gândesc serios la ce aveam să-i spun.

I-am trimis scrisorile şi soldatul a venit înapoi cu un bilet care confirma primirea lor. A pus întrebări despre mine. I s-a spus că nu mă simţeam bine, că mă bătuse soarele în cap, nu mai ştiu ce. A părut îngrijorat.

M-am dus la el a doua zi, în zori, hotărât să-i spun adevărul. Plecase de cu seară şi nu se întorsese.

Am revenit în cursul zilei, dar nu apăruse. Am aşteptat o săptămână. Nu şi-a făcut apariţia. Atunci am anunţat poliţia. A fost căutat peste tot, dar dispăruse fără urmă.

O vizită minuţioasă a fost făcută la castelul părăsit. Nu s-a descoperit nimic suspect.

Niciun indiciu nu a arătat că acolo s-ar fi ascuns o femeie.

Întrucât ancheta n-a dus la nimic, cercetările au fost oprite.

Şi, de cincizeci şi şase de ani, n-am aflat nimic. Nu ştiu nimic mai mult.“

4 aprilie 1883

MAMA MONŞTRILOR

Mi-am amintit de această poveste oribilă şi de această femeie oribilă văzând cum trecea, acum câteva zile, pe o plajă îndrăgită de oamenii bogaţi, o pariziană cunoscută, tânără, elegantă, fermecătoare, adorată şi respectată de toţi.

Povestea mea e deja destul de veche, dar astfel de lucruri nu se pot uita.

Fusesem invitat de un prieten să stau un timp la el, într-un mic oraş de provincie. Ca să-mi prezinte ţinutul, m-a plimbat peste tot, mi-a arătat peisajele lăudate, castelele, activităţile economice, ruinele; m-a dus să văd monumentele, bisericile, vechile porţi sculptate, copaci enormi sau cu forme ciudate, stejarul Sfântului Andrei şi tisa lui Roqueboise.

După ce am examinat, cu exclamaţii de entuziasm binevoitor, toate curiozităţile ţinutului, prietenul mi-a spus, cu o expresie plină de regret, că nu mai aveam ce vizita. Am răsuflat uşurat. Puteam aşadar să mă odihnesc puţin la umbra copacilor. Dar, deodată, a strigat:

— Ba da! O avem pe mama monştrilor! Trebuie să ţi-o arăt.

Am întrebat:

— Cine mai e şi mama monştrilor?

Atunci mi-a explicat:

— E o femeie îngrozitoare, un adevărat demon, o fiinţă care aduce pe lume în fiecare an, în mod voit, copii diformi, hidoşi, înspăimântători, în fine, monştri, pe care îi vinde celor care arată astfel de curiozităţi prin bâlciuri. Aceşti afacerişti oribili vin să se informeze din când în când dacă a mai produs vreun nou avorton şi, când e pe placul lor, îl iau cu ei, plătindu-i o rentă mamei. Are unsprezece vlăstare de acest fel. E bogată. Crezi că glumesc, că inventez, că exagerez. Nu, prietene, îţi spun numai adevărul,

adevărul adevărat. Hai s-o vedem pe femeia asta! Îţi voi spune apoi cum a devenit o fabrică de monştri.

M-a dus undeva la periferia oraşului.

Femeia locuia într-o casă mică şi drăguţă, aflată la marginea drumului. Locuinţa era plăcută şi bine întreţinută. Grădina, plină de flori, mirosea frumos. Ai fi zis că era casa unui notar retras din afaceri. O servitoare ne-a poftit într-un salonaş rustic şi mizerabila şi-a făcut apariţia. Avea în jur de patruzeci de ani. Era o persoană înaltă, cu trăsături dure, dar bine făcută, viguroasă şi sănătoasă, tipul adevărat de ţărancă robustă, jumătate brută şi jumătate femeie.

Ştia că era condamnată de ceilalţi şi părea să-i primească pe oameni cu o umilinţă îmbinată cu ură.

— Ce doresc domnii? ne-a întrebat ea.

A vorbit prietenul meu:

— Am auzit că ultimul copil pe care l-aţi născut era normal, că nu semăna deloc cu fraţii lui. Am vrut să mă conving. Este adevărat?

Femeia ne-a aruncat o privire vicleană şi furioasă şi a răspuns:

— O, nu! O, nu, dragă domnule! Poate că e şi mai urât decât ăilalţi. N-am noroc, n-am noroc. Toţi la fel, dragă domnule, toţi la fel, mai mare jalea! E posibil ca bunul Dumnezeu să fie atât de aspru cu o femeie singură pe lume, e posibil?

Vorbea repede, cu ochii în jos, cu un aer ipocrit, asemenea unei fiare sălbatice căreia îi e teamă. Îşi îndulcea tonul aspru al vocii şi te mirai că aceste cuvinte plângăreţe şi înşirate cu glas subţiratic puteau să iasă din acel trup mare şi ciolănos, prea solid, grosolan, care părea făcut pentru gesturi vehemente şi urlete ca ale lupilor.

— Am vrea să-l vedem pe micuţ, i-a cerut prietenul meu.

Mi s-a părut că femeia roşea. Poate m-am înşelat. După câteva clipe de tăcere, a răspuns, cu voce mai răspicată:

— La ce v-ar folosi?

Ridicase capul, aruncându-ne priviri bruşte, cu o scăpărare în ochi.

Însoţitorul meu a insistat:

— De ce nu vreţi să-l vedem? Multora li-l arătaţi. Ştiţi despre cine vorbesc!

Femeia tresări şi, dându-şi drumul la voce, la furie, strigă:

— Vasăzică de-asta aţi venit? Ca să mă insultaţi, ai? Pentru că plozii mei sunt ca nişte animale, da? N-o să-l vedeţi, nu, nu, n-o să-l vedeţi! Plecaţi! Plecaţi! Ce-aveţi de mă insultaţi toţi aşa?

Venea spre noi, cu mâinile în şolduri. La sunetul brutal al vocii sale, din camera alăturată răsună un fel de suspin sau, mai curând, un fel de miorlăit, un ţipăt jalnic de idiot.

M-am înfiorat până în măduva oaselor. Ne-am tras înapoi din faţa ei.

Prietenul meu a rostit pe un ton sever:

— Ia seama, Drăcoaico! (Aşa îi spuneau cei din popor.) Ia seama, într-o zi, asta o să-ţi aducă un necaz mare!

Femeia a început să tremure de furie, agitând pumnii, îndârjită, răcnind:

— Căraţi-vă! Ce-o să-mi aducă un necaz mare? Căraţi-vă! Şleahtă de păgâni!

Urma să sară la noi. Am fugit cu inima strânsă.

Când am ajuns afară, prietenul m-a întrebat:

— Ai văzut-o? Ce zici?

Am răspuns:

— Spune-mi povestea acestei brute.

Şi iată ce mi-a istorisit, în timp ce ne înapoiam agale, pe drumul alb, mărginit de holdele deja în pârg, pe care adierile vântului le făceau să se unduiască lin ca o mare liniştită.

— Pe vremuri, era servitoare la o fermă, harnică, cuminte, econoamă. Nu se ştia să aibă vreun iubit şi nu era bănuită de vreo slăbiciune.

A căzut în greşeală, aşa cum fac toate, într-o seară, la strângerea recoltei, în mijlocul snopilor seceraţi, sub un cer înnorat, pe când aerul nemişcat şi apăsător pare plin de o căldură de cuptor şi scaldă în năduşeală corpurile bronzate ale băieţilor şi fetelor.

Curând, a simţit că rămăsese grea şi a fost chinuită de ruşine şi de teamă. Vrând cu orice preţ să-şi ascundă necazul, îşi strângea tare pântecele cu un fel de dispozitiv inventat de ea, un corset de forţă, făcut din scândurele şi sfori. Cu cât pântecele se umfla sub împingerea copilului care creştea, cu atât strângea mai tare instrumentul de tortură, suferind, dar înfruntând durerea, mereu zâmbitoare şi suplă, fără a lăsa să se vadă sau să se bănuiască ceva.

Îşi schilodea în măruntaie mica fiinţă turtită de dispozitivul îngrozitor; o presa, o deforma, făcând din ea un monstru. Capul, comprimat, s-a alungit, ţuguindu-se, cu ochii ieşiţi din frunte. Membrele, strânse lângă corp, au crescut răsucite precum curpenii viţei-de-vie, lungindu-se peste măsură, terminate cu degete asemenea unor picioare de păianjen. Torsul a rămas mic de tot şi rotund ca o nucă.

A născut pe câmp, într-o dimineaţă de primăvară.

Când plivitoarele, venite în grabă să-i dea ajutor, au văzut animalul care ieşea din trupul ei, au luat-o la fugă ţipând. Şi în ţinut s-a răspândit zvonul că a adus pe lume un demon. De atunci i s-a zis „Drăcoaica“.

A fost alungată de la fermă. A trăit din mila oamenilor şi, poate, vânzându-şi în taină trupul, pentru că era frumoasă şi nu tuturor bărbaţilor le e frică de iad.

Şi-a crescut monstrul, pe care, de altfel, îl ura cu sălbăticie şi poate l-ar fi şi sugrumat dacă preotul, prevăzând crima, n-ar fi înspăimântat-o că o va da pe mâna justiţiei.

Într-o zi, nişte oameni care prezintă curiozităţi la bâlci, fiind în trecere, au auzit de avortonul înspăimântător şi au cerut să-l vadă ca să-l ia cu ei, dacă le-ar fi plăcut. A fost pe placul lor şi i-au dat mamei cinci sute de

franci, bani peşin. Ea, ruşinată la început, a refuzat să arate acel soi de animal; dar, când a văzut că valora ceva bani, că le stârnea interesul acelor oameni, a început să se târguiască pentru fiecare bănuţ, aţâţându-le curiozitatea prin înşirarea diformităţilor copilului, ridicând preţurile cu o tenacitate proprie celor de la ţară.

Ca să nu fie înşelată, a semnat cu ei o înţelegere. Şi ei s-au angajat să-i dea în plus patru sute de franci pe an, ca şi cum ar fi luat acel animal în serviciul lor.

Acest câştig nesperat i-a tulburat minţile şi femeia n-a mai scăpat de dorinţa de a aduce pe lume alt „fenomen“, ca să aibă rente ca o burgheză.

Fiind rodnică, a reuşit după cum îi era voia şi a devenit, se pare, abilă în a varia formele monştrilor ei în funcţie de presiunile la care îi supunea în timpul sarcinii.

A născut lungi şi scurţi, unii asemenea unor crabi, alţii aidoma unor şopârle. Câţiva au murit, ceea ce a întristat-o.

Justiţia a încercat să intervină, dar nu s-a putut dovedi nimic, aşa că a fost lăsată să fabrice mai departe „fenomene“.

În acest moment, are unsprezece în viaţă, care îi aduc, în medie, între cinci şi şase mii de franci. Unul singur n-a fost încă plasat, cel pe care n-a vrut să ni-l arate. Dar nu-l va ţine mult timp, pentru că azi e cunoscută de toţi saltimbancii din lume, care vin din când în când să vadă dacă are ceva nou.

Femeia organizează şi licitaţii între ei, când merită osteneala.

Prietenul meu a tăcut. Eram profund scârbit, înfuriat la culme şi regretam că n-o sugrumasem pe bruta aceea când fusesem lângă ea.

— Şi cine e tatăl? am întrebat.

— Nu se ştie. El sau ei au o oarecare pudoare. El sau ei se ascund. Poate împart cu ea beneficiile.

Uitasem cu totul povestea asta când, zilele trecute, am zărit pe o plajă la modă o femeie elegantă, fermecătoare, cochetă, iubită, înconjurată de bărbaţi care o respectă.

Mergeam pe plajă la braţ cu un prieten, medicul staţiunii. După zece minute, am zărit o bonă care supraveghea trei copii tăvăliţi în nisip.

Am văzut pe jos o pereche de cârje mici şi m-am emoţionat. Atunci am băgat de seamă că acele trei mici fiinţe erau diforme, cocoşate, strâmbe, hidoase.

Doctorul mi-a spus:

— Sunt produsele femeii fermecătoare pe care am întâlnit-o adineauri.

Sufletul mi-a fost cuprins de o milă profundă pentru ea şi pentru ei. Am exclamat:

— O, biata mamă! Cum mai poate să râdă?

Prietenul m-a lămurit:

— N-o căina pe ea, dragul meu. De plâns sunt bieţii micuţi. Acesta este rezultatul taliilor care rămân subţirele până în ultima zi. Aceşti monştri sunt fabricaţi cu corsetul. Femeia ştie bine că în felul ăsta îşi riscă viaţa. Dar nu-i pasă, numai să rămână frumoasă şi iubită.

Atunci mi-am amintit de cealaltă, de la ţară, Drăcoaica, care îşi vindea „fenomenele“.

12 iunie 1883

NOAPTEA
(Coşmar)

Iubesc cu pasiune noaptea. O iubesc aşa cum îţi iubeşti ţara sau logodnica, o iubire instinctivă, profundă, invincibilă. O iubesc cu toate simţurile, cu ochii care o văd, cu nările care o respiră, cu urechile care îi ascultă tăcerea, cu tot trupul pe care îl mângâie întunericul. Ciocârliile cântă în lumina soarelui, în văzduhul albastru, în aerul cald, în aerul uşor al dimineţilor senine. Bufniţa fuge în noapte, pată neagră care trece prin spaţiul întunecat şi, veselă, îmbătată de imensitatea întunecată, scoate ţipătul ei vibrant şi sinistru.

Ziua mă oboseşte şi mă plictiseşte. E brutală şi zgomotoasă. Mă scol cu greu, mă îmbrac cu lehamite, ies din casă cu regret şi fiecare pas, fiecare mişcare, fiecare gest, fiecare cuvânt, fiecare gând mă oboseşte ca şi cum aş ridica o greutate strivitoare.

Dar când soarele scapătă, simt cum mă cuprinde o bucurie confuză, o bucurie a întregului corp. Mă trezesc, mă însufleţesc. Pe măsură ce umbra se întinde, mă simt cu totul altul, mai tânăr, mai puternic, mai alert, mai fericit. Privesc cum marea umbră blândă căzută din cer devine tot mai densă: se revarsă peste oraş ca o apă impalpabilă şi impenetrabilă, ascunde, şterge, distruge culorile, formele, cuprinde casele, fiinţele, monumentele în imperceptibila ei îmbrăţişare.

Atunci îmi vine să ţip de plăcere precum cucuvelele, să alerg pe acoperişuri ca pisicile; în venele mele se aprinde o dorinţă impetuoasă, invincibilă de a iubi.

Mă duc, cutreier când prin mahalalele întunecoase, când prin pădurile din vecinătatea Parisului, unde îi aud dând târcoale pe surorile mele, jivinele, şi fraţii mei, braconierii.

Ceea ce iubim cu violenţă sfârşeşte întotdeauna prin a ne ucide. Dar cum să explic ce mi se întâmplă? Şi cum să-i fac pe alţii să înţeleagă că pot povesti asta? Nu ştiu, nu mai ştiu, ştiu doar că există, atât!

Aşadar, ieri-seară – să fi fost ieri-seară? –, da, probabil, dacă nu cumva mai înainte, în altă zi, în altă lună, în alt an, nu ştiu. Totuşi, trebuie să fi fost ieri, pentru că nu s-a mai făcut ziuă, pentru că soarele n-a reapărut. Dar de când durează noaptea? De când?… Cine va spune? Cine va şti vreodată?

Aşadar ieri am ieşit, aşa cum fac în fiecare seară, după cină. Era o vreme foarte frumoasă, foarte plăcută, foarte caldă. Coborând spre bulevarde, priveam deasupra capului fluviul negru şi plin de stele decupat pe cer de acoperişurile caselor de pe stradă, care cotea şi făcea să se unduiască precum un râu adevărat acel şuvoi neîntrerupt de astre.

Totul era limpede în aerul uşor, de la planete până la felinare. Atât de multe lumini străluceau sus pe cer şi în oraş, încât întunericul părea luminos. Nopţile lucitoare sunt mai vesele decât zilele însorite.

Pe bulevard, cafenelele erau luminate strălucitor; oamenii râdeau, se plimbau, beau. Am intrat la teatru câteva clipe. În ce teatru? Nu mai ştiu. Era atâta lumină, încât asta m-a întristat şi am ieşit cu inima puţin posomorâtă de şocul de strălucire brutală reflectată de decoraţiunea aurită a balcoanelor, de scânteierea falsă a candelabrului enorm de cristal, de bariera de foc a rampei, de melancolia acelei lumini artificiale şi intense. Am ajuns pe Champs-Elysées, unde cabaretele păreau focare de incendii în frunzişuri. Castanii, lucind cu o scânteiere galbenă, păreau vopsiţi, dădeau impresia unor copaci fosforescenţi, iar globurile becurilor electrice, asemenea unor astre strălucitoare şi palide, unor ouă de lună căzute din cer, unor perle monstruoase, vii, făceau să pălească, sub luminozitatea lor sidefie,

misterioasă şi regală, vulgarele felinare cu gaz şi ghirlandele de sticlă colorată.

M-am oprit sub Arcul de Triumf să privesc bulevardul, lungul şi admirabilul bulevard înstelat, ducând spre Paris între două linii de foc, şi astrele! Astrele, sus pe cer, astrele necunoscute, aruncate la întâmplare în imensitatea unde compun acele figuri ciudate, care ne fac atât de mult să visăm, să meditām.

Am intrat în Bois de Boulogne şi am stat mult, mult timp. Mă cuprinsese un fior ciudat, o emoţie neprevăzută şi puternică, o exaltare a gândirii vecină cu nebunia.

Am mers mult, mult timp. Apoi m-am întors.

Ce oră era când am trecut din nou pe sub Arcul de Triumf? Nu ştiu. Oraşul dormea şi nori, nori mari, negri, se întindeau lent pe cer.

Pentru prima dată, am simţit că se va întâmpla ceva straniu, nou. Mi s-a părut că se făcea frig, că aerul devenea mai dens, că noaptea, noaptea mea preaiubită, îmi apăsa inima. Bulevardul era pustiu acum. Numai doi agenţi de poliţie se plimbau lângă staţia de birje şi, pe şoseaua abia luminată de felinare, care păreau în agonie, un şir de căruţe cu legume se îndrepta spre Hale. Înaintau lent, încărcate cu morcovi, napi şi varză. Vizitiii dormeau, nevăzuţi, iar caii mergeau cu pas egal, ţinându-se după căruţa din faţă, călcând fără zgomot pe pavajul de lemn. În faţa fiecărei lumini de pe trotuar, morcovii se luminau în roşu, napii se luminau în alb, varza se lumina în verde; şi aşa treceau una după alta acele căruţe roşii, de un roşu de foc, albe, de un alb de argint, verzi, de un verde de smarald. Am mers în urma lor, apoi am luat-o pe Rue Royale şi m-am întors pe bulevarde. Nu mai era nimeni, nicio cafenea luminată, doar câţiva întârziaţi care grăbeau pasul. Nu mai văzusem niciodată Parisul atât de mort, atât de pustiu. Am scos ceasul din buzunar. Era ora două.

Mă simţeam împins de o forţă, de o nevoie de a merge. Aşa că m-am dus până în Piaţa Bastiliei. Acolo mi-am dat seama că nu mai văzusem

niciodată o noapte atât de întunecoasă, pentru că nici măcar nu mai zăream Colonne de Juillet, al cărei geniu din bronz aurit era pierdut în bezna de nepătruns. O boltă de nori, adâncă precum imensitatea cerului, ascunsese stelele şi părea să coboare peste pământ ca să-l nimicească.

M-am întors. În jurul meu nu mai era nimeni. Totuşi, în Piaţa Château-d'Eau, un beţiv a fost cât pe ce să dea peste mine, apoi a dispărut. I-am auzit un timp pasul inegal şi sonor. Am mers mai departe. În dreptul cartierului Montmartre, o birjă a trecut, îndreptându-se spre Sena. Am strigat după ea. Vizitiul nu mi-a răspuns. O femeie bântuia pe lângă Strada Drouot: „Domnule, ascultaţi-mă“.

Am grăbit pasul ca să-i evit mâna întinsă. Apoi, nimic. În faţa Teatrului Vaudeville, un sărman care aduna zdrenţe scotocea prin rigolă. Micul lui felinar parcă plutea la nivelul solului. L-am întrebat:

— Cât e ceasul, voinice?

A bombănit:

— De unde să ştiu eu! N-am ceas!

Atunci am observat brusc că felinarele erau stinse. Ştiu că sunt stinse devreme, înainte să se facă ziuă, în această perioadă a anului, ca să se facă economie; dar zorii erau încă departe, foarte departe!

„Să mergem în Hale“, mi-am zis. „Cel puţin acolo sunt oameni.“

Am pornit la drum, dar nu vedeam nici pe unde mergeam. Înaintam încet, ca într-o pădure, şi recunoşteam străzile numărându-le.

În faţă la Crédit Lyonnais, un câine a mârâit. Am cotit pe Strada Grammont şi n-am mai ştiut pe unde eram; am rătăcit aşa, apoi am recunoscut Bursa după gardul de fier din jurul ei. Întreg Parisul dormea, cufundat într-un somn adânc, înfricoşător. Totuşi, în depărtare am auzit o birjă, una singură, poate cea care trecuse prin faţa mea mai devreme. Am încercat să ajung la ea, mergând în direcţia zgomotului făcut de roţi, pe străzile pustii, întunecoase, negre, negre ca moartea.

M-am rătăcit iar. Unde mă aflam? Ce nebunie să opreşti atât de devreme gazul! Niciun trecător, niciun întârziat, niciun vagabond, niciun mieunat de pisică în călduri. Nimic.

Unde erau poliţiştii? Mi-am spus: „O să strig şi vor veni“. Am strigat. Nu mi-a răspuns nimeni.

Am strigat mai tare. Vocea mea a răsunat fără ecou, slabă, înăbuşită, strivită de noapte, de acea noapte de nepătruns.

Am răcnit:

— Ajutor! Ajutor! Ajutor!

Chemarea mea disperată a rămas fără răspuns. Cât era ora? Am scos ceasul, dar nu aveam chibrituri. Am ascultat tic-tacul uşor al micului mecanism cu o bucurie necunoscută şi ciudată. Părea viu. Parcă nu mai eram singur. Ce mister! Am mers mai departe ca un orb, atingând zidurile cu bastonul, şi ridicam mereu ochii spre cer, sperând că în sfârşit o să se crape de ziuă; dar spaţiul era întunecat, negru, mai negru decât oraşul.

Cât putea să fie ceasul? Mi se părea că mergeam de o eternitate, pentru că abia mă mai ţineau picioarele, gâfâiam şi îmi era o foame cumplită.

Am hotărât să sun la prima poartă mare. Am apăsat pe butonul de aramă şi soneria a răsunat în casă; a fost ciudat, ca şi cum sunetul ei vibrant ar fi fost singur în casa aceea.

Am aşteptat, n-a răspuns nimeni, n-a deschis nimeni poarta. Am sunat din nou; am aşteptat – nimic!

Mi s-a făcut teamă. Am alergat la locuinţa următoare şi am făcut de douăzeci de ori la rând să răsune soneria pe culoarul întunecat unde probabil dormea portăreasa. Dar nu s-a trezit. Şi am mers mai departe, trăgând cu toată puterea de inele sau apăsând pe butoane, lovind cu picioarele, cu bastonul şi cu mâinile uşile care se încăpăţânau să rămână închise.

Apoi, deodată, am observat că ajungeam la Hale. Halele erau pustii, fără un zgomot, fără o mişcare, fără o căruţă, fără un om, fără o legătură de

legume sau de flori. Erau pustii, încremenite, părăsite, moarte!

M-a cuprins o spaimă îngrozitoare. Ce se întâmpla? O, Dumnezeule, ce se întâmpla?

Am plecat mai departe. Dar cât era ora? Ora? Cine avea să-mi spună ora? Niciun orologiu nu bătea în clopotniţe sau monumente. Mi-am zis: „Voi deschide sticla ceasului meu şi voi pipăi limbile cu degetele“. Am scos ceasul… nu mai mergea… se oprise. Nimic, nimic, niciun freamăt în tot oraşul, nicio luminiţă, niciun foşnet în aer. Nimic! Absolut nimic! Nici măcar huruitul îndepărtat al birjei, nimic!

Ajunsesem pe chei şi o răcoare ca de gheaţă venea dinspre fluviu.

Mai curgea Sena?

Am vrut să ştiu. Am găsit scara, am coborât. Nu auzeam curentul clocotind sub arcadele podului… Alte trepte… apoi nisip… mâl… apoi apă… mi-am vârât braţul în apă… curgea, curgea… rece… rece… rece… aproape îngheţată… aproape secată… aproape moartă.

Şi am simţit că nu voi mai avea în veci puterea să urc pe chei… şi că voi muri acolo… şi eu, de foame – de oboseală – şi de frig.

14 iunie 1883

DENIS

Lui Léon Chapron

I

Domnul Marambot deschise scrisoarea adusă de Denis, servitorul lui, şi zâmbi. Denis, de douăzeci de ani în acea casă, un omuleţ bondoc şi jovial, care era dat ca exemplu de servitor model în tot ţinutul, întrebă:

— Domnul e mulţumit, domnul a primit o veste bună?

Domnul Marambot nu era bogat. Fost farmacist de ţară, celibatar, trăia dintr-un venit mic, dobândit cu greu din vânzarea de leacuri ţăranilor. Răspunse:

— Da, băiete. Taica Malois dă înapoi în faţa procesului cu care îl ameninţ; îmi voi primi banii mâine. Cinci mii de franci nu strică în buzunarul unui bătrân holtei.

Şi domnul Marambot îşi frecă mâinile. Era un om resemnat, mai curând trist decât vesel, incapabil de un efort prelungit, indolent în afaceri.

Ar fi putut să câştige cu siguranţă mai mult profitând de decesul unor confraţi stabiliţi în centre mai importante ca să le ia locul şi să le preia clientela. Dar deranjul mutatului şi gândul la toate demersurile pe care ar fi trebuit să le facă îl reţinuseră întotdeauna. După două zile de gândire, se mulţumea să spună: „Lasă! Data viitoare! Nu pierd nimic aşteptând. Poate o să găsesc ceva mai bun“.

Denis, dimpotrivă, îşi împingea stăpânul la acţiune. Fire activă, repeta mereu: „Eu, dacă aş fi avut capitalul de început, aş fi făcut avere. Cu numai o mie de franci, aveam afacerea mea“.

Domnul Marambot zâmbea fără să răspundă şi ieşea în mica lui grădină, unde se plimba cu mâinile la spate, cufundat în gânduri.

Denis fredonă toată ziua, ca un om cu inima plină de bucurie, cântece de petrecere din ţinut. Ba chiar se arătă mai activ ca de obicei, deoarece spălă pardoseala din întreaga casă, ştergând paharele cu ardoare şi intonând în gura mare refrenele.

Domnul Marambot, uimit de zelul lui, îi spuse de mai multe ori, zâmbind:

— Dacă munceşti aşa, băiete, n-o să mai ai ce face mâine.

A doua zi, pe la nouă dimineaţa, poştaşul îi înmână lui Denis patru scrisori pentru stăpânul lui, dintre care una foarte grea. Domnul Marambot se închise imediat în camera lui până pe la mijlocul după-amiezii. Îi încredinţă atunci servitorului patru plicuri de dus la poştă. Unul dintre ele era adresat domnului Malois şi conţinea probabil o chitanţă pentru banii primiţi.

Denis nu-i puse nicio întrebare stăpânului; păru la fel de trist şi încruntat în acea zi pe cât de voios fusese în ajun.

Se lăsă noaptea. Domnul Marambot se culcă la ora obişnuită şi adormi.

Se trezi din cauza unui zgomot ciudat. Se ridică imediat în capul oaselor şi trase cu urechea. Brusc, uşa se deschise şi Denis apăru în prag, ţinând o lumânare într-o mână şi un cuţit de bucătărie în cealaltă, cu ochii holbaţi şi ficşi, cu buzele şi fălcile strânse, asemenea celor cuprinşi de o mare emoţie, şi atât de palid, încât părea un strigoi.

Domnul Marambot, uluit, crezu că Denis devenise somnambul şi vru să se dea jos din pat şi să alerge înaintea lui, dar servitorul suflă în lumânare şi se năpusti spre pat. Stăpânul întinse mâinile în faţă ca să primească şocul care îl răsturnă pe spate; încerca să-i prindă mâinile servitorului, despre care

credea acum că înnebunise, ca să se ferească de loviturile iuţi pe care i le dădea.

A fost atins de cuţit prima dată în umăr, a doua oară la frunte, a treia oară în piept. Se zbătea cu disperare, agitându-şi mâinile în întuneric, lovind cu picioarele şi strigând:

— Denis! Denis! Eşti nebun, Denis!

Dar celălalt, gâfâind, se îndârjea, lovea întruna, respins când de o lovitură de picior, când de una de pumn şi revenind cu furie. Domnul Marambot fu rănit de încă două ori la picior şi o dată la abdomen. Dar, brusc, un gând îi trecu prin minte şi începu să strige:

— Termină odată, termină odată, Denis! N-am primit banii!

Servitorul se opri imediat şi stăpânul îi auzi, în întuneric, răsuflarea şuierătoare. Domnul Marambot se grăbi să continue:

— N-am primit nimic. Domnul Malois s-a răzgândit; procesul va avea loc; de aceea ai dus scrisorile la poştă. Citeşte-le pe cele de pe secreter.

Şi, cu un ultim efort, apucă chibriturile de pe noptieră şi aprinse lumânarea.

Era plin de sânge. Jeturi fierbinţi stropiseră peretele. Aşternutul, perdelele, totul era roşu. Denis, plin şi el de sânge din cap până în picioare, stătea în mijlocul încăperii.

Când văzu asta, domnul Marambot se crezu mort şi leşină.

Îşi veni în simţiri abia în zori. Îi trebui ceva timp până să-şi revină complet, să înţeleagă, să-şi aducă aminte. Îşi aminti brusc de atentat şi de răni şi fu cuprins de o spaimă atât de mare, încât închise ochii, să nu vadă nimic. După câteva minute, spaima îi trecu şi începu să judece. Nu murise pe loc, putea aşadar să-şi revină. Se simţea slăbit, foarte slăbit, dar fără vreo durere puternică, cu toate că resimţea în diferite puncte ale corpului o jenă evidentă, ca nişte înţepături. Era şi îngheţat, şi ud, şi strâns, parcă înfăşurat în bandaje. Îşi zise că această umiditate era de la sângele scurs şi fiorii de spaimă îl scuturau la gândul cumplit al acelui lichid roşu ieşit din vene care

stropise tot patul. Gândul de a revedea această privelişte înfricoşătoare îl tulbura şi strângea din pleoape, ca şi cum ochii i s-ar fi putut deschide fără voia lui.

Ce se întâmplase cu Denis? Probabil că fugise.

Dar ce avea să facă acum el, Marambot? Să se dea jos din pat? Să strige după ajutor? Dar, dacă ar fi făcut vreo mişcare, rănile i s-ar fi deschis cu siguranţă şi ar fi căzut mort, pierzându-şi tot sângele.

Deodată auzi deschizându-se uşa. Inima aproape i se opri în loc. Era cu siguranţă Denis, care venea să-i dea lovitura de graţie. Îşi ţinu răsuflarea, ca asasinul să creadă că e mort şi treaba, terminată.

Simţi că cineva ridica cuverturile, îi pipăia pântecele. O durere puternică, în apropierea şoldului, îl făcu să tresară. Acum era spălat încetişor cu apă rece. Aşadar, nelegiuirea fusese descoperită şi i se dădeau îngrijiri, îl salvau. Îl cuprinse o bucurie fără margini, dar, din prudenţă, nu dori să arate că îşi recăpătase cunoştinţa şi întredeschise un ochi, unul singur, cu cea mai mare grijă.

Îl recunoscu pe Denis, în picioare lângă el, Denis în persoană! Îndurare! Închise imediat ochiul.

Denis! Ce făcea? Ce voia? Ce plan îngrozitor mai punea la cale? Ce făcea? Păi, îl spăla ca să şteargă urmele! Şi avea să-l îngroape acum în grădină, adânc în pământ, ca să nu fie descoperit? Sau poate în beci, sub sticlele cu vin fin?

Şi domnul Marambot începu să tremure atât de tare, încât i se mişcau şi mâinile, şi picioarele.

Îşi spunea: „Sunt pierdut, pierdut!“. Şi strângea cu disperare pleoapele ca să nu vadă când va veni ultima lovitură de cuţit. Dar nu simţi nimic. Acum, Denis îl ridica şi îl lega cu o cârpă. Apoi începu să-i panseze cu grijă rana de la picior, aşa cum învăţase să facă atunci când stăpânul lui era farmacist.

Nicio ezitare nu mai era posibilă pentru un om de meserie: servitorul, după ce voise să-l omoare, încerca să-l salveze.

Atunci, domnul Marambot, cu o voce stinsă, îi dădu acest sfat practic:

— Fă spălăturile şi umezeşte pansamentele cu apă îndoită cu gudron în soluţie cu săpunariţă!

Denis răspunse:

— Asta şi fac, domnule.

Domnul Marambot deschise amândoi ochii.

Nici urmă de sânge pe pat, în cameră sau pe asasin. Rănitul era întins într-un aşternut alb, fără pată.

Cei doi se priviră.

În sfârşit, domnul Marambot spuse cu blândeţe:

— Ai comis o mare nelegiuire.

Denis răspunse:

— Sunt pe cale s-o repar, domnule. Dacă n-o să mă denunţaţi, o să vă slujesc cu credinţă, ca în trecut.

Nu era momentul să-şi nemulţumească servitorul. Domnul Marambot rosti, închizând ochii:

— Jur că n-am să te denunţ.

II

Denis îşi salvă stăpânul. Petrecu zile şi nopţi fără să doarmă, fără să părăsească dormitorul bolnavului, preparându-i leacuri, ceaiuri, poţiuni, luându-i pulsul, numărând cu teamă zvâcnirile, îngrijindu-l cu priceperea unui infirmier şi cu devotamentul unui fiu.

Îl întreba tot timpul:

— Cum vă simţiţi, domnule?

Domnul Marambot răspundea cu o voce slabă:

— Puţin mai bine, băiete, mulţumesc.

Şi când rănitul se trezea noaptea, îl vedea deseori pe Denis plângând în fotoliu şi ştergându-şi lacrimile în tăcere.

Fostul farmacist nu mai fusese niciodată atât de bine îngrijit, atât de răsfăţat, de alintat. La început îşi spusese: „Cum mă vindec, scap de pramatia asta“.

Acum intra în convalescenţă şi amâna de la o zi la alta momentul despărţirii de cel care voise să-i curme viaţa. Îşi spunea că nimeni nu va mai fi atât de atent cu el, că teama îl va face foarte supus şi îl anunţă că depusese la un notar un testament care îl denunţa justiţiei dacă i s-ar fi întâmplat un nou accident.

Această măsură de precauţie i se părea că îl ferea pe viitor de orice atentat; şi se întreba atunci dacă nu cumva era chiar mai prudent să-l păstreze lângă el pe acel om, ca să-l supravegheze cu atenţie.

Ca şi altădată, când ezita să achiziţioneze o farmacie mai importantă, nu se putea decide să ia o hotărâre. „Lasă, n-au intrat zilele în sac“, îşi spunea el.

Denis continua să se dovedească un servitor fără pereche.

Domnul Marambot se vindecă de-a binelea şi îl păstră în slujba sa.

Dar, într-o dimineaţă, pe când termina de mâncat, auzi deodată mare zgomot în bucătărie. Dădu fuga acolo. Denis se zbătea, prins de doi jandarmi. Grav, brigadierul nota într-un carnet.

Îndată ce-şi zări stăpânul, servitorul începu să se tânguie, strigând:

— M-aţi denunţat, domnule! Nu e bine ce-aţi făcut, după ce mi-aţi promis. Vă încălcaţi cuvântul de onoare, domnule Marambot; nu e bine, nu e bine!…

Stupefiat şi întristat că era bănuit, domnul Marambot ridică mâna:

— Jur în faţa lui Dumnezeu, băiete, că nu te-am denunţat. N-am habar cum au putut să afle domnii jandarmi despre tentativa de asasinat asupra mea.

Brigadierul tresări.

— Spuneţi că a vrut să vă omoare, domnule Marambot?

Farmacistul, profund tulburat, răspunse:

— Păi, da… Dar nu l-am denunţat… N-am spus nimic… Jur că n-am spus nimic! Mă slujeşte foarte bine de atunci.

Brigadierul rosti cu severitate:

— Iau notă de declaraţia dumneavoastră. Justiţia va cântări acest nou motiv pe care nu-l cunoştea, domnule Marambot. Am primit ordin să-l arestez pe servitorul dumneavoastră pentru furtul a două raţe, luate pe ascuns de la domnul Duhamel, pentru care există martori ai delictului. Îmi cer scuze, domnule Marambot. Voi raporta declaraţia dumneavoastră.

Şi, întorcându-se spre oamenii lui, comandă:

— Să mergem!

Cei doi jandarmi îl traseră după ei pe Denis.

III

Avocatul tocmai susţinuse nebunia, argumentând un delict cu celălalt ca să-şi întărească pledoaria. Dovedise cu claritate că furtul celor două raţe decurgea din aceeaşi stare mintală ca şi cele opt lovituri de cuţit aplicate domnului Marambot. Analizase cu fineţe toate indiciile acestei stări trecătoare de alienare mintală, care ar fi cedat, fără nicio îndoială, la un tratament de câteva luni într-o casă de sănătate excelentă. Vorbise în termeni entuziaşti despre devotamentul permanent al acestui servitor cinstit,

despre îngrijirile incomparabile acordate stăpânului său, pe care îl rănise într-un moment de rătăcire.

Impresionat până în adâncul inimii de această amintire, domnul Marambot îşi simţi ochii plini de lacrimi.

Avocatul observă, deschise braţele cu un gest larg, întinzându-şi mânecile lungi şi negre ca nişte aripi de liliac. Şi, pe un ton vibrant, strigă:

— Priviţi, priviţi, priviţi, domnilor juraţi, priviţi aceste lacrimi! Ce-aş mai putea să spun acum pentru clientul meu? Ce discurs, ce argument, ce raţionament ar putea fi mai convingător decât lacrimile stăpânului său? Ele vorbesc mai tare decât mine, mai tare decât legea; ele strigă: „Iertare pentru smintitul de un ceas!“. Ele imploră, ele iartă, ele binecuvântează!

Apoi tăcu şi se aşeză.

Preşedintele se întoarse atunci spre Marambot, care îşi sprijinise atât de mult servitorul prin depoziţia lui, şi îl întrebă:

— Dar, domnule, chiar admiţând că l-aţi considerat pe acest om dement, asta nu explică de ce l-aţi ţinut mai departe în casă. Nu era mai puţin periculos.

Marambot răspunse, ştergându-şi ochii:

— Să ştiţi, domnule preşedinte, că e atât de greu să găseşti servitori în vremurile astea… N-aş fi nimerit altul mai bun!

Denis a fost achitat şi internat, pe cheltuiala stăpânului, într-un spital de alienaţi.

28 iunie 1883

EL?

Lui Pierre Decourcelle

Dragă prietene, nu înţelegi nimic din toată povestea asta? Să ştii că-ţi dau dreptate. Crezi că mi-am pierdut minţile? Poate puţin, dar nu din motivele pe care le presupui.

Da. Mă însor. Asta e!

Şi totuşi, ideile şi convingerile mele nu s-au schimbat. Consider acuplarea legală o prostie. Sunt sigur că opt soţi din zece sunt încornoraţi. Şi nici nu merită altceva, pentru că au avut imbecilitatea să-şi pună viaţa în lanţ, să renunţe la amorul liber, singurul lucru vesel şi bun pe lume, să taie aripile fanteziei, care ne împinge tot timpul spre toate femeile etc. Mai mult ca niciodată, mă simt incapabil să iubesc o femeie, pentru că le-aş iubi mereu prea mult pe toate celelalte. Aş vrea să am o mie de braţe, o mie de buze şi o mie de… temperamente ca să pot strânge în braţe în acelaşi timp o armată de fiinţe fermecătoare şi fără importanţă.

Şi totuşi, mă însor.

Adaug că n-o prea cunosc pe soţia mea de mâine. Am văzut-o doar de patru-cinci ori. Ştiu că nu-mi displace; asta mi-e de ajuns pentru ce vreau să fac din ea. E mică de statură, blondă şi grasă. Poimâine voi dori cu ardoare o femeie înaltă, brunetă şi slabă.

Nu e bogată. Face parte dintr-o familie de mijloc. E o tânără aşa cum găseşti cu duzina, bune de măritat, fără calităţi şi fără defecte aparente, în rândul burgheziei obişnuite. Se spune despre ea: „Domnişoara Lajolle e tare drăguţă!“. Mâine se va spune: „Doamna Raymon e foarte drăguţă!“. În sfârşit, face parte din droaia de tinere cuminţi „dintre care eşti fericit să-ţi

alegi nevasta“, până în ziua când descoperi că le preferi pe toate celelalte femei celei pe care ai ales-o.

Atunci, îmi vei spune, de ce să mă însor?

Abia îndrăznesc să-ţi mărturisesc ciudatul şi neverosimilul motiv care mă împinge la această faptă smintită.

Mă însor ca să nu fiu singur.

Nu ştiu cum să spun asta, cum să mă fac înţeles. Îţi va fi milă de mine şi mă vei dispreţui, atât de jalnică e starea mea de spirit.

Nu mai vreau să fiu singur noaptea. Vreau să simt o fiinţă lângă mine, lipită de mine, o fiinţă care poate să vorbească, să spună ceva, orice.

Vreau s-o pot trezi din somn, să-i pot pune brusc o întrebare oarecare, o întrebare stupidă, ca să aud o voce, să simt casa locuită, să simt un suflet treaz, un raţionament la lucru, să văd, când aprind brusc lumânarea, o figură omenească lângă mine… pentru că… pentru că… (nu îndrăznesc să mărturisesc această ruşine)… pentru că mi-e teamă singur.

O, încă nu mă înţelegi!

Nu mi-e teamă de un pericol. Dacă ar intra un om, l-aş omorî fără cel mai mic fior. Nu mi-e teamă de strigoi; nu cred în supranatural. Nu mi-e teamă de morţi; cred în distrugerea definitivă a fiecărei fiinţe care dispare.

Atunci!… Da. Atunci!.. Ei bine, mi-e teamă de mine! Mi-e teamă de teamă, de spasmele minţii mele care se înspăimântă, de acea senzaţie groaznică a terorii de neînţeles.

Poţi să râzi dacă vrei. E ceva cumplit, de nevindecat. Mi-e teamă de pereţi, de mobile, de obiectele familiare care capătă, pentru mine, un fel de viaţă animalică. Mi-e teamă mai cu seamă de tulburarea îngrozitoare a gândirii, a raţiunii mele, alterată, risipită de o angoasă misterioasă şi invizibilă.

Simt întâi o nelinişte vagă, care mi se strecoară în suflet şi-mi face pielea să se înfioare. Privesc în jur. Nimic. Şi aş vrea ceva! Ce? Ceva de înţeles. Deoarece mi-e teamă numai pentru că nu-mi înţeleg teama.

Vorbesc! Mi-e teamă de vocea mea. Merg! Mi-e teamă de necunoscutul din spatele uşii, de după perdea, din dulap sau de sub pat. Şi totuşi, ştiu că nu e nimic nicăieri.

Întorc brusc capul pentru că mi-e teamă de ce este în spatele meu, deşi nu e nimic şi ştiu asta.

Mă agit, îmi simt spaima crescând; şi mă închid în camera mea, şi mă bag în pat, şi mă ascund în aşternut; şi, ghemuit, făcut covrig, închid ochii cu disperare şi stau aşa la nesfârşit, cu gândul că lumânarea a rămas aprinsă pe noptieră şi ar trebui totuşi stinsă. Dar nu îndrăznesc.

Nu e îngrozitor să fii aşa?

Altădată nu simţeam nimic de felul ăsta. Mă întorceam acasă liniştit. Mă deplasam prin locuinţa mea fără ca nimic să-mi tulbure pacea sufletească. Dacă mi-ar fi spus cineva ce boală a spaimei incredibilă, stupidă şi teribilă va pune stăpânire pe mine într-o zi, aş fi râs cu poftă. Deschideam uşile în întuneric fără teamă; mă culcam alene, fără să încui uşa, şi nu mă trezeam niciodată în toiul nopţii ca să mă asigur că uşile şi ferestrele camerei mele sunt bine închise.

Totul a început anul trecut într-un mod ciudat.

Era o seară umedă de toamnă. Slujnica plecase după cină şi mă întrebam ce aveam să fac. M-am plimbat un timp prin cameră. Mă simţeam obosit, vlăguit fără motiv, incapabil să lucrez, fără să am nici măcar puterea să citesc. O ploaie măruntă uda geamurile; eram trist, cuprins de una dintre acele tristeţi fără motiv care ne fac să plângem, care ne stârnesc dorinţa să vorbim cu oricine ca să ne eliberăm de povara gândurilor.

Mă simţeam singur. Locuinţa mea mi se părea mai pustie ca niciodată. În jurul meu stăruia o singurătate infinită şi plină de tristeţe. Ce să fac? M-am aşezat. Atunci am simţit în picioare o nerăbdare nervoasă. M-am ridicat şi am început din nou să merg. Poate că aveam şi puţină febră, deoarece mâinile, pe care le ţineam împreunate la spate, aşa cum facem deseori când ne plimbăm alene, se înfierbântau una pe alta, după cum am observat. Apoi,

brusc, am simţit un fior rece pe şira spinării. Mi-am spus că intrase umezeala de-afară şi mi-a trecut prin minte să fac focul. L-am aprins; era prima dată în acel an. Şi m-am aşezat din nou, privind flăcările. Dar, curând, neputinţa de a sta locului m-a făcut din nou să mă ridic şi am simţit că trebuia să mă mişc, să mă scutur, să găsesc un prieten.

Am ieşit. M-am dus acasă la trei camarazi, pe care nu i-am găsit, apoi am ieşit pe bulevard, hotărât să descopăr o persoană cunoscută.

Peste tot era numai tristeţe. Trotuarele ude luceau. O jilăveală, una dintre acele jilăveli care ne îngheaţă prin frisoane bruşte, o jilăveală apăsătoare de ploaie impalpabilă copleşea strada, părând să slăbească şi să întunece flacăra felinarelor.

Păşeam fără vlagă, spunându-mi întruna: „Nu voi găsi pe nimeni cu care să stau de vorbă“.

Am cercetat toate cafenelele, de la Madeleine până în cartierul Poissonnière. Oameni trişti, aşezaţi la mese, păreau să nu mai aibă nici măcar forţa să-şi termine consumaţia.

Am rătăcit mult timp aşa şi, pe la miezul nopţii, am pornit spre casă. Eram foarte calm, dar tare obosit. Portăreasa, care se culcă înainte de unsprezece, mi-a deschis imediat, contrar obiceiului. Mi-am spus: „Probabil că un locatar a urcat cu puţin timp înaintea mea“.

Când plec de acasă, răsucesc întotdeauna de două ori cheia în broască. Am găsit-o descuiată şi asta m-a frapat. Am presupus că mi-au fost aduse scrisori în cursul serii.

Am intrat. Focul ardea încă şi chiar lumina puţin apartamentul. Am luat o lumânare ca s-o aprind la foc şi, uitându-mă în faţă, am zărit pe cineva stând în fotoliul meu, cu spatele la mine şi încălzindu-şi picioarele.

Nu mi-a fost teamă, nu, niciun pic! Prin minte mi-a trecut o presupunere cât se poate de verosimilă; aceea că un prieten venise să mă vadă. Portăreasa, anunţată de mine la plecare, îi spusese că mă voi întoarce şi îi împrumutase cheia ei. Şi toate împrejurările întoarcerii mele mi-au revenit

în minte într-o secundă: portăreasa care îmi deschisese imediat, uşa mea neîncuiată.

Prietenul, căruia îi vedeam numai părul, adormise în faţa focului aşteptându-mă şi m-am apropiat să-l trezesc. Îl vedeam foarte bine; un braţ îi atârna în partea dreaptă; picioarele îi erau încrucişate unul peste celălalt; capul, aplecat puţin spre stânga fotoliului, arăta că într-adevăr dormea. Mă întrebam: „Cine e?“. De altfel, în încăpere nu se vedea foarte bine. Am întins mâna să-i ating umărul…

Am dat de lemnul fotoliului! Nu mai era nimeni. Fotoliul era gol!

Ce tresărire, Dumnezeule mare!

Întâi m-am tras înapoi ca şi cum un pericol teribil mi-ar fi apărut în faţă.

Apoi m-am întors, simţind pe cineva în spatele meu; pe urmă, imediat, o nevoie imperioasă de a revedea fotoliul m-a făcut să mă întorc încă o dată. Şi am rămas în picioare, gâfâind de spaimă, atât de zdruncinat, încât nu-mi mai trecea prin minte niciun gând şi eram gata să mă prăbuşesc.

Dar sunt un om cu sânge-rece şi raţiunea mi-a revenit imediat. Mi-am spus: „Am avut o halucinaţie, asta e tot“. Şi am reflectat imediat la acest fenomen. Gândirea lucrează repede în astfel de momente.

Avusesem o halucinaţie, era un fapt incontestabil. Dar mintea îmi rămăsese tot timpul lucidă, funcţionând regulat şi logic. Aşadar, creierul nu suferise nicio tulburare. Numai ochii se înşelaseră, îmi înşelaseră gândirea. Ochii avuseseră o viziune, una dintre acele viziuni care îi fac pe oamenii naivi să creadă în miracole. Era un accident nervos al aparatului optic, nimic mai mult, poate o oarecare congestie.

Şi am aprins lumânarea. Aplecându-mă spre foc, am observat că tremuram şi m-am ridicat brusc, ca şi cum cineva m-ar fi atins pe spate.

Cu siguranţă, nu eram deloc liniştit.

Am făcut câţiva paşi; am vorbit tare. Am cântat cu glas scăzut câteva refrene.

Apoi am încuiat uşa camerei de două ori şi m-am simţit puţin mai liniştit. Cel puţin nu putea să intre nimeni.

M-am aşezat şi m-am gândit mult timp la aventura mea, apoi m-am întins în pat şi am suflat în lumânare.

Preţ de câteva minute, totul a fost bine. Stăteam pe spate, destul de calm. Pe urmă am simţit nevoia să mă uit prin cameră şi m-am întors pe o parte.

Din foc rămăseseră doar doi-trei tăciuni roşii, care luminau exact picioarele fotoliului, şi am avut impresia că-l văd din nou pe omul aşezat acolo.

Am aprins un chibrit cu o mişcare rapidă. Mă înşelasem, nu mai vedeam nimic.

Totuşi, m-am ridicat şi am ascuns fotoliul după pat.

Apoi am suflat iar în lumânare şi am încercat să dorm. La nici cinci minute după ce mi-am pierdut cunoştinţa am zărit în vis, clar ca în realitate, toată scena din seara aceea. M-am trezit foarte tulburat şi, după ce am aprins lumânarea, am rămas în pat în capul oaselor, fără să mai îndrăznesc să adorm.

Totuşi, somnul m-a cuprins de două ori, fără să vreau, preţ de câteva secunde. De două ori am revăzut lucrul acela. Credeam că-mi pierd minţile.

Când s-a făcut ziuă, m-am simit vindecat şi am moţăit liniştit până la amiază.

Se sfârşise, se sfârşise de-a binelea. Avusesem febră, un coşmar, ce ştiu eu? Fusesem bolnav, în fine. Totuşi, mi se părea că fusesem tare prost.

Am fost vesel toată ziua. Am cinat la cabaret; am fost să văd spectacolul, apoi am pornit spre casă. Dar iată că, apropiindu-mă de locuinţa mea, am fost cuprins de o nelinişte ciudată. Îmi era teamă să nu-l revăd. Nu-mi era teamă de el, nu-mi era teamă de prezenţa lui, în care nu credeam, dar îmi era teamă de o nouă tulburare a ochilor, de halucinaţie, de înfricoşarea care va pune stăpânire pe mine.

Timp de mai bine de o oră, am rătăcit de colo-colo pe trotuar; apoi mi-am zis că eram tare idiot şi am intrat. Gâfâiam în aşa hal, încât nu mai puteam să urc scara. Am stat mai mult de zece minute în faţa uşii, pe palier, apoi, brusc, am avut un elan de curaj, o zvâcnire de voinţă. Am răsucit cheia în broască; m-am repezit înainte, cu o lumânare în mână, am împins cu o lovitură de picior uşa întredeschisă a camerei mele şi am aruncat o privire speriată spre şemineu. N-am văzut nimic. „A!…“

Ce uşurare! Ce bucurie! Ce eliberare! Mă plimbam prin cameră, binedispus. Dar nu mă simţeam liniştit; mă întorceam brusc; umbra din colţuri mă neliniştea.

Am dormit prost, trezit întruna de nişte zgomote imaginare. Dar nu l-am văzut. Nu. Se sfârşise!

Din ziua aceea, mi-e teamă singur noaptea. Simt viziunea aici, lângă mine, în preajma mea. Nu mi s-a arătat din nou. O, nu! Şi nici nu are importanţă, de altfel, pentru că nu cred în ea, pentru că ştiu că nu e nimic!

Totuşi, mă stânjeneşte, deoarece mă gândesc mereu la ea. Un braţ îi atârna în partea dreaptă; capul era plecat spre stânga, cum stă capul unui om care doarme… Hai, destul, fir-ar să fie! Nu vreau să mă mai gândesc la asta!

Totuşi, ce e obsesia asta? Ce înseamnă persistenţa asta? Picioarele îi erau foarte aproape de foc!

El mă bântuie, e o nebunie, dar asta e! Cine, El? Ştiu foarte bine că nu există, că nu e nimic! Există doar în temerile mele, în angoasa mea! Hai, destul!…

Da, dar zadarnic mă străduiesc să gândesc raţional, mă încăpăţânez, nu pot să mai stau singur acasă, pentru că aici e El. Nu-l voi mai vedea, ştiu, nu se va mai arăta, s-a terminat cu asta. Dar tot e aici, în gândul meu. Rămâne invizibil, dar asta nu înseamnă că nu e aici. E în spatele uşilor, în şifonierul închis, sub pat, în toate colţurile întunecoase, în toate umbrele. Dacă mă uit

după uşă, dacă deschid şifonierul, cobor lumânarea sub pat, luminez colţurile, umbrele, nu mai e acolo; dar atunci îl simt în spatele meu. Mă întorc, sigur totuşi că nu-l voi vedea, că nu-l voi mai vedea. Şi tot e în spatele meu.

E stupid, dar e îngrozitor. Ce vrei? N-am nicio putere.

Dar, dacă am fi doi în casă, simt, da, simt în mod sigur că el nu ar mai fi! Căci e aici pentru că sunt singur, numai pentru că sunt singur!

3 iulie 1883

MÂNA

Se strânseseră roată în jurul domnului Bermutier, judecător de instrucţie, care îşi spunea părerea despre cazul misterios de la Saint-Cloud. De o lună, această crimă inexplicabilă înnebunea Parisul. Nimeni nu înţelegea nimic.

Domnul Bermutier, în picioare, sprijinit cu spatele de şemineu, vorbea, punea cap la cap dovezile, discuta diferitele opinii, dar nu trăgea nicio concluzie.

Câteva femei se ridicaseră să se apropie şi rămăseseră în picioare, cu ochii ţintă la magistrat, care rostea cuvinte grave. Se înfiorau, vibrau, crispate de teama lor plină de curiozitate, de avida şi insaţiabila nevoie de spaimă care le bântuie sufletul, torturându-le ca foamea.

Una dintre ele, mai palidă decât celelalte, spuse, într-un moment de tăcere:

— E îngrozitor! E aproape supranatural. Nu vom şti niciodată nimic.

Magistratul se întoarse spre ea.

— Da, doamnă, probabil că nu vom şti nimic niciodată. Cât despre cuvântul „supranatural“, pe care l-aţi rostit, nu are niciun amestec aici. Ne aflăm în faţa unei crime care este foarte bine pusă la cale, foarte abil săvârşită, atât de învăluită în mister, încât n-o putem desprinde de circumstanţele inexplicabile din jurul ei. Pot să vă spun însă că m-am ocupat mai demult de un caz în care părea cu adevărat că era amestecat ceva fantastic. De altfel, a trebuit să se renunţe la el, din lipsa mijloacelor de a-l clarifica.

Atunci câteva femei rostiră aproape într-un glas:

— Povestiţi-ne!

Domnul Bermutier zâmbi grav, aşa cum trebuie să zâmbească un judecător de instrucţie, şi spuse:

— Nu cumva să credeţi că am putut măcar o clipă să presupun ceva supraomenesc în această întâmplare. Cred numai în cauzele normale. În loc să folosim cuvântul „supranatural“ ca să exprimăm ceea ce nu înţelegem, ar fi mult mai potrivit cuvântul „inexplicabil“. Oricum, în cazul pe care vi-l voi înfăţişa, cel mai mult m-au impresionat circumstanţele din jurul lui, împrejurările pregătitoare. În sfârşit, să vedem faptele.

Pe vremea aceea, eram judecător de instrucţie la Ajaccio, un mic oraş cu case albe, aflat pe malul unui golf frumos, împrejmuit de munţi înalţi.

Acolo trebuia să mă ocup îndeosebi de cazurile de vendetă. Există unele superbe, deosebit de dramatice, feroce, eroice. Găsim acolo cele mai frumoase motive de răzbunare pe care le putem visa, duşmănii seculare, domolite un moment, dar niciodată stinse, vicleşuguri îngrozitoare, asasinate care devin masacre şi aproape acţiuni glorioase. De doi ani, auzeam numai despre „preţul sângelui“, cumplita prejudecată corsicană care obligă la răzbunarea oricărei injurii prin uciderea persoanei care a săvârşit-o, a descendenţilor şi a apropiaţilor ei. Văzusem cum fuseseră omorâţi bătrâni, copii, veri, aveam capul plin de poveştile astea.

Într-o zi, am aflat că un englez închiriase pentru câţiva ani o mică vilă din fundul golfului. Îşi adusese un servitor francez, luat, în trecere, de la Marsilia.

În curând, toată lumea s-a ocupat de acest personaj aparte, care trăia singur în locuinţa lui, ieşind doar ca să vâneze şi să pescuiască. Nu vorbea cu nimeni, nu venea niciodată în oraş şi, în fiecare dimineaţă, se antrena o oră-două trăgând cu pistolul şi carabina.

În jurul lui s-au ţesut tot felul de legende. S-a pretins că era un personaj important fugit din ţara natală din motive politice; apoi s-a spus că se

ascundea după ce comisese o crimă înspăimântătoare. Ba chiar erau pomenite împrejurări deosebit de oribile.

Am dorit, în calitatea mea de judecător de instrucţie, să obţin câteva informaţii despre acest om, dar mi-a fost imposibil să aflu ceva. Îşi spunea sir John Rowell.

Drept urmare, m-am mărginit să-l supraveghez îndeaproape; dar, în realitate, nu mi se semnala nimic suspect în privinţa lui.

Totuşi, văzând că zvonurile despre el continuau, luau proporţii, fiind cunoscute de toată lumea, m-am hotărât să încerc să dau eu însumi ochii cu acest străin şi am început să vânez în mod regulat în preajma proprietăţii sale.

Am aşteptat mult timp o ocazie. În sfârşit, aceasta a apărut sub forma unei potârnichi, în care am tras şi pe care am doborât-o sub nasul englezului. Câinele mi-a adus-o; dar, luând imediat vânatul, m-am şi prezentat să mă scuz pentru necuviinţa mea şi să-l rog pe sir John Rowell să accepte pasărea moartă.

Era un bărbat înalt, cu părul roşcat, cu barbă roşcată, foarte solid, un fel de Hercule calm şi amabil. Nu avea nimic din aşa-zisa scorţoşenie britanică şi mi-a mulţumit stăruitor pentru delicateţea mea într-o franceză cu accent englezesc. După o lună, stătuserăm de vorbă de vreo cinci-şase ori.

În sfârşit, într-o seară, pe când treceam prin faţa porţii sale, l-am zărit fumându-şi pipa, călare pe un scaun, în grădină. L-am salutat şi m-a invitat să intru ca să beau un pahar cu bere. Nu m-am lăsat rugat.

M-a primit cu toată meticulozitatea curtoaziei engleze, a vorbit elogios despre Franţa, despre Corsica, a declarat că îi plăceau mult *această* ţinut şi *această* ţărm.

Atunci i-am pus, cu mari precauţii şi sub forma unui interes foarte puternic, câteva întrebări despre viaţa şi planurile lui. A răspuns fără stânjeneală. Călătorise mult în Africa, în Indii, în America. Şi a adăugat, râzând:

— Am avut mult aventuri. O, *yes*!

După aceea, am reluat subiectul vânătorii şi mi-a dat detalii foarte ciudate despre vânătoarea de hipopotami, tigri, elefanţi şi chiar gorile. Am spus:

— Toate aceste animale sunt periculoase.

A zâmbit.

— O, *no*! Cel mai rău omul este.

Apoi a început să râdă cu poftă.

— Am vânat mult şi oameni.

Pe urmă a vorbit despre arme şi m-a poftit să intru în casă ca să-mi arate puşti cu diferite sisteme.

Avea salonul tapetat cu negru, mătase neagră brodată cu fir de aur. Pe pânza întunecată se puteau vedea flori mari şi galbene, strălucind ca focul.

Mi-a explicat:

— E un pânză japoneză.

Dar, în mijlocul celui mai lat panou, privirea mi-a fost atrasă de un lucru bizar. Pe un pătrat de catifea roşie, se detaşa un obiect negru. M-am apropiat: era o mână, o mână de om. Nu o mână de schelet, albă şi curată, ci una neagră, uscată, cu unghii galbene, cu muşchii la vedere şi urme de sânge vechi, sânge asemenea jegului, pe oasele retezate ca de o lovitură de topor, pe la mijlocul antebraţului.

În jurul încheieturii, un lanţ de fier enorm, prins de acel membru murdar, îl fixa de perete printr-un inel destul de solid ca să ţină locului un elefant.

Am întrebat:

— Ce e asta?

Englezul a răspuns calm:

— Era cea mai bun duşman a mea. Venea din America. A fost despicată cu sabia şi i s-a smuls pielea cu o pietricică ascuţită, apoi uscată la soare timp de opt zile. Aoh, foarte bună pentru mine, aceasta!

Am atins acea rămăşiţă umană, care fusese probabil a unui colos. Degetele, nemăsurat de lungi, erau unite prin tendoane enorme, reţinute din loc în loc de fâşii de piele. Mâna aceea era îngrozitoare la vedere jupuită astfel, ducându-te cu gândul la răzbunarea unui sălbatic.

Am spus:

— Probabil că omul acesta era foarte puternic.

Englezul a răspuns cu blândeţe:

— Aoh, *yes*! Dar eu eram mai puternic decât el. Am pus lanţul acesta ca să-l ţin.

Am crezut că glumea. Am spus:

— Lanţul acesta e acum inutil, mâna n-o să fugă.

Sir John Rowell a replicat grav:

— Ea vrea să plece mereu. Lanţul acesta este necesar.

I-am aruncat o privire rapidă, să-i văd faţa, întrebându-mă dacă era nebun sau făcea o glumă proastă. Dar faţa îi era de nepătruns, calmă şi binevoitoare. Am vorbit despre altceva şi am admirat puştile.

Am remarcat totuşi că trei revolvere încărcate erau aşezate pe mobile, ca şi cum acel om ar fi trăit cu teama permanentă de un atac.

Am mai fost de câteva ori la el acasă. Apoi nu m-am mai dus. Oamenii se obişnuiseră cu prezenţa englezului şi le devenise tuturor indiferent.

A trecut astfel un an întreg. Într-o dimineaţă, pe la sfârşitul lunii noiembrie, servitorul m-a trezit, anunţându-mă că sir John Rowell fusese asasinat în cursul nopţii.

După o jumătate de oră, am intrat în casa englezului, împreună cu comisarul de poliţie şi căpitanul de jandarmi. Valetul, în culmea disperării, plângea în faţa uşii. La început, l-am bănuit pe acest om, dar era nevinovat.

Făptaşul n-a fost găsit niciodată.

Intrând în salonul lui sir John, am zărit imediat cadavrul zăcând pe spate, în mijlocul încăperii. Vesta era sfâşiată, o mânecă smulsă atârna, totul

arăta că avusese loc o luptă teribilă.

Englezul fusese sugrumat! Figura lui vânătă şi umflată, înspăimântătoare, părea să exprime o groază cumplită; între dinţii strânşi ţinea ceva, iar gâtul, prezentând cinci găuri despre care ai fi spus că fuseseră făcute cu nişte vârfuri de fier, era plin de sânge.

A venit şi un medic. A examinat îndelung urmele de degete din carne şi a rostit aceste cuvinte ciudate:

— Ai zice că a fost sugrumat de un schelet.

Am simţit un fior rece pe spinare şi mi-am aruncat ochii spre perete, în locul unde văzusem mai demult acea oribilă mână jupuită. Nu mai era acolo! Lanţul atârna, rupt.

Atunci m-am aplecat spre mort şi am găsit în gura crispată unul dintre degetele acelei mâini dispărute, tăiat sau, mai curând, retezat de dinţi exact de la a doua falangă.

Au urmat constatările. Nu s-a descoperit nimic. Nicio uşă nu fusese forţată, nicio fereastră, nicio mobilă. Cei doi câini de pază nu se treziseră.

Iată, în câteva cuvinte, declaraţia servitorului:

De o lună, stăpânul lui părea agitat. Primise multe scrisori, pe care le arsese rând pe rând.

Deseori, lua o cravaşă, cuprins de o furie vecină cu demenţa, şi lovea cu turbare mâna aceea uscată fixată pe perete şi dispărută, nu se ştie cum, chiar atunci când s-a comis crima.

Se culca foarte târziu şi se încuia cu grijă. Avea întotdeauna arme la îndemână. Deseori, noaptea, vorbea cu glas tare, ca şi cum s-ar fi certat cu cineva.

Din întâmplare, în noaptea aceea, nu făcuse niciun zgomot şi abia când venise să deschidă ferestrele îl găsise servitorul pe sir John asasinat. Nu bănuia pe nimeni.

Le-am comunicat magistraţilor şi ofiţerilor forţei publice ce ştiam despre mort şi s-a făcut o anchetă minuţioasă în întreaga insulă. Nu s-a

descoperit nimic.

Dar, într-o noapte, la trei luni de la crimă, am avut un coşmar îngrozitor. Mi s-a părut că văd mâna, mâna aceea oribilă, alergând ca un scorpion sau ca un păianjen pe perdelele şi pe pereţii mei. De trei ori m-am trezit, de trei ori am adormit la loc, de trei ori am visat hidoasa rămăşiţă umană galopând prin camera mea, mişcând degetele ca pe nişte picioare.

A doua zi mi-a fost adusă; fusese găsită în cimitir, pe mormântul lui sir John Rowell, îngropat acolo deoarece nu i se găsise familia. Lipsea degetul arătător.

Asta e, doamnelor, povestea mea. Nu ştiu nimic mai mult.

Femeile, foarte tulburate, erau palide şi tremurau uşor. Una dintre ele exclamă:

— Dar acesta nu este un deznodământ, nici o explicaţie! N-o să putem dormi dacă n-o să ne spuneţi ce credeţi că s-a întâmplat.

Magistratul zâmbi cu severitate.

— Eu, doamnelor, sigur am să vă stric visele înfricoşătoare! Cred pur şi simplu că proprietarul legitim al mâinii nu era mort, că a venit după ea cu aceea care îi mai rămăsese. Dar zău că n-am putut să aflu cum a făcut! E un fel de vendetă.

Una dintre femei murmură:

— Nu, nu cred că e asta.

Iar judecătorul de instrucţie, tot zâmbind, conchise:

— V-am spus că explicaţia mea n-o să vă convină!

23 decembrie 1883

PĂRUL

Pereţii celulei erau goi, daţi cu var. O fereastră îngustă, cu gratii, aflată destul de sus ca să nu se poată ajunge la ea, lumina acea încăpere mică şi sinistră; nebunul, aşezat pe un scaun de pai, se uita la noi cu o privire fixă, absentă şi rătăcită. Era foarte slab, avea obrajii scobiţi şi părul aproape alb; intuiai cu uşurinţă că albise în doar câteva luni. Hainele păreau prea largi pentru membrele lui uscăţive, pentru pieptul îngustat, pentru pântecele supt. Simţeai că aveai în faţă un om răvăşit, ros de gânduri, de un Gând, ca un fruct de un vierme. Nebunia lui, ideea lui era acolo, în acel cap, încăpăţânată, hărţuitoare, mistuitoare. Îi măcina corpul încetul cu încetul. Invizibila, impalpabila, insesizabila, imateriala Idee îi mina trupul, îi bea sângele, îi stingea viaţa.

Ce mister era acest om ucis de un Gând! Acest Posedat te îndurera, îţi stârnea teamă şi milă! Ce vis ciudat, înspăimântător şi mortal se ascundea în spatele acelei frunţi, pe care o brăzdau riduri adânci, agitate?

Medicul mi-a spus:

— Are crize cumplite de furie, este unul dintre demenţii cei mai ciudaţi pe care i-am văzut. Suferă de nebunie erotică şi macabră. E un fel de necrofil. De altfel, a scris un jurnal care ne arată cât se poate de clar boala minţii sale. Nebunia lui e acolo, ca să zic aşa, palpabilă. Dacă vă interesează, puteţi să frunzăriţi acest document.

L-am urmat pe doctor în cabinet şi el mi-a înmânat jurnalul acelui om nenorocit.

— Citiţi şi spuneţi-mi ce părere aveţi, mi-a zis el.

Iată ce conţinea acest caiet.

Până la vârsta de treizeci şi doi de ani, am trăit liniştit, fără să iubesc. Viaţa mi se părea foarte simplă, foarte bună şi foarte uşoară. Eram bogat. Îmi plăceau atât de multe lucruri, încât nu mă pasiona nimic. E bine să trăieşti! Mă trezeam fericit, în fiecare zi, ca să fac lucruri care îmi plăceau, şi mă culcam mulţumit, cu speranţa calmă a unui mâine şi a unui viitor fără griji.

În viaţa mea existaseră câteva amante, fără să-mi simt însă vreodată inima înnebunită de dorinţă sau sufletul suferind de iubire după ce le aveam. E plăcut să trăieşti aşa. E mai bine să iubeşti, dar e cumplit. Iar cei care iubesc ca toată lumea simt probabil o mare fericire, poate mai mică decât a mea, căci iubirea a pus stăpânire pe mine într-un mod incredibil.

Fiind bogat, căutam mobile şi obiecte vechi şi deseori mă gândeam la mâinile necunoscute care pipăiseră acele lucruri, la ochii care le admiraseră, la inimile care le iubiseră, pentru că iubim lucrurile! Am stat adesea ore în şir să privesc un ceas mic din secolul trecut. Era atât de cochet, de drăguţ, cu porţiunile sale de email şi aur cizelat! Şi încă mergea ca în ziua în care o femeie îl cumpărase cu încântarea de a avea acea bijuterie fină. Palpitase de atunci neîncetat, îşi trăise viaţa lui mecanică şi îşi făcea auzit tic-tacul regulat de un secol. Cine îl purtase oare prima dată la piept, în culcuşul călduţ al stofelor, inima ceasului bătând lângă inima femeii? Ce mână îl ţinuse între degetele sale calde, îl sucise şi îl răsucise, ştergând apoi păstorii de porţelan, aburiţi puţin de umezeala pielii? Ce ochi pândiseră pe acest cadran împodobit cu flori ora aşteptată, ora dragă, ora divină?

Cât de mult aş fi vrut s-o cunosc, s-o văd pe femeia care alesese acest obiect rafinat şi rar! Murise! Sunt posedat de dorinţa pentru femeile de altădată; le iubesc, de departe, pe toate cele care au iubit! Povestea iubirilor trecute îmi umple inima de regrete. O, frumuseţea, zâmbetele, mângâierile tinere, speranţele! Oare toate astea n-ar trebui să fie veşnice?

Cum am mai plâns nopţi întregi după bietele femei de altădată, atât de frumoase, de tandre, de blânde, ale căror braţe se deschiseseră pentru

sărutare şi care muriseră! Sărutul e însă nemuritor! Trece de pe buzele unuia pe buzele altuia, de la un secol la altul, de la o epocă la alta. Îl primim, îl dăm mai departe şi murim.

Trecutul mă atrage, prezentul mă sperie, pentru că viitorul înseamnă moarte. Regret tot ce s-a făcut, îi plâng pe toţi cei care au trăit; aş vrea să opresc timpul, să opresc ora. Dar ea se scurge, trece, ia, din secundă în secundă, câte ceva din mine pentru neantul de mâine. Şi n-am să trăiesc din nou niciodată.

Adio, femei de altădată! Vă iubesc.

Dar nu sunt de plâns. Am găsit-o pe cea pe care o aşteptam; şi m-am bucurat prin ea de plăceri incredibile.

Băteam Parisul, într-o dimineaţă însorită, cu sufletul vesel, călcând voios, privind magazinele cu acel interes vag al hoinarului. Deodată, am zărit la un negustor de antichităţi o mobilă italiană din secolul al XVII-lea. Era foarte frumoasă, foarte rară. I-am atribuit-o unui artist veneţian, pe nume Vitelli, care a fost celebru în epocă.

Am trecut mai departe.

Oare de ce amintirea acelei mobile m-a urmărit atât de stăruitor încât m-am întors? M-am oprit din nou în faţa magazinului ca s-o revăd şi am simţit că mă atrăgea irezistibil.

Ce lucru ieşit din comun e ispita! Priveşti un obiect şi, puţin câte puţin, te seduce, te tulbură, pune stăpânire pe tine asemenea chipului unei femei. Te pătrunde farmecul lui, farmec ciudat care provine din formă, din culoare, din felul cum arată acel lucru; şi ţii deja la el, îl doreşti, îl vrei. Te cuprinde dorinţa de a-l avea, dorinţă plăcută la început, parcă timidă, dar care sporeşte, devine violentă, irezistibilă.

Iar negustorii par să ghicească, după strălucirea ochilor, dorinţa tainică şi crescândă.

Am cumpărat acea mobilă şi am cerut să fie dusă imediat acasă la mine. Am aşezat-o în camera mea.

Îi compătimesc pe cei care nu cunosc această lună de miere a colecţionarului cu bibeloul pe care tocmai l-a cumpărat. Îl mângâi cu privirea şi cu mâna ca şi cum ar fi din carne şi oase; te întorci mereu la el, te gândeşti la el tot timpul, oriunde te-ai duce, orice ai face. Amintirea lui iubită te urmează pe stradă, în lume, peste tot; iar când te întorci acasă, înainte să-ţi fi scos mănuşile şi pălăria, te duci să-l priveşti cu tandreţea unui iubit.

Într-adevăr, timp de opt zile, am adorat acea mobilă. Îi deschideam tot timpul uşile, sertarele; o pipăiam cu încântare, gustând toate bucuriile intime ale posesiunii.

Dar, într-o seară, mi-am dat seama, pipăind grosimea unui panou, că acolo trebuia să se afle o ascunzătoare. Inima a început să-mi bată cu putere şi mi-am petrecut noaptea căutând secretul, fără să-l pot descoperi.

Am reuşit a doua zi, vârând o lamă de cuţit într-o fantă. O scândură a glisat şi am zărit, pe o bucată de catifea neagră, părul minunat al unei femei!

Da, păr, o cosiţă enormă de păr blond, aproape roşcat, care fusese tăiată probabil foarte aproape de piele şi legată cu un şnur auriu.

Am rămas stupefiat, tremurând, tulburat! Un parfum aproape imperceptibil, atât de vechi încât părea esenţa unui miros, emana din acel sertar misterios şi din acea relicvă surprinzătoare.

Am pus mâna pe el aproape cu pioşenie şi l-am scos din ascunzătoare. S-a desfăcut imediat, revărsându-şi valul auriu până la podea, des şi uşor, mlădios şi strălucitor precum coada de foc a unei comete.

Am fost cuprins de o emoţie ciudată. Ce însemna asta? Când, cum, de ce fusese închis părul în acea mobilă? Ce aventură, ce dramă ascundea acea amintire?

Cine îl tăiase? Un iubit, într-o zi de adio? Un soţ, într-o zi de răzbunare? Sau chiar posesoarea lui, într-o zi de deznădejde?

Oare în ceasul intrării în mănăstire aruncase acea comoară de iubire, ca un zălog lăsat lumii celor vii? Oare în ceasul coborârii în mormânt a tinerei şi frumoasei moarte cel ce o adora îi păstrase podoaba capului, singurul lucru care putea să-i rămână de la ea, singura parte vie a trupului ei care nu putrezea, singura pe care o mai putea iubi, mângâia şi săruta în durerea lui sfâşietoare?

Oare nu era ciudat că acel păr rămăsese aşa, deşi nu mai exista nicio fărâmă a trupului din care se născuse?

Îmi aluneca printre degete, îmi gâdila pielea cu o mângâiere neobişnuită, o mângâiere de moartă. Mă simţeam înduioşat până la lacrimi.

L-am ţinut mult, mult timp în mâini, apoi am avut impresia că mă tulbura, ca şi cum ceva din suflet ar fi rămas ascuns în el. Şi l-am aşezat la loc pe catifeaua decolorată de timp, şi am închis sertarul, şi mobila, şi am pornit să rătăcesc pe străzi ca să visez.

Mergeam unde vedeam cu ochii, plin de tristeţe şi de tulburare, de acea tulburare care rămâne în inimă după o sărutare de iubire. Mi se părea că mai trăisem pe vremuri, că o cunoscusem pe acea femeie.

Şi am murmurat versurile lui Villon, ca un fel de hohot de plâns:

Spuneţi-mi, unde, în ce plai-s
Frumoasa Floare din râmlene,
Arcipiada spun, şi Tàis,
Ce-au fost mlădiţe cosângene?
Echo ce auie-n poiene,
De chemi la iaz au pe tăpşan,
Ce-avea frumseţi nepământene?…
Dar unde-i neaua de mai an?
……………………………………
Dar Blanca-Doamna, crin în floare,
Ce îngâna cu viers de zână?
Dar Bertha cu piciorul mare,
Alisa, Eremburga? Până
Şi a Ioanei d’Arc ţărână

Mucenicită la Ruan?
Undi-s Fecioară-Atotstăpână?…
Dar unde-i neaua de mai an?[1]

Când m-am întors acasă, am simţit o dorinţă irezistibilă să revăd acea descoperire ciudată; am scos-o din nou din sertar şi am simţit, atingând-o, un fior prelung, care mi s-a răspândit până în mâini şi picioare.

Timp de câteva zile, mi-am păstrat starea obişnuită, deşi gândul la acel păr nu mă mai părăsea.

Îndată ce mă întorceam acasă, trebuia să-l văd şi să-l ţin în mână. Răsuceam cheia mobilei cu acea înfiorare cu care deschizi uşa iubitei, pentru că simţeam în mâini şi în inimă o nevoie confuză, ciudată, continuă, senzuală să-mi înmoi degetele în acel pârâu fermecător de păr mort.

Apoi, după ce sfârşeam cu mângâiatul, după ce închideam mobila, încă îl simţeam, ca şi cum ar fi fost o fiinţă vie, ascunsă, prizonieră; îl simţeam şi îl doream din nou; simţeam din nou nevoia imperioasă să-l am în mâini, să-l pipăi până la un pas de a mi se face rău de la acel contact rece, alunecător, iritant, înnebunitor, nespus de plăcut.

Am trăit aşa o lună-două, nu mai ştiu. Mă obseda, mă bântuia. Eram fericit şi torturat, ca într-o aşteptare de iubire, ca după mărturisirile dinaintea iubirii trupeşti.

Mă închideam singur cu el ca să-l simt pe piele, să-mi îngrop buzele în el, să-l sărut, să-l muşc. Mi-l înfăşuram în jurul feţei, îl beam, îmi scăldam ochii în unda lui aurie, ca să văd prin el lumina blondă.

Îl iubeam! Da, îl iubeam. Nu mai puteam să mă lipsesc de el, nici să stau o oră fără să-l văd.

Şi aşteptam… aşteptam… Ce? Nu ştiam? – Pe ea!

Într-o noapte, m-am trezit brusc cu gândul că nu eram singur în cameră.

Şi totuşi, eram singur. Dar n-am mai adormit; şi pentru că tot mă zvârcoleam în febra insomniei, m-am ridicat să ating părul. Mi s-a părut mai mătăsos ca de obicei, mai însufleţit. Se întorc morţii? Sărutările cu care

îl încălzeam mă făceau să leşin de fericire; şi l-am luat în pat cu mine, şi m-am culcat, apăsându-l pe buze, ca pe o iubită cu care vei face dragoste.

Morţii se întorc! Ea a venit. Da, am văzut-o, am avut-o în braţe, a fost a mea, aşa cum era pe când trăia, pe vremuri, înaltă, blondă, plinuţă, cu sânii reci, cu şoldurile în formă de liră; şi am alunecat cu mângâierile mele pe acea linie ondulată şi divină, de la gât până la picioare, urmând toate curbele trupului.

Da, a fost a mea, în toate zilele, în toate nopţile. Moarta, frumoasa Moartă, Adorabila, Misterioasa, Necunoscuta s-a întors în fiecare noapte.

Fericirea mea a fost atât de mare, încât n-am putut s-o ascund. Simţeam lângă ea o încântare supraomenească, bucuria profundă, inexplicabilă de a poseda Insesizabilul, Invizibilul, Moarta! Nicicând un iubit nu s-a desfătat cu plăceri mai fierbinţi, mai teribile!

N-am ştiut să-mi ascund fericirea. O iubeam atât de mult, încât n-am vrut s-o mai părăsesc. Am luat-o cu mine tot timpul, peste tot. Am plimbat-o prin oraş ca pe soţia mea şi am dus-o la teatru, în loje cu grilaj, ca pe amanta mea…

Dar a fost văzută… au ghicit… mi-au luat-o… Şi am fost aruncat într-o închisoare, ca un răufăcător. Au luat-o… O, nenorocire!…

Manuscrisul se oprea aici. Şi, brusc, pe când îmi ridicam spre medic ochii îngroziţi, în spital a răsunat un ţipăt înspăimântător, un urlet de furie neputincioasă şi de dorinţă exasperată.

— Auziţi-l, zise doctorul. Trebuie să-i facem duşuri de cinci ori pe zi nebunului ăstuia obscen. Nu numai sergentul Bertrand[2] a iubit femeile moarte.

— Dar… acest păr… există cu adevărat? am bâiguit eu, bulversat de uimire, de oroare şi de milă.

Medicul s-a ridicat, a deschis un dulap plin de fiole şi de instrumente medicale şi mi-a aruncat, de la capătul celălalt al cabinetului, o coamă lungă

de păr blond, care a zburat spre mine ca o pasăre de aur.

M-am înfiorat simţind pe mâini atingerea lui mângâietoare şi uşoară. Şi am rămas cu inima bătându-mi cu putere de dezgust şi de dorinţă; de dezgust, ca la contactul cu un obiect părtaş la crime, de dorinţă, ca în faţa tentaţiei exercitate de un lucru josnic şi misterios.

Medicul l-a luat înapoi.

— Mintea omului e în stare de orice, a zis el, dând din umeri.

13 mai 1884

1. Traducere de Romulus Vulpescu, *Opurile magistrului Fr. Villon, adică Diata Mare şi Lăsata, Adaosul, Jergul şi Baladele*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1958 (n.t.).

2. Aluzie la necrofilul François Bertrand (1824-1849) (n.t.).

TICUL

Mesenii intrau alene în sala mare a hotelului şi se aşezau la locurile lor. Servitorii şi-au început treaba fără să se grăbească, ca să le permită întârziaţilor să sosească şi ei şi să nu fie nevoie să servească încă o dată; iar vechii vilegiaturişti, obişnuiţii locului, cei care se apropiau de sfârşitul şederii la băi, priveau cu interes spre uşă de fiecare dată când aceasta se deschidea, cu dorinţa să vadă apărând feţe noi.

Asta e marea distracţie a oraşelor balneare. Toţi aşteaptă cina ca să descopere nou-veniţii zilei, să ghicească cine sunt, cu ce se ocupă, ce gândesc. Tânjim după întâlniri plăcute, după cunoştinţe simpatice, poate după iubiri. În această viaţă de contacte directe, vecinii, necunoscuţii capătă o importanţă foarte mare. Curiozitatea e trează, simpatia, în aşteptare, şi sociabilitatea, la lucru.

Avem antipatii de o săptămână şi prietenii de o lună, vedem oamenii cu alţi ochi, prin optica specială a cunoştinţelor făcute în oraşul balnear. Într-o conversaţie de o oră, seara, după cină, sub copacii din parc, unde clocoteşte izvorul vindecător, le descoperim brusc oamenilor o inteligenţă superioară, merite surprinzătoare, iar o lună mai târziu am uitat complet de aceşti noi prieteni, atât de fermecători în primele zile.

Aici se formează şi legături durabile şi serioase mai repede decât oriunde în altă parte. Oamenii se văd în fiecare zi, se cunosc foarte repede, iar în afecţiunea care începe să se înfiripe se amestecă ceva din plăcerea şi încrederea vechilor intimităţi. Mai târziu, rămânem cu amintirea dragă şi înduioşată a acestor prime ceasuri de prietenie, amintirea primelor taifasuri prin care se face descoperirea sufletului, a primelor priviri care întreabă şi răspund la întrebări şi la gândurile secrete pe care gura nu le rosteşte încă,

amintirea primei încrederi cordiale, amintirea senzaţiei fermecătoare de a ne deschide inima în faţa unei persoane care pare să şi-o deschidă pe a ei.

Iar tristeţea staţiunilor balneare, monotonia zilelor ce seamănă toate între ele fac simpatia să înflorească deplin de la o oră la alta.

Aşadar, în seara aceea, ca în toate serile, aşteptam intrarea unor figuri noi.

Au apărut numai două, dar foarte ciudate, un bărbat şi o femeie: tatăl şi fiica. Am avut imediat senzaţia că mă aflam în faţa unor personaje din scrierile lui Edgar Poe; şi totuşi, aveau farmec, un farmec nefericit; mi i-am reprezentat ca pe nişte victime ale fatalităţii. Bărbatul era foarte înalt şi slab, puţin aplecat de spate, părul îi era tot alb, prea alb pentru fizionomia sa încă tânără, iar în înfăţişarea şi întreaga lui fiinţă avea ceva grav – acea ţinută austeră pe care o au protestanţii. Tânăra, de vreo douăzeci şi patru sau douăzeci şi cinci de ani, era mică de statură, foarte slabă şi ea, foarte palidă, cu un aer obosit, extenuat. Se întâmplă să întâlnim uneori oameni care par prea slabi pentru strădaniile şi necesităţile vieţii, prea slabi ca să se mişte, să meargă, să facă tot ce facem noi în fiecare zi. Era o copilă destul de drăguţă, cu frumuseţea diafană a unei vedenii; mânca cu foarte mare încetineală, ca şi cum ar fi fost aproape incapabilă să-şi mişte braţele.

În mod sigur, ea venise la tratament.

Se aflau în faţa mea, de cealaltă parte a mesei, şi am remarcat imediat că tatăl avea un tic nervos foarte ciudat.

De fiecare dată când voia să ajungă la un obiect, mâna lui descria un fel de croşeu rapid, un fel de zigzag speriat, înainte să reuşească să atingă ceea ce dorea. După câteva clipe, mişcarea asta mă obosise atât de rău, încât am întors capul ca să n-o mai văd.

Am mai remarcat că tânăra îşi păstra mănuşa pe mâna stângă când mânca.

După cină, m-am dus să fac o plimbare prin parcul aşezământului balnear. Eram într-o mică staţiune din Auvergne, Châtel-Guyon, ascunsă într-o strungă, la poalele unui munte înalt, acel munte din care curg multe izvoare clocotitoare, ţâşnind din vatra adâncă a vechilor vulcani. Acolo, deasupra noastră, domurile, cratere stinse, îşi ridicau capetele retezate deasupra unui lanţ lung. Châtel-Guyon se află tocmai la începutul ţinutului domurilor.

Mai departe se întinde ţinutul piscurilor şi, în continuare, ţinutul vârfurilor rotunjite.

Puy de Dôme[1] este cel mai înalt dintre domuri, piscul Sancy, cel mai înalt dintre piscuri, iar vârful rotunjit Cantal este cel mai mare dintre vârfurile rotunjite.

Era foarte cald în seara aceea. Mă plimbam pe aleea umbroasă, ascultând cum, pe colina care domina parcul, orchestra de la cazino interpreta primele melodii.

Şi i-am zărit, apropiindu-se de mine, cu pas lent, pe tată şi pe fiică. I-am salutat, aşa cum saluţi în oraşele balneare vecinii de hotel, iar bărbatul, oprindu-se imediat, m-a întrebat:

— Aţi putea să ne indicaţi, domnule, un traseu scurt şi uşor, dacă e posibil? Şi scuzaţi-mi indiscreţia.

M-am oferit să-i conduc la vâlceaua unde curgea un pârâiaş, vâlcea adâncă, defileu îngust între două mari pante stâncoase şi împădurite.

Au acceptat.

Şi am vorbit, în mod firesc, despre calităţile izvoarelor.

— Fiica mea are o boală ciudată, căreia doctorii nu pot să-i dea de leac, a spus el. Suferă de crize nervoase de neînţeles. Se crede uneori că e atinsă de o boală de inimă, alteori de una de ficat sau de o boală a măduvei spinării. Azi, medicii pun pe seama stomacului, marele cazan şi marele regulator al corpului, această boală proteică cu o mie de forme şi o mie de

accese. Iată de ce suntem aici. Eu unul cred mai degrabă că de vină sunt nervii. În orice caz, e ceva foarte trist.

Mi-am amintit atunci imediat de ticul violent al mâinii şi l-am întrebat:

— Dar nu e cumva ceva ereditar? Nu suferiţi şi dumneavoastră puţin de nervi?

Mi-a răspuns calm:

— Eu? Nu… Am stat întotdeauna bine cu nervii.

Apoi, după un moment de tăcere, a continuat brusc:

— A! Faceţi aluzie la spasmul mâinii mele de fiecare dată când vreau să apuc ceva? E urmarea unei emoţii cumplite pe care am avut-o. Închipuiţi-vă că această copilă a fost îngropată de vie!

— Ah! am exclamat eu, surprins şi emoţionat.

Şi iată ce mi-a povestit:

„Întâmplarea e foarte simplă. Juliette avea de la o vreme crize grave de inimă. Credeam că acest organ era bolnav şi ne aşteptam la orice.

Într-o zi, a fost adusă rece, fără suflare, moartă. Căzuse în grădină. Medicul a constatat decesul. Am vegheat lângă ea o zi şi două nopţi; am pus-o chiar eu în sicriu, pe care l-am însoţit la cimitir, unde a fost depus în cavoul familiei. Era în câmpie, în Lorena.

Am dorit să fie înmormântată cu bijuteriile ei, brăţări, coliere, inele, cadouri de la mine, şi cu prima ei rochie de bal.

Vă puteţi închipui ce era în inima mea şi în ce stare sufletească m-am întors acasă. O aveam numai pe ea, soţia îmi murise de mult. M-am întors singur, pe jumătate nebun, extenuat în camera mea şi m-am prăbuşit în fotoliu, cu capul golit de gânduri, fără să mai am forţa să mă mişc. Nu mai eram decât un mecanism copleşit de durere, vibrant, un ecorşeu; sufletul îmi era o rană vie.

Bătrânul meu valet, Prosper, care mă ajutase s-o aşez pe Juliette în sicriu şi s-o gătesc pentru cel din urmă somn, a intrat fără zgomot şi m-a

întrebat:

— Domnul vrea să mănânce ceva?

Am făcut un semn negativ din cap, fără să răspund.

— Domnul greşeşte. Domnul o să păţească ceva rău. Domnul doreşte atunci să-l ajut să se culce?

Am rostit:

— Nu, lasă-mă.

Şi s-a retras.

Nu ştiu câte ore au trecut. O, ce noapte! Ce noapte! Era frig, focul se stinsese în şemineul cel mare, iar vântul, un vânt de iarnă, un vânt rece ca gheaţa, un adevărat crivăţ, lovea în ferestre cu un zgomot regulat şi sinistru.

Câte ore să fi trecut? Stăteam acolo fără să dorm, prăbuşit, zdrobit, cu ochii deschişi, cu picioarele întinse, cu corpul moale, mort, şi mintea amorţită de disperare. Deodată a răsunat clopotul uşii de la intrare, clopotul din vestibul.

Am tresărit atât de puternic, încât fotoliul a trosnit sub mine. Sunetul grav şi apăsător vibra în castelul pustiu ca într-un cavou. Am întors capul să văd ce oră arată orologiul. Era două dimineaţa. Cine putea să vină la ora aceea?

Şi, brusc, clopotul a răsunat din nou, de două ori. Probabil că servitorii nu îndrăzneau să se scoale. Am luat o lumânare şi am coborât. Eram gata să întreb cine era. Apoi mi-a fost ruşine de această slăbiciune şi am tras încet zăvorul cel mare. Inima îmi bătea cu putere; îmi era teamă. Am deschis uşa brusc şi am zărit, în umbră, o formă albă care stătea dreaptă, ceva ca o fantomă.

M-am tras înapoi, paralizat de spaimă, bâiguind:

— Cine… cine… cine eşti?

Mi-a răspuns o voce:

— Sunt eu, tată.

Era fiica mea.

Desigur, am crezut că înnebunisem; şi mă trăgeam înapoi în faţa acelui spectru care intra, mă retrăgeam dând din mână, vrând parcă să-l alung, gestul pe care l-aţi văzut mai adineauri, gestul de care n-am mai putut să scap.

Vedenia a vorbit din nou:

— Nu-ţi fie teamă, tată. Nu eram moartă. Au vrut să-mi fure inelele şi mi-au tăiat un deget. Sângele a început să curgă şi asta m-a readus la viaţă.

Şi, într-adevăr, am observat că era plină de sânge.

Am căzut în genunchi, sufocându-mă, hohotind, gemând.

Apoi, după ce mi-am recăpătat cât de cât judecata, dar încă atât de năucit încât nu prea înţelegeam fericirea teribilă care dăduse peste mine, am dus-o în camera mea şi am aşezat-o în fotoliu. Apoi l-am sunat în mare grabă pe Prosper ca să reaprindă focul, să pregătească ceva de băut şi să se ducă după ajutor.

Valetul meu a intrat, s-a uitat la fiica mea, a deschis gura într-un spasm de spaimă şi oroare, după care a căzut pe spate, mort.

Tocmai el deschisese cavoul, o mutilase şi apoi o părăsise pe copila mea: nu putea să şteargă urmele furtului. Nici măcar nu-şi dăduse osteneala să pună sicriul la locul lui, sigur că nu-l voi bănui, deoarece aveam deplină încredere în el.

După cum vedeţi, domnule, suntem nişte oameni foarte nefericiţi“.

Bărbatul tăcu.

Noaptea se lăsase, învăluind mica vâlcea singuratică şi tristă, şi am simţit un fel de teamă misterioasă lângă acele fiinţe stranii, lângă tânăra trezită din moarte şi acel tată cu gesturi înspăimântătoare.

Nu găseam nimic de spus. Am murmurat doar:

— Ce lucru înfricoşător!…

Apoi, după un minut, am adăugat:

— Să ne întoarcem, mi se pare că s-a făcut răcoare.

Şi ne-am îndreptat spre hotel.

14 iulie 1884

1. Cel mai înalt munte vulcanic din Masivul Central (n.t.).

FRICA

Trenul gonea nebuneşte în noaptea întunecoasă.

Mă aflam singur în faţa unui domn bătrân, care privea pe fereastră. În acel vagon al companiei PLM, venit probabil de la Marsilia, mirosea tare a fenol.

Era o noapte fără lună, sufocantă, fierbinte. Stelele nu se vedeau, iar gâfâiala trenului avântat pe şine arunca peste noi ceva cald, moale, copleşitor, irespirabil.

Plecaţi de la Paris de trei ore, ne îndreptam spre centrul Franţei, fără să vedem nimic din ţinuturile prin care treceam.

Deodată, am zărit un fel de apariţie fantastică. Într-o pădure, doi oameni stăteau în picioare în jurul unui foc.

Am văzut asta preţ de o secundă: ni s-a părut că erau doi amărâţi în zdrenţe, roşii în lumina strălucitoare a focului, cu feţele bărboase întoarse spre noi, iar în jurul lor, ca un decor de dramă, copacii verzi, de un verde deschis şi lucitor, trunchiurile lovite de reflexul intens al flăcărilor, frunzişul traversat, străpuns, scăldat de lumina care se revărsa în el.

Apoi totul a redevenit negru.

Desigur, a fost o viziune foarte ciudată! Ce făceau cei doi vagabonzi în pădure? Ce rost avea acel foc în noaptea sufocantă?

Vecinul meu şi-a scos ceasul şi mi-a spus:

— Este exact miezul nopţii, domnule, şi am văzut un lucru straniu.

I-am dat dreptate şi am început să vorbim, să ne dăm cu presupusul despre cine erau cele două personaje: răufăcători care ardeau dovezi sau vrăjitori care pregăteau o licoare magică? Nu aprinzi un astfel de foc, la

miezul nopţii, în plină vară, într-o pădure, ca să pregăteşti de mâncare! Atunci ce făceau? Nu ne-am putut imagina nimic verosimil.

Vecinul meu a început să vorbească… Era un bărbat în vârstă, căruia nu i-am putut ghici profesia. Un original, cu siguranţă, foarte instruit, care părea poate puţin într-o ureche. Dar ştim oare care sunt înţelepţii şi care sunt nebunii în această viaţă în care deseori raţiunea ar trebui să se numească prostie şi nebunia – geniu?

A spus:

— Îmi pare bine că am văzut asta. Am avut câteva minute o senzaţie dispărută! Cât de tulburător trebuie să fi fost pământul pe vremuri, când era atât de misterios! Pe măsură ce ridicăm vălul necunoscutului, sărăcim imaginaţia oamenilor. Nu vi se pare, domnule, că noaptea e foarte pustie şi de un negru foarte vulgar de când nu mai are năluci? Oamenii îşi zic: „Nu mai există fantastic, nici credinţe ciudate, inexplicabilul este acum explicabil. Supranaturalul scade asemenea unui lac golit de un canal; de la o zi la alta, ştiinţa împinge tot mai departe limitele miraculosului“. Ei bine, domnule, eu fac parte din generaţia veche, căreia îi place să creadă. Fac parte din generaţia veche şi naivă, obişnuită să nu înţeleagă, să nu caute, să nu ştie, obişnuită cu misterele ce ne înconjoară, care refuză adevărul simplu şi clar. Da, domnule, am sărăcit imaginaţia surprinzând invizibilul. Pământul nostru îmi apare azi ca o lume abandonată, părăsită, goală. Credinţele care îl făceau poetic nu mai există. Când ies noaptea, tare mult aş vrea să mă înfior de acea angoasă, care le face pe bătrâne să se închine când trec pe lângă zidurile cimitirelor şi pe ultimii superstiţioşi s-o ia la sănătoasa în faţa aburilor ciudaţi ai mlaştinilor şi a fantasticelor flăcărui stârnite acolo de emanaţiile de gaz! Cât de mult aş vrea să cred în acel ceva vag şi terifiant pe care ne imaginam că-l simţeam trecând prin umbră! Cât de sumbru, de teribil trebuie să fi fost întunericul serilor pe vremuri, când era înţesat de fiinţe fabuloase, necunoscute, rele, cărora nu le puteam ghici formele, când teama de ele ne îngheţa inima, puterea lor ocultă depăşea

limitele gândirii noastre, răul pricinuit de ele fiind inevitabil! Odată cu supranaturalul a dispărut şi adevărata frică de pe pământ, pentru că nu ne este cu adevărat frică decât de ceea ce nu înţelegem. Pericolele vizibile pot să emoţioneze, să tulbure, să sperie! Ce sunt ele pe lângă convulsia pe care i-o provoacă sufletului gândul că vom întâlni un strigoi, că vom avea parte de îmbrăţişarea unui mort, că vom vedea venind în fugă unul dintre acele animale înfricoşătoare inventate de groaza oamenilor? Întunericul mi se pare luminos de când nu mai e bântuit. Iar dovada este că, dacă ne-am găsi deodată singuri în acea pădure, am fi urmăriţi de imaginea celor două fiinţe ciudate care ne-au apărut în lumina fugară a focului lor, mult mai mult decât de teama de un pericol obişnuit şi real.

Şi a repetat:

— Nu ne este cu adevărat frică decât de ceea ce nu înţelegem.

Deodată, mi-am amintit o istorie pe care ne-a spus-o Turgheniev, într-o duminică, acasă la Gustave Flaubert.

N-am habar dacă a scris-o undeva.

Marele romancier rus a ştiut ca nimeni altul să strecoare în suflet acel fior al necunoscutului acoperit cu un văl şi, în clarobscurul unei poveşti ciudate, să lase să se întrezărească o întreagă lume de lucruri neliniştitoare, nesigure, ameninţătoare.

Alături de el, simţi fără doar şi poate frica vagă de Nevăzut, frica de necunoscutul aflat dincolo de zid, dincolo de uşă, dincolo de viaţa aparentă. Reuşeşte să ne facă să fim străbătuţi brusc de lumini îndoielnice care doar ne sporesc spaima.

Pare să ne arate uneori semnificaţia unor coincidenţe bizare, unor apropieri neaşteptate între împrejurări în aparenţă întâmplătoare, dar care ar fi dirijate de o voinţă ascunsă şi vicleană. Cu el, avem impresia că simţim un fir imperceptibil care ne călăuzeşte într-un mod misterios în viaţă ca într-un vis nebulos, al cărui sens ne scapă mereu.

Nu intră deloc cutezător în supranatural, ca Edgar Poe sau Hoffmann, ci istoriseşte poveşti simple, în care se amestecă doar ceva puţin vag şi puţin tulburător.

Şi în ziua aceea ne-a mai spus: „Nu ne este cu adevărat frică decât de ceea ce nu înţelegem“.

Stătea sau, mai curând, era trântit într-un fotoliu mare, cu braţele atârnând, cu picioarele întinse şi moi, cu capul în întregime alb, învăluit într-o barbă mare şi un păr argintiu care îl făceau să arate ca un Tată ceresc sau ca un Fluviu al lui Ovidiu.

Vorbea lent, cu o oarecare lene, care dădea farmec frazelor, şi o oarecare ezitare a limbii puţin greoaie, care sublinia justeţea colorată a cuvintelor. Ochii lui spălăciţi, larg deschişi, reflectau, ca aceia ai unui copil, toate emoţiile gândurilor.

Şi ne-a istorisit o întâmplare.

Vâna, tânăr fiind, într-o pădure din Rusia. Mersese toată ziua şi ajunsese, spre seară, pe malul unei ape liniştite.

Râul curgea pe sub copaci, printre copaci, plin de ierburi plutitoare, adânc, rece şi limpede.

Vânătorul a fost cuprins de o nevoie imperioasă de a se cufunda în acea apă transparentă. S-a dezbrăcat şi s-a aruncat în curent. Era un tânăr foarte înalt şi foarte voinic, viguros şi un înotător curajos.

S-a lăsat să plutească lin, cu sufletul împăcat, atins uşor de ierburi şi rădăcini, fericit că simţea pe corp alunecarea uşoară a lianelor.

Deodată, pe umăr i s-a aşezat o mână.

S-a întors brusc şi a zărit o fiinţă înspăimântătoare, care îl privea ţintă.

Semăna a femeie sau a maimuţă. Avea o figură enormă, boţită, schimonosită de o grimasă şi râdea. Două lucruri imposibil de descris, probabil două mamele, pluteau în faţa ei, iar un păr enorm, încâlcit, decolorat de soare îi încadra faţa şi îi unduia pe spate.

Turgheniev s-a simţit străfulgerat de o frică hidoasă, frica glacială de lucrurile supranaturale.

Fără să se gândească, fără să înţeleagă, a început să înoate cu disperare spre mal. Dar monstrul înota şi mai repede şi îi atingea gâtul, spatele, picioarele, cu mici rânjete de bucurie. Tânărul, înnebunit de groază, a ajuns în sfârşit la mal şi a luat-o la fugă prin pădure, fără să se mai gândească la haine şi la puşcă.

Înspăimântătoarea fiinţă s-a ţinut după el, alergând la fel de iute şi mârâind necontenit.

Ajuns la capătul puterilor şi îngheţat de spaimă, fugarul mai avea puţin până să se prăbuşească; atunci un copil care păzea caprele a dat fuga, înarmat cu un bici, şi a început să lovească acea lighioană umană îngrozitoare, care a luat-o la sănătoasa, ţipând de durere. Turgheniev a văzut-o dispărând în frunziş, asemenea unei femele de gorilă.

Era o nebună, care trăia în acea pădure de mai bine de treizeci de ani din mila ciobanilor şi îşi petrecea jumătate din timp înotând în râu.

Marele scriitor rus a adăugat: „Nu mi-a fost în viaţa mea atât de frică, pentru că n-am înţeles ce putea să fie acel monstru“.

Vecinul meu de compartiment, căruia i-am istorisit această întâmplare, a spus:

— Da, nu ne e frică decât de ceea ce nu înţelegem. Nu simţim cu adevărat îngrozitoarea convulsie a sufletului care se numeşte spaimă decât atunci când cu frica se amestecă puţin din teama superstiţioasă a secolelor trecute. Eu am simţit această spaimă în toată oroarea ei şi pentru ceva simplu, atât de prostesc, încât nici nu-mi vine să zic. Călătoream prin Bretania, singur, pe jos. Străbătusem ţinutul Finistère, landele pustii, pământurile goale unde creşte numai dobriţa, lângă marile pietre sacre, pietre bântuite. În ajun, vizitasem capul Raz, acel capăt sinistru al lumii vechi, unde se înfruntă veşnic două întinderi mari de apă: Atlanticul şi Marea Mânecii. Aveam capul plin de legende, de poveşti citite sau relatate

despre acest ţinut al credinţelor şi superstiţiilor. Şi mergeam, noaptea, de la Penmarch la Pont-l'Abbé. Cunoaşteţi Penmarch? Un ţărm neted, neted de tot, jos, mai jos decât marea, după câte se pare. Iar această mare o vezi peste tot, ameninţătoare şi cenuşie, plină de stânci băloase ca nişte animale furioase. Fusesem nevoit să iau masa de seară într-un birt de pescari şi mergeam acum pe drumul drept, între două lande. Era o beznă adâncă. Din când în când, o piatră druidică, asemenea unei fantome, părea să se uite la mine cum treceam şi, puţin câte puţin, a intrat în mine o teamă vagă. De ce anume? Nu ştiam. Există seri în care te crezi atins uşor de duhuri, în care sufletul se înfioară fără motiv, în care inima bate de teama confuză a ceva invizibil după care mie unul îmi pare rău. Drumul acela mi se părea lung, lung şi pustiu, interminabil. Nu se auzea decât zgomotul valurilor în spatele meu şi, uneori, acest zgomot monoton şi ameninţător părea foarte aproape, atât de aproape, încât credeam că mă urmăresc, gonind în câmpie, cu crestele lor înspumate, şi îmi venea s-o iau la sănătoasa, să fug cât mă ţineau picioarele din faţa lor. Vântul care sufla în rafale făcea dobriţa să şuiere în jurul meu. Şi, cu toate că mergeam foarte repede, aveam o senzaţie de frig la mâini şi la picioare: frigul unei spaime urâte. O, cât de mult aş fi vrut să întâlnesc pe cineva! Era atât de întuneric, încât abia mai vedeam pe unde mergeam. Şi, brusc, am auzit în faţa mea, foarte departe, un huruit. Mi-am zis: „Iacătă, o trăsură!“. Apoi n-am mai auzit nimic. După un minut, am perceput distinct acelaşi zgomot, mai aproape însă. Totuşi, nu vedeam nicio lumină. Mi-am zis: „N-au felinar. Ce-i de mirare în ţinutul ăsta de sălbatici?“. Zgomotul s-a oprit iar, apoi s-a auzit din nou. Era prea ascuţit ca să fie o trăsură şi, de altfel, nu auzeam trapul cailor, ceea ce mă mira, deoarece noaptea era liniştită. M-am întrebat: „Ce să fie?“. Se apropia repede, foarte repede! Sigur, auzeam doar o roată, niciun zgomot de potcoave sau de picioare, nimic. Ce putea să fie? Era foarte, foarte aproape. M-am aruncat într-un şanţ, dintr-un reflex instinctiv de frică, şi am văzut trecând pe lângă mine o roabă care se mişca… singură, nimeni n-o

împingea… Da… o roabă… singură… Inima a început să-mi bată atât de puternic, încât m-am prăbuşit în iarbă şi am ascultat rostogolirea roţii care se îndepărta, se îndrepta spre mare. Dar nu mai îndrăzneam să mă ridic, nici să merg, nici să fac vreo mişcare, pentru că, dacă s-ar fi întors, dacă m-ar fi urmărit, aş fi murit de groază. Mi-a trebuit mult, foarte mult timp să-mi revin. Şi am făcut restul drumului cu o spaimă atât de mare în suflet, încât cel mai mic zgomot îmi tăia răsuflarea. Nu-i aşa că-i o prostie? Dar ce frică am tras! Mai târziu, gândindu-mă la asta, am înţeles: probabil că roaba aceea era împinsă de un copil cu picioarele goale, iar eu căutasem capul unui om la înălţimea obişnuită! Înţelegeţi? Când eşti deja stăpânit de un fior supranatural… o roabă care merge… singură… Ce spaimă!

A tăcut o clipă, apoi a continuat:

— Uitaţi, domnule! Asistăm la un spectacol ciudat şi cumplit: această epidemie de holeră! Simţiţi mirosul de fenol de care sunt infectate aceste vagoane, ceea ce înseamnă că e aici, undeva. Trebuie să vedeţi Toulonul în acest moment. Se simte foarte clar că Ea e aici. Şi nu frica de boală îi scoate din minţi pe aceşti oameni. Holera e altceva, e Nevăzutul, e un flagel de demult, din vremuri trecute, un fel de Duh rău care revine şi ne uimeşte la fel de mult pe cât ne înspăimântă, pentru că aparţine, se pare, epocilor dispărute. Medicii mă fac să râd cu microbul lor. Nu o insectă îi bagă în sperieţi pe oameni făcându-i să sară pe fereastră, ci holera, fiinţa imposibil de descris şi cumplită, venită din străfundul Orientului. Treceţi prin Toulon şi veţi vedea că oamenii dansează pe străzi. De ce să dansezi în aceste zile de moarte? În jurul oraşului se văd focuri de artificii; oamenii aprind focuri de bucurie; orchestrele cântă melodii vesele pe toate bulevardele. Asta pentru că Ea se află acolo şi oamenii sfidează nu Microbul, ci Holera, şi vor să fie curajoşi în faţa ei ca în faţa unui duşman care pândeşte. Pentru ea dansează oamenii, râd, strigă, se aprind focuri, se cântă valsuri, pentru ea, Duhul ucigaş care îşi face simţită prezenţa peste tot, invizibil, ameninţător, ca unul dintre acele vechi spirite ale răului, exorcizate de preoţii barbari…

25 iulie 1884

UN NEBUN?

Când mi s-a spus că Jacques Parent a murit la casa de nebuni, am simţit pe şira spinării un fior dureros, un fior de teamă şi de angoasă, şi l-am revăzut brusc pe acel ins înalt şi ciudat, nebun poate de mult timp, maniac îngrijorător, înspăimântător chiar.

Era un bărbat de patruzeci de ani, înalt, slab, puţin adus de spate, cu o privire stranie, cu ochi negri, atât de negri, încât nu le distingeai pupila, nişte ochi mobili, hoinari, bolnavi, bântuiţi. Ce fiinţă ciudată, tulburătoare, care aducea, răspândea o stare de tulburare în jurul ei, o tulburare vagă a sufletului, a trupului, una dintre acele iritări de neînţeles care te fac să crezi în influenţe supranaturale!

Avea şi un tic jenant: mania să-şi ascundă mâinile. Nu le lăsa aproape niciodată să rătăcească, aşa cum facem toţi, pe obiecte, pe mese. Niciodată nu mânuia lucrurile din jur cu acele gesturi familiare pe care le au aproape toţi oamenii. Niciodată nu-şi lăsa dezgolite mâinile lungi şi osoase, fine, puţin febrile.

Le înfunda în buzunare sau le ascundea la subsuoară, încrucişând braţele. S-ar fi zis că îi era teamă să nu facă, fără vrerea lui, ceva interzis, să nu săvârşească ceva ruşinos sau ridicol dacă le-ar fi lăsat libere şi stăpâne pe mişcările lor.

Când era obligat să le folosească pentru treburile obişnuite ale vieţii, o făcea cu mişcări sacadate, bruşte, cu elanuri rapide ale braţelor, ca şi cum n-ar fi vrut să le lase timp să acţioneze singure, să se opună voinţei sale, să execute altceva. La masă, îşi apuca paharul, furculiţa sau cuţitul atât de repede, încât nu aveai niciodată timp să prevezi ce voia să facă.

Într-o seară am aflat explicaţia surprinzătoarei maladii a sufletului său.

Din când în când, venea să petreacă câteva zile la mine, la ţară, şi în seara aceea mi se părea deosebit de agitat.

Se anunţa o furtună sufocantă, întunecând cerul după o zi cumplit de călduroasă. Nici cea mai mică adiere de vânt nu făcea să tremure frunzele. Un abur fierbinte ca de cuptor trecea peste feţe, făcând piepturile să gâfâie. Simţeam o stânjeneală, o agitaţie şi am vrut să mă bag în pat.

Când m-a văzut ridicându-mă să plec, Jacques Parent m-a prins de braţ cu un gest înspăimântat.

— O, nu! Mai stai puţin cu mine! mi-a spus el.

L-am privit surprins şi am murmurat:

— Furtuna asta îmi zdruncină nervii.

Atunci a gemut sau, mai curând, a strigat:

— Şi mie! O, rămâi, te rog! N-aş vrea să stau singur.

Părea cuprins de panică.

L-am întrebat:

— Ce ai? Îţi pierzi cumpătul?

Iar el a bâiguit:

— Da, uneori, în seri ca aceasta, în serile încărcate de electricitate… mi-e…. mi-e… mi-e teamă… mi-e teamă de mine… Nu mă înţelegi? Sunt înzestrat cu un dar… nu.. cu o putere… nu… cu o forţă… În fine, nu ştiu să spun ce e, dar se produce în mine o acţiune magnetică atât de extraordinară, încât mi-e teamă, da, mi-e teamă de mine, cum îţi spuneam adineauri!

Şi îşi ascundea, cu înfiorări nebuneşti, mâinile vibrante sub reverele hainei. Iar eu m-am simţit deodată tremurând de o teamă confuză, puternică, oribilă. Îmi venea să plec, s-o iau la sănătoasa, să nu-l mai văd, să nu-i mai văd ochii rătăcitori trecând peste mine, apoi fugind, învârtindu-se în jurul tavanului, căutând un colţ întunecos al încăperii ca să se fixeze asupra lui, ca şi cum ar fi vrut să-şi ascundă astfel privirea de temut.

Am îngăimat:

— Nu mi-ai spus niciodată asta!

A răspuns:

— Oare spun cuiva? Uite, în seara asta nu pot să mai tac. Şi prefer să ştii totul; de altfel, vei putea să mă ajuţi. Ştii ce e magnetismul? Nu. Nimeni nu ştie. Poate fi observat totuşi. E recunoscut, îl utilizează chiar medicii. Unul dintre cei mai iluştri, domnul Charcot, îl practică. Aşa că există, nu mai încape îndoială. Un om, o fiinţă, are puterea, înspăimântătoare şi de neînţeles, să adoarmă prin forţa voinţei altă fiinţă şi, în timp ce aceasta doarme, să-i fure gândurile aşa cum ai fura o pungă cu bani. Îi fură gândurile, adică sufletul, acel sanctuar, acel secret al eului, sufletul, acel adânc al omului socotit de nepătruns, sufletul, acel adăpost al ideilor imposibil de mărturisit, a tot ceea ce ascundem, a tot ceea ce iubim, a tot ceea ce vrem să le tăinuim tuturor oamenilor, el îl deschide, îl violează, îl expune, îl aruncă publicului! Oare nu e ceva atroce, criminal, ticălos? De ce şi cum se întâmplă asta? Ştim? Dar ce ştim? Totul e mister. Comunicăm cu lucrurile doar prin amărâtele noastre de simţuri, incomplete, infirme, atât de slabe, încât abia dacă au puterea să constate ce e în jurul nostru. Totul e mister. Gândeşte-te la muzică, această artă divină, care tulbură sufletul, îl cucereşte, îl îmbată, îl răscoleşte profund… Ce este ea? Nimic. Nu mă înţelegi? Ascultă. Două corpuri se lovesc. Aerul vibrează. Aceste vibraţii sunt mai mult sau mai puţin numeroase, mai mult sau mai puţin rapide, mai mult sau mai puţin puternice, în funcţie de natura ciocnirii. Or, în ureche avem o mică membrană, care recepţionează aceste vibraţii ale aerului şi le transmite creierului sub formă de sunet. Imaginează-ţi că un pahar de apă se preschimbă în vin în gura ta. Timpanul săvârşeşte această metamorfoză incredibilă, acest surprinzător miracol de a preschimba mişcarea în sunet. Muzica, această artă complexă şi misterioasă, precisă ca algebra şi vagă precum visul, această artă plămădită din matematică şi din adieri, se datorează numai proprietăţii ciudate a unei mici membrane. Dacă n-ar exista această membrană, n-ar exista nici sunetul, pentru că el este în sine doar o vibraţie. Fără ureche, am ghici existenţa muzicii? Nu. Ei bine,

suntem înconjuraţi de lucruri pe care nu le vom bănui niciodată, pentru că ne lipsesc organele care ni le-ar putea dezvălui! Poate că magnetismul este unul dintre ele. Putem să presimţim doar această putere, să încercăm doar tremurând această vecinătate a spiritelor, să întrezărim doar acest nou secret al naturii, pentru că nu avem în noi instrumentul revelator. Iar eu… Eu sunt înzestrat cu o putere cumplită. Ai zice că în mine se află închisă o altă fiinţă, care vrea tot timpul să se elibereze, să acţioneze în pofida voinţei mele, care se agită, mă macină, mă epuizează. Cine e? Nu ştiu, dar suntem doi în bietul meu corp, iar el, celălalt, e deseori cel mai puternic, ca în seara asta. E de ajuns să privesc oamenii ca să-i amorţesc ca şi cum le-aş fi turnat opiu. E de ajuns să întind mâinile ca să provoc lucruri… lucruri… teribile. Dacă ai şti! Da, dacă ai şti! Puterea mea nu se întinde numai asupra oamenilor, ci şi a animalelor şi chiar… a obiectelor… Asta mă chinuie şi mă înspăimântă. De multe ori mi-a venit să-mi scot ochii şi să-mi tai mâinile. Dar o să… vreau să ştii totul. Iată. O să-ţi arăt… nu pe fiinţe umane, ceea ce se face peste tot, ci pe… pe… animale. Cheam-o pe Mirza!

Mergea cu paşi mari, cu un aer de halucinat, şi şi-a scos la iveală mâinile ascunse la piept. Mi s-au părut înspăimântătoare, ca şi cum ar fi tras din teacă două săbii.

Şi i-am dat ascultare mecanic, subjugat, vibrând de teroare şi mistuit de un fel de dorinţă impetuoasă de a vedea. Am deschis uşa şi mi-am fluierat căţeaua, care dormea în vestibul. I-am auzit de îndată zgomotul precipitat al ghearelor pe treptele scării şi şi-a făcut apariţia, veselă, dând din coadă.

Apoi i-am făcut semn să se culce pe un fotoliu, unde a şi sărit, iar Jacques a început s-o mângâie privind-o.

Întâi, animalul a părut neliniştit; se înfiora, întorcea capul ca să evite ochii ficşi ai omului, părea agitat de o teamă crescândă. Deodată a început să tremure, aşa cum tremură câinii. Întreg corpul îi palpita, scuturat de frisoane lungi, şi a vrut să fugă. Dar el a pus mâna pe capul căţelei, care a

scos, la atingere, unul dintre acele urlete lungi pe care le auzim noaptea la ţară.

Mă simţeam eu însumi amorţit, ameţit, aşa cum eşti când te urci într-o barcă. Vedeam cum mobilele se aplecau şi pereţii se mişcau. Am bâiguit:

— Destul, Jacques, destul!

Dar nu mă mai asculta; se uita la Mirza într-un fel continuu, înfricoşător. Ea a închis ochii şi şi-a lăsat capul să cadă aşa cum facem când adormim. Atunci Jacques s-a întors spre mine.

— Gata, a zis el. Fii atent!

Şi, aruncându-şi batista în cealaltă parte a încăperii, a strigat:

— Aport!

Atunci animalul s-a ridicat şi, clătinându-se, poticnindu-se, ca şi cum ar fi fost orb, şi-a mişcat labele aşa cum îşi mişcă paraliticii picioarele şi s-a îndreptat spre batista care forma o pată albă lângă perete. A încercat de câteva ori s-o apuce cu gura, dar muşca alături, ca şi cum n-ar fi văzut-o. În sfârşit, a apucat-o şi s-a întors cu acelaşi mers legănat de căţel somnambul.

Era ceva înspăimântător de văzut. Jacques a comandat:

— Culcat!

Căţeaua s-a culcat. Atunci, atingându-i fruntea, a zis:

— Un iepure! Şo!

Iar animalul, culcat pe o parte, încercă să alerge, se agită aşa cum fac câinii care visează şi scoase, fără să deschidă gura, mici lătrături ciudate, lătrături de ventriloc.

Mi se părea că Jacques îşi pierduse minţile. Sudoarea îi curgea pe frunte. A strigat:

— Muşcă-l, muşcă-l pe stăpânul tău!

Animalul tresări cumplit de două-trei ori. Ai fi jurat că se împotrivea, că lupta. Jacques a repetat:

— Muşcă-l!

Atunci, ridicându-se, căţeaua s-a îndreptat spre mine, iar eu m-am retras spre perete, înfiorat de spaimă, cu piciorul ridicat ca s-o lovesc, ca s-o resping.

Dar Jacques a ordonat:

— Aici, imediat!

Animalul s-a întors spre el. Atunci, cu mâinile lui mari, a început să-i frece capul, ca şi cum l-ar fi debarasat de nişte legături invizibile.

Mirza a deschis ochii.

— Gata, a spus el.

Nu îndrăzneam s-o ating şi i-am deschis uşa să plece. A ieşit din încăpere încet, tremurând, epuizată, şi i-am auzit din nou ghearele lovind treptele.

Jacques a revenit la mine.

— Asta nu e tot. Cel mai mult mă sperie că obiectele îmi dau ascultare.

Pe masa mea se afla un fel de cuţit-pumnal, pe care îl foloseam ca să tai paginile cărţilor. A întins mâna spre el. Mâna părea că se târăşte, că se apropie lent şi, brusc, am văzut, da, am văzut cuţitul tresărind, apoi mişcându-se, apoi alunecând încet, singur, pe lemn spre mâna oprită care îl aştepta, venind să se aşeze sub degetele ei.

Am început să ţip de groază. Am crezut că-mi pierd judecata, dar sunetul ascuţit al vocii mele m-a calmat brusc.

Jacques a spus:

— Toate obiectele vin astfel spre mine. De aceea îmi ascund mâinile. Ce e asta? Magnetism, electricitate, atracţie? Nu ştiu, dar e îngrozitor. Şi înţelegi de ce e îngrozitor? Când sunt singur, imediat ce sunt singur, nu mă pot împiedica să atrag tot ce se află în jurul meu. Şi petrec zile întregi schimbând locul lucrurilor, punând neobosit la încercare această înfiorătoare putere, ca şi cum aş vrea să văd dacă n-am pierdut-o.

Îşi înfundase mâinile mari în buzunare şi privea în bezna nopţii. Un mic zgomot, un uşor freamăt părea să treacă printre copaci.

Începuse să plouă.

Am murmurat:

— E înspăimântător!

A repetat:

— E îngrozitor!

Prin frunziş s-a auzit un fel de foşnet, ca o pală de vânt. Începuse aversa, ploaia deasă, torenţială.

Jacques a început să răsufle adânc.

— Lasă-mă, a spus el. Ploaia o să mă liniştească. Acum vreau să fiu sigur.

1 septembrie 1884

NECUNOSCUTA

Vorbeam despre cuceririle amoroase şi fiecare istorisea unele ciudate: întâlniri surprinzătoare şi extrem de plăcute, în tren, la hotel, în străinătate sau pe o plajă. Plajele, după spusele lui Roger des Annettes, erau deosebit de favorabile amorului.

I s-a cerut părerea şi lui Gontran, care tăcuse până atunci.

— Tot Parisul face toţi banii, a răspuns el. Femeia e ca bibeloul, o apreciem mai mult în locurile în care nu ne aşteptăm s-o întâlnim; dar cu adevărat rare întâlneşti numai la Paris.

A făcut o scurtă pauză, apoi a continuat.

— Drace, ce frumos e! Plimbaţi-vă într-o dimineaţă de primăvară pe străzile noastre. Femeile care merg cu paşi mărunţi pe lângă case par să se deschidă ca nişte flori. O, ce frumos, ce frumos spectacol! La marginea trotuarelor miroase a violete; violetele care trec în cărucioarele ce se mişcă alene, împinse de negustori. Oraşul e vesel şi ne uităm după femei. La naiba, cât sunt de ispititoare cu toaletele lor albe, cu toaletele lor subţiri prin care se vede pielea! Hoinărim, cu nasul în vânt şi mintea înfierbântată; hoinărim, adulmecăm şi pândim. Tare e bine în dimineţile astea! O vedem venind de departe, ne sare în ochi şi o recunoaştem de la o sută de paşi pe cea care ne va plăcea când va fi aproape. O ghicim după floarea de la pălărie, după mişcarea capului, după mers. Se apropie. Ne spunem: „Atenţie, uite una!“ şi îi ieşim în întâmpinare, sorbind-o din ochi. E o fetică plecată la cumpărături, o femeie tânără care vine de la biserică sau se duce la amant? N-are importanţă! Sânii sunt rotunzi sub corsajul transparent. O, dacă am putea să-i atingem! Cu degetele sau cu buzele. Privirea e timidă sau îndrăzneaţă, părul blond sau brunet? N-are importanţă! Atingerea

uşoară a acestei femei care merge cu paşi mărunţi ne stârneşte un fior pe şira spinării. Şi cât de mult o dorim până seara pe cea întâlnită astfel! Sigur, am păstrat amintirea a vreo douăzeci de fiinţe văzute o dată sau de zece ori în acest fel şi de care aş fi fost îndrăgostit nebuneşte dacă le-aş fi cunoscut mai intim. Numai că pe acelea pe care le-am iubit cu patimă nu le cunoaştem niciodată. Aţi remarcat asta? E destul de ciudat! Zărim, din când în când, femei pe care e de ajuns să le vedem ca să ne înnebunească simţurile. Dar pe astea doar le zărim. Mie, când mă gândesc la toate fiinţele adorabile care au trecut pe lângă mine pe străzile Parisului, îmi vine să urlu, să mă spânzur de necaz. Unde sunt? Cine sunt? Unde le-am putea găsi, revedea? Un proverb spune că trecem deseori pe lângă fericire. Ei bine, sunt sigur că am trecut de mai multe ori pe lângă cea căreia i-aş fi căzut, ca un vrăbioi, în plasa trupului tânăr.

Roger des Annettes ascultase zâmbind.

— Cunosc asta la fel de bine ca şi tine, a spus el. Să-ţi povestesc ce mi s-a întâmplat mie. Acum vreo cinci ani, am întâlnit pentru prima dată, pe podul Concorde, o tânără înaltă, puţin cam solidă, care a avut asupra mea un efect, vă spun drept, uimitor. Era o brunetă robustă, cu un păr lucitor, cu fruntea îngustă şi sprâncene care legau ochii sub arcul lor întins de la o tâmplă la alta. O umbră de mustaţă pe buza de sus te făcea să visezi… să visezi… aşa cum visezi la o pădure iubită când vezi un buchet de flori pe masă. Avea talia foarte cambrată, pieptul foarte proeminent, arătat ca o provocare, oferit ca o ispită. Ochii erau asemenea unor pete de cerneală pe un email alb. Nu erau ochi, ci găuri negre, adâncite în capul ei, în acea femeie, prin care vedeai în ea, intrai în ea. O, ce ciudată privire opacă şi goală, care nu transmitea nimic, dar atât de frumoasă! Mi-am imaginat că era evreică. Am urmărit-o. Mulţi bărbaţi întorceau capul după ea. Mergea legănându-se într-un fel nu prea graţios, dar tulburător. A luat o birjă din Piaţa Concorde. Şi am rămas ca un prost, lângă Obelisc, am rămas frapat de cea mai puternică emoţie produsă de dorinţă care mă stăpânise vreodată. M-

am gândit la ea cel puţin trei săptămâni, apoi am uitat-o. Am revăzut-o peste şase luni, pe Rue de la Paix, şi, când am zărit-o, am simţit tresărindu-mi inima, ca atunci când regăseşti o amantă iubită cândva nebuneşte. M-am oprit s-o văd bine cum se apropia. Când a trecut pe lângă mine, aproape să mă atingă, mi s-a părut că eram în faţa gurii unui cuptor. Apoi, după ce s-a depărtat, am avut senzaţia unei adieri răcoroase pe faţă. Nu m-am ţinut după ea. Îmi era teamă să nu fac vreo prostie, îmi era teamă de mine însumi. Mi-a bântuit deseori visele. Cunoşti obsesiile astea. Un an n-am mai dat de ea; apoi, într-o seară, în amurg, prin luna mai, am recunoscut-o: mergea în faţa mea pe Champs-Elysées. Pe perdeaua de foc a cerului se profila frumosul Arc de l'Etoile. Plutea o pulbere de aur, o ceaţă de un roşu luminos; era una dintre acele seri plăcute care sunt apoteozele Parisului. M-am ţinut după ea cu dorinţa furioasă de a-i vorbi, de a mă aşeza în genunchi, de a-i spune emoţia care mă sugruma. Am depăşit-o de două ori, ca apoi să mă întorc. De două ori am simţit din nou, trecând pe lângă ea, acea senzaţie de căldură puternică pe care o avusesem pe Rue de la Paix. M-a privit. Apoi am văzut-o intrând într-o casă de pe Strada Presbourg. Am aşteptat două ore în umbra unei porţi. N-a ieşit. Atunci m-am hotărât să-l întreb pe portar. A părut să nu mă înţeleagă. „E probabil cineva care a venit în vizită“, mi-a spus el. Şi n-am mai văzut-o încă opt luni. Dar, într-o dimineaţă de ianuarie, pe un frig siberian, mergeam pe bulevardul Malesherbes, alergând să mă încălzesc, când, la colţul unei străzi, m-am lovit atât de violent de o femeie, încât a scăpat jos micul pachet pe care îl avea în mână. Am vrut să mă scuz. Era ea! Întâi, am rămas uluit din cauza emoţiei puternice. Apoi, întinzându-i pacheţelul care îi căzuse, i-am spus brusc: „Îmi pare rău şi sunt încântat, doamnă, că ne-am ciocnit în felul ăsta. Vă cunosc de mai bine de doi ani, vă admir şi-mi doresc cu furie să vă fiu prezentat, dar nu reuşesc să aflu cine sunteţi, nici unde locuiţi. Scuzaţi-mi vorbele, căci ele izvorăsc dintr-o dorinţă pasionată de a mă număra printre cei care au dreptul să vă salute. Un astfel de sentiment nu poate să vă ofenseze, nu-i aşa? Nu mă cunoaşteţi.

Mă numesc baronul Roger des Annettes. Informaţi-vă şi veţi vedea că sunt acceptabil. Acum, dacă vă veţi împotrivi cererii mele, veţi face din mine un bărbat foarte nefericit. Haideţi, fiţi bună, spuneţi-mi cum aş putea să vă văd!". Ea mă privea fix, cu ochii ei ciudaţi şi morţi, şi mi-a răspuns zâmbind: „Daţi-mi adresa. Voi veni la dumneavoastră". Am fost atât de stupefiat, încât probabil că s-a văzut. Dar îmi revin întotdeauna repede din astfel de surprize. M-am grăbit să-i dau o carte de vizită, pe care a pus-o în buzunar cu un gest rapid, cu o mână obişnuită să ascundă scrisori intime. Am bâiguit, redevenind îndrăzneţ: „Când vă voi vedea?". Ea a ezitat, ca şi cum ar fi făcut un calcul complicat, încercând probabil să-şi amintească programul său, oră cu oră, apoi a murmurat: „Vreţi duminică dimineaţă?". „Cum să nu vreau?" Şi a plecat, după ce s-a uitat lung la mine, m-a judecat, m-a cântărit, m-a analizat, cu acea privire confuză şi absentă care părea să-ţi lase ceva pe piele, un fel de clei, ca şi cum ar fi împroşcat oamenii cu unul dintre acele lichide groase pe care le folosesc caracatiţele ca să întunece apa şi să-şi adoarmă prada. Până duminică, mi-am chinuit mintea să ghicesc ce era şi să-mi fixez o regulă de conduită cu ea. Trebuia s-o plătesc? Cum anume? Am hotărât să cumpăr o bijuterie, o bijuterie drăguţă, pe care am pus-o, în sipetul ei, pe şemineu. Şi am aşteptat-o, după ce dormisem prost toată noaptea. A sosit pe la zece, foarte calmă, foarte liniştită, şi mi-a întins mâna ca şi cum m-ar fi cunoscut foarte bine. Am poftit-o să se aşeze, i-am luat pălăria, voalul, blana, manşonul. Apoi, cu oarecare stânjeneală, am început să mă arăt mai galant, pentru că nu aveam timp de pierdut. De altfel, nu s-a lăsat deloc rugată şi, după nici douăzeci de vorbe, am început s-o dezbrac. A continuat singură această sarcină incomodă, pe care nu reuşesc niciodată s-o duc până la capăt. Mă înţep în ace, strâng cordoanele în noduri imposibil de dezlegat în loc să le desfac; încurc totul, confund totul, întârzii totul şi îmi pierd capul. O, dragă prietene! Cunoşti oare în viaţă momente mai plăcute decât acestea, când o priveşti, puţin mai de departe, din discreţie, ca să nu înspăimânţi acea pudoare de struţ pe care o

au toate, pe femeia care se dezbracă, pentru tine, de toate veşmintele foşnitoare, care cad în cerc la picioarele ei, unul după altul? Şi, tot aşa, ce poate fi mai frumos decât mişcările pentru desprinderea acestor haine catifelate, care se prăbuşesc, goale şi moi, ca şi cum ar fi fost lovite de moarte? Cât de splendidă şi de frapantă este apariţia trupului, a braţelor goale şi a gâtului după căderea corsajului! Cât de tulburător este conturul corpului ghicit sub ultima cămăşuţă! Numai că, brusc, am zărit un lucru surprinzător, o pată neagră între umeri, pentru că stătea cu spatele la mine; o pată mare în relief, foarte neagră. De altfel, promisesem să nu mă uit. Ce era? Totuşi, nu mă puteam îndoi, iar amintirea mustăţii vizibile, a sprâncenelor care îi uneau ochii, a acelui păr bogat care îi acoperea capul ca o cască ar fi trebuit să mă pregătească pentru această surpriză. Cu toate astea, am fost stupefiat şi bântuit brusc de viziuni şi de reminiscenţe ciudate. Mi se părea că văd una dintre vrăjitoarele din *O mie şi una de nopţi*, una dintre acele fiinţe periculoase şi perfide care au misiunea să-i tragă pe bărbaţi în hăuri necunoscute. M-am gândit la Solomon, care o pusese pe regina din Saba să treacă peste o oglindă ca să se convingă că nu avea piciorul despicat. Şi… şi când a trebuit să-i cânt cântecul meu de iubire, m-am pomenit că nu mai aveam glas, nici măcar un firişor, dragul meu. Scuze, aveam o voce de castrat, lucru care a mirat-o întâi, iar apoi a supărat-o de-a binelea, pentru că, îmbrăcându-se cu iuţeală, mi-a spus: „Nu avea rost să mă deranjez!“. Am vrut s-o fac să accepte inelul cumpărat pentru ea, dar mi-a replicat cu semeţie: „Drept cine mă luaţi, domnule?“. Umilirile astea succesive m-au făcut să roşesc până în vârful urechilor. Şi a plecat fără să mai spună nimic. Asta e toată aventura mea. Dar cel mai rău e că acum sunt îndrăgostit de ea, îndrăgostit nebuneşte. Nu mai pot să văd o femeie fără să mă gândesc la ea. Toate celelalte mă dezgustă dacă nu-i seamănă. Nu pot să sărut un obraz fără să văd obrazul ei lângă cel pe care îl sărut şi fără să sufăr cumplit de dorinţa nedomolită care mă chinuieşte. Asistă la toate întâlnirile mele cu femei, la toate mângâierile, pe care mi le

zădărniceşte, mi le face dezagreabile. E întotdeauna prezentă, îmbrăcată sau goală, ca şi cum ar fi adevărata mea amantă; e de faţă, lângă cealaltă, în picioare sau culcată, vizibilă, dar impalpabilă. Şi acum cred că era o femeie stăpânită de o vrajă, care purta între umeri un talisman misterios. Cine e? Nu ştiu încă. Am mai întâlnit-o de două ori. Am salutat-o. Nu mi-a răspuns, s-a prefăcut că nu mă recunoaşte. Cine e? Poate o asiatică? Probabil o evreică din Orient? Da, o evreică! Cred că e evreică. Dar de ce? Asta e! De ce? Nu ştiu!

27 ianuarie 1885

SCRISOAREA UNUI NEBUN

Dragă doctore, mă las pe mâna dumitale. Fă din mine ce-ţi va plăcea.

Îţi voi mărturisi cu toată sinceritatea ciudata mea stare de spirit şi vei aprecia singur dacă n-ar fi mai bine să fiu îngrijit un timp într-o casă de sănătate decât să fiu lăsat pradă halucinaţiilor şi suferinţelor care mă chinuiesc.

Iată povestea, lungă şi exactă, a bolii ciudate de care suferă sufletul meu.

Trăiam ca toată lumea, privind viaţa cu ochii deschişi şi orbi ai omului, fără să mă mir şi fără să înţeleg. Trăiam aşa cum trăiesc animalele, cum trăim toţi, îndeplinind toate funcţiile existenţei, examinând şi crezând că văd, crezând că ştiu şi cunosc ceea ce e în jurul meu, când, într-o zi, mi-am dat seama că totul este fals.

O frază a lui Montesquieu mi-a luminat brusc mintea. Iat-o: „Un organ în plus sau în minus în maşinăria noastră ar fi dus la o altă inteligenţă. În sfârşit, toate legile bazate pe faptul că maşinăria noastră este într-un anumit fel ar fi diferite dacă maşinăria noastră nu ar fi astfel".

Am reflectat la asta luni în şir şi, puţin câte puţin, a pătruns în mine o lumină ciudată, iar lumina asta a adus acolo întunericul.

Într-adevăr, organele noastre sunt singurii intermediari între lumea exterioară şi noi. Altfel spus, fiinţa interioară, care constituie *eul*, se află în contact, cu ajutorul câtorva fibre nervoase, cu fiinţa exterioară, care constituie lumea.

Dar, pe lângă faptul că această fiinţă exterioară se sustrage înţelegerii noastre prin proporţii, durată, proprietăţi nenumărate şi de neînţeles, origini,

viitor sau scopuri, forme îndepărtate şi manifestări infinite, organele noastre nu ne furnizează încă, despre fracţiunea din ea pe care o putem cunoaşte, decât informaţii pe cât de nesigure, pe atât de puţine.

Nesigure, deoarece doar proiecţiile organelor noastre determină, pentru noi, proprietăţile aparente ale materiei.

Puţine, deoarece, simţurile fiind numai cinci, câmpul investigaţiilor şi natura dezvăluirilor lor sunt foarte restrânse.

Să mă explic. Ochiul ne indică dimensiunile, formele şi culorile. Ne înşală în privinţa acestor trei chestiuni.

Nu ne poate dezvălui decât obiectele şi fiinţele de dimensiuni medii, proporţionale cu mărimea umană, ceea ce ne-a făcut să aplicăm cuvântul „mare“ unor lucruri şi cuvântul „mic“ altor lucruri, numai pentru că slăbiciunea lui nu-i permite să cunoască ceea ce este prea vast sau prea mărunt pentru el. De unde rezultă că nu ştie şi nu vede aproape nimic, că universul îi rămâne aproape în întregime ascuns, atât steaua care sălăşluieşte în spaţiu, cât şi animalculul care trăieşte în picătura de apă.

Dacă ar avea chiar de o sută de milioane de ori puterea lui normală, dacă ar zări în aerul pe care îl respirăm toate rasele de fiinţe invizibile, precum şi pe locuitorii planetelor vecine, tot ar rămâne un număr infinit de rase de animale mai mici şi de lumi atât de îndepărtate încât nu ar putea bate până la ele.

Aşadar, toate ideile noastre referitoare la proporţie sunt false, deoarece nu există limită posibilă în privinţa dimensiunilor mari şi mici.

Felul în care estimăm dimensiunile şi formele nu are valoare absolută, fiind determinat numai de puterea unui organ şi de o comparaţie constantă cu noi înşine.

Să adăugăm că ochiul nu este în stare să vadă nici ceea ce este transparent. Un pahar fără defect îl înşală. Îl confundă cu aerul, pe care nu e în stare să-l vadă.

Să trecem la culoare.

Culoarea există pentru că ochiul nostru este constituit în aşa fel încât îi transmite creierului, sub formă de culoare, diferitele feluri în care corpurile absorb şi descompun, în funcţie de compoziţia lor chimică, razele luminoase care le ating.

Toate proporţiile acestei absorbţii şi acestei descompuneri constituie nuanţele.

Aşadar, acest organ îi impune minţii modul lui de a vedea sau, mai exact, modul lui arbitrar de constatare a dimensiunilor şi de estimare a raporturilor dintre lumină şi materie.

Să examinăm auzul.

Este vorba de un organ fantezist, care ne înşală şi mai mult decât ochiul.

Două corpuri care se ciocnesc produc o anumită zdruncinare în atmosferă. Această mişcare face să tresalte în urechea noastră o mică membrană, care preschimbă imediat în zgomot ceea ce în realitate este doar o vibraţie.

Natura e mută. Dar timpanul are proprietatea miraculoasă de a ne transmite sub formă de sunete, de sunete diferite în funcţie de numărul de vibraţii, tot freamătul undelor invizibile din spaţiu.

Această metamorfoză realizată de nervul auditiv în scurtul traseu de la ureche la creier ne-a permis să creăm muzica, o artă ciudată, cea mai poetică şi cea mai precisă dintre arte, vagă asemenea unui vis şi exactă ca algebra.

Ce să mai spunem despre gust şi miros? Am cunoaşte oare parfumurile şi calitatea bucatelor fără proprietăţile bizare ale nasului şi ale cerului gurii?

Omenirea ar putea să existe totuşi fără ureche, fără gust şi fără miros, adică fără nicio noţiune de zgomot, de savoare şi de mireasmă.

Prin urmare, dacă am avea câteva organe în minus, am ignora lucruri admirabile şi deosebite, dar, dacă am avea câteva organe în plus, am descoperi în jurul nostru o infinitate de alte lucruri, pe care nu le vom bănui niciodată în lipsa mijloacelor de a le constata.

Aşadar ne înşelăm evaluând Cunoscutul şi suntem înconjuraţi de necunoscutul neexplorat.

Deci totul este nesigur şi apreciabil în feluri diferite.

Totul e fals, totul e posibil, totul e îndoielnic.

Să formulăm această certitudine spunând: adevărul de aici nu e valabil dincolo.

Adică: adevăr în organul nostru, eroare alături.

Probabil că doi plus doi nu mai fac patru în afara atmosferei noastre.

Adevăr pe Pământ, eroare undeva mai departe, de unde trag concluzia că misterele întrezărite – cum ar fi electricitatea, somnul hipnotic, transmiterea voinţei, sugestia, toate fenomenele magnetice – ne rămân ascunse, pentru că natura nu ne-a înzestrat cu organul sau organele necesare ca să le înţelegem.

După ce m-am convins că toate lucrurile pe care mi le dezvăluie simţurile nu există decât pentru mine aşa cum le percep şi ar fi total diferite pentru o fiinţă organizată altfel, după ce am tras concluzia că o omenire constituită diferit ar avea, despre lume, despre viaţă, despre tot, idei absolut opuse ideilor noastre, deoarece concordanţa credinţelor noastre nu rezultă decât din similitudinea organelor umane, iar divergenţele de opinii provin doar din uşoare diferenţe de funcţionare a fibrelor noastre nervoase, am făcut un efort supraomenesc de gândire ca să presupun inexplicabilul care mă înconjoară.

Am devenit nebun?

Mi-am spus: „Sunt învăluit de lucruri necunoscute“. Am presupus omul fără urechi şi bănuind sunetul, aşa cum bănuim atâtea mistere ascunse, omul constatând fenomene acustice cărora n-ar putea să le determine nici natura, nici provenienţa. Şi mi-a fost teamă de toate din jurul meu, de aer, de noapte. Din moment ce nu putem cunoaşte aproape nimic şi totul este fără limite, ce este restul? Vidul nu există? Ce se află în vidul aparent?

Şi această teroare confuză a supranaturalului, care îl bântuie pe om de la naşterea lumii, este îndreptăţită, pentru că supranaturalul nu este altceva decât ceea ce ne rămâne ascuns!

Atunci am înţeles spaima. Mi s-a părut că mă aflam mereu la un pas de descoperirea unui secret al universului.

Am încercat să-mi sporesc receptivitatea organelor, să le stimulez, să le fac să perceapă din când în când invizibilul.

Mi-am spus: „Totul este o fiinţă. Strigătul care trece prin aer este o fiinţă comparabilă cu un animal, deoarece se naşte, produce o mişcare, se transformă în continuare ca să moară. Înseamnă că spiritul temător care crede în fiinţe necorporale are dreptate. Cine sunt ele?“.

Mulţi oameni le presimt, se înfioară la apropierea lor, tremură la contactul lor imperceptibil. Le simţim lângă noi, în jurul nostru, dar nu le putem distinge, pentru că nu avem ochiul în stare să le vadă sau, mai curând, organul necunoscut care le-ar putea descoperi.

Atunci, mai mult ca oricine altcineva, i-am simţit pe aceşti trecători supranaturali. Fiinţe sau mistere? Ştiu eu? N-aş putea să spun ce sunt, dar le-aş putea semnala întotdeauna prezenţa. Şi am văzut – am văzut o fiinţă invizibilă – aceste fiinţe, atât cât pot fi ele văzute.

Am stat nopţi întregi nemişcat, aşezat la masă cu capul în mâini şi gândindu-mă la asta, gândindu-mă la ele. Deseori am crezut că o mână intangibilă sau, mai curând, un corp imperceptibil îmi ştergea în treacăt părul. Nu mă atingea propriu-zis, nefiind de esenţă trupească, ci de esenţă imponderabilă, imposibil de cunoscut.

Într-o seară, am auzit podeaua trosnind în spatele meu. A trosnit într-un fel aparte. M-am înfiorat. M-am întors. N-am văzut nimic. Şi nu m-am mai gândit la asta.

Dar a doua zi, la aceeaşi oră, s-a produs acelaşi zgomot. Mi-a fost atât de teamă, încât m-am ridicat, sigur, sigur, sigur că nu eram doar eu în

cameră. Totuşi, nu se vedea nimic. Aerul era limpede, transparent peste tot. Cele două lămpi luminau toate colţurile.

Zgomotul nu s-a mai repetat şi, treptat, m-am liniştit; totuşi, am rămas cu o nelinişte şi întorceam deseori capul.

A doua zi, m-am închis devreme în camera mea, străduindu-mă să descopăr cum aş putea reuşi să văd nevăzutul care mă vizita.

Şi l-am văzut. A fost cât pe ce să mor de groază.

Aprinsesem toate lumânările de pe şemineu şi din lustră. Încăperea era luminată ca de sărbătoare. Cele două lămpi ardeau pe masă.

În faţa mea se afla patul, un pat vechi din stejar, cu coloane. În dreapta, şemineul. În stânga, uşa, pe care o încuiasem. În spate, un şifonier foarte mare, cu oglindă. M-am privit în acea oglindă. Ochii mei arătau ciudat şi aveau pupilele foarte dilatate.

Apoi m-am aşezat ca în fiecare zi.

Zgomotul se auzise, în cele două zile dinainte, la ora nouă şi douăzeci şi două de minute. Am aşteptat. Când a sosit momentul precis, am perceput o senzaţie imposibil de descris, ca şi cum un fluid, un fluid irezistibil, ar fi pătruns în mine prin toate părticelele trupului meu, cufundându-mi sufletul într-o spaimă cumplită şi plăcută. Şi trosnetul s-a auzit, chiar lângă mine.

M-am ridicat, întorcându-mă atât de repede, încât era să cad. Se vedea ca în plină zi şi nu m-am văzut în oglindă! Era goală, limpede, plină de lumină. Nu eram în ea, chiar dacă mă aflam în faţa ei. O priveam cu ochi îngroziţi. Nu îndrăzneam să mă apropii, simţind că între mine şi oglindă se afla el, nevăzutul, care mă masca.

O, ce frică mi-a fost! Şi iată că am început să-l zăresc într-o ceaţă în adâncul oglinzii, într-o ceaţă ca prin apă; şi mi se părea că acea apă aluneca de la stânga la dreapta, lent, făcându-mă să apar mai precis de la o secundă la alta. Era ca la sfârşitul unei eclipse.

Ceea ce mă ascundea nu avea contururi, ci un fel de transparenţă opacă, pe cale de a deveni din ce în ce mai clară.

În sfârşit, am putut să mă văd limpede, ca în fiecare zi când mă uit în oglindă.

Aşadar îl văzusem!

Şi n-a mai apărut.

Îl aştept însă tot timpul şi simt că această aşteptare îmi tulbură judecata.

Stau ore întregi, nopţi, zile, săptămâni în faţa oglinzii, să-l aştept! Nu mai vine.

A înţeles că l-am văzut. Dar simt că-l voi aştepta întotdeauna, până la moarte, îl voi aştepta fără odihnă în faţa oglinzii, ca un vânător la pândă.

Şi în această oglindă încep să văd imagini nebuneşti, monştri, cadavre hidoase, tot felul de animale înfricoşătoare, fiinţe îngrozitoare, toate viziunile incredibile care bântuie probabil mintea nebunilor.

Asta e confesiunea mea, dragă doctore. Spune-mi ce trebuie să fac!

17 februarie 1885

UN NEBUN

Şeful unui înalt tribunal, magistrat integru a cărui viaţă ireproşabilă era dată ca exemplu în toate tribunalele din Franţa, îşi dăduse obştescul sfârşit. Avocaţii, tinerii consilieri, judecătorii salutau înclinându-se adânc, în semn de mare respect, impunătoarea lui figură palidă şi slabă, luminată de doi ochi strălucitori şi adânci.

Îşi petrecuse viaţa pedepsind fărădelegea şi protejându-i pe cei slabi. Escrocii şi asasinii nu avuseseră un inamic mai de temut, căci el părea să citească, în străfundul sufletelor, gândurile lor ascunse şi să dezlege dintr-o privire toate misterele intenţiilor lor.

Aşadar murise, la vârsta de optzeci şi doi de ani, omagiat şi regretat de un întreg popor. Soldaţi în pantaloni roşii bufanţi îl escortaseră până la mormânt şi bărbaţi cu cravată albă rostiseră în faţa sicriului cuvinte pline de tristeţe, vărsând lacrimi ce păreau adevărate.

Dar iată ce document ciudat a descoperit notarul, profund tulburat, în biroul unde obişnuia să ţină dosarele marilor criminali.

Titlul era:

DE CE?

20 iunie 1851 – Am ieşit din şedinţă! Am obţinut condamnarea lui Blondel la moarte! De ce şi-a ucis acest om cei cinci copii? De ce? Întâlnim deseori astfel de oameni pentru care a distruge viaţa este o voluptate. Da, da, trebuie să fie o voluptate, poate cea mai mare dintre toate; căci a ucide nu seamănă oare cel mai mult cu a crea? Să faci şi să distrugi! Aceste două

verbe cuprind istoria universurilor, toată istoria lumilor, tot ceea ce există, totul! De ce este exaltant să ucizi?

25 iunie – Când te gândeşti că o fiinţă e aici, trăieşte, merge, aleargă… O fiinţă? Ce e o fiinţă? Acel lucru însufleţit care poartă în el principiul mişcării şi o voinţă ce reglează această mişcare! Lucrul acesta nu ţine de nimic. Picioarele lui nu comunică cu solul. E o sămânţă de viaţă care se mişcă pe pământ; şi putem distruge cum vrem sămânţa asta de viaţă, venită de nu se ştie unde. Atunci nu mai rămâne nimic. Putrezeşte, totul s-a sfârşit.

26 iunie – Oare de ce este o crimă să ucizi? Da, de ce? Asta e, de fapt, legea naturii. Orice fiinţă are misiunea să ucidă: ucide ca să trăiască şi ucide de dragul de a ucide.

Ţine de temperamentul nostru să ucidem; trebuie să ucidem! Fiara ucide necontenit, toată ziua, în orice moment al existenţei sale. Omul ucide necontenit ca să se hrănească, dar, simţind şi nevoia să ucidă din voluptate, a inventat vânătoarea! Copilaşul ucide insectele pe care le găseşte, păsărelele, toate animalele mici care îi cad în mână. Dar asta nu satisface nevoia irezistibilă de masacru din noi. Nu e îndeajuns că ucidem animalul; simţim nevoia să ucidem şi omul. Pe vremuri, această nevoie era satisfăcută prin sacrificii umane. Azi, necesitatea de a trăi în societate a făcut din ucidere o crimă. Asasinul este condamnat şi pedepsit! Dar, neputând trăi fără să dăm curs acestui instinct natural şi imperios de moarte, ni-l satisfacem din când în când prin războaie, în care un popor întreg îi face de petrecanie altui popor. Are loc atunci o baie de sânge, o orgie în care armatele îşi ies din minţi şi care îi îmbată încă pe burghezii, pe femeile şi pe copiii care citesc seara, la lampă, povestea exaltată a masacrelor.

Şi s-ar putea crede că indivizii destinaţi să înfăptuiască aceste măceluri sunt dispreţuiţi! Nu. Sunt copleşiţi cu onoruri! Sunt îmbrăcaţi în straie ţesute cu fir de aur şi din stofe lucitoare; poartă pene pe cap, ornamente pe

piept; şi li se dau decoraţii, recompense, titluri de tot felul. Sunt mândri, respectaţi, iubiţi de femei, aclamaţi de mulţime, numai pentru că au misiunea să verse sânge omenesc! Îşi târăsc pe străzi uneltele aducătoare de moarte, pe care trecătorul îmbrăcat în negru le priveşte cu invidie. Pentru că a ucide este marea lege sădită de natură în inima fiinţei! Nu e nimic mai frumos şi mai onorabil decât să ucizi!

30 iunie – A ucide este legea, pentru că naturii îi place veşnica tinereţe. Pare să strige prin toate actele ei inconştiente: „Repede! Repede! Repede!“. Cu cât distruge mai cu sârg, cu atât se reînnoieşte mai mult.

2 iulie – Fiinţa… Ce este fiinţa? Totul şi nimic. Prin gândire, este oglindirea a toate. Prin memorie şi ştiinţă, este un rezumat al lumii, a cărei istorie o poartă în ea. Oglindă a lucrurilor şi oglindă a faptelor, fiecare fiinţă omenească devine un mic univers în univers!

Dar călătoriţi! Priviţi viermuiala raselor, şi omul nu mai e nimic, nimic, nimic! Urcaţi în barcă, depărtaţi-vă de malul acoperit de mulţime şi nu veţi mai zări curând decât ţărmul. Fiinţa imperceptibilă dispare, atât de mică şi de insignifiantă e. Străbateţi Europa cu un tren rapid şi priviţi pe fereastră. Oameni, oameni, mereu oameni, nenumăraţi, necunoscuţi, care mişună pe câmpuri, care mişună pe străzi; ţărani prostănaci care ştiu doar să are pământul; femei hidoase care ştiu doar să-i facă supă masculului şi să aducă pe lume copii. Mergeţi în Indii, în China şi veţi vedea agitându-se alte miliarde de fiinţe, care se nasc, trăiesc şi mor fără să lase o urmă mai adâncă decât furnica strivită pe drumuri. Mergeţi în ţara negrilor, care locuiesc în colibe din lut, în ţara arabilor albi, adăpostiţi sub o pânză maronie care flutură în vânt, şi veţi înţelege că fiinţa izolată, determinată, nu înseamnă nimic, nimic. Rasa e totul! Ce este fiinţa, fiinţa oarecare dintr-un trib rătăcitor al deşertului? Acestor oameni, care sunt înţelepţi, nu le pasă

de moarte. Omul nu contează la ei. Îţi omori duşmanul: e război. Aşa se întâmpla, pe vremuri, între castelele feudale, între provincii.

Da, străbateţi lumea şi priviţi cum mişună oameni nenumăraţi şi necunoscuţi. Necunoscuţi? A! Aici e problema! A ucide e o crimă pentru că am înregistrat fiinţele! Când se nasc, sunt înscrise, li se dă un nume, sunt botezate. Intră pe mâna legii. Asta e! Fiinţa care nu e înregistrată nu contează: o poţi ucide în landă sau în deşert, o poţi ucide în munţi sau în câmpie, nu are importanţă! Naturii îi place moartea; ea nu pedepseşte!

Însă starea civilă e ceva sacru! Asta e! Ea îl apără pe om. Fiinţa e sacră pentru că e înscrisă la starea civilă! Respectaţi starea civilă, Dumnezeul legal! În genunchi!

Statul poate să ucidă, pentru că are dreptul să modifice starea civilă. După ce a mânat la moarte două sute de mii de oameni într-un război, îi şterge de la starea civilă, îi suprimă cu mâna grefierilor. S-a sfârşit. Dar noi, care nu putem să schimbăm scriptele primăriilor, trebuie să respectăm viaţa. Te salut, stare civilă, Divinitate glorioasă care domneşti în templele municipalităţilor! Ah! Ah! Eşti mai tare decât Natura.

3 iulie – Probabil că e o plăcere ciudată şi savuroasă să ucizi, să ai în faţa ta fiinţa vie, care gândeşte; să faci în faţă o gaură mică, doar o gaură mică, să vezi curgând acel lucru roşu care e sângele, care înseamnă viaţă, şi să nu mai ai în faţă decât o grămadă de carne moale, rece, inertă golită de orice gând!

5 august – Eu, care mi-am petrecut viaţa judecând, condamnând, ucigându-i prin cuvintele rostite, ucigându-i cu ghilotina pe cei care uciseseră cu cuţitul… Eu, eu, dacă aş face ca toţi asasinii pe care i-am pedepsit, eu, eu, cine ar şti?

10 august – Cine ar şti vreodată? M-ar bănui cineva pe mine, pe mine, mai cu seamă dacă aş alege o fiinţă pe care n-am niciun interes s-o suprim?

15 august – Ispita! Ispita a intrat în mine ca un vierme ce se târăşte. Se târăşte, mi se plimbă prin tot corpul, prin minte, care nu se mai gândeşte decât la asta: să ucidă; prin ochi, care simt nevoia să privească sânge, să vadă pe cineva murind; prin urechi, unde îmi răsună ceva necunoscut, oribil, sfâşietor şi înspăimântător, ca ultimul ţipăt al unei fiinţe; prin picioare, în care freamătă dorinţa de a mă purta, de a mă purta spre locul unde va avea loc fapta; în mâini, care se înfioară de nevoia de a ucide. Ce bun trebuie să fie lucrul ăsta, rar, demn de un om liber, deasupra celorlalţi, stăpân pe inima lui, în căutare de senzaţii rafinate!

22 august – Nu mai puteam să rezist. Pentru început, ca să încerc, am ucis o pasăre mică. Jean, servitorul meu, avea un sticlete într-o colivie agăţată la fereastra oficiului. L-am trimis de acasă cu o treabă şi am luat mica pasăre în mână, simţind cum îi bătea inima. Îi era cald. Am urcat în camera mea. Din când în când, o strângeam mai tare; inima îi bătea mai repede; era cumplit şi foarte plăcut. Am fost gata s-o sufoc. Dar n-aş fi văzut sângele.

Atunci am luat o foarfecă, una mică, de unghii, şi i-am tăiat gâtul din trei mişcări, încetişor. Deschidea ciocul, se străduia să-mi scape din mână, dar o ţineam bine – o, ce bine o ţineam! –, ca şi cum aş fi ţinut un dog furios, şi am văzut sângele curgând. Ce frumos e, roşu, lucitor, sânge! Îmi venea să-l beau. Mi-am înmuiat în el vârful limbii! E bun. Dar avea atât de puţin sânge biata păsăruică! N-am avut timp să mă bucur de vederea lui aşa cum aş fi dorit. Trebuie să fie superb să vezi un taur sângerând.

Şi apoi am făcut ca asasinii, ca adevăraţii asasini. Am spălat foarfeca, m-am clătit pe mâini; am aruncat apa şi am dus corpul, cadavrul, în grădină să-l îngrop. L-am îngropat sub o tufă de căpşuni. Nu va fi găsit niciodată.

Voi mânca în fiecare zi o căpşună din acea tufă. Zău, tare te mai poţi bucura de viaţă când ştii!

Servitorul meu a plâns; crede că pasărea lui a zburat. Cum ar putea să mă bănuiască? Ha! Ha!

25 august – Trebuie să ucid un om! Trebuie.

30 august – Gata! Cât e de simplu!

Mă dusesem să mă plimb în pădurea Vernes. Nu mă gândeam la nimic, nu, la nimic. În drum am întâlnit un copil, un băieţel care mânca o tartină cu unt.

S-a oprit ca să mă vadă trecând şi a spus:

— Bună ziua, domn' preşedinte.

Şi gândul mi-a venit imediat în minte: „Dacă l-aş ucide?“.

Am răspuns:

— Eşti singur, băiete?

— Da, domnu'.

— Singur în pădure?

— Da, domnu'.

Dorinţa de a-l ucide mă ameţea ca alcoolul. M-am apropiat încetişor, convins că avea să fugă. Şi uite că l-am apucat de gât. Am strâns, am strâns cu toată puterea! M-a privit cu ochi înspăimântaţi! Ce ochi! Rotunzi, adânci, limpezi, teribili! N-am cunoscut niciodată o emoţie atât de brutală… dar atât de scurtă! Mă strângea de încheieturi cu mâinile lui mici şi corpul i se răsucea ca o pană pe foc. Apoi n-a mai mişcat.

Inima îmi bătea cu putere. Ah, inima păsării! Am aruncat cadavrul în şanţ şi l-am acoperit cu iarbă.

M-am întors acasă şi am mâncat bine la cină. Cât de simplu e! Seara, eram foarte vesel, mă simţeam sprinten, întinerit. Mi-am petrecut seara la prefect. Am fost spiritual, aşa mi s-a spus.

Dar n-am văzut sângele! Sunt liniştit.

30 august – Cadavrul a fost descoperit. Poliţia caută asasinul. Ha! Ha!

1 septembrie – Au fost arestaţi doi vagabonzi. Lipsesc dovezile.

2 septembrie – Părinţii au venit la mine. Au plâns! Ha! Ha!

6 octombrie – Nu s-a descoperit nimic. Un vagabond ar fi fost foarte potrivit. Ha! Ha! Dacă aş fi văzut sângele curgând, cred că aş fi fost liniştit acum!

10 octombrie – Dorinţa de a ucide îmi aleargă prin măduva oaselor. Seamănă cu patima iubirii care te tortureazǎ la douăzeci de ani.

20 octombrie – Încă unul. Mergeam pe malul fluviului după masa de prânz. Şi am zărit, sub o salcie, un pescar adormit. Era amiază. O cazma părea înadins înfiptă într-un câmp de cartofi din vecinătate.

Am luat-o şi m-am întors. Am ridicat-o ca pe un ciomag şi, dintr-o lovitură, cu tăişul, am despicat capul pescarului. O, ăstuia i-a curs sânge! Sânge roz, plin de creier! Curgea încetişor în apă. Şi am plecat cu un pas grav. Dacă m-ar fi văzut cineva! Ha! Ha! Aş fi putut să fiu un asasin excelent!

25 octombrie – Cazul pescarului a făcut mare vâlvă. A fost acuzat de crimă nepotul lui, care pescuia împreună cu el.

26 octombrie – Judecătorul de instrucţie declară că făptaşul e nepotul victimei. Toată lumea din oraş crede asta. Ha! Ha!

27 octombrie – Nepotul nu se apără bine deloc. Era plecat în sat să cumpere pâine şi brânză, spune el. Jură că unchiul său a fost omorât în lipsa lui! Cine l-ar crede?

28 octombrie – Nepotul a fost zăpăcit în aşa hal, încât a fost cât pe ce să recunoască. Ha! Ha! Justiţia!

15 noiembrie – Există dovezi zdrobitoare împotriva nepotului, care trebuia să-şi moştenească unchiul. Voi prezida curtea cu juri.

15 ianuarie – La moarte! La moarte! La moarte! Am obţinut condamnarea lui la moarte! Ha! Ha! Procurorul a vorbit foarte frumos. Ha! Ha! Încă unul! Voi asista la execuţia lui.

10 martie – S-a sfârşit. A fost ghilotinat în dimineaţa asta. Arată foarte bine mort! Foarte bine! Mi-a făcut plăcere! Ce frumos e să vezi cum e retezat capul unui om! Sângele a ţâşnit ca un val, ca un val! O, dacă aş fi putut, aş fi vrut să mă scald în el! Ce beţie să mă întind dedesubt, să mi se reverse pe păr şi pe faţă şi să mă ridic roşu, roşu de tot! Ah! Dacă s-ar şti!

Acum voi aştepta, pot să aştept. Ar fi foarte uşor să mă surprindă cineva.

……………………………………………………

Manuscrisul mai avea încă multe pagini, dar nu mai descria nicio crimă nouă.

Medicii specialişti în boli mintale cărora le-a fost încredinţat spun că există în lume mulţi nebuni de care nu ştie nimeni, la fel de abili şi de temut ca acest dement monstruos.

2 septembrie 1885

DESPRE PISICI

I

Cap d'Antibes

Zilele trecute, stăteam pe o bancă, în faţa uşii, în bătaia soarelui, cu un coş de anemone înflorite în faţă şi citeam o carte apărută recent, o carte onestă, lucru rar, dar şi fermecătoare, *Dogarul*, de Georges Duval. O pisică mare şi albă, a grădinarului, mi-a sărit pe genunchi şi această zdruncinătură mi-a închis cartea, pe care am pus-o lângă mine ca să mângâi animalul.

Era cald. O mireasmă de flori noi, timidă încă, uşoară, trecea prin aer, în care se simţeau uneori adieri reci venind dinspre înaltele piscuri înzăpezite pe care le zăream în depărtare.

Dar soarele ardea; era un soare care scormoneşte pământul şi îl face să trăiască, care despică seminţele ca să însufleţească germenii adormiţi, dar şi mugurii, ca să se deschidă frunzele tinere. Pisica se rostogolea pe genunchii mei, pe spate, cu labele în sus, scoţându-şi şi retrăgându-şi ghearele, arătându-şi sub buze colţii ascuţiţi şi ochii verzi în fanta aproape închisă a pleoapelor. Mângâiam animalul moale şi nervos, elastic ca mătasea, catifelat, cald, plăcut la pipăit şi periculos. Torcea încântată şi gata să muşte, pentru că îi place să zgârie la fel de mult pe cât îi place să fie mângâiată. Îşi întindea gâtul, se unduia şi, când n-o mai atingeam, se ridica şi îşi băga capul sub mâna mea ridicată.

O enervam şi mă enerva şi ea pe mine, pentru că iubesc şi detest aceste animale fermecătoare şi perfide. Îmi face plăcere să le ating, să simt cum îmi alunecă sub mână blana mătăsoasă care pârâie, să le simt căldura în această blană fină. Nimic nu e mai plăcut, nimic nu dă pielii o senzaţie mai delicată, mai rafinată, mai rară decât blana călduţă şi vibrantă a unei pisici. Maiselle, această blană vie, stârneşte în degetele mele o dorinţă ciudată şi feroce să sugrum animalul pe care îl mângâi. Simt în ea dorinţa de a mă muşca şi a mă sfâşia, simt şi primesc această dorinţă ca pe un fluid pe care mi-l transmite, îl primesc prin vârful degetelor din blana caldă şi urcă, urcă de-a lungul nervilor, de-a lungul membrelor până la inimă, până la cap, mă năpădeşte, se răspândeşte pe piele, mă face să strâng din dinţi. Şi tot timpul simt în vârful degetelor gâdilatul intens şi delicat, care pătrunde în mine şi mă invadează.

Iar dacă animalul începe, dacă mă muşcă, dacă mă zgârie cu ghearele, îl apuc de gât, îl învârtesc şi îl arunc departe ca pe o piatră ţâşnită din praştie. Atât de repede şi de brutal, încât n-are timp niciodată să se răzbune.

Îmi amintesc că încă din copilărie iubeam pisicile, dar eram cuprins brusc de dorinţa de a le sugruma cu mâinile mele mici; şi că, într-o zi, în fundul grădinii, unde începea pădurea, am zărit deodată ceva cenuşiu care se zbătea prin iarbă. M-am dus să văd; era o pisică prinsă într-o capcană, sugrumată, horcăind, muribundă. Se răsucea, râcâia pământul cu ghearele, sărea, cădea inertă. Apoi o lua de la început, iar răsuflarea ei hârâită, rapidă semăna cu un zgomot de pompă, un zgomot îngrozitor pe care parcă îl aud şi azi.

Aş fi putut să iau o cazma şi să tai laţul, aş fi putut să mă duc după servitor sau să-i spun tatălui meu. Nu, nu m-am mişcat şi, cu inima bătându-mi cu putere, am privind-o murind cu o bucurie fremătătoare şi plină de cruzime. Era o pisică! Dacă ar fi fost un câine, mai degrabă aş fi rupt sârma de cupru cu dinţii decât să-l las să sufere o secundă în plus.

Şi după ce a murit de-a binelea, caldă încă, m-am apropiat s-o ating şi s-o trag de coadă.

II

Sunt încântătoare totuşi, cu deosebire încântătoare, pentru că atunci când le mângâiem, atunci când se freacă de noi, torc şi se rostogolesc pe genunchii noştri, privindu-ne cu ochii lor galbeni, fără să pară că ne văd vreodată, simţim foarte clar insecuritatea tandreţei lor, egoismul perfid al plăcerii acestor animale.

Unele femei ne dau şi ele această impresie, femei fermecătoare, blânde, cu ochi limpezi şi mincinoşi, care ne-au ales ca să ia contact cu dragostea. Lângă ele, când deschid braţele, cu buzele întinse, când le strângi la piept, cu inima săltând, când guşti din bucuria senzuală şi savuroasă a mângâierii lor delicate, simţi foarte clar că ai în braţe o pisică, o pisică cu gheare şi colţi, o pisică perfidă, vicleană, o îndrăgostită duşmănoasă, care va muşca atunci când se va sătura de sărutări.

Toţi poeţii au iubit pisicile. Baudelaire le-a cântat divin. Este cunoscut admirabilul său sonet:

> Vechi amorezi şi oameni cu aspră-nvăţătură
> Îşi iau în toamna vieţii, să-i crească lângă ei,
> Ca o podoabă-a casei, motani blânzi, rotofei,
> Stând, frigurosi şi casnici, ca ei, lângă căldură.
>
> Prieteni ai ştiinţei şi dragostei, îi vezi
> Cum umblă fără teamă prin taine şi tenebre;
> I-ar înhăma şi iadul la carele-i funebre
> De-ar vrea să-şi plece fruntea, ca robii, la corvezi.

Visând, iau atitudini de sfincşi măreţi ce, poate,
Dorm alungaţi, departe, în vreo singurătate
Să-şi depene vrând parcă un magic somn etern.

Rărunchii rodnici plini sunt de scânteieri vrăjite
Şi mici fărâme de-aur, ca un nisip, se cern
Prin mistice pupile, sclipind nedesluşite[1].

III

Eu am avut într-o zi ciudata senzaţie că am locuit în palatul vrăjit al Albei-ca-Zăpada, un castel fermecat unde domnea unul dintre aceste animale unduitoare, misterioase, tulburătoare, poate singura dintre toate fiinţele pe care n-o auzi niciodată când merge.

S-a întâmplat anul trecut, pe acelaşi ţărm al Mediteranei.

La Nisa era o căldură sufocantă şi m-am informat dacă nu cumva localnicii aveau în munţii din apropiere vreo vale răcoroasă, unde se puteau duce să respire în voie.

Mi s-a indicat valea Thorenc. Am vrut s-o văd.

Întâi a trebuit să ajung la Grasse, oraşul parfumurilor, despre care voi vorbi cândva, povestind cum se fabrică acele esenţe şi chintesenţe de flori ce valorează până la două mii de franci litrul. Mi-am petrecut seara şi noaptea într-un hotel vechi din oraş, han mediocru, unde calitatea bucatelor este la fel de îndoielnică precum curăţenia camerelor. Apoi am plecat mai departe dimineaţa.

Drumul urca direct pe munte, trecând pe lângă râpe adânci şi dominat de piscuri golaşe, ascuţite, sălbatice. Îmi ziceam că fusesem îndrumat spre un loc ciudat de şedere pe timpul verii şi aproape că îmi venea să mă întorc şi să ajung la Nisa în aceeaşi seară. Deodată, am zărit în faţa mea, pe un

munte care părea să bareze întreaga vâlcea, nişte ruine imense şi admirabile profilând pe cer turnuri, ziduri năruite, o întreagă arhitectură bizară de citadelă moartă. Era o străveche reşedinţă a unui comandor al templierilor, care stăpânea pe vremuri asupra ţinutului Thorenc.

Am dat ocol acelui munte şi, brusc, am descoperit o vale lungă şi verde, răcoroasă şi odihnitoare. În fund, pajişti, apă curgătoare, sălcii, iar pe versanţi, brazi înalţi până la cer.

În faţa citadelei, de cealaltă parte a văii, dar mai jos, se ridică un castel locuit, Quatre-Tours, care a fost construit pe la 1530. Totuşi, nu zăreşti nici cea mai mică influenţă a Renaşterii.

Este o construcţie greoaie şi solidă, pătrată, cu un caracter puternic, străjuită de patru turnuri de apărare, după cum spune şi numele.

Aveam o scrisoare de recomandare pentru proprietarul castelului, care nu m-a lăsat să merg la hotel.

Întreaga vale, într-adevăr frumoasă, este unul dintre locurile cele mai încântătoare de petrecere a verii la care poţi visa.

M-am plimbat până seara, apoi, după cină, am urcat în apartamentul ce-mi fusese rezervat. Am traversat întâi un fel de salon, ai cărui pereţi erau acoperiţi cu piele veche de Córdoba, apoi altă încăpere, unde am zărit, în fugă, pe pereţi, la lumina lumânării, portrete vechi de femei, tablouri din acelea despre care Théophile Gautier a zis:

> Îmi place să vă văd în ramele ovale
> Frumoase de pe vremuri în pânze-ngălbenite,
> Ţinând în mână roze uşor pale,
> Căci de un veac întreg sunt ofilite!

După aceea am intrat în încăperea unde se afla patul meu.

Când am rămas singur, am vizitat-o. Era tapetată cu pânze vechi pictate, unde se vedeau donjoane trandafirii în perspectiva unor peisaje albastre şi mari păsări fantastice sub frunzişuri de pietre preţioase.

Toaleta se afla într-un turnuleţ. Ferestrele, largi în apartament, înguste spre în afară, traversând întreaga grosime a zidurilor, erau, în fond, doar nişte ambrazuri, nişte deschizături din acelea prin care se omorau oameni. Am încuiat uşa, m-am culcat şi am adormit.

Şi am visat; visăm întotdeauna câte ceva din ce s-a petrecut în cursul zilei. Călătoream; intram într-un han, unde vedeam, la masă, lângă foc, un servitor în livrea şi un zidar, tovărăşie ciudată de care m-am mirat. Acei oameni vorbeau despre Victor Hugo, care tocmai murise, şi luam parte la discuţia lor. În sfârşit, mă duceam să mă culc într-o cameră a cărei uşă nu se încuia. Deodată, i-am zărit pe servitor şi pe zidar, înarmaţi cu cărămizi, apropiindu-se încetişor de patul meu.

M-am trezit brusc şi mi-au trebuit câteva clipe ca să-mi dau seama unde mă aflu. Apoi mi-am amintit evenimentele din ajun, sosirea mea la Thorenc, primirea amabilă a castelanului… Când să închid ochii, am văzut, da, am văzut, în umbră, în întuneric, în mijlocul camerei, cam la înălţimea unui cap de om, doi ochi de foc care mă priveau. Am apucat un chibrit şi, pe când încercam să-l aprind, am auzit un zgomot, un zgomot uşor, moale, cum ar suna căderea unei cârpe umede rulate; apoi, când am făcut lumină, n-am mai văzut decât o masă mare în mijlocul camerei.

M-am ridicat, am cercetat cele două încăperi, m-am uitat sub pat, în şifoniere, nimic.

Mi-am zis că fusese o continuare a visului puţin după trezire şi am adormit la loc, deşi mai greu.

Am visat iar. De data asta, călătoream în Orient, în ţinutul care îmi place. Şi ajungeam la un turc care locuia în plin deşert. Era un turc superb; nu un arab, ci un turc, solid, amabil, fermecător, îmbrăcat turceşte, cu turban şi cu o mulţime de veşminte de mătase, un adevărat turc de la Théâtre-Français, care îmi făcea complimente, oferindu-mi dulceţuri, pe un divan moale.

Apoi, un negru mic mă conducea în camera mea – toate visele mele se sfârşeau deci în felul ăsta –, o cameră azurie, parfumată, cu piei de animale pe jos şi, în faţa focului – gândul focului mă urmărea până şi în deşert –, pe un scaun scund, o femeie sumar îmbrăcată care mă aştepta.

Era o orientală pursânge, cu stele pe obraji, frunte şi bărbie, cu ochi imenşi, trup admirabil, puţin arămiu, dar de un arămiu cald şi excitant.

Femeia mă privea şi eu îmi ziceam: „Uite-aşa înţeleg eu ospitalitatea. N-ai să vezi niciodată un străin primit în felul ăsta în stupidele noastre ţări din nord, în ţările noastre de proteste inepte, de pudoare dezagreabilă, de morală imbecilă“.

M-am apropiat de ea şi i-am vorbit, dar mi-a răspuns prin semne, neştiind nicio vorbă în limba mea, pe care turcul, stăpânul ei, o vorbea atât de bine.

Şi mai mulţumit că va fi tăcută, am luat-o de mână şi am condus-o spre pat, unde m-am întins lângă ea… Dar întotdeauna te trezeşti în momentele astea!

Aşa că m-am trezit şi n-am fost foarte surprins să simt sub mână ceva cald, catifelat, pe care îl mângâiam cu tandreţe.

Apoi, cum mintea mi s-a limpezit, mi-am dat seama că era o pisică, o pisică mare făcută ghem lângă obrazul meu şi care dormea liniştită. Am lăsat-o acolo şi am făcut asemenea ei, încă o dată.

Când s-a crăpat de ziuă, plecase; şi chiar am crezut că visasem, pentru că nu înţelegeam cum ar fi putut să intre la mine şi să iasă, uşa fiind încuiată.

Când mi-am povestit aventura (nu toată) amabilei mele gazde, aceasta a început să râdă şi mi-a spus: „A venit prin deschizătura pentru pisici“. Şi, ridicând o perdea, mi-a arătat, în zid, o gaură mică, neagră şi rotundă.

Am aflat că aproape toate vechile locuinţe din acel ţinut au astfel de culoare lungi şi înguste prin ziduri, care merg din pivniţă până în pod, de la

camera servitoarei la camera seniorului şi care fac din pisică regina şi stăpâna casei.

Circulă după cum îi place, îşi vizitează domeniul după dorinţă, poate să se culce în toate paturile, să vadă şi să audă tot, să cunoască toate secretele, toate obiceiurile sau toate lucrurile ruşinoase ale casei. E acasă peste tot, putând să intre peste tot, animalul care trece fără să facă zgomot, vagabondul discret, hoinarul nocturn prin zidurile scobite. Şi gândul mi-a zburat la alte versuri ale lui Baudelaire:

> De strajă, în căminul meu,
> El judecă şi vede toate.
> Şi cârmuieşte şi socoate.
> E-o zână sau e-un Dumnezeu?[2]

9 februarie 1886

1. Traducere de Lazăr Iliescu (n.t.).
2. Traducere de Lazăr Iliescu (n.t.).

UN CAZ DE DIVORŢ

Avocatul doamnei Chassel luă cuvântul:

„Domnule preşedinte, domnilor juraţi,

Cauza pe care am fost chemat s-o apăr în faţa dumneavoastră ţine mult mai mult de medicină decât de justiţie şi constituie în mult mai mare măsură un caz patologic decât unul obişnuit de drept. Faptele par simple la prima vedere.

Un bărbat tânăr, foarte bogat, cu suflet nobil şi exaltat, cu inimă generoasă, se îndrăgosteşte de o tânără frumoasă, mai mult decât frumoasă, adorabilă, la fel de graţioasă, fermecătoare, bună şi tandră pe cât e de frumoasă, cu care se căsătoreşte.

O vreme, se poartă ca un soţ plin de atenţie şi tandreţe; apoi o neglijează, o repede, pare să aibă faţă de ea o repulsie de neînvins, un dezgust irezistibil. Într-o zi chiar o loveşte, nu numai fără niciun motiv, dar şi fără cel mai mic pretext.

N-am să vă zugrăvesc, domnilor, comportamentul lui ciudat, de neînţeles pentru nimeni. N-am să vă înfăţişez viaţa îngrozitoare a acestor două fiinţe şi durerea cumplită a tinerei femei.

Ca să vă conving, va fi de ajuns să vă citesc câteva fragmente dintr-un jurnal scris zilnic de acest biet om, de acest biet nebun. Pentru că avem de-a face cu un nebun, domnilor, iar cazul este cu atât mai ciudat, cu atât mai interesant, cu cât aminteşte în multe privinţe de demenţa nefericitului principe, mort recent, a regelui bizar care a domnit formal în Bavaria. Aş numi acest caz «nebunie poetică».

Vă amintiţi tot ce s-a spus despre acest principe straniu. A poruncit să fie construite în mijlocul celor mai superbe peisaje ale regatului său castele feerice. Frumuseţea reală a lucrurilor şi a locurilor nefiind-i de ajuns, a imaginat, a creat, în castelele-i ciudate, orizonturi false, obţinute cu ajutorul unor trucuri de teatru, schimbări de percepţie vizuală, păduri pictate, împărăţii de poveste unde frunzele copacilor erau din pietre preţioase. A avut munţi şi gheţari, stepe, deşerturi de nisip arse de soare; iar noaptea, sub razele lunii adevărate, lacuri luminate în plus de fantastice luciri electrice. Pe aceste lacuri alunecau lebede şi bărci mici, în timp ce o orchestră, formată din cei mai buni interpreţi ai lumii, îmbăta de poezie sufletul principelui nebun.

Acest bărbat era cast, acest bărbat era virgin. A iubit întotdeauna doar un vis, un vis divin.

Într-o seară, a luat în barcă o femeie, tânără, frumoasă, o mare artistă, şi a rugat-o să cânte. A cântat, îmbătată şi ea de peisajul admirabil, de blândeţea aerului călduţ, de parfumul florilor şi de extazul acelui principe tânăr şi frumos.

A cântat, aşa cum cântă femeile cuprinse de iubire, apoi, tulburată, înfiorată, a căzut la pieptul regelui, căutându-i buzele.

Dar el a aruncat-o în lac şi a vâslit spre mal, fără să-i pese de salvarea ei.

Ne aflăm, domnilor judecători, în faţa unui caz întru totul asemănător. Acum, n-am să mai fac altceva decât să citesc pasaje din jurnalul pe care l-am găsit într-un sertar al secreterului.

……………………………………………………………………

Ce trist şi urât e totul, mereu la fel, mereu odios! Cât de mult visez un pământ mai frumos, mai nobil, mai variat! Cât de săracă ar fi imaginaţia Dumnezeului lor, dacă Dumnezeul lor ar exista sau dacă nu ar fi creat şi alte lucruri, în altă parte!

Mereu păduri, pădurici, fluvii care seamănă cu fluviile, câmpii care seamănă cu câmpiile; totul este asemănător şi monoton. Şi omul!… Omul?… Ce animal oribil, rău, orgolios şi respingător!

……………………………………………………………………

Ar trebui să iubeşti, să iubeşti cu disperare, fără să vezi ceea ce iubeşti. Pentru că să vezi înseamnă să înţelegi, iar să înţelegi înseamnă să dispreţuieşti. Ar trebui să iubeşti îmbătându-te de ea ca de vin, astfel încât să nu mai ştii ce bei. Şi să bei, să bei, să bei fără să-ţi tragi sufletul, zi şi noapte!

……………………………………………………………………

Cred că am găsit. Ea are, în întreaga sa persoană, ceva ideal care nu pare din această lume şi dă aripi visului meu. Ah, visul meu îmi arată fiinţele foarte diferite faţă de ceea ce sunt! Părul ei e blond, un blond deschis, cu nuanţe imposibil de descris. Ochii îi sunt albaştri! Numai ochii albaştri îmi cuceresc sufletul. Întreaga femeie, femeia care există în adâncul inimii mele, îmi apare în ochi, numai în ochi.

O, mister! Ce mister? Ochiul… Întreg universul se află în el, pentru că îl vede, îl reflectă. Conţine universul, lucrurile şi fiinţele, pădurile şi oceanele, oamenii şi animalele, apusurile de soare, stelele, artele, totul, totul, vede, culege şi ia cu el totul; dar în el e şi mai mult, e sufletul, e omul care gândeşte, omul care iubeşte, care râde, care suferă! Priviţi ochii albaştri ai femeilor, cei care sunt adânci ca marea, schimbători precum cerul, atât de dulci, atât de dulci, dulci ca briza, dulci ca muzica, dulci ca sărutările şi transparenţi, atât de limpezi încât vezi prin ei, vezi sufletul albastru care îi colorează, care îi însufleţeşte, care îi face divini.

Da, sufletul are culoarea privirii. Numai sufletul albastru poartă în el visarea, şi-a luat azurul de la valuri şi de la cer.

Ochiul! Gândiţi-vă la el! Ochiul! Soarbe viaţa aparentă ca să hrănească gândirea. Soarbe lumea, culoarea, mişcarea, cărţile, tablourile, tot ce e frumos şi tot ce e urât, şi face din toate idei. Şi, atunci când ne priveşte, ne

dă senzaţia unei fericiri care nu e de pe acest pământ. Ne face să presimţim ceea ce vom ignora mereu; ne face să înţelegem că realităţile din visele noastre sunt gunoaie demne de dispreţ.

…………………………………………………………………

O iubesc şi pentru felul cum merge.

«Pasărea, chiar şi când merge, simţim că are aripi», spune poetul.

Când trece, simţi că e din altă rasă decât femeile obişnuite, o rasă mai graţioasă şi mai divină.

…………………………………………………………………

Mă căsătoresc cu ea mâine… Mi-e teamă… mi-e teamă de multe lucruri.

…………………………………………………………………

Două animale, doi câini, doi lupi, două vulpi, bântuie pădurile şi se întâlnesc. Unul e mascul, celălalt, femelă. Se acuplează. Se acuplează dintr-un instinct animalic, care le forţează să-şi ducă mai departe rasa, rasa lor, cea care le-a dat forma, blana, talia, mişcările şi obiceiurile.

Toate animalele fac aşa, fără să ştie de ce!

La fel şi noi.

…………………………………………………………………

Asta am făcut căsătorindu-mă cu ea, m-am supus acelui impuls idiot care ne împinge spre femelă.

E soţia mea. Atâta timp cât am dorit-o în mod ideal, a fost pentru mine visul irealizabil gata să se înfăptuiască. Începând chiar din secunda în care am ţinut-o în braţe, nu a mai fost decât fiinţa de care natura s-a folosit ca să-mi înşele toate speranţele.

Le-a înşelat? Nu. Şi totuşi, sunt sătul de ea, sătul de nu mai pot s-o ating, s-o ating uşor cu mâna sau cu buzele fără să nu-mi simt inima cuprinsă de un dezgust greu de exprimat, poate că nu dezgustul de ea, ci un dezgust superior, mai mare, mai dispreţuitor, dezgustul de împreunarea amoroasă, atât de josnică, încât a devenit, pentru toate fiinţele care s-au

rafinat, un act ruşinos care trebuie ascuns, despre care vorbeşti doar în şoaptă, roşind.

……………………………………………………………………

Nu mai suport să-mi văd soţia apropiindu-se de mine, chemându-mă cu zâmbetul, cu privirea şi cu braţele. Nu mai suport. Cândva am crezut că sărutarea ei mă va urca la cer. Într-o zi a suferit de o febră trecătoare şi am simţit în răsuflarea ei suflul uşor, subtil, aproape insesizabil al putreziciunilor omeneşti. Am fost profund tulburat!

O, trupul! Gunoi seducător şi viu, putrefacţie care merge, care gândeşte, care vorbeşte, care priveşte şi care zâmbeşte, în care fermentează mâncarea, şi e trandafiriu, drăguţ, ispititor, înşelător ca sufletul.

……………………………………………………………………

De ce numai florile miros atât de bine, marile flori strălucitoare sau palide, ale căror tonuri, nuanţe îmi fac inima să se înfioare şi îmi tulbură ochii? Sunt atât de frumoase, nişte structuri atât de fine, de variate şi de senzuale, întredeschise ca nişte organe, mai ispititoare decât nişte guri şi cu buze răsfrânte, dantelate, cărnoase, presărate cu o sămânţă de viaţă care, în fiecare, naşte o mireasmă diferită.

Ele se reproduc – ele, numai ele – fără ca rasa lor inviolabilă să fie murdărită, răspândind în jur tămâia divină a iubirii lor, sudoarea parfumată a mângâierilor lor, esenţa trupurilor lor nepereche, a trupurilor lor înzestrate cu varietăţi nesfârşite de graţie, de eleganţă, de forme, cu cochetăria tuturor coloraţiilor şi seducţia îmbătătoare a tuturor miresmelor.

……………………………………………………………………

Fragmente alese, şase luni mai târziu

…Iubesc florile, dar nu ca pe nişte flori, ci ca pe nişte fiinţe materiale şi fermecătoare; îmi petrec zilele şi nopţile în sere, unde le ascund ca pe nişte femei în haremuri.

Cine cunoaşte, în afară de mine, dulceaţa, pasiunea înnebunitoare, extazul înfiorat, carnal, ideal, supraomenesc al acestor tandreţi; şi acele sărutări pe carnea roz, pe carnea roşie, pe carnea albă miraculos de diferită, delicată, rară, fină, onctuoasă a admirabilelor flori?

Am sere unde nu intră nimeni în afară de mine şi de cel care are grijă de ele.

Pătrund acolo ca într-un tainic loc al plăcerii. În galeria înaltă de sticlă, trec întâi printre două mulţimi de corole închise, întredeschise sau desfăcute, care se înalţă în pantă de jos până la acoperiş. Este prima sărutare pe care mi-o trimit.

Aceste flori, care împodobesc vestibulul pasiunilor mele misterioase, sunt slujnicele, nu favoritele mele.

Mă salută în trecere cu strălucirea lor schimbătoare şi mirosul lor proaspăt. Sunt drăguţe, cochete, etajate pe opt rânduri în dreapta şi pe opt rânduri în stânga, şi sunt atât de dese, încât par două grădini care vin până la picioarele mele.

Inima îmi bate cu putere, privirea mi se aprinde la vederea lor, sângele mi se agită în vene, sufletul mi-e cuprins de exaltare, iar mâinile îmi tremură deja uşor de dorinţa de a le atinge. Trec mai departe. Trei uşi sunt închise în fundul acestei galerii înalte. Pot să aleg. Am trei haremuri.

Dar intru cel mai adesea la orhidee, linguşitoarele mele preferate. Camera lor e joasă, sufocantă. Aerul umed şi cald face pielea să fie jilavă, gâtul să gâfâie şi degetele să tremure. Aceste fete ciudate vin din ţinuturi mlăştinoase, fierbinţi şi nesănătoase. Sunt ispititoare ca nişte sirene, mortale

ca otrăvurile, admirabil de bizare, enervante, înspăimântătoare. Unele seamănă cu nişte fluturi cu aripi enorme, cu picioare subţiri şi ochi! Pentru că au ochi! Mă privesc, mă văd, fiinţe extraordinare, incredibile, zâne, fiice ale pământului sacru, ale aerului impalpabil şi ale luminii calde, această maică a lumii. Da, au aripi, şi ochi, şi nuanţe pe care niciun pictor nu le poate imita, tot farmecul, toată graţia, toate formele pe care le poţi visa. Se deschid, înmiresmate şi transparente, să primească iubirea, mai tentante decât trupul femeilor. Desenele inimaginabile ale acestor mici corpuri aruncă sufletul ameţit în paradisul imaginilor şi voluptăţilor ideale. Orhideele tremură pe tulpinile lor ca şi cum ar vrea să-şi ia zborul. Îşi vor lua oare zborul, vor veni la mine? Nu, inima mea zboară deasupra lor ca un mascul mistic şi torturat de iubire.

Nicio aripă de vieţuitoare nu le poate atinge. Suntem singuri, eu şi ele, în închisoarea luminoasă pe care le-am construit-o. Le privesc şi le contemplu, le admir, le ador una după alta.

Sunt pline de sevă, adânci, roz, de un roz care umezeşte buzele de dorinţă. Cât de mult le iubesc! Marginea caliciului e ondulată, mai palidă decât pâlnia, şi corola se ascunde acolo, gură misterioasă, ispititoare, dulce sub limbă, arătând şi ascunzând organele delicate, admirabile şi sacre ale acestor mici creaturi divine care miros plăcut şi nu vorbesc.

Uneori, am pentru câte una dintre ele o pasiune care durează cât existenţa ei, câteva zile, câteva seri. Atunci este luată din galeria comună şi închisă într-un mic cabinet cu pereţi din sticlă, unde susură un firişor de apă, lângă un pat de iarbă tropicală, venită din insulele marelui Pacific. Şi rămân lângă ea, înflăcărat, înfrigurat şi chinuit, ştiindu-i moartea atât de apropiată şi privind-o cum se ofileşte, în timp ce îi posed, îi sorb, îi beau, îi culeg scurta viaţă printr-o mângâiere inexprimabilă.“

După ce a terminat de citit aceste fragmente, avocatul a spus:

— Decenţa, domnilor judecători, mă împiedică să continui să vă înfăţişez mărturisirile ciudate ale acestui nebun ruşinos de idealist. Cele câteva fragmente pe care vi le-am prezentat vor fi suficiente, cred, ca să vă faceţi o părere despre acest caz de maladie mintală, mai puţin rar decât se crede în epoca noastră de demenţă isterică şi decadenţă coruptă.

Aşadar, cred că clienta mea este mai îndreptăţită decât oricare altă femeie să ceară divorţul, în situaţia excepţională în care o pune ciudata rătăcire a simţurilor soţului ei.

31 august 1886

HANUL

Asemenea tuturor cabanelor din lemn construite în Hautes-Alpes, la poalele gheţarilor, în acele culoare stâncoase şi golaşe care taie culmile albe ale munţilor, hanul Schwarenbach serveşte ca refugiu călătorilor care străbat pasul Gemmi.

Timp de şase luni, rămâne deschis, locuit de familia lui Jean Hauser; apoi, îndată ce începe să se adune zăpada, umplând vâlceaua şi făcând impracticabilă coborârea spre satul Loëche, femeile, tatăl şi cei trei fii pleacă, lăsând paza casei în grija bătrânului ghid Gaspard Hari, împreună cu tânărul ghid Ulrich Kunsi, cărora le ţine de urât Sam, un câine mare de munte.

Cei doi bărbaţi şi animalul stau până la venirea primăverii în acea închisoare de zăpadă, având în faţa ochilor doar imensa pantă albă a Balmhornului, înconjuraţi de piscuri palide şi lucitoare, închişi, blocaţi, îngropaţi sub zăpada care se ridică în jurul lor, învăluie, sugrumă, striveşte căsuţa, se îngrămădeşte pe acoperiş, ajunge până la ferestre şi astupă uşa.

Era ziua în care familia Hauser urma să plece la Loëche, căci iarna se apropia şi coborârea devenea periculoasă.

Trei catâri au plecat înainte, încărcaţi cu catrafuse şi bagaje, conduşi de cei trei fii. Apoi mama, Jeanne Hauser, şi fiica ei Louise au urcat pe cel de-al patrulea catâr şi au plecat şi ele.

Tatăl le-a urmat, însoţit de cei doi paznici, care trebuiau să escorteze familia până pe coama pantei.

Ocoliră întâi lacul mic, îngheţat acum, de pe fundul marii guri stâncoase care se întindea în faţa hanului, apoi străbătură vâlceaua albă ca un cearşaf

şi dominată din toate părţile de piscuri acoperite de zăpadă.

O ploaie de soare cădea peste acest deşert alb, lucitor şi îngheţat, făcându-l să strălucească asemenea unei flăcări orbitoare şi reci; nici urmă de viaţă în acel ocean de munţi; nicio mişcare în acea singurătate nemărginită; niciun zgomot nu-i tulbura tăcerea adâncă.

Încetul cu încetul, tânărul ghid Ulrich Kunsi, un elveţian înalt, cu picioare lungi, îi lăsă în urmă pe capul familiei Hauser şi pe bătrânul Gaspard Hari, ca să ajungă catârul care le ducea pe cele două femei.

Cea mai tânără îl privea cum se apropie, părând să-l cheme cu o privire tristă. Era o ţărăncuţă blondă, ai cărei obraji lăptoşi şi păr palid păreau să se fi decolorat de la lungile şederi în mijlocul gheţurilor.

Când ajunse la animalul care o purta, îi puse mâna pe crupă şi îi încetini înaintarea. Jeanne Hauser începu să-i vorbească, înşirând, cu o mulţime de detalii, toate recomandările pentru perioada iernii. Era prima dată când tânărul rămânea sus, în timp ce bătrânul Hari petrecuse deja paisprezece ierni sub zăpadă în hanul Schwarenbach.

Ulrich Kunsi asculta, fără să pară că înţelege, şi se uita tot timpul la fată. Din când în când răspundea:

— Da, doamnă Hauser.

Dar gândurile păreau să-i fie în altă parte şi faţa lui calmă rămânea nepăsătoare.

Ajunseră la lacul Daube, a cărui lungă suprafaţă îngheţată se întindea, netedă, pe fundul văii. În dreapta, Daubenhorn îşi arăta stâncile negre, înălţate vertical lângă enormele morene ale gheţarului Loemmern, dominat de vârful Wildstrubel.

Pe când se apropiau de pasul Gemmi, unde începe coborârea spre Loëche, descoperiră brusc imensul orizont al Alpilor din cantonul Valais, de care îi despărţea valea adâncă şi largă a Ronului.

În depărtare se zăreau o mulţime de piscuri albe, inegale, teşite sau ascuţite, lucind în soare: Mischabel, cu cele două coarne ale sale, puternicul

masiv Wissehorn, greoiul Brunnegghorn, înalta şi temuta piramidă a vârfului Cervin, un adevărat ucigaş de oameni, şi Dent-Blanche, o culme monstruoasă şi cochetă.

Apoi, sub ei, într-o gaură enormă, pe fundul unei prăpăstii înspăimântătoare, zăriră satul Loëche, ale cărui case semănau cu nişte fire de nisip aruncate în acea crevasă enormă căreia îi pune capăt, închizând-o, pasul Gemmi şi care se deschide acolo spre Ron.

Catârul s-a oprit la marginea cărării care se întinde, şerpuind, cotind mereu şi revenind, fantastică şi uluitoare, de-a lungul muntelui drept, până la acel mic sat, aproape invizibil, de la poalele lui. Femeile au sărit în zăpadă.

Cei doi bătrâni îi ajunseseră din urmă.

— Să mergem, spuse bătrânul Hauser. Rămas-bun şi curaj! Ne vedem la anul, prieteni.

Bătrânul Hari repetă:

— Ne vedem la anul.

Se îmbrăţişară. Apoi doamna Hauser îşi întinse şi ea obrajii, iar tânăra făcu şi ea la fel.

Când veni rândul lui Ulrich Kunsi, acesta îi murmură la ureche tinerei Louise: „Să nu-i uiţi pe cei de sus“. Iar ea îi răspunse „nu“, atât de încet, încât Ulrich mai mult ghici decât auzi.

— Hai, rămas-bun, repetă Jean Hauser. Rămâneţi sănătoşi!

Şi, trecând înaintea femeilor, începu să coboare.

Dispărură curând toţi trei la prima cotitură a drumului. Iar cei doi bărbaţi se întoarseră spre hanul Schwarenbach. Mergeau încet, unul lângă altul, fără să vorbească. Se sfârşise, aveau să rămână singuri, faţă în faţă, patru-cinci luni.

Apoi Gaspard Hari începu să-şi povestească viaţa din iarna trecută. Rămăsese cu Michel Canol, prea bătrân acum ca s-o ia de la capăt, pentru că oricând se poate întâmpla un accident în această lungă perioadă de

singurătate. De altfel, nu se plictisiseră; totul e să te obişnuieşti cu ideea din prima zi şi atunci ajungi să-ţi creezi distracţii, jocuri, multe ocupaţii plăcute.

Ulrich Kunsi îl asculta, cu ochii în jos, însoţindu-i cu gândul pe cei care coborau spre sat, pe cărările întortocheate ale pasului Gemmi.

Curând zăriră hanul, abia vizibil, mic de tot, un punct negru la poalele valului monstruos de zăpadă.

Când deschiseră uşa, Sam, câinele mare cu blana creaţă, începu să ţopăie în jurul lor.

— Hai, băiete, acum nu mai avem femei! spuse bătrânul Gaspard. Trebuie să ne pregătim singuri masa. O să cureţi cartofii.

Şi, aşezându-se pe taburete de lemn, începură amândoi să mănânce.

Dimineaţa zilei următoare i se păru lungă lui Urlich Kunsi. Bătrânul Hari fuma şi scuipa în cămin, în timp ce tânărul privea pe fereastră muntele ce lucea în faţa casei.

Ieşi după-amiază şi refăcu traseul din ajun. Căuta urmele copitelor catârului care le purtase pe cele două femei. Apoi, când ajunse la pasul Gemmi, se culcă pe burtă la marginea prăpastiei şi se uită spre Loëche.

Satul, în puţul lui de stâncă, nu era încă sub zăpadă, deşi aceasta ajunsese foarte aproape de el, oprită de pădurile de brazi care îi protejau împrejurimile. Casele lui joase semănau, văzute de sus, cu nişte pietre de pavaj pe o pajişte.

Acum tânăra Hauser se afla acolo, într-una din acele locuinţe cenuşii. În care? Ulrich Kunsi se afla prea departe ca să le distingă una câte una. Ce mult ar fi dorit să coboare cât mai putea încă!

Dar soarele dispăruse în spatele marelui vârf Wildstrubel şi tânărul se întoarse la cabană. Bătrânul Hari fuma. Văzându-şi însoţitorul, îi propuse o partidă de cărţi şi se aşezară faţă în faţă, de o parte şi de alta a mesei.

Jucară mult timp, un joc simplu, apoi mâncară şi se culcară.

Zilele următoare semănară cu prima, senine, reci, fără zăpadă nouă. Bătrânul Gaspard îşi petrecea după-amiezile pândind vulturii şi rarele păsări

care se aventurau pe acele culmi îngheţate, în timp ce Ulrich se întorcea regulat la pasul Gemmi să privească satul. Apoi jucau cărţi, zaruri, domino, câştigau şi pierdeau mici obiecte ca să facă partidele mai interesante.

Într-o dimineaţă, Hari, trezit primul, îşi strigă tovarăşul de cabană. Un nor în mişcare, profund şi uşor, de clăbuc alb, se abătea asupra lor, în jurul lor, fără zgomot, îngropându-i puţin câte puţin sub o saltea groasă şi grea de spumă. Totul dură patru zile şi patru nopţi. Se văzută nevoiţi să dea la o parte zăpada de la uşă şi de la ferestre, să sape un culoar şi să dăltuiască trepte ca să urce pe acea pulbere de gheaţă pe care douăsprezece ore de îngheţ o făcuseră mai tare decât granitul morenelor.

Atunci trăiră ca nişte prizonieri, aventurându-se doar rareori afară din adăpostul lor. Îşi împărţiseră treburile pe care le făceau în mod regulat. Ulrich Kunsi spăla şi se ocupa de tot ce însemna curăţenie. Tot el tăia lemne, în timp ce Gaspard Hari gătea şi întreţinea focul. Treburile lor, regulate şi monotone, erau întrerupte de partide lungi de cărţi sau de zaruri. Nu se certau niciodată, fiind amândoi oameni liniştiţi. Nu aveau nici măcar momente de nerăbdare, de proastă dispoziţie sau în care să-şi arunce cuvinte uricioase, deoarece se aprovizionaseră cu multă resemnare pentru iarna pe care o petreceau în creierii munţilor.

Uneori, bătrânul Gaspard îşi lua puşca şi pleca în căutare de capre negre şi chiar dobora câte una din când în când. Atunci era sărbătoare la hanul Schwarenbach şi mare festin cu carne proaspătă.

Într-o dimineaţă, plecă din nou la vânătoare. Termometrul de afară arăta minus optsprezece grade Celsius. Soarele nu răsărise încă, vânătorul spera să surprindă animalele pe lângă Wildstrubel.

Rămas singur, Ulrich stătu în pat până la ora zece. Era cam somnoros din fire, dar n-ar fi îndrăznit să se lase în voia somnului în prezenţa bătrânului ghid, întotdeauna vioi şi matinal.

Prânzi fără grabă împreună cu Sam, care îşi petrecea şi el zilele şi nopţile dormind în faţa focului, apoi se simţi trist, ba chiar speriat de

singurătate şi cuprins de nevoia partidei de cărţi zilnice, aşa cum eşti cuprins de dorinţa unei obişnuinţe invincibile.

Atunci plecă în întâmpinarea bătrânului, care trebuia să se întoarcă la ora patru.

Zăpada nivelase valea adâncă, umplând crevasele, făcând să dispară cele două lacuri, căptuşind stâncile; între vârfurile uriaşe rămăsese acum doar o imensă cuvă albă regulată, orbitoare şi îngheţată.

De trei săptămâni, Ulrich nu se mai dusese pe marginea hăului de unde privea satul. Dori să se întoarcă acolo înainte să urce pantele care duceau la Wildstrubel. Satul Loëche era acum şi el sub zăpadă, iar casele nu prea se mai recunoşteau, acoperite de acea mantie palidă.

Apoi, făcând la dreapta, ajunse la gheţarul Loemmern. Mergea cu pasul lui mare de muntean, lovind cu bastonul cu capăt de fier zăpada tare ca piatra. Şi căuta, cu privirea pătrunzătoare, micul punct negru şi mişcător, în depărtare, pe acel strat de zăpadă care părea să se întindă la infinit.

Când ajunse la marginea gheţarului, se opri, întrebându-se dacă nu cumva bătrânul se rătăcise; apoi porni pe lângă morene cu un pas mai rapid şi mai neliniştit.

Se însera; zăpada devenea roz; un vânt uscat şi îngheţat bătea în rafale pe suprafaţa ei de cristal. Ulrich îşi strigă tovarăşul – un strigăt ascuţit, vibrant, prelung. Sunetul vocii îşi luă zborul în liniştea de moarte în care dormeau munţii, pluti până departe pe valurile încremenite şi adânci de spumă de gheaţă, ca ţipătul unei păsări pe valurile mării, apoi se stinse fără răspuns.

Porni din nou la drum. Soarele coborâse în spatele piscurilor, împurpurate încă de lucirile cerului în amurg, dar adâncurile văii deveneau cenuşii. Tânărului i se făcu brusc teamă. I se păru că liniştea, frigul, singurătatea, moartea hibernală a acelor munţi pătrundeau în el, că aveau să-i oprească şi să-i îngheţe sângele, să-i înţepenească membrele, să facă din el o fiinţă nemişcată şi îngheţată. Atunci o luă la fugă spre han. Îşi

spunea că bătrânul se întorsese în absenţa lui. Apucase pe alt drum; o să-l găsească în faţa focului, la picioare cu o capră neagră moartă.

Curând zări hanul. Nu ieşea niciun firicel de fum. Ulrich alergă mai repede, deschise uşa. Sam se repezi la el, bucuros, dar Gaspard Hari nu se întorsese.

Înspăimântat, Kunsi se învârti prin cabană, ca şi cum s-ar fi aşteptat să-şi descopere tovarăşul ascuns într-un colţ. Apoi aprinse focul şi pregăti supa, sperând în continuare să-l revadă pe bătrân.

Din când în când, ieşea să vadă dacă nu apărea. Se făcuse noapte, noaptea albicioasă din munţi, noaptea palidă, noaptea lividă, luminată la orizont de o semilună galbenă şi gata să cadă în spatele piscurilor.

Apoi, tânărul se întorcea înăuntru, se aşeza, îşi încălzea mâinile şi picioarele, gândindu-se la posibilele accidente.

Gaspard ar fi putut să-şi rupă un picior, să cadă într-o gaură, să calce greşit şi să-şi luxeze glezna. Şi stătea întins în zăpadă, rebegit, încremenit de frig, cu sufletul chinuit, pierdut, cerând poate ajutor, strigând din toate puterile în tăcerea nopţii.

Dar unde? Muntele era atât de mare, atât de aspru, de periculos în împrejurimi, mai ales în acel anotimp, încât ar fi fost nevoie de zece-douăzeci de ghizi şi de opt zile de mers în toate direcţiile ca să găseşti un om în acea imensitate.

Totuşi, Ulrich Kunsi hotărî să plece împreună cu Sam dacă Gaspard Hari nu se întorcea între miezul nopţii şi unu dimineaţa.

Şi se pregăti.

Puse în sac merinde pentru două zile, îşi luă colţarii de oţel, îşi înfăşură la brâu o frânghie lungă, subţire şi rezistentă, verifică starea bastonului cu capăt de fier şi a toporiştii de tăiat trepte în gheaţă. Pe urmă aşteptă. Focul ardea în cămin; câinele sforăia la lumina flăcărilor; orologiul ticăia ca o inimă cu bătăi regulate în carcasa lui de lemn.

Aştepta trăgând cu urechea la zgomotele îndepărtate, înfiorându-se când vântul uşor atingea acoperişul şi pereţii.

Orologiul bătu miezul nopţii; tânărul tresări. Apoi, simţindu-se înfiorat şi speriat, puse apă pe foc să bea cafea fierbinte înainte să pornească la drum.

Când orologiul bătu ora unu, se ridică, îl trezi pe Sam, deschise uşa şi o porni spre Wildstrubel. Urcă timp de cinci ore, escaladând stânci cu ajutorul colţarilor, cioplind gheaţa, înaintând întruna şi uneori gâfâind, la capătul frânghiei, lăsând câinele la poalele câte unui versant prea abrupt. Se făcuse aproape şase când ajunse pe unul dintre vârfurile unde bătrânul Gaspard venea deseori în căutare de capre negre.

Şi aşteptă să se facă ziuă.

Cerul pălea deasupra capului său şi, brusc, o licărire ciudată, ivită de nu se ştie unde, lumină oceanul imens de piscuri palide care se întindeau la o sută de leghe în jurul lui. Ai fi zis că acea lumină vagă ieşea chiar din zăpadă ca să se răspândească în spaţiu. Încetul cu încetul, piscurile îndepărtate cele mai înalte deveniră toate trandafirii, iar soarele roşu apăru din spatele giganţilor masivi ai Alpilor din cantonul Berna.

Ulrich Kunsi porni din nou la drum. Mergea ca un vânător, aplecat în faţă, căutând urme, zicându-i câinelui: „Caută, băiete, caută!“.

Cobora acum muntele cercetând cu privirea hăurile şi, uneori, strigând, scoţând un strigăt prelung, care se stingea foarte repede în imensitatea mută. Atunci lipea urechea de pământ să asculte; i se părea că distinge un glas, alerga, striga din nou, nu mai auzea nimic şi se aşeza epuizat, disperat. Pe la amiază, mâncă şi îi dădu să mănânce şi lui Sam, care era la fel de ostenit ca el.

Apoi reîncepu căutările.

Când se lăsă seara, încă mergea, după ce străbătuse cincizeci de kilometri de munte. Aflându-se prea departe de casă ca să se întoarcă şi fiind prea obosit ca să meargă mai departe, făcu o groapă în zăpadă şi se

ghemui în ea împreună cu câinele, sub o pătură pe care o luase cu el. Se culcară lipiţi unul de altul, omul şi animalul, încălzindu-se fiecare la corpul celuilalt, îngheţaţi totuşi până în măduva oaselor.

Ulrich nu prea dormi, cu mintea bântuită de viziuni şi membrele scuturate de înfiorări.

Se ridică exact când dădea să se crape de ziuă. Avea picioarele înţepenite, ca nişte bare de fier, sufletul îi era stăpânit de spaimă, inima îi bătea cu putere, gata să i se oprească de emoţie când credea că aude un zgomot oarecare.

Se gândi deodată că avea să moară şi el de frig în acea singurătate, iar spaima de această moarte, stimulându-i energia, îi dădu din nou putere.

Cobora acum spre han, căzând, ridicându-se, urmat de departe de Sam, care şchiopăta de un picior.

Ajunse la Schwarenbach abia pe la ora patru după-amiaza. Casa era pustie. Tânărul făcu focul, mâncă şi adormi, fiind atât de ostenit, încât nu se mai gândea la nimic.

Dormi mult, foarte mult, doborât de o oboseală imposibil de învins. Dar, brusc, o voce, un strigăt, un nume – „Ulrich!“ – îl scoaseră din toropeala adâncă şi îl făcură să se scoale. Visase? Era oare una dintre acele chemări ciudate care răsună în visele sufletelor neliniştite? Nu, auzea din nou acel strigăt vibrant, intrat în urechea lui şi rămas în întreaga-i fiinţă. Fără doar şi poate, cineva strigase, chemase: „Ulrich!“. Cineva era acolo, lângă casă. Nu se putea îndoi.

Deschise aşadar uşa şi răcni din toate puterile:

— Tu eşti, Gaspard?

Nu-i răspunse nimeni; niciun sunet, niciun murmur, niciun geamăt, nimic. Era noapte. Zăpada era lividă.

Începuse să bată vântul, un vânt rece ca gheaţa care crăpa pietrele şi nu lăsa nimic viu pe acele înălţimi părăsite. Bătea în rafale bruşte, mai arzător şi mai mortal decât vântul fierbinte al deşertului. Ulrich strigă din nou:

— Gaspard! Gaspard! Gaspard!

Apoi aşteptă. Totul rămase amuţit pe munte. Atunci, o spaimă îl zgudui până în măduva oaselor. Intră înapoi în han dintr-o săritură, închise uşa şi trase zăvoarele. Pe urmă căzu pe un scaun, dârdâind, sigur că fusese strigat de tovarăşul lui în momentul în care acesta îşi dădea ultima suflare.

Era sigur de asta, aşa cum eşti sigur că trăieşti sau că mănânci pâine. Bătrânul Gaspard Hari agonizase două zile şi trei nopţi undeva, într-o gaură, într-una dintre acele râpe adânci, imaculate, al căror alb e mai sinistru decât tenebrele subteranelor. Agonizase două zile şi trei nopţi şi murise adineauri, cu gândul la tovarăşul lui. Iar sufletul său abia eliberat îşi luase zborul spre hanul unde dormea Ulrich şi îl strigase graţie acelui dar misterios şi cumplit pe care îl au sufletele morţilor de a-i bântui pe cei vii. Acel suflet fără glas strigase în sufletul copleşit al celui care dormea; îşi strigase ultimul adio, sau reproşul, sau blestemul asupra omului care nu căutase îndeajuns.

Şi Ulrich îl simţea acolo, foarte aproape, dincolo de perete, dincolo de uşa pe care tocmai o zăvorâse. Dădea târcoale, ca o pasăre de noapte care atinge uşor cu penele o fereastră luminată, iar tânărul înnebunit era gata să urle de groază. Voia să fugă şi nu îndrăznea să iasă; nu îndrăznea şi nici nu avea să îndrăznească, pentru că fantoma avea să stea acolo zi şi noapte, în jurul hanului, atâta timp cât cadavrul bătrânului ghid nu avea să fie găsit şi aşezat în pământul sfinţit al unui cimitir.

Se lumină de ziuă şi Kunsi recăpătă puţin curaj la ivirea strălucitoare a soarelui. Îşi pregăti masa, îi dădu de mâncare câinelui, apoi rămase pe un scaun, nemişcat, cu inima chinuită, gândindu-se la bătrânul care zăcea în zăpadă.

Pe urmă, când noaptea învălui din nou muntele, se simţi cuprins de noi spaime. Mergea acum prin bucătăria întunecoasă, luminată slab de flacăra unei lumânări, mergea de la un capăt la altul al încăperii cu paşi mari, ascultând, ca să audă dacă strigătul înfricoşător de noaptea trecută avea să răsune din nou în tăcerea posomorâtă de afară. Şi se simţea singur,

nefericitul, singur cum niciun om nu mai fusese vreodată! Era singur în acel imens deşert de zăpadă, singur la două mii de metri deasupra pământului locuit, deasupra caselor oamenilor, deasupra vieţii care se agită, freamătă şi palpită, singur sub cerul îngheţat! Era chinuit de o dorinţă nebunească să fugă oriunde, oricum, să coboare la Loëche, aruncându-se în prăpastie; dar nu îndrăznea nici măcar să deschidă uşa, sigur că celălalt, mortul, o să-i aţină calea, ca să nu rămână nici el singur acolo sus.

Pe la miezul nopţii, obosit de atâta mers încolo şi-ncoace, copleşit de spaimă, aţipi în sfârşit pe un scaun, pentru că se temea de pat ca de un loc bântuit.

Şi, deodată, strigătul strident din seara trecută îi sfredeli urechile, atât de ascuţit, încât Ulrich întinse braţele să-l respingă pe strigoi şi căzu pe spate cu scaun cu tot.

Sam, trezit de zgomot, prinse să urle, aşa cum urlă câinii speriaţi, şi să se învârtă prin casă, în căutarea locului de unde venea primejdia. Ajuns lângă uşă, mirosi sub ea, suflând şi adulmecând cu putere, cu blana zbârlită, cu coada ridicată, mârâind.

Kunsi, înnebunit de spaimă, se ridicase şi, ţinând scaunul de un picior, strigă:

— Nu intra, nu intra, nu intra, că te omor!

Iar câinele, întărâtat de această ameninţare, lătra cu furie la duşmanul invizibil pe care îl înfrunta vocea stăpânului său.

Treptat, Sam se linişti şi se întinse iar lângă foc, dar era stăpânit de o nelinişte, ţinea capul ridicat, avea ochii strălucitori şi mârâia printre dinţi.

Ulrich îşi veni şi el în fire, dar, simţindu-se gata să leşine de spaimă, se duse să ia o sticlă de rachiu din bufet şi bău, unul după altul, câteva pahare. Gândurile îi deveneau neclare; prindea curaj; un foc îi aluneca prin vine.

Nu prea mâncă a doua zi, mărginindu-se să bea alcool. Şi, timp de câteva zile la rând, trăi beat ca o brută. Îndată ce-i venea în minte gândul la Gaspard Hari, reîncepea să bea până cădea pe duşumea, doborât de beţie. Şi

stătea acolo cu faţa în jos, beat mort, cu mâinile şi picioarele secerate, sforăind, cu fruntea pe podea. Dar abia digera lichidul care îi tulbura minţile şi îi ardea beregata şi strigătul, mereu acelaşi – „Ulrich!“ –, îl trezea ca un glonţ care i-ar fi străpuns capul. Atunci se ridica clătinându-se, întinzând mâinile ca să nu cadă, şi îl chema pe Sam în ajutor. Iar câinele, care părea să-şi piardă minţile ca şi stăpânul lui, se repezea la uşă, o zgâria cu labele, o rodea cu colţii lungi şi albi, în timp ce tânărul, cu capul dat pe spate, înghiţea, ca şi cum ar fi băut apă rece după o cursă, rachiul ce avea să-i adoarmă din nou mintea, amintirile şi teroarea înnebunitoare.

În trei săptămâni, bău toată provizia de alcool. Dar această beţie continuă nu făcea decât să-i aţipească spaima, care se trezi mai furioasă în clipa în care nu mai putu să o domolească. Atunci, exasperată de o lună de beţie şi permanent amplificată în singurătatea absolută, ideea fixă pătrunse în el ca un sfredel. Mergea acum prin casă ca un animal în cuşcă, lipindu-şi urechea de uşă să asculte dacă celălalt era acolo, înfruntându-l prin perete.

Apoi, când începea să moţăie, răpus de oboseală, auzea vocea care îl făcea să sară în picioare.

În sfârşit, într-o noapte, asemenea laşilor împinşi la limita extremă, se repezi la uşă şi o deschise, ca să-l vadă pe cel care îl striga şi să-l forţeze să tacă.

Primi în faţă un val de aer rece, care îl îngheţă până în măduva oaselor, şi închise uşa trăgând zăvoarele, fără să observe că Sam o zbughise afară. Apoi, înfiorat, aruncă lemne în foc şi se aşeză în faţa lui să se încălzească. Dar, deodată, tresări: cineva zgâria peretele, tânguindu-se.

Strigă îngrozit:

— Pleacă!

Îi răspunse o tânguire lungă şi plină de durere.

Atunci, teroarea spulberă tot ce-i mai rămăsese din judecată. Repeta „Pleacă!“ învârtindu-se prin casă, în căutarea unui loc unde să se ascundă. Celălalt se tânguia întruna, mergea pe lângă casă, frecându-se de perete.

Ulrich se repezi la bufetul de stejar plin de veselă şi de provizii şi, ridicându-l cu o putere supraomenească, îl târî până la uşă, ca să facă din el o baricadă. Apoi, îngrămădind unele peste altele mobile, saltele, scaune, astupă fereastra, aşa cum faci când te asediază un duşman.

Dar cel de afară scotea acum gemete puternice şi lugubre, la care tânărul începu să răspundă în acelaşi fel.

Şi trecură nopţi şi zile în care cei doi urlară aşa unul la altul. Unul se învârtea tot timpul în jurul casei şi zgâria pereţii cu atâta forţă încât părea că vrea să o dărâme; celălalt, înăuntru, urmărea toate aceste mişcări, aplecat, cu urechea lipită de piatra zidului, răspunzând la toate apelurile lui cu strigăte înspăimântătoare.

Într-o seară, Ulrich nu mai auzi nimic şi se aşeză, atât de frânt de oboseală, încât adormi pe loc.

Se trezi fără să-şi amintească nimic, fără niciun gând, ca şi cum mintea i-ar fi fost golită în timpul somnului după atâta zbucium. Îi era foame şi mâncă.

……………………………………………………………………

Iarna se sfârşise. Pasul Gemmi redevenea practicabil, iar familia Hauser porni la drum, ca să se întoarcă la hanul ei.

Când ajunseră la capătul de sus al pantei, femeile urcară pe catâr, vorbind despre cei doi bărbaţi pe care aveau să-i regăsească peste puţin timp.

Erau mirate că niciunul dintre ei nu coborâse cu câteva zile înainte, îndată ce se putuse circula, ca să le dea veşti despre lungul lor iernat.

În sfârşit, zăriră hanul acoperit încă şi capitonat cu zăpadă. Uşa şi ferestrele erau închise; pe coş ieşea puţin fum, ceea ce îl linişti pe bătrânul Hauser. Dar, apropiindu-se, zări în prag un schelet de animal ciopârţit de vulturi, un schelet mare, culcat pe o parte.

Îl priviră toţi cu atenţie.

— Trebuie să fie Sam, spuse mama.

Şi strigă:

— Hei, Gaspard!

Un strigăt îi răspunse dinăuntru, un strigăt ascuţit, care parcă ar fi fost scos de un animal.

Bătrânul Hauser repetă:

— Hei, Gaspard!

Se auzi alt strigăt, la fel ca primul.

Atunci, cei trei bărbaţi, tatăl şi fiii lui, încercară să deschidă uşa. Era blocată. Luară din grajdul gol o grindă lungă pe post de berbec şi loviră cu putere în uşă. Lemnul pârâi, cedă, scândurile se făcură ţăndări; apoi un zgomot mare cutremură casa şi zăriră înăuntru, în spatele bufetului prăbuşit, un om în picioare, cu părul care îi cădea pe umeri şi o barbă care îi cădea pe piept, cu ochi scăpărători şi îmbrăcat în zdrenţe.

Nu-l recunoscură, dar Louise Hauser exclamă:

— E Ulrich, mamă!

Iar mama constată că era Ulrich, deşi avea părul alb.

Îi lăsă să se apropie, îi lăsă să-l atingă, dar nu răspunse la întrebări; se văzură nevoiţi să-l ducă la Loëche, unde medicii constatară că era nebun.

Nimeni n-a aflat vreodată ce se întâmplase cu tovarăşul lui.

Iar tânăra Hauser a fost cât pe ce să moară în acea vară după ce a zăcut de o boală pusă pe seama frigului din munţi.

1 septembrie 1886

DOAMNA HERMET

Nebunii mă atrag. Oamenii ăştia trăiesc într-un ţinut misterios al viselor bizare, în acel nor impenetrabil al demenţei, unde tot ce au văzut pe pământ, tot ce au iubit, tot ce au făcut reîncepe pentru ei într-o existenţă imaginată în afara tuturor legilor care guvernează lucrurile şi gândirea umană.

Pentru ei, imposibilul nu mai există, neverosimilul dispare, feericul devine constant şi supranaturalul, familiar. Vechea barieră, logica, acest zid vechi, raţiunea, această veche rampă a ideilor, bunul-simţ, se sfărâmă, se prăbuşesc, se năruie în faţa imaginaţiei lor lăsate libere, scăpate în ţinutul fără margini al fanteziei, care se deplasează prin salturi fabuloase, fiind imposibil de oprit. Pentru ei, totul se întâmplă şi totul poate să se întâmple. Nu fac niciun efort să învingă evenimentele, să biruiască împotrivirile, să răstoarne obstacolele. E de ajuns un capriciu al voinţei lor iluzionante ca să fie prinţi, împăraţi sau zei, ca să posede toate bogăţiile lumii, toate lucrurile plăcute ale vieţii, să se bucure de toate plăcerile, să fie întotdeauna puternici, frumoşi, tineri, îndrăgiţi! Numai ei pot fi fericiţi pe pământ, întrucât, pentru ei, Realitatea nu mai există. Îmi place să mă aplec asupra spiritului lor vagabond, aşa cum te apleci peste un hău unde clocoteşte, în adânc, un torent necunoscut, despre care nu se ştie de unde vine şi nici unde se duce.

Dar nu foloseşte la nimic să te apleci asupra acestor crevase, deoarece nu vei putea şti niciodată de unde vine această apă, încotro se duce. La urma urmelor, e doar apă asemenea celei care curge la lumina zilei şi n-ai afla cine ştie ce dacă ai vedea-o.

Şi tot la nimic nu foloseşte dacă te apleci asupra spiritului nebunilor, pentru că cele mai bizare idei ale lor nu sunt, în fond, decât idei deja

cunoscute, doar că ciudate, deoarece nu sunt înlănţuite de Raţiune. Izvorul lor capricios ne surprinde şi ne deconcertează pentru că nu-l vedem ţâşnind. A fost de ajuns probabil o mică piatră căzută în cursul lui ca să se producă aceste învolburări. Totuşi, nebunii mă atrag mereu şi mereu revin la ei, chemat fără voia mea de acest mister banal al demenţei.

Or, într-o zi, pe când vizitam unul dintre spitalele pentru ei, medicul care mă conducea mi-a spus:

— O să vă arăt un caz interesant.

Şi a dat dispoziţie să fie deschisă o celulă unde o femeie de vreo patruzeci de ani, încă frumoasă, aşezată într-un fotoliu mare, îşi privea cu încăpăţânare faţa într-o mică oglindă de mână. Îndată ce ne-a zărit, s-a ridicat, a alergat în fundul încăperii să ia un voal aruncat pe un scaun, şi-a acoperit chipul cu mare grijă, apoi a revenit, răspunzând cu o mişcare a capului la saluturile noastre.

— Cum vă mai simţiţi în dimineaţa asta? a întrebat doctorul.

Ea a oftat adânc.

— O, rău, foarte rău, domnule! Semnele se înmulţesc în fiecare zi.

— Ba nu, ba nu, vă asigur că vă înşelaţi! a răspuns el, cu un aer convins.

Ea s-a apropiat de doctor şi a şoptit:

— Nu. Sunt sigură. Am numărat încă zece găuri azi-dimineaţă, trei pe obrazul drept, patru pe obrazul stâng şi trei pe frunte. E îngrozitor, îngrozitor! Nu voi mai îndrăzni să mă las văzută de nimeni, nici măcar de fiul meu, nu, nici măcar de el! Sunt pierdută, sunt desfigurată pe vecie!

S-a prăbuşit în fotoliu şi a început să plângă.

Medicul a luat un scaun, s-a aşezat lângă ea şi, cu o voce blândă, consolatoare, i-a spus:

— Haideţi, arătaţi-mi, vă asigur că nu e nimic. Cu o cauterizare infimă, voi face totul să dispară.

Ea a răspuns „nu“ cu o mişcare a capului, fără să scoată o vorbă. Medicul a vrut să-i atingă voalul, dar ea l-a apucat cu amândouă mâinile

atât de strâns, încât degetele i-au intrat în material.

El a continuat s-o îmbărbăteze şi s-o liniştească.

— Haideţi, ştiţi foarte bine că vă îndepărtez de fiecare dată acele găuri nesuferite şi că nu se mai zăresc deloc după ce le tratez. Dacă nu mi le arătaţi, n-am să vă pot vindeca.

Ea a răspuns pe şoptite:

— Dumneavoastră vi le arăt, dar nu-l cunosc pe domnul care vă însoţeşte.

— Este tot medic şi vă va trata şi mai bine decât mine.

Atunci a lăsat să i se descopere faţa, dar teama, emoţia, ruşinea de a fi văzută o făceau să se înroşească până şi pe gât, unde începea rochia. A lăsat ochii în jos, şi-a întors faţa când la dreapta, când la stânga, ca să evite privirile noastre, şi a bâiguit:

— O, sufăr cumplit că mă las văzută aşa! E oribil, nu-i aşa? E oribil?

O priveam foarte surprins, pentru că nu avea nimic pe faţă, niciun semn, nicio pată, nicio urmă, nicio cicatrice.

Ea s-a întors spre mine, tot cu ochii în jos, şi mi-a spus:

— Am luat această boală îngrozitoare pe când îmi îngrijeam fiul, domnule. L-am salvat, dar sunt desfigurată. I-am dăruit frumuseţea mea bietului copil. În sfârşit, mi-am făcut datoria, am conştiinţa împăcată. Numai Dumnezeu ştie cât sufăr!

Doctorul scosese din buzunar o pensulă mică de acuarelist.

— Daţi-mi voie să repar totul, a zis el.

Ea a întins obrazul drept, iar medicul a început să-l atingă uşor cu pensonul, ca şi cum ar fi aplicat mici puncte de culoare. A procedat la fel şi cu obrazul stâng, apoi cu bărbia şi cu fruntea. Pe urmă a exclamat:

— Priviţi, nu mai e nimic, nimic!

Ea a luat oglinda, s-a privit îndelung, cu o atenţie profundă, o atenţie intensă, cu un efort violent al întregii sale minţi ca să descopere ceva, apoi a oftat şi a spus:

— Nu. Nu se mai vede aşa tare. Vă mulţumesc mult de tot.

Medicul s-a ridicat. A salutat-o, m-a poftit să ies şi m-a urmat. De cum a închis uşa, mi-a spus:

— Iată cumplita poveste a acestei femei nefericite.

Se numeşte doamna Hermet. A fost foarte frumoasă, foarte cochetă, foarte iubită şi a trăit fericită.

Era una dintre acele femei a căror existenţă este susţinută, condusă sau consolată numai de frumuseţea lor şi de dorinţa de a plăcea. Preocuparea constantă pentru prospeţime, îngrijirile acordate feţei, mâinilor, dinţilor, tuturor porţiunilor din corpul său pe care le putea arăta îi ocupau tot timpul şi îi acaparau întreaga atenţie.

A rămas văduvă şi cu un fiu. Copilul a fost crescut aşa cum sunt crescuţi toţi copiii femeilor de lume foarte admirate. L-a iubit totuşi.

El a crescut şi ea a îmbătrânit. A presimţit oare criza fatală? Nu ştiu. Şi-a privit oare, ca atâtea altele, în fiecare dimineaţă, ore în şir, pielea atât de fină cândva, atât de diafană şi atât de albă, care se încreţea acum puţin sub ochi, se cuta în mii de riduri încă imperceptibile, dar care se vor adânci şi mai mult de la o zi la alta, de la o lună la alta? A văzut mărindu-se mereu, încet şi sigur, lungile riduri de pe frunte, acei şerpi subţiri pe care nu-i opreşte nimic? A suportat chinul, îngrozitorul chin al oglinzii, al oglinjoarei cu mâner de argint, pe care nu te poţi hotărî s-o laşi pe masă, ca s-o arunci apoi cu furie şi s-o iei imediat în mână din nou, ca să revezi, de foarte aproape, oribilele şi tăcutele ravagii ale bătrâneţii care se apropie? A fugit de zece, de douăzeci de ori într-o zi, părăsind fără motiv salonul unde stăteau de vorbă prietenele, ca să urce în camera ei şi, protejată de zăvoare şi încuietori, să privească din nou munca de distrugere a pielii mature care se veştejeşte, ca să constate cu disperare progresul încet al răului, pe care nimeni nu pare încă să-l vadă, dar pe care ea îl cunoaşte bine? Ştie unde sunt atacurile cele mai grave, unde vârsta şi-a înfipt cel mai adânc colţii. Iar

oglinda, oglinjoara rotundă în rama ei de argint cizelat, îi spune lucruri îngrozitoare, pentru că vorbeşte, pare să râdă, ironizează şi o anunţă tot ce va urma, toată ruina corpului şi chinul atroce al gândirii până în ziua morţii, care va fi şi cea a eliberării sale.

Oare a plâns, deznădăjduită, în genunchi, cu fruntea la pământ, şi s-a rugat, s-a rugat, s-a rugat Celui ce ucide astfel fiinţele şi le dăruieşte tinereţea doar ca să le facă mai grea bătrâneţea, iar frumuseţea le-o dă doar ca să le-o ia repede înapoi? S-a rugat la El, l-a implorat să facă pentru ea ceea n-a făcut niciodată pentru nimeni, să-i lase până în ultima zi farmecul, prospeţimea şi graţia? Apoi, înţelegând că îl implora zadarnic pe inflexibilul Necunoscut care deapănă anii, unul după altul, s-a rostogolit oare, frângându-şi braţele, pe covorul camerei, s-a lovit cu fruntea de mobile, reţinându-şi strigătele îngrozitoare de disperare?

A trecut probabil prin toate aceste chinuri, după cum ne arată cele întâmplate.

Într-o zi (avea atunci treizeci şi cinci de ani), fiul ei, în vârstă de cincisprezece ani, s-a îmbolnăvit.

Zăcea în pat fără să se poată descoperi deocamdată de unde îi venea suferinţa şi care era natura ei.

Un abate, preceptorul lui, îl veghea aproape neîncetat, în timp ce doamna Hermet venea dimineaţa şi seara să afle cum se mai simţea băiatul.

Intra dimineaţa, în capot, zâmbitoare, parfumată deja, şi întreba de la uşă:

— Ei, Georges, ne simţim mai bine?

Copilul, aprins şi umflat la faţă, chinuit de febră, răspundea:

— Da, mămico, puţin mai bine.

Ea stătea câteva clipe în cameră, se uita la sticlele cu medicamente, făcând „ptiu!“ din vârful buzelor, apoi, deodată, exclama:

— A! Era să uit ceva foarte urgent!

Şi pleca în fugă, lăsând în urma ei arome fine.

Seara, îşi făcea apariţia în rochie decoltată, şi mai grăbită, pentru că era mereu în întârziere. Abia avea timp să întrebe:

— Ei, ce-a zis medicul?

Abatele răspundea:

— Încă nu s-a lămurit, doamnă.

Dar, într-o seară, abatele a răspuns:

— Doamnă, fiul dumneavoastră are vărsat.

Ea a scos un ţipăt puternic de spaimă şi a fugit de acolo.

Când camerista a intrat la ea a doua zi, a simţit întâi în încăpere un miros puternic de zahăr ars şi şi-a găsit stăpâna cu ochii larg deschişi, cu faţa palidă de nesomn şi tremurând de spaimă în pat.

Îndată ce obloanele au fost deschise, doamna Hermet a întrebat:

— Cum se simte Georges?

— O, nu e deloc bine azi, doamnă.

S-a sculat abia la amiază, a mâncat două ouă şi a băut o ceaşcă cu ceai, ca şi cum ar fi fost bolnavă, apoi s-a dus la un farmacist să se informeze despre metodele de protecţie împotriva contaminării cu vărsat.

S-a întors acasă la ora cinei, încărcată cu sticluţe, şi s-a închis imediat în camera ei, unde s-a dat cu o mulţime de dezinfectante.

Abatele o aştepta în sufragerie.

Cum îl zări, îl întrebă cu o voce plină de emoţie:

— Cum e?

— Nu e mai bine. Doctorul e foarte îngrijorat.

Ea a început să plângă şi n-a putut să mănânce nimic de tulburată ce era.

A doua zi, de cum s-au ivit zorile, a trimis camerista după veşti, care n-au fost mai bune, apoi şi-a petrecut întreaga zi în camera ei, unde fumegau mici căţui ce răspândeau mirosuri tari. În plus, servitoarea a afirmat că a auzit-o gemând toată seara.

Astfel a trecut o săptămână întreagă, fără să facă altceva decât să iasă o oră-două să ia aer, pe la mijlocul după-amiezii.

Acum cerea veşti din oră în oră şi izbucnea în plâns când erau mai rele.

În a unsprezecea zi, dimineaţa, abatele a cerut să fie anunţat şi a intrat la ea cu chipul grav şi palid, zicându-i, fără să ia loc pe scaunul pe care i-l oferise:

— Doamnă, fiul dumneavoastră se simte foarte rău şi doreşte să vă vadă.

Ea s-a aruncat în genunchi, exclamând:

— Ah, Dumnezeule! Du… Dumnezeule! Nu voi îndrăzni niciodată! Dumnezeule! Dumnezeule! Ajută-mă!

Preotul a continuat:

— Medicul nu mai trage mari speranţe, doamnă, şi Georges vă aşteaptă!

Apoi a ieşit.

Două ore mai târziu, deoarece tânărul, simţind că moare, cerea din nou să-şi vadă mama, abatele a intrat la ea şi a găsit-o tot în genunchi, plângând în continuare şi repetând:

— Nu vreau… nu vreau… Mi-e prea frică… Nu pot…

A încercat s-o convingă, s-o îmbărbăteze, s-o ducă la fiul ei. N-a reuşit decât să-i provoace o criză de nervi şi s-o facă să urle.

Revenind spre seară, medicul a fost informat despre această laşitate şi a declarat că o va aduce el, de bunăvoie sau cu forţa. Dar, după ce a încercat cu toate argumentele, pe când o ridica de mijloc ca s-o ducă lângă muribund, ea s-a prins cu mâinile de uşă şi s-a cramponat cu atâta forţă, încât n-a putut fi mişcată de acolo. Apoi, după ce i-au dat drumul, s-a prosternat la picioarele medicului, cerând iertare, scuzându-se că era o mizerabilă. Şi striga:

— O, n-o să moară! Spuneţi-mi că n-o să moară! Vă rog, spuneţi-i că îl iubesc, că îl ador…

Tânărul agoniza. Văzând că-şi trăia ultimele clipe, i-a implorat pe ceilalţi să-i convingă mama să vină să-şi ia adio de la el. Cu acel soi de

presentiment pe care îl au uneori muribunzii, înţelesese totul, ghicise totul şi spunea:

— Dacă nu îndrăzneşte să intre, rugaţi-o să vină măcar pe balcon până la fereastra mea, ca s-o văd cel puţin, să-i spun adio cu o privire, dacă nu o pot îmbrăţişa.

Medicul şi abatele s-au întors din nou în camera femeii.

— Nu veţi risca nimic, deoarece între el şi dumneavoastră va exista un geam, i-au spus ei.

Ea a consimţit, şi-a acoperit capul, a luat o sticluţă cu săruri, a făcut trei paşi spre balcon, apoi, brusc, ascunzându-şi faţa în mâini, a gemut:

— Nu… nu… nu voi îndrăzni niciodată să-l văd! Niciodată… Mi-e prea ruşine… Mi-e prea frică… Nu, nu pot!

Au vrut s-o târască, dar se ţinea bine cu mâinile de bare şi se tânguia atât de tare, încât trecătorii de pe stradă ridicau capul spre balcon.

Şi muribundul aştepta, cu ochii îndreptaţi spre acea fereastră, aştepta, ca să moară, să vadă pentru ultima dată chipul dulce şi preaiubit, faţa sfântă a mamei sale.

A aşteptat mult timp, până s-a lăsat noaptea. Atunci s-a întors cu faţa spre perete şi n-a mai rostit niciun cuvânt.

Când s-a luminat de ziuă, era mort. A doua zi, ea înnebunise.

18 ianuarie 1887

HORLA

8 mai – Ce zi minunată! Mi-am petrecut toată dimineaţa întins pe iarbă, în faţa casei, sub platanul uriaş care o acoperă, o adăposteşte şi o umbreşte în întregime. Iubesc acest ţinut şi îmi place să trăiesc aici, pentru că aici sunt rădăcinile mele, acele rădăcini adânci şi delicate care îl leagă pe om de pământul unde s-au născut şi au murit strămoşii lui, îl leagă de tot ce se gândeşte şi ce se mănâncă, de obiceiuri şi de alimente, de expresiile locale, de intonaţiile ţăranilor, de mireasma solului, a satelor şi chiar a aerului.

Îmi place casa mea, unde am crescut. De la fereastră, văd Sena curgând pe lângă grădină, dincolo de drum, aproape prin curtea mea, Sena lungă şi lată, care îşi poartă apele de la Rouen la Le Havre, străbătute de o mulţime de ambarcaţiuni.

Acolo, în stânga, e Rouen, oraş mare, cu acoperişuri albastre, sub puzderia de clopotniţe gotice ascuţite. Sunt o mulţime, zvelte sau groase, dominate de fleşa din fontă a catedralei şi pline de clopote care răsună în aerul albăstrui al dimineţilor senine, făcând să ajungă până la mine melodioasa şi îndepărtata vibraţie a metalului, melopeea lor de bronz adusă de briză, când mai intensă, când mai firavă, după cum îşi ia avânt sau se domoleşte.

Ce dimineaţă plăcută!

Pe la unsprezece, un şir lung de ambarcaţiuni, tras de un remorcher mare cât o muscă şi care gâfâia din greu, revărsând pe coş un fum gros, a trecut prin faţa porţii mele.

După două goelete engleze, al căror pavilion roşu flutura pe cer, a urmat un superb velier brazilian cu trei catarge, alb tot, remarcabil de curat şi de lucitor. L-am salutat, nu ştiu de ce, atât de mult mi-a plăcut să-l văd.

12 mai – De câteva zile am o febră uşoară. Mă simt puţin bolnav sau mai curând trist.

De unde vin aceste influenţe misterioase care ne preschimbă fericirea în descurajare şi încrederea în disperare? S-ar zice că aerul, aerul invizibil, e plin de forţe necunoscute şi că avem de suportat proximitatea lor misterioasă. Mă trezesc plin de veselie, îmi vine să cânt. – De ce? – Merg pe marginea apei şi, brusc, după o scurtă plimbare, mă întorc foarte întristat, ca şi cum acasă m-ar aştepta ceva rău. – De ce? – Oare o adiere rece, atingându-mi uşor pielea, mi-a zdruncinat nervii şi mi-a posomorât sufletul? Oare forma norilor sau culoarea luminii, culoarea lucrurilor, atât de schimbătoare, trecând prin ochii mei, mi-au tulburat gândurile? Cine ştie? Tot ce-i în jurul nostru, tot ce vedem fără să privim, tot ce atingem uşor fără să cunoaştem, toate lucrurile cu care intrăm în contact fără să le pipăim, tot ce întâlnim fără să desluşim are asupra noastră, a organelor noastre şi, prin ele, asupra gândurilor noastre, a inimii înseşi efecte rapide, surprinzătoare şi inexplicabile?

Cât de profund e acest mister al Invizibilului! Nu-l putem explora cu simţurile noastre amărâte: cu ochii noştri, care nu ştiu să zărească nici ce-i prea mic, nici ce-i prea mare, nici ce-i prea aproape, nici ce-i prea departe, nici pe fiinţele ce populează o stea sau o picătură de apă; cu urechile noastre, care ne înşală, deoarece ne transmit vibraţiile aerului în note sonore – ele sunt nişte zâne care săvârşesc miracolul de a preschimba în zgomot această mişcare şi, prin această metamorfoză, dau naştere muzicii, care face să fie melodioasă agitaţia mută a naturii; cu mirosul nostru, mai slab decât cel al câinelui; cu gustul nostru, care abia poate să recunoască vârsta vinului! Ah! Dacă am avea alte organe, care să înfăptuiască pentru noi şi alte miracole, câte lucruri n-am putea descoperi în jurul nostru!

16 mai – Sigur sunt bolnav! Luna trecută mă simţeam atât de bine! Am febră, o febră groaznică sau, mai curând, o enervare febrilă, care îmi face sufletul să sufere la fel ca trupul. Am tot timpul senzaţia cumplită a unei primejdii ameninţătoare, acea teamă de o nenorocire ce va să vină sau de moartea apropiată, acel presentiment care este probabil simptomul unei boli încă necunoscute, încolţind în sânge şi în carne.

18 mai – Tocmai am fost la un medic, pentru că nu mai puteam să dorm. Mi-a găsit pulsul rapid, ochii dilataţi, nervii încordaţi, dar niciun simptom alarmant. Trebuie să fac duşuri şi să beau bromură de potasiu.

25 mai – Nicio schimbare! Starea mea e cu adevărat ciudată. Pe măsură ce se apropie seara, mă cuprinde o nelinişte de neînţeles, ca şi cum noaptea ar ascunde pentru mine o ameninţare cumplită. Cinez repede, apoi încerc să citesc; dar nu înţeleg cuvintele; abia dacă disting literele. Atunci mă plimb prin salon, apăsat de o teamă confuză şi irezistibilă, teama de somn şi de pat.

Pe la zece, urc în dormitor. Cum intru, răsucesc de două ori cheia în broască şi pun zăvorul; mi-e frică… De ce anume?… Nu mă temeam de nimic până acum… Deschid şifonierele, mă uit sub pat; ascult… ascult… Ce?… Nu e oare ciudat că o simplă indispoziţie, poate o tulburare a circulaţiei, iritarea unei fibre nervoase, puţină congestie, o perturbare mică de tot a funcţionării atât de imperfecte şi delicate a maşinăriei noastre vii poate face un melancolic din cel mai vesel dintre oameni şi un fricos din omul cel mai curajos? Apoi mă culc şi aştept să vină somnul, aşa cum ai aştepta călăul. Îl aştept cu spaima venirii sale, iar inima îmi bate cu putere şi picioarele îmi tremură; şi întreg corpul îmi tresaltă în căldura aşternutului, până în momentul în care mă prăbuşesc brusc în somn, cum ai cădea, când te îneci, într-un hău de apă stătătoare. Nu simt cum vine, ca altădată, acest

somn perfid, ascuns lângă mine, care mă pândeşte şi mă va prinde de cap, îmi va închide ochii, mă va zdrobi.

Dorm – mult – două sau trei ore, după care un vis, ba nu, un coşmar, mă încolăceşte strâns. Îmi dau bine seama că sunt în pat şi dorm… simt şi văd asta… şi mai simt că cineva se apropie de mine, mă priveşte, mă pipăie, urcă în pat, se aşază cu genunchii pe pieptul meu, îmi prinde gâtul cu mâinile şi strânge… strânge… din toate puterile ca să mă sugrume.

Mă zbat, toropit de acea neputinţă cumplită care ne paralizează în vis; vreau să strig, dar nu pot, vreau să mă mişc, nu pot; încerc, cu eforturi cumplite, gâfâind, să mă răsucesc, să arunc de pe mine această fiinţă care mă striveşte şi mă sufocă – nu pot!

Şi, brusc, mă trezesc îngrozit, lac de năduşeală. Aprind o lumânare. Sunt singur.

După criza asta, care se repetă în fiecare noapte, dorm în sfârşit şi eu liniştit până în zori.

2 iunie – Starea mi s-a agravat. Oare ce am? Bromura nu are niciun efect; duşurile nu au niciun efect. După-amiază, ca să-mi obosesc corpul, atât de ostenit totuşi, m-am dus să fac o plimbare în pădurea Roumare. Am crezut la început că aerul proaspăt, curat şi călduţ, plin de mireasma ierburilor şi a frunzelor, îmi turna în vene un sânge nou şi în inimă o nouă energie. Am luat-o pe o alee mare, folosită de vânători, apoi am cotit spre La Bouille, pe o cărare îngustă, între două armate de copaci nemăsurat de înalţi, care formau un acoperiş verde, dens, aproape negru, între cer şi mine.

Am simţit deodată un fior, dar nu de frig, ci unul ciudat de nelinişte.

Am grăbit pasul, îngrijorat că eram singur în acea pădure, înfricoşat fără motiv, prosteşte, de singurătatea adâncă. Pe neaşteptate, mi s-a părut că eram urmărit, că cineva mergea în urma mea, foarte aproape, gata să mă atingă.

M-am întors brusc. Eram singur. N-am văzut în spatele meu decât aleea dreaptă şi largă, pustie, străjuită de copaci nemăsuraţi, înspăimântător de pustie; iar de cealaltă parte se întindea tot cât vedeai cu ochii, absolut la fel, înfricoşătoare.

Am închis ochii. De ce? Şi am început să mă învârtesc într-un călcâi, foarte repede, ca o sfârlează. Era cât pe ce să cad; am deschis ochii; copacii dansau, pământul plutea; a trebuit să mă aşez. Apoi… nu mai ştiam pe unde venisem! Ciudată idee! Ciudată! Ciudată idee! Nu mai ştiam deloc. Am apucat-o în partea din dreapta mea şi am ajuns din nou în aleea care mă dusese în mijlocul pădurii.

3 iunie – Noaptea a fost îngrozitoare. Voi lipsi câteva săptămâni. Probabil că o scurtă călătorie îmi va face bine.

2 iulie. – M-am întors acasă. Sunt vindecat. De altfel, am făcut o excursie încântătoare. Am vizitat muntele Saint-Michel, pe care nu-l cunoşteam.

Ce privelişte, când ajungi, ca mine, la Avranches, pe la sfârşitul zilei! Oraşul se află pe o colină şi am fost condus în grădina publică, la capătul cetăţii. Am scos un strigăt de uimire. Un golf enorm se întindea în faţa mea, cât vedeam cu ochii, între două coaste depărtate, care se pierdeau în ceaţă, iar în centrul acestui golf imens şi gălbui, sub un cer auriu şi luminos, se ridica, întunecat şi ascuţit, un munte ciudat în mijlocul nisipurilor. Soarele tocmai dispăruse şi pe orizontul încă roşiatic se contura profilul acelei stânci fantastice care poartă în vârf un monument fantastic.

În zori, am plecat spre el. Era în intervalul refluxului, ca şi în seara dinainte, şi priveam cum se înălţa în faţa mea, pe măsură ce mă apropiam, surprinzătoarea mănăstire. După câteva ore de mers, am ajuns la blocul de piatră enorm pe care se înalţă o cetate mică, dominată de marea biserică. După ce am urcat strada îngustă şi abruptă, am intrat în cea mai admirabilă

casă gotică ridicată pentru Dumnezeu pe pământ, vastă ca un oraş, plină de săli joase, strivite parcă de bolţi şi galerii înalte, susţinute de coloane delicate. Am intrat în această gigantică bijuterie de granit, la fel de uşoară ca o dantelă, acoperită de turnuri, de clopotniţe zvelte – spre care urcă scări în spirală şi care îşi înalţă spre cerul albastru al zilelor şi cerul negru al nopţilor capetele bizare pline de himere, diavoli, animale fantastice, flori monstruoase –, legate între ele de arcade lucrate cu migală.

Când am ajuns în vârf, i-am spus călugărului care mă însoţea: „Ce bine trebuie să vă simţiţi aici, părinte!“.

Mi-a răspuns: „Bate mult vântul, domnule“. Şi am început să stăm de vorbă, privind cum urca marea, care se revărsa pe nisip şi îl acoperea ca o platoşă de oţel.

Călugărul mi-a istorisit tot felul de poveşti, toate poveştile vechi despre acel loc, legende, numai legende.

Una dintre ele m-a impresionat foarte mult. Oamenii din ţinut, cei de pe munte, pretind că noaptea se aud şoapte dinspre nisip, apoi că se aud behăind două capre, una cu glas puternic, cealaltă cu glas slab. Cei care nu cred spun că sunt ţipetele păsărilor de mare, care seamănă uneori cu nişte behăituri, alteori cu tânguiri de om; dar pescarii care zăbovesc până târziu jură că au întâlnit, cutreierând printre dune, între două maree, în jurul orăşelului aruncat atât de departe de lume, un cioban bătrân, căruia nu i se vede niciodată capul acoperit de veşmânt şi care mână, mergând în faţa lor, un ţap cu faţă de bărbat şi o capră cu figură de femeie, amândoi acoperiţi de păr lung, alb, şi vorbind fără încetare, certându-se într-o limbă necunoscută, apoi încetându-şi brusc strigătele ca să behăie din toate puterile.

L-am întrebat pe călugăr: „Credeţi în asta?“.

A murmurat: „Nu ştiu“.

Am continuat: „Dacă ar exista pe pământ şi alte fiinţe ca noi, cum de nu le-am cunoaşte de mult timp; cum de nu le-ai fi văzut dumneata, cum de nu le-aş fi văzut eu?“.

A răspuns: „Oare vedem a suta mia parte din tot ce există? De exemplu, vântul, care e cea mai mare forţă a naturii, care trânteşte la pământ oamenii, pune jos clădirile, scoate pomii din rădăcină, ridică apa mării în valuri cât un munte, distruge falezele şi aruncă peste stânci vasele mari, vântul care ucide, şuieră, geme, urlă – l-aţi văzut vreodată, îl puteţi vedea? Şi totuşi, există“.

Am tăcut în faţa acestui raţionament simplu. Omul acela era un înţelept sau poate un prost. N-aş fi putut să spun cu exactitate; dar am tăcut. Ceea ce rostise el îmi trecuse şi mie prin minte deseori.

3 iulie – Am dormit prost. Aici e sigur o influenţă febrilă, pentru că vizitiul meu suferă de aceeaşi boală ca şi mine. Ieri, când m-am întors acasă, i-am remarcat paloarea ciudată. L-am întrebat:

— Ce ai, Jean?

— Am că nu pot să mă mai odihnesc, domnule. Nopţile îmi distrug zilele. De când a plecat domnul, asta mă ţine ca un deochi.

Ceilalţi servitori nu au nimic, dar tare mi-e teamă să nu mă apuce iar.

4 iulie – Mai mult ca sigur m-a apucat iar. Coşmarurile au revenit. Noaptea trecută am simţit pe cineva ghemuit pe mine şi care, cu gura lipită de a mea, îmi sorbea viaţa printre buze. Da, mi-o sorbea din gâtlej ca o lipitoare. Apoi s-a ridicat, ghiftuit, iar eu m-am trezit atât de zdrobit, de frânt, de vlăguit, încât nu mă mai puteam mişca. Dacă mă mai ţine aşa câteva zile, cu siguranţă voi pleca din nou.

5 iulie – Mi-am pierdut oare judecata? Ceea ce s-a întâmplat noaptea trecută e atât de ciudat, încât mintea mi se rătăceşte când mă gândesc!

Aşa cum fac acum în fiecare seară, îmi închisesem uşa cu cheia; apoi, fiindu-mi sete, am băut o jumătate de pahar de apă şi am remarcat, din întâmplare, că aveam carafa plină până la dopul de cristal.

După aceea, m-am culcat şi m-am cufundat într-un somn dintre acelea înspăimântătoare, din care m-a trezit, după vreo două ore, o scuturătură şi mai înfiorătoare.

Închipuiţi-vă un om care doarme, care e victima unui asasinat şi se trezeşte cu un cuţit în plămân, horcăie plin de sânge, nu poate să mai respire şi va muri fără să înţeleagă nimic din ce i se întâmplă. Ei, asta am simţit eu!

După ce mi-am redobândit raţiunea, mi-a fost din nou sete; am aprins o lumânare şi m-am apropiat de masă, unde se afla carafa. Am ridicat-o şi am aplecat-o spre pahar: n-a curs nimic! Era goală! Era complet goală! Întâi n-am înţeles nimic, apoi, brusc, am simţit o emoţie atât de cumplită, încât a fost nevoie să mă aşez sau, mai curând, m-am lăsat să cad pe un scaun! Pe urmă am sărit în picioare şi m-am uitat în jur! Apoi m-am aşezat din nou, pierit de uimire şi de spaimă, în faţa cristalului transparent! Îl priveam fix, încercând să ghicesc. Mâinile îmi tremurau. Prin urmare, cineva băuse acea apă? Cine? Eu? Probabil că eu! Numai eu puteam s-o beau! Atunci, însemna că eram somnambul, că duceam, fără să ştiu, acea dublă viaţă misterioasă care ne face să ne întrebăm dacă nu cumva în noi există două fiinţe ori dacă o fiinţă străină, imposibil de cunoscut şi invizibilă, ne însufleţeşte uneori, când avem sufletul amorţit, corpul captiv, care se supune acestei alte fiinţe, aşa cum ni s-ar supune nouă, ba chiar mai mult decât nouă.

Ah! Cine va înţelege spaima mea îngrozitoare? Cine va înţelege emoţia unui om cu mintea sănătoasă, treaz de-a binelea, plin de raţiune, care priveşte înspăimântat, prin sticla unei carafe, la golul lăsat de apa dispărută în timp ce a dormit? Şi am stat acolo până s-a făcut ziuă, neîndrăznind să mă mai întorc în pat.

6 iulie – Îmi pierd minţile. Cineva a golit din nou carafa noaptea trecută! Sau poate că eu am băut apa!

Dar să fi fost eu? Eu? Cine altul? Cine? O, Dumnezeule! Îmi pierd minţile! Cine mă va salva?

10 iulie – Am făcut experienţe surprinzătoare.

Hotărât lucru, îmi pierd minţile! Şi totuşi!

În ziua de 6 iulie, înainte să mă culc, am pus pe masă vin, lapte, apă, pâine şi căpşuni.

Cineva a băut – eu am băut – toată apa şi puţin lapte. Vinul, pâinea şi căpşunile au rămas neatinse.

În ziua de 7 iulie, am repetat experienţa, care a dat acelaşi rezultat.

În 8 iulie, am renunţat la apă şi la lapte. Totul a rămas neatins.

În sfârşit, în 9 iulie, am pus din nou pe masă numai apă şi lapte, având grijă să înfăşor carafele în muselină albă şi să leg cu sfoară dopurile. Apoi mi-am frecat buzele, barba, mâinile cu grafit şi m-am culcat.

Somnul toropitor a pus stăpânire pe mine, urmat în scurt timp de trezirea cumplită. Nu mă mişcasem deloc; aşternutul nu avea nicio pată. M-am repezit la masă. Muselina în care erau înfăşurate sticlele rămăsese imaculată. Am desfăcut sforile, palpitând de teamă. Nu mai era strop de apă! Nu mai era strop de lapte! Ah, Dumnezeule!

Voi pleca imediat la Paris.

12 iulie – Paris. Chiar îmi pierdusem capul în zilele din urmă! Am fost probabil jucăria imaginaţiei mele iritate, dacă nu cumva sunt într-adevăr somnambul sau am suferit una dintre acele influenţe constatate, dar inexplicabile până azi, care se numesc sugestii. În orice caz, spaima mea se învecina cu demenţa, iar douăzeci şi patru de ore petrecute la Paris au fost de ajuns ca să mă ajute să-mi revin.

Ieri, după diferite cumpărături şi vizite care mi-au adus în suflet un aer proaspăt şi înviorător, mi-am încheiat seara la Théâtre-Français. Se juca o piesă de Alexandre Dumas-fiul, iar acest spirit alert şi puternic a reuşit să

mă vindece definitiv. Desigur, singurătatea e primejdioasă pentru inteligenţele care lucrează. Avem nevoie în jurul nostru de oameni care gândesc şi vorbesc. Când suntem singuri mult timp, umplem golul cu fantome.

M-am întors la hotel foarte vesel, pe bulevarde. Mergând prin mulţime, mă gândeam, nu fără ironie, la spaimele mele, la presupunerile mele de săptămâna trecută, pentru că am crezut, da, am crezut că o fiinţă invizibilă locuia în casa mea. Cât de slabă e mintea noastră! Se înspăimântă şi se rătăceşte repede, de îndată ce e pusă în faţa unui mic fapt de neînţeles.

În loc să tragem o concluzie simplă – „Nu înţeleg deoarece nu-mi dau seama care e cauza“ –, ne imaginăm imediat mistere înfiorătoare şi puteri supranaturale.

14 iulie – Ziua Republicii. M-am plimbat pe străzi. Petardele şi drapelele m-au distrat ca pe un copil. E totuşi o mare prostie să te veseleşti, la dată fixă, prin decret guvernamental. Poporul e o turmă idioată, când stupid răbdătoare, când revoltată cu ferocitate. Dacă i se spune să se distreze, se distrează. Dacă i se spune să se lupte cu vecinul, se luptă. Dacă i se spune să voteze pentru împărat, votează pentru împărat. Dacă i se spune apoi să voteze pentru republică, votează pentru republică.

Cei care guvernează sunt la fel de proşti; dar, în loc să asculte de oameni, ascultă de principii, care nu pot fi decât neghioabe, sterile şi false prin însuşi faptul că sunt principii, adică idei considerate sigure şi imuabile, în lumea aceasta în care nu suntem siguri de nimic, deoarece lumina este o iluzie, deoarece zgomotul este o iluzie.

16 iulie – Am văzut ieri nişte lucruri care m-au tulburat.

Am cinat la verişoara mea, doamna Sablé, al cărei soţ comandă Regimentul 76 Vânători de la Limoges. Mă aflam la ea împreună cu două doamne tinere, dintre care una căsătorită cu un medic, doctorul Parent, care

se ocupă mult de bolile nervoase şi de manifestările neobişnuite provocate în acest moment de experienţele de hipnoză şi de sugestie.

Doctorul ne-a povestit mult despre rezultatele extraordinare obţinute de savanţii englezi şi de medicii de la şcoala din Nancy.

Ceea ce a spus mi s-a părut atât de ciudat, încât m-am declarat neîncrezător.

— Suntem pe punctul de a descoperi, a afirmat el, unul dintre cele mai importante secrete ale naturii, vreau să spun unul dintre cele mai importante secrete ale sale de pe acest pământ, deoarece are cu siguranţă altele mult mai importante acolo, în stele. De când omul a început să gândească, de când ştie să-şi exprime şi să-şi aştearnă în scris gândurile, se simte atins de aripa unui mister de nepătruns pentru simţurile lui grosolane şi imperfecte, drept pentru care încearcă să compenseze, prin efortul inteligenţei, neputinţa organelor sale. Când această inteligenţă era încă în stadiu rudimentar, această obsesie a fenomenelor invizibile a căpătat forme banal de înspăimântătoare. S-au născut astfel credinţele populare în supranatural, legendele cu duhuri care bântuie, cu zâne, gnomi, strigoi, aş zice chiar legenda lui Dumnezeu, deoarece concepţiile noastre despre muncitorul-creator, indiferent din ce religie ar fi, sunt invenţiile cele mai mediocre, cele mai stupide, cele mai inacceptabile ieşite din creierul înfricoşat al creaturilor. Nimic mai adevărat decât vorbele lui Voltaire: „Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul şi asemănarea lui, iar omul i-a plătit cu aceeaşi monedă". Dar, de ceva mai bine de un secol, se pare că presimţim ceva nou. Mesmer şi alţi câţiva ne-au deschis o cale neaşteptată şi am ajuns cu adevărat, mai ales în ultimii patru-cinci ani, la rezultate surprinzătoare.

Verişoara mea, şi ea la fel de neîncrezătoare, zâmbea. Doctorul Parent i-a spus:

— Vreţi să încerc să vă adorm, doamnă?

— Da, cum să nu.

Ea s-a aşezat într-un fotoliu şi el a început s-o privească fix, hipnotizând-o. M-am simţit brusc puţin tulburat, inima îmi bătea cu putere şi simţeam un nod în gât. Vedeam ochii doamnei Sablé devenind tot mai grei, gura crispându-se şi pieptul palpitând.

După zece minute, dormea.

— Staţi în spatele ei, a spus medicul.

Şi m-am aşezat în spatele ei. I-a pus în mâini o carte de vizită şi i-a zis:

— Asta e o oglindă. Ce vedeţi în ea?

Verişoara mea a răspuns:

— Îl văd pe vărul meu.

— Ce face?

— Îşi răsuceşte mustaţa.

— Şi acum?

— Scoate din buzunar o fotografie.

— A cui e această fotografie?

— A lui.

Era adevărat. Iar fotografia o primisem chiar în acea seară, la hotel.

— Cum e în această poză?

— Stă în picioare, cu pălăria în mână.

Aşadar, vedea în acea carte de vizită, în acel carton alb, cum ar fi văzut într-o oglindă.

Celelalte doamne, speriate, au spus:

— Destul! Destul! Destul!

Dar doctorul a ordonat:

— Vă veţi trezi mâine la ora opt, apoi vă veţi duce la vărul dumneavoastră la hotel şi îl veţi implora să vă împrumute cinci mii de franci, pe care vi-i cere soţul şi pe care vi-i va solicita la următoarea sa călătorie.

Apoi a trezit-o.

Când m-am întors la hotel, m-am gândit la această experienţă ciudată şi am fost cuprins de îndoieli nu în privinţa sincerităţii absolute, mai presus de orice bănuială, a verişoarei mele, pe care o cunoşteam ca pe o soră, din copilărie, ci legate de o posibilă înşelătorie a doctorului. Oare nu ascundea în mână o oglindă, pe care i-o arăta tinerei femei adormite în acelaşi timp cu cartea de vizită? Prestidigitatorii de profesie fac lucruri şi mai stranii.

Aşadar, m-am întors la hotel şi m-am culcat.

Dar azi-dimineaţă, pe la opt şi jumătate, am fost trezit de valetul meu, care mi-a spus:

— Doamna Sablé vrea să vorbească cu domnul imediat.

M-am îmbrăcat în grabă şi am primit-o.

S-a aşezat foarte tulburată, cu ochii în jos, şi, fără să-şi ridice voaleta, mi-a spus:

— Dragul meu văr, vreau să-ţi cer un mare serviciu.

— Ce anume, verişoară?

— Mă jenează mult să-ţi spun, şi totuşi trebuie. Am nevoie neapărat de cinci mii de franci.

— Cine, tu?

— Da, eu sau, mai curând, soţul meu, care m-a rugat să fac rost de ei.

Eram atât de stupefiat, încât i-am răspuns bâiguind. Mă întrebam dacă nu cumva râsese de mine împreună cu doctorul Parent, dacă nu era doar o farsă pregătită dinainte şi foarte bine jucată.

Dar, privind-o cu atenţie, mi s-au risipit toate îndoielile. Tremura de angoasă, atât de dureros era pentru ea acest demers, şi am înţeles că era gata să izbucnească în plâns.

Ştiam că era foarte bogată şi i-am zis:

— Cum aşa? Soţul tău n-are la dispoziţia lui cinci mii de franci? Asta-i bună, gândeşte-te! Eşti sigură că ţi-a spus să-mi ceri aceşti bani?

A ezitat câteva secunde, ca şi cum ar fi făcut un mare efort să-şi aducă aminte, apoi a răspuns:

— Da… da… sunt sigură.

— Ţi-a scris?

A şovăit din nou, gândindu-se. Ghiceam cazna chinuitoare a minţii sale. Nu avea habar. Ştia doar că trebuia să împrumute de la mine cinci mii de franci pentru soţul ei. Aşa că a îndrăznit să mintă.

— Da, mi-a scris.

— Când anume? Ieri nu mi-ai spus nimic.

— Am primit scrisoarea în dimineaţa asta.

— Poţi să mi-o arăţi?

— Nu… nu… nu… conţinea lucruri intime… prea personale… am… am ars-o.

— Atunci, înseamnă că soţul tău are datorii.

Şovăi iar, apoi murmură:

— Nu ştiu.

I-am spus brusc:

— Să ştii, dragă verişoară, că n-am cinci mii de franci în momentul ăsta.

A scos un fel de strigăt de suferinţă.

— O! O! Te rog, te implor, găseşte-i!

Se agita, îşi împreuna mâinile ca şi cum m-ar fi rugat! I-am auzit vocea schimbându-şi tonul; plângea şi se bâlbâia, hărţuită, dominată de ordinul irezistibil pe care îl primise.

— O! O! Te implor… dacă ai şti cât sufăr… Am nevoie de bani azi…

Mi-a fost milă de ea.

— Îi vei avea curând, jur.

A exclamat:

— O! Mulţumesc! Mulţumesc! Ce bun eşti!

Am continuat:

— Îţi aminteşti ce s-a petrecut ieri-seară la tine acasă?

— Da.

— Îţi aminteşti că doctorul Parent te-a adormit?

— Da.

— Ei bine, el ţi-a ordonat să vii la mine în dimineaţa asta ca să-mi ceri cu împrumut cinci mii de franci, iar în acest moment te supui acestei sugestii.

S-a gândit câteva secunde şi a răspuns:

— Banii îi cere soţul meu.

O oră întreagă am încercat s-o conving, dar n-am reuşit.

După ce a plecat, am dat fuga la doctor acasă. Tocmai voia să plece. M-a ascultat zâmbind. Apoi m-a întrebat:

— Acum credeţi?

— Da, n-am încotro.

— Să mergem la ruda dumneavoastră.

Moţăia deja într-un şezlong, doborâtă de oboseală. Medicul i-a luat pulsul şi a privit-o un timp, cu o mână ridicată spre ochii ei, pe care verişoara mea i-a închis puţin câte puţin, sub presiunea insuportabilă a acelei puteri magnetice.

După ce a adormit, i-a ordonat:

— Soţul dumneavoastră nu mai are nevoie de cei cinci mii de franci. Aşa că veţi uita că v-aţi rugat vărul să vi-i împrumute şi, dacă vă va vorbi despre asta, nu veţi înţelege ce vrea să spună.

După care a trezit-o. Am scos din buzunar un portofel.

— Poftim, dragă verişoară, ce mi-ai cerut dimineaţă.

A fost atât de surprinsă, încât n-am îndrăznit să insist. Am încercat totuşi să-i împrospătez memoria, dar a tăgăduit cu fermitate, a crezut că râdeam de ea şi, la sfârşit, a fost mai-mai să se supere.

……………………………………………………………

Asta a fost tot! M-am întors adineauri. Această experienţă m-a tulburat atât de profund, încât n-am putut să mănânc nimic la prânz.

19 iulie – Multe dintre persoanele cărora le-am povestit această aventură au râs de mine. Nu ştiu ce să mai cred. Înţeleptul spune: „Poate?“.

21 iulie – Am fost să iau cina la Bougival, apoi mi-am petrecut seara la balul canotorilor. Hotărât lucru, totul depinde de loc şi de mediu. Să crezi în supranatural în insula La Grenouillière e curată nebunie… Dar în vârful muntelui Saint-Michel?… Dar în Indii? Suferim în mod înspăimântător influenţa a tot ce ne înconjoară. Mă voi întoarce acasă săptămâna viitoare.

30 iulie – M-am întors de ieri acasă. Totul va fi bine.

2 august – Nimic nou; e o vreme superbă. Îmi petrec zilele privind cum curge Sena.

4 august – Certuri între servitorii mei. Aceştia pretind că cineva sparge paharele noaptea în dulapuri. Valetul o acuză pe bucătăreasă, care o acuză pe lenjereasă, care îi acuză pe ceilalţi doi. Cine e vinovatul? Ascuţit la minte cel care ar putea s-o spună!

6 august – De data asta, nu sunt nebun. Am văzut… am văzut… am văzut! Nu pot să mă mai îndoiesc… Am văzut!… Simt şi acum frigul până şi în unghii… Simt şi acum spaima până în măduva oaselor… Am văzut!…

Mă plimbam la ora două, în plin soare, printre trandafirii din grădină… pe aleea trandafirilor de toamnă, care încep să înflorească.

Pe când mă opream să privesc un „gigant al bătăliilor“, cu trei flori splendide, am văzut cât se poate de clar, foarte aproape de mine, tulpina unuia dintre aceşti trandafiri aplecându-se, ca şi cum o mână invizibilă ar fi îndoit-o, apoi rupându-se, ca şi cum acea mână l-ar fi cules! Pe urmă floarea s-a ridicat, după o curbă pe care ar fi descris-o un braţ ce ar fi dus-o spre o

gură, şi a rămas suspendată în aerul transparent, singură, nemişcată, înspăimântătoare pată roşie la trei paşi de ochii mei.

Scos din minţi, m-am aruncat asupra ei s-o apuc! N-am găsit nimic; dispăruse. Atunci m-am înfuriat rău de tot pe mine însumi; căci nu-i este permis unui om raţional şi serios să aibă astfel de halucinaţii.

Dar oare chiar era o halucinaţie? M-am întors să caut tulpina şi am găsit-o imediat în tufă, proaspăt ruptă între ceilalţi doi trandafiri rămaşi pe creangă.

Am intrat în casă cu sufletul foarte tulburat, căci acum sunt sigur, sigur ca de succesiunea zilelor şi nopţilor, că există lângă mine o fiinţă invizibilă, care se hrăneşte cu lapte şi apă, care poate să atingă lucrurile, să le ia şi să le schimbe locul, înzestrată în consecinţă cu o natură materială, deşi imperceptibilă pentru simţurile noastre, şi care locuieşte, la fel ca mine, în casa mea…

7 august – Am dormit liniştit. Mi-a băut apa din carafă, dar nu mi-a tulburat somnul.

Mă întreb dacă sunt nebun. Plimbându-mă, pe la amiază, în bătaia soarelui, pe malul râului, am început să mă îndoiesc de propria-mi judecată. Nu era o îndoială vagă, aşa cum aveam până acum, ci una precisă, absolută. Am văzut nebuni, am cunoscut unii care rămâneau inteligenţi, lucizi, clarvăzători chiar în privinţa tuturor lucrurilor vieţii, cu excepţia unui singur punct. Vorbeau despre toate cu claritate, cu flexibilitate, cu profunzime şi, brusc, gândirea, lovindu-se de stânca nebuniei lor, li se făcea bucăţi, se împrăştia şi se scufunda în acel ocean înspăimântător şi furios, plin de valuri dezlănţuite, de ceţuri, de vijelii, care se numeşte „demenţă“.

Desigur, m-aş socoti nebun, complet nebun, dacă n-aş fi conştient, dacă nu mi-aş cunoaşte perfect starea, dacă nu aş sonda-o, analizând-o cu deplină luciditate. În fond, n-aş fi decât un halucinat care chibzuieşte. O tulburare necunoscută s-ar fi produs în creierul meu, una dintre acele tulburări pe care

încearcă să le constate şi să le precizeze azi fiziologii; iar această tulburare ar fi determinat în mintea mea, în ordinea şi logica ideilor mele, o falie profundă. Fenomene asemănătoare au loc în visul care ne poartă printre fantasmagoriile cele mai neverosimile, fără să fim surprinşi, deoarece aparatul verificator, simţul controlului, este adormit, în timp ce capacitatea imaginativă veghează şi lucrează. Oare nu e cu putinţă ca una dintre imperceptibilele clape ale claviaturii mele cerebrale să fie paralizată? Există oameni care, în urma unor accidente, pierd memoria numelor proprii, a verbelor, a cifrelor sau numai a datelor. Localizările tuturor părticelelor gândirii sunt azi dovedite. Aşa că nu ar fi deloc uimitor ca, în acest moment, să am amorţită capacitatea de a controla irealitatea unor halucinaţii!

Mă gândeam la toate astea mergând pe malul apei. Soarele îşi revărsa lumina asupra râului, făcea pământul încântător, îmi umplea privirea de dragoste pentru viaţă, pentru rândunelele a căror agilitate e o bucurie a ochilor mei, pentru iarba de pe marginea apei, al cărei freamăt e o adevărată fericire pentru urechile mele.

Totuşi, încetul cu încetul, simţeam cum mă cuprinde o tulburare inexplicabilă. Mi se părea că o forţă ascunsă mă amorţea, mă oprea, mă împiedica să merg mai departe, mă chema înapoi. Simţeam apăsându-mă acea nevoie dureroasă de a te întoarce acasă când ai lăsat acolo un bolnav iubit şi ai presentimentul unei agravări a maladiei sale.

Aşadar, m-am întors fără să vreau, sigur că acasă mă aştepta o veste proastă, o scrisoare sau o telegramă. N-am găsit nimic şi am rămas mai surprins şi mai îngrijorat decât dacă aş fi avut din nou o viziune fantastică.

8 august – Ieri am petrecut o seară groaznică. Nu se mai manifestă, dar îl simt lângă mine, simt cum mă pândeşte, mă priveşte, pătrunde în mine, mă domină şi mai de temut, ascunzându-se în acest fel, decât dacă şi-ar semnala prin fenomene supranaturale prezenţa invizibilă şi constantă.

Am dormit totuşi.

9 august – Nimic, dar mi-e teamă.

10 august – Nimic. Ce se va întâmpla mâine?

11 august – Tot nimic. Nu mai pot să stau acasă cu această teamă şi cu acest gând de care nu mai pot să scap. Voi pleca.

12 august, ora zece seara – Toată ziua am vrut să plec, dar n-am putut. Am vrut să înfăptuiesc acest act de libertate atât de uşor, atât de simplu: să ies din casă, să urc în trăsură şi să mă duc la Rouen. N-am putut. De ce?

13 august – Când suferi de unele maladii, toate resorturile fiinţei fizice par rupte, toate energiile, anihilate, toţi muşchii, fără vigoare, oasele, devenite moi precum carnea, iar carnea, lichidă ca apa. Simt asta în fiinţa mea morală într-un mod ciudat şi consternant. Nu mai am pic de forţă, de curaj, de control asupra mea, ba chiar niciun pic de putere să-mi pun în mişcare voinţa. Nu mai pot să vreau ceva; altul o face pentru mine, iar eu mă supun.

14 august – Sunt pierdut! Cineva a pus stăpânire pe sufletul meu şi îl conduce! Cineva îmi porunceşte tot ce fac, toate mişcările, toate gândurile. Nu mai sunt nimic în mine însumi, doar un spectator sclav, înspăimântat de tot ce fac. Vreau să ies. Nu pot. El nu vrea. Şi rămân, deznădăjduit, tremurând, în fotoliul în care mă obligă să stau. Vreau măcar să mă salt, să mă ridic, ca să mă cred încă stăpân pe mine. Nu pot! Sunt ţintuit în jilţ, iar acesta de podea, astfel încât nicio forţă nu ne-ar putea ridica.

Apoi, brusc, trebuie, trebuie, trebuie să mă duc în fundul grădinii să culeg căpşuni şi să le mănânc. Şi mă duc. Culeg căpşuni şi le mănânc! O, Dumnezeule! Dumnezeule! Dumnezeule! Există un Dumnezeu? Dacă da,

eliberează-mă, salvează-mă, ajută-mă! Iertare! Milă! Îndurare! Salvează-mă! O, ce suferinţă! Ce tortură! Ce oroare!

15 august – Desigur, tot aşa era posedată şi dominată şi biata mea verişoară, când a venit să împrumute de la mine cinci mii de franci. Se supunea unei voinţe străine care pătrunsese în ea, ca un alt suflet, ca un alt suflet parazit şi dominator. Oare lumea se va sfârşi?

Dar cine este această fiinţă invizibilă care mă conduce? Această fiinţă imposibil de cunoscut, acest hoinar dintr-o rasă supranaturală?

Prin urmare, fiinţele invizibile există! Atunci, de ce, de la începutul lumii, nu s-au manifestat încă într-un mod precis, cum o fac în cazul meu? N-am citit niciodată nimic care să semene cu ceea ce s-a întâmplat în locuinţa mea. O! Dacă aş putea s-o părăsesc, dacă aş putea să plec, să fug şi să nu mă mai întorc! Aş fi salvat, dar nu pot.

16 august – Am reuşit să scap azi, două ore, ca un deţinut care găseşte deschisă, din întâmplare, uşa celulei. Am simţit brusc că eram liber şi că se afla departe. Am poruncit să fie înhămaţi repede caii şi am plecat la Rouen. O, ce bucurie să-i poţi spune unui om care-ţi dă ascultare: „Mergem la Rouen!“.

I-am poruncit vizitiului să oprească în faţa bibliotecii şi am cerut cu împrumut marele tratat al doctorului Hermann Herestauss despre locuitorii necunoscuţi ai lumii antice şi moderne.

Apoi, când să urc în cupeu, am vrut să spun: „La gară!“, dar am strigat – n-am spus, am strigat – cu o voce atât de puternică, încât trecătorii au întors capul: „Acasă!“. După aceea, am căzut, înnebunit de spaimă, pe pernele trăsurii. Mă găsise şi pusese din nou stăpânire pe mine.

17 august – Ce noapte! Ce noapte! Şi totuşi, cred că ar trebui să mă bucur. Am citit până la unu dimineaţa! Hermann Herestauss, doctor în

filosofie şi teogonie, a scris despre istoria şi manifestările tuturor fiinţelor invizibile care îi dau târcoale omului sau îi apar în vis.

El le descrie originea, domeniul, puterea. Dar niciuna dintre ele nu seamănă cu aceea care mă bântuie. S-ar zice că omul, de când gândeşte, a presimţit şi s-a temut de o fiinţă nouă, mai puternică decât el, succesoarea lui în această lume, şi că, simţind-o aproape şi neputând să prevadă natura acestui stăpân, a creat, în teroarea lui, toată puzderia fantastică de fiinţe misterioase, fantome vagi născute din spaimă.

Aşadar, după ce am citit până la unu dimineaţa, m-am dus şi m-am aşezat lângă fereastra deschisă să-mi răcoresc fruntea şi gândurile la adierea domoală a nopţii.

Era plăcut, era călduţ. Ce mult m-ar fi încântat altădată noaptea asta!

Nu era lună. Stelele scânteiau tremurătoare pe cerul negru. Cine sunt locuitorii acelor lumi? Ce forme, ce vieţuitoare, ce animale, ce plante sunt acolo? Ce ştiu în plus faţă de noi fiinţele care gândesc în aceste universuri îndepărtate? Ce pot ele în plus faţă de noi? Ce văd ele şi noi nu cunoaştem? Într-o zi, una dintre ele, străbătând spaţiul, nu va apărea oare pe pământul nostru ca să-l cucerească, la fel cum normanzii traversau pe vremuri marea ca să supună popoare mai slabe?

Suntem atât de infirmi, atât de lipsiţi de apărare, de ignoranţi, de mici, pe bobul acesta de noroi, care se roteşte diluat într-o picătură de apă!

Am aţipit, visând în adierea răcoroasă a nopţii.

Şi, după ce am dormit vreo patruzeci de minute, am redeschis ochii fără să fac vreo mişcare, trezit de nu ştiu ce emoţie confuză şi ciudată. Întâi n-am văzut nimic, apoi, brusc, mi s-a părut că o pagină din cartea rămasă deschisă pe masă se mişcase singură. Nicio adiere nu intrase pe fereastră. Am fost surprins şi am aşteptat. După vreo patru minute, am văzut, da, am văzut cu ochii mei o altă pagină ridicându-se şi aşezându-se peste cea de dinainte, ca şi cum ar fi fost întoarsă de un deget. Fotoliul meu era gol, părea gol; dar am înţeles că era acolo, el, aşezat în locul meu, şi că citea. Cu

o săritură furioasă, o săritură de animal revoltat care îşi va sfâşia îmblânzitorul, am străbătut camera ca să-l apuc, ca să-l prind în braţe, ca să-l ucid!… Dar fotoliul meu, înainte să fi ajuns la el, s-a răsturnat de parcă cineva ar fi fugit din faţa mea… masa s-a clătinat, lampa a căzut şi s-a stins, iar fereastra s-a închis ca şi cum un răufăcător surprins ar fi zbughit-o în noapte, apucând cu amândouă mâinile batantele ferestrei.

Prin urmare fugise. Îi fusese teamă, teamă de mine, lui!

Atunci… atunci… mâine… sau după… sau într-o zi oarecare… voi putea deci să-l prind şi să dau cu el de pământ! Oare câinii nu-şi muşcă uneori stăpânii şi nu le rup beregata?

18 august – M-am gândit toată ziua. O, da! Îi voi da ascultare, îi voi urma impulsurile, îi voi îndeplini toate dorinţele, mă voi arăta umil, supus, laş. El e cel mai tare. Dar va veni un moment…

19 august – Ştiu… ştiu… ştiu totul! Am citit asta în *Revue du Monde Scientifique*:

„O veste destul de ciudată ne vine de la Rio de Janeiro. O nebunie, o epidemie de nebunie, comparabilă cu demenţele contagioase care au afectat popoarele din Europa în Evul Mediu, bântuie în acest moment în provincia São Paulo. Locuitorii, cuprinşi de panică, îşi părăsesc casele, îşi lasă pustii satele, îşi abandonează culturile, pretind că sunt urmăriţi, posedaţi, conduşi ca o turmă de către fiinţe invizibile, deşi tangibile, de către un fel de vampiri care se hrănesc cu viaţa lor în timp ce ei dorm şi care, în plus, beau apă şi lapte, lăsând impresia că nu se ating de alte alimente.

Profesorul Don Pedro Henriquez, însoţit de câţiva savanţi medici, a plecat spre provincia São Paulo ca să studieze la faţa locului originea şi manifestările acestei nebunii surprinzătoare şi să-i propună împăratului

măsurile care i se vor părea cele mai potrivite pentru a reda judecata acestei populaţii în delir“.

Ah! Ah! Îmi amintesc, îmi amintesc frumosul vas brazilian cu trei catarge care a trecut pe sub fereastra mea, urcând pe Sena, în ziua de 8 mai! Mi se părea atât de drăguţ, atât de alb, de vesel! Fiinţa era la bord, venind de acolo, unde s-a născut rasa ei! Şi m-a văzut! A văzut şi casa mea albă; şi a sărit de pe navă pe mal. O, Dumnezeule mare!

Acum, ştiu, ghicesc. Domnia omului a luat sfârşit.

A venit Cel ce stârnea primele spaime popoarelor naive, Cel pe care îl exorcizau preoţii îngrijoraţi, pe care vrăjitorii îl evocau în nopţile întunecoase fără să-l vadă apărând încă, pe care resentimentele stăpânilor trecători ai acestei lumi l-au înzestrat cu toate formele monstruoase sau graţioase de gnomi, duhuri, genii, zâne, spiriduşi. După concepţiile grosolane ale spaimei primitive, unii oameni mai perspicace l-au intuit mai clar. Mesmer îl ghicise, iar medicii, de zece ani deja, au descoperit în mod precis natura puterii sale înainte să şi-o fi exercitat el însuşi. S-au jucat cu această armă a noului Stăpân, dominaţia unei voinţe misterioase asupra sufletului uman devenit sclav. Au numit asta magnetism, hipnoză, sugestie… mai ştiu eu cum? I-am văzut distrându-se ca nişte copii imprudenţi cu această putere cumplită! Vai de noi! Vai de om! A venit… cum l-o chema… mi se pare că-şi strigă numele, dar nu-l aud… da… îl strigă… Ascult… Nu pot… repetă… Horla… Am auzit… Horla… el e… Horla… a venit!…

Ah! Vulturul a mâncat porumbelul, lupul a mâncat oaia, leul a devorat bivolul cu coarne ascuţite, omul a ucis leul cu săgeata, cu paloşul, cu praful de puşcă, dar Horla va face din om ceea ce noi am făcut din cal şi din bou: jucăria lui, servitorul şi sursa lui de hrană, numai prin puterea voinţei sale. Vai nouă!

Totuşi, animalul, uneori, se revoltă şi îl ucide pe cel care l-a îmblânzit… şi eu vreau… aş putea… dar trebuie să-l cunosc, să-l ating, să-l văd! Savanţii spun că ochiul animalului, diferit de al nostru, nu vede ca acesta. Iar ochiul meu nu poate să-l vadă pe nou-venitul care mă prigoneşte.

De ce? O! Îmi amintesc acum cuvintele călugărului de pe muntele Saint-Michel: „Oare vedem a suta mia parte din tot ce există? De exemplu, vântul, care e cea mai mare forţă a naturii, care trânteşte la pământ oamenii, pune jos clădirile, scoate pomii din rădăcină, ridică apa mării în valuri cât un munte, distruge falezele şi aruncă peste stânci vasele mari, vântul care ucide, şuieră, geme, urlă – l-aţi văzut vreodată, îl puteţi vedea? Şi totuşi, există!“.

Şi mă mai gândeam: vederea mea e atât de slabă, de imperfectă, încât nu distinge nici măcar corpurile tari, dacă sunt transparente ca sticla!… Dacă o oglindă necositorită pe spate stă în drumul meu, intru în ea, aşa cum pasărea pătrunsă într-o cameră se loveşte cu capul de geamuri. Dar e înşelată şi derutată de o mie de alte lucruri. Aşa că nu e deloc de mirare că nu poate să zărească un corp nou, prin care trece lumina.

O fiinţă nouă! De ce nu? Cu siguranţă că trebuia să apară! De ce am fi noi ultimii? N-o vedem, ca şi toţi ceilalţi creaţi înaintea noastră? Motivul este că natura ei e perfectă, are corpul desăvârşit, mai fin decât al omului, decât al nostru, care e atât de slab, conceput cu atâta stângăcie, stânjenit de organe mereu obosite, mereu forţate, ca nişte resorturi prea complexe, decât al nostru, care trăieşte ca o plantă şi ca un animal, hrănindu-se anevoie cu aer, iarbă şi carne, maşină animală pradă maladiilor, deformărilor, putrefacţiei, suflând din greu, dereglată, naivă şi ciudată, ingenios de prost făcută, lucrare grosolană şi delicată, eboşă a unei fiinţe care ar putea să devină inteligentă şi impunătoare.

Suntem câţiva, atât de puţini în această lume, de la stridie până la om. De ce nu unul în plus, după trecerea perioadei care desparte apariţiile succesive ale tuturor speciilor?

De ce nu unul în plus? De ce nu şi alţi copaci, cu flori imense, strălucitoare şi parfumând regiuni întregi? De ce nu şi alte elemente decât focul, aerul, pământul şi apa? – Sunt patru, doar patru, aceşti părinţi hrănitori ai fiinţelor! Ce jalnic! De ce nu sunt patruzeci, patru sute, patru mii? Cât de sărac e totul, meschin, mizerabil! Dăruit cu zgârcenie, inventat fără menajamente, făcut greoi! Ah! Elefantul, hipopotamul – câtă graţie! Cămila – câtă eleganţă!

Dar, veţi spune, fluturele! O floare care zboară! Visez unul care să fie mare cât o sută de universuri, cu aripi cărora nici măcar nu le pot descrie forma, frumuseţea, culoarea şi mişcarea. Dar îl văd… zboară de la o stea la alta, reîmprospătându-le şi înmiresmându-le cu suflul armonios şi uşor al plutirii sale! Iar popoarele de acolo, de sus, îl privesc trecând, extaziate şi fermecate!

………………………………………………………………

Ce am? El, el, Horla, mă bântuie, mă face să gândesc aceste nebunii! E în mine, devine sufletul meu. Îl voi ucide!

19 august – Îl voi ucide. L-am văzut! Ieri-seară, m-am aşezat la masă şi m-am prefăcut că scriu cu mare atenţie. Ştiam foarte bine că va veni să-mi dea târcoale foarte aproape, atât de aproape încât s-ar putea să-l ating, să-l apuc! Şi atunci!… Atunci, cu forţa disperării, cu mâinile, cu genunchii, cu pieptul, cu fruntea, cu dinţii îl voi putea sugruma, strivi, muşca, sfâşia.

Şi îl pândeam cu toate organele surescitate.

Aprinsesem amândouă lămpile, precum şi cele opt lumânări de pe şemineu, ca şi cum aş fi putut să-l descopăr în această lumină.

Aveam în faţă patul, un pat vechi din stejar, cu coloane; în dreapta, şemineul; în stânga, uşa încuiată cu grijă, după ce am lăsat-o mult timp deschisă, ca să-l atrag; în spate, un şifonier foarte înalt cu oglindă, pe care o foloseam zilnic ca să mă bărbieresc, să mă îmbrac şi în care obişnuiam să

mă privesc, din cap până în picioare, de fiecare dată când treceam prin faţa ei.

Aşadar, mă prefăceam că scriu ca să-l înşel, pentru că şi el mă pândea. Şi, brusc, am simţit, am fost sigur că citea peste umărul meu, că era acolo, aproape, atingându-mi urechea.

M-am ridicat cu mâinile întinse, întorcându-mă atât de repede, încât era cât pe ce să cad. Ei bine! Se vedea ca în plină zi, dar nu m-am zărit în oglindă! Era goală, clară, profundă, plină de lumină! Chipul nu mi se vedea… deşi mă aflam în faţa ei! Vedeam bucata aceea mare de sticlă limpede de sus până jos. Şi mă uitam la ea cu ochi înnebuniţi; nu mai îndrăzneam să fac un pas înainte, nu mai îndrăzneam să fac vreo mişcare, simţind totuşi clar că era acolo, dar că îmi va scăpa din nou, el, al cărui corp imperceptibil îmi devorase imaginea.

Ce teamă mi-a fost! Apoi, deodată, am început să mă zăresc într-o ceaţă în adâncul oglinzii, într-o ceaţă ca printr-o perdea de apă; şi mi se părea că această apă aluneca de la stânga la dreapta, lent, făcându-mi mai clară imaginea, de la o secundă la alta. Era ca la sfârşitul unei eclipse. Ceea ce mă ascundea nu părea să aibă contururi clare, ci un fel de transparenţă mată, care se lumina treptat.

În sfârşit, am putut să mă văd cu totul, aşa cum se întâmplă zilnic când mă privesc în oglindă.

Îl văzusem! Am rămas cu o spaimă care mă face şi acum să mă înfior.

20 august – Să-l ucid! Cum, de vreme ce nu pot să-l prind? Otravă? Dar m-ar vedea punând-o în apă; de altfel, oare otrăvurile noastre ar putea avea vreun efect asupra corpului său imperceptibil? Nu.. nu… fără nicio îndoială… Atunci?… Atunci?…

21 august – Am chemat un lăcătuş de la Rouen şi i-am comandat, pentru camera mea, obloane de fier, aşa cum au, la Paris, unele reşedinţe

particulare la parter, de teama hoţilor. În plus, i-am cerut să-mi facă şi o uşă la fel. M-am prezentat un mare fricos, dar nu-mi pasă!

………………………………………………………………

10 septembrie – Rouen, hotelul Continental. Am făcut-o… Am făcut-o… Dar a murit? Am sufletul profund tulburat de ce-am văzut.

Aşadar, ieri, când lăcătuşul mi-a montat oblonul şi uşa de fier, am lăsat totul deschis până la miezul nopţii, deşi începuse să se facă frig.

Deodată, am simţit că era acolo şi m-a cuprins bucuria, o bucurie nebună. M-am ridicat lent şi am umblat încolo şi-ncoace, mult timp, ca să nu ghicească nimic. Apoi mi-am scos ghetele şi mi-am pus, cu indiferenţă, papucii, după care am închis oblonul de fier şi, păşind liniştit spre uşă, am încuiat-o de două ori. M-am întors la fereastră, am încuiat-o cu un lacăt şi am pus cheia în buzunar.

Deodată, am înţeles că se agita în jurul meu, că îi era şi lui teamă, că îmi poruncea să-i deschid. Am fost gata să cedez; dar m-am ţinut tare şi, trăgându-mă înapoi, m-am sprijinit de uşă; am întredeschis-o numai cât să trec eu, cu spatele; şi fiind foarte înalt, atingeam cu capul pragul de sus. Eram sigur că nu putuse să iasă şi că l-am închis, singur, singur. Ce bucurie! Îl prinsesem! Am coborât în fugă; am luat din salon, aflat sub camera mea, cele două lămpi şi am vărsat tot uleiul pe covor, pe mobilă, peste tot; apoi am dat foc şi am fugit, după ce am încuiat de două ori uşa mare de la intrare.

Şi m-am dus să mă ascund în fundul grădinii, între nişte tufe de laur. Ce mult a durat! Ce mult a durat! Totul era negru, amuţit, nemişcat; nicio adiere, nicio stea, munţi de nori care nu se vedeau, dar care îmi apăsau, grei, atât de grei, sufletul!

Mă uitam la casă şi aşteptam. Ce mult a durat! Credeam deja că focul se stinsese singur sau că îl stinsese El, când una dintre ferestrele de jos a făcut explozie sub presiunea incendiului şi o flacără, o flacără mare, roşie şi galbenă, lungă, molatică, mângâietoare, a urcat de-a lungul zidului alb,

înălţându-se până la acoperiş. O licărire alunecând prin copaci, printre crengi, printre frunze şi un fior, un fior de teamă! Păsările se trezeau; un câine a început să urle; mi s-a părut că se crăpa de ziuă! Alte două ferestre au făcut şi ele explozie curând şi am văzut că toată partea de jos a locuinţei mele devenise o mare de flăcări înspăimântătoare. Dar un ţipăt, un ţipăt cumplit, ascuţit, sfâşietor, un ţipăt de femeie răsună în noapte şi geamurile de la două mansarde se deschiseră brusc! Uitasem de servitori! Le-am văzut chipurile cuprinse de panică şi braţele agitându-se!…

Atunci, înnebunit de oroare, am luat-o la fugă spre sat, răcnind: „Ajutor! Ajutor! Foc! Foc!“. Am întâlnit oameni care veneau deja şi m-am întors cu ei să văd.

Acum, casa nu mai era decât un rug îngrozitor şi măreţ, un rug monstruos, care lumina tot pământul, un rug unde ardeau oameni, dar unde ardea şi El, El, prizonierul meu, Fiinţa nouă, noul stăpân, Horla!

Deodată, întreg acoperişul s-a prăbuşit între ziduri şi un vulcan de flăcări a ţâşnit până la cer. Prin toate ferestrele deschise spre incendiu, vedeam cuva de foc şi îmi ziceam că era acolo, în acel cuptor, mort.

Mort? E posibil?… Corpul lui? Corpul lui, prin care trecea lumina, nu era oare indestructibil prin mijloacele care îl ucid pe al nostru? Dacă nu murise? Poate numai timpul are influenţă asupra Fiinţei Invizibile şi Redutabile. Ce rost ar fi avut acel corp transparent, acel corp imposibil de cunoscut, acel corp de Duh, dacă trebuia să-i fie teamă şi lui de boli, de răni, de infirmităţi, de distrugerea prematură?

Distrugerea prematură? De-aici vine toată spaima oamenilor! După om, Horla. – După cel care poate să moară în fiecare zi, la orice oră, în orice minut, în toate accidentele, a venit cel care nu trebuie să moară decât atunci când îi vine ziua, ora, minutul, deoarece a ajuns la limita existenţei sale!

Nu… nu… fără nicio îndoială, fără nicio îndoială… n-a murit… Atunci… atunci… va trebui oare să mă omor eu!?…

………………………………………………………………

25 mai 1887

MOARTA

O iubisem nebuneşte! De ce iubim? E ciudat să nu mai vedem în lume decât o fiinţă, să nu mai avem în minte decât un singur gând, în inimă o singură dorinţă şi pe buze un singur nume: un nume care urcă neîncetat, care urcă, asemenea apei unui izvor, din străfundurile sufletului, care urcă pe buze, pe care îl rostim iar şi iar, pe care îl murmurăm fără încetare, peste tot, ca pe o rugăciune.

Nu voi istorisi povestea noastră. Iubirea are una singură, mereu aceeaşi. O întâlnisem şi o iubisem. Atâta tot. Şi trăisem, timp de un an, cu tandreţea ei, în braţele ei, răsfăţat de mângâierile ei, în privirea ei, lângă rochiile ei, în vorbele ei, învăluit, legat, întemniţat în tot ce venea de la ea atât de complet, încât nu mai ştiam dacă era zi sau noapte, dacă eram mort sau viu, pe bătrânul nostru pământ sau aiurea.

Şi a murit! Cum? Nu ştiu, nu mai ştiu.

Într-o seară, când ploua, a venit acasă udă şi, a doua zi, a început să tuşească. A tuşit aproape o săptămână şi a căzut la pat.

Ce s-a întâmplat? Nu mai ştiu.

Medicii veneau, scriau reţete şi plecau. Erau aduse medicamente; o femeie o ajuta să le ia. Avea mâinile calde, fruntea îi era umedă şi ardea, privirea îi lucea şi era tristă. Îi vorbeam, îmi răspundea. Ce ne-am spus? Nu mai ştiu. Am uitat tot, tot! A murit. Îmi amintesc foarte bine micul ei suspin, atât de slab, ultimul.

Infirmiera a exclamat: „Ah!“. Am înţeles, am înţeles! N-am mai ştiut nimic. Nimic. Am văzut un preot care a rostit aceste cuvinte: „Amanta dumneavoastră“. Mi s-a părut că o insulta. Acum era moartă şi nimeni nu

mai avea dreptul să ştie asta. L-am alungat. A venit altul care a fost foarte bun, foarte blând. Am plâns când mi-a vorbit despre ea.

Am fost consultat într-o mie de privinţe pentru înmormântare. Nu mai ştiu.

Îmi amintesc totuşi foarte bine sicriul, zgomotul loviturilor de ciocan când l-au bătut în cuie. Ah, Dumnezeule!

A fost îngropată! Îngropată! Ea, într-o groapă! Veniseră câteva persoane, prietene. Am plecat. Am luat-o la fugă.

Am mers mult timp pe străzi. Apoi m-am întors acasă.

A doua zi am plecat într-o călătorie.

Ieri m-am întors la Paris.

Când mi-am revăzut camera, camera noastră, patul nostru, mobilele noastre, acea casă unde se afla tot ce mai rămâne din viaţa unei fiinţe după moartea ei, am fost cuprins din nou de o durere atât de violentă, încât puţin a lipsit să nu deschid fereastra şi să mă arunc în stradă. Nemaiputând să rămân în mijlocul acelor lucruri, între pereţii care o adăpostiseră şi păstraseră probabil în imperceptibilele lor fisuri mii de atomi din ea, din trupul şi din răsuflarea ei, mi-am luat pălăria ca să fug de-acolo. Deodată, când să ajung la uşă, am trecut prin faţa oglinzii mari din vestibul, pusă acolo la dorinţa ei, ca să se vadă din cap până în picioare în fiecare zi când ieşea din casă, să vadă dacă toaleta îi era în ordine, corectă şi drăguţă, de la botine până la pălărie.

Şi m-am oprit brusc în faţa acelei oglinzi în care se privise deseori. Atât de des, atât de des, încât trebuia să-i fi păstrat şi ea imaginea.

Stăteam acolo în picioare, înfiorat, cu ochii ţintă la sticlă, la sticla plată, adâncă, goală, dar care o conţinuse întreagă, o posedase la fel ca mine, la fel ca privirea mea pasionată. Mi s-a părut că iubeam acea oglindă. Am atins-o, era rece! O, amintirea! Amintirea! Oglindă chinuitoare, oglindă mistuitoare, oglindă vie, oglindă oribilă, care torturezi! Fericiţi bărbaţii a căror inimă, ca

o oglindă pe care alunecă şi dispar reflexele, uită tot ce a conţinut, tot ce a trecut prin faţa ei, tot ce s-a contemplat în ea, s-a oglindit în afecţiunea, în iubirea ei! Cât sufăr!

Am ieşit şi, fără să vreau, fără să ştiu, m-am îndreptat spre cimitir. I-am găsit mormântul simplu, o cruce de marmură, cu câteva cuvinte: „A iubit, a fost iubită, a murit“.

Era acolo, dedesubt, putrezită! Ce oroare! Am izbucnit în plâns, cu fruntea pe pământ.

Am stat aşa mult, mult timp. Apoi am observat că se însera. Atunci, o dorinţă bizară, nebună, o dorinţă de iubit disperat a pus stăpânire pe mine. Am vrut să-mi petrec noaptea lângă ea, ultima noapte, să plâng pe mormântul ei. Dar aş fi fost văzut, aş fi fost alungat. Cum să fac?

Am fost viclean. M-am ridicat şi am început să rătăcesc prin acel oraş al dispăruţilor. Mergeam, mergeam. Cât de mic este acest oraş faţă de celălalt, în care oamenii trăiesc! Şi totuşi, morţii sunt mult mai mulţi decât cei vii. Ne trebuie case înalte, străzi, mult loc pentru cele patru generaţii care privesc lumina zilei în acelaşi timp, beau apa izvoarelor, vinul viilor şi mănâncă pâinea ogoarelor.

Iar pentru toate generaţiile de morţi, pentru întreaga scară a omenirii coborâtă până la noi, aproape nimic, un câmp, aproape nimic! Pământul îi ia înapoi, uitarea îi face să dispară de tot. Adio!

La capătul cimitirului locuit, am zărit deodată cimitirul părăsit, acela unde vechii defuncţi se amestecă deja cu pământul, unde crucile putrezesc şi ele, unde mâine vor fi aduşi ultimii veniţi. E plin de trandafiri lăsaţi să crească liber, de chiparoşi viguroşi şi negri, o grădină tristă şi superbă, hrănită cu carne umană.

Eram singur, foarte singur. M-am ghemuit într-un copac verde. M-am ascuns în întregime între ramurile lui groase şi întunecate.

Şi am aşteptat, cramponat de trunchi ca un naufragiat pe o epavă.

Când s-a lăsat noaptea şi s-a făcut întuneric de-a binelea, mi-am părăsit refugiul şi am păşit încetişor, fără grabă, fără să fac zgomot, pe acel pământ plin de morţi.

Am mers aşa mult, mult, mult timp. N-o găseam. Cu braţele întinse, cu ochii deschişi, lovindu-mă de morminte cu mâinile, cu picioarele, cu genunchii, cu pieptul, chiar cu capul, mergeam fără s-o găsesc. Atingeam, pipăiam ca un orb care îşi caută drumul, pipăiam pietre, cruci, grilaje de fier, coroane de sticlă, coroane de flori ofilite! Citeam numele cu degetele, plimbându-le peste litere. Ce noapte! Ce noapte! N-o găseam!

Nu era lună! Ce noapte! Îmi era teamă, o teamă cumplită pe acele poteci înguste, între două şiruri de morminte! Morminte! Morminte! Morminte! Iar şi iar morminte! În dreapta, în stânga, în faţa mea, în jurul meu, peste tot, morminte! M-am aşezat pe unul dintre ele, pentru că nu mai puteam merge, mă lăsau genunchii.

Îmi auzeam inima bătând. Dar auzeam şi altceva! Ce? Un zgomot confuz, pe care nu-l puteam numi. Să se fi auzit în mintea mea înspăimântată, în noaptea de nepătruns sau în pământul misterios, în pământul însămânţat cu cadavre umane? M-am uitat în jur.

Cât timp am stat acolo? Nu ştiu. Eram paralizat de spaimă, eram ameţit de groază, gata să urlu, gata să mor.

Şi, deodată, mi s-a părut că lespedea de marmură pe care mă aşezasem se mişca. Fără doar şi poate, se mişca, de parcă ar fi ridicat-o cineva. Dintr-o săritură, m-am aruncat pe mormântul vecin şi am văzut, da, am văzut piatra pe care o părăsisem ridicându-se drept; şi a apărut mortul, un schelet gol care o sălta cu spatele curbat. Vedeam, vedeam foarte bine, deşi noaptea era întunecoasă. Pe cruce am putut să citesc: „Aici odihneşte Jacques Olivant, decedat la vârsta de cincizeci şi unu de ani. Îşi iubea familia, a fost bun şi cinstit şi a murit cu sufletul împăcat întru Domnul“.

Acum mortul citea şi el ce scria pe mormântul lui. Apoi a luat o piatră de pe drum, o piatră mică şi ascuţită, şi a început să radă scrisul cu grijă. L-

a şters tot, lent, privind cu orbitele goale locul unde se aflaseră gravate înainte cuvintele lui şi, cu vârful osului care fusese degetul lui arătător, a scris cu litere luminoase, ca acele rânduri pe care le trasezi pe ziduri cu vârful unui băţ de chibrit:

„Aici odihneşte Jacques Olivant, decedat la vârsta de cincizeci şi unu de ani. A grăbit prin purtarea lui aspră moartea tatălui său, pe care dorea să-l moştenească, şi-a torturat soţia, şi-a chinuit copiii, şi-a înşelat vecinii, a furat când a putut şi a murit ca vai de el“.

După ce a terminat de scris, mortul, nemişcat, şi-a contemplat opera. Şi am observat, întorcând capul, că toate mormintele erau deschise, că toate cadavrele ieşiseră, că toate şterseseră minciunile gravate de rude pe pietrele funerare, ca să restabilească adevărul.

Şi am văzut că toţi, toţi acei părinţi buni, soţii fidele, fii devotaţi, tinere neprihănite, negustori oneşti, femei şi bărbaţi aşa-zis ireproşabili, fuseseră călăii celor apropiaţi, plini de ură, necinstiţi, ipocriţi, mincinoşi, vicleni, calomniatori, invidioşi, că furaseră, înşelaseră, săvârşiseră toate faptele ruşinoase, toate faptele abominabile.

Scriau toţi în acelaşi timp, în pragul lăcaşului lor de veci, crudul, cumplitul şi sfântul adevăr, pe care toată lumea îl ignoră sau se preface că-l ignoră pe pământ.

Mi-am zis că trebuia să şi-l fi scris şi ea pe mormânt. Şi, fără pic de teamă acum, alergând printre sicrie deschise, printre cadavre, schelete, m-am îndreptat spre ea, sigur că o s-o găsesc imediat.

Am recunoscut-o de departe, fără să văd faţa înfăşurată în giulgiu.

Şi, pe crucea de marmură unde citisem mai devreme „A iubit, a fost iubită, a murit“, am zărit: „Plecând o dată din casă să-şi înşele iubitul, a răcit în ploaie şi a murit“.

…………………………………………………………………

31 mai 1887

ÎNECATUL

I

La Fécamp, toată lumea cunoştea povestea bătrânei Patin. Desigur, nu fusese fericită cu bărbatul ei, pentru că o zvântase în bătaie pe când trăia.

El avea o barcă de pescuit şi o luase de nevastă, pe vremuri, pentru că era drăguţică, chiar dacă era săracă.

Patin, bun matelot, dar brutal, era nelipsit din crâşma lui moş Auban, unde bea în zilele obişnuite patru-cinci păhărele de trăscău, iar în zilele când avea noroc la pescuit, opt sau zece, ba chiar mai multe, după cât de veselă îi era inima, cum spunea el.

Trăscăul le era servit muşteriilor de fiica bătrânului Auban, o brunetă plăcută la vedere şi care atrăgea clientela doar prin înfăţişarea ei, căci nimeni n-o bârfise vreodată.

Când intra în crâşmă, Patin se uita cu plăcere la ea şi îi vorbea politicos, adresându-i cuvinte cuminţi de băiat cinstit. După ce bea primul pahar de trăscău, i se părea deja mai drăguţă; la al doilea, îi făcea cu ochiul; la al treilea, spunea: „Dac-ai vrea, don'şoară Désirée…“, fără să sfârşească vreodată vorba; la al patrulea, încerca s-o apuce de fustă ca s-o sărute; iar atunci când ajungea până la al zecelea, venea la servit moş Auban.

Bătrânul crâşmar, care cunoştea toate şmecheriile, o punea pe Désirée să se plimbe printre mese ca să învioreze consumul, iar Désirée, care nu era

degeaba fiica lui moş Auban, îşi plimba fusta în jurul băutorilor şi glumea cu ei, râzând şi aruncând priviri şirete.

Tot ducându-se să bea la crâşmă, Patin se obişnuise atât de mult cu chipul tinerei Désirée, încât se gândea la ea şi când era pe mare, când arunca plasele în apă, în larg, în nopţile cu vânt sau în nopţile liniştite, în nopţile cu lună sau în nopţile întunecoase. Se gândea la ea în timp ce ţinea cârma, la pupa ambarcaţiunii, pe când cei patru tovarăşi ai săi moţăiau, cu capul pe braţe. O vedea mereu zâmbindu-i, turnând rachiul cu o mişcare din umăr şi îndepărtându-se în timp ce zicea:

— Iaca! Eşti mulţumit?

Şi, tot având-o în faţa ochilor şi în gând, îl cuprinse o dorinţă atât de mare s-o ia de nevastă, încât, neputând să mai reziste, o ceru în căsătorie.

Era bogat, avea barca lui, plasele lui de pescuit şi o casă la poalele coastei dinspre salina maritimă; pe când moş Auban nu avea nimic. Aşadar, a fost acceptat cu căldură şi nunta a avut loc cât mai repede posibil, cele două părţi fiind nerăbdătoare ca totul să se facă rapid, însă din motive diferite.

Dar, după trei zile de la încheierea căsătoriei, Patin nu mai înţelegea deloc cum putuse s-o creadă pe Désirée altfel decât celelalte femei… Zău, tare prost trebuie să fi fost să se încurce cu una fără o para, care îl îmbrobodise cu rachiul ei, în care mai mult ca sigur pusese, pentru el, vreo blestemăţie de licoare.

Şi înjura de la o maree la alta, îşi rupea pipa între dinţi, îşi brusca echipajul; şi, după ce ocăra cum îi venea la gură, înşirând toate înjurăturile pe care le cunoştea, îşi vărsa ce-i mai rămăsese din furie pe peştii şi pe homarii scoşi unul câte unul din năvoade, pe care nu-i mai arunca în coşurile mari de răchită decât însoţiţi de sudalme şi vorbe murdare.

Apoi, întors acasă, avându-şi la îndemână soţia, fiica lui moş Auban, se purtă cu ea în curând ca şi cum ar fi fost femeia cea mai nemernică de pe lume. Pe urmă, văzând că îl asculta resemnată, obişnuită cu violenţele

tatălui, exasperat de calmul ei, într-o seară, o lovi. În casa lui începu atunci o viaţă cumplită.

Timp de zece ani, pe malurile salinei maritime se vorbi numai despre tocurile de bătaie pe care Patin i le trăgea soţiei sale şi despre felul lui de a înjura tot timpul când îi vorbea. Într-adevăr, înjura într-un mod aparte, cu o bogăţie de vocabular şi o sonoritate a vocii pe care nu le mai avea nimeni la Fécamp. Când ambarcaţiunea lui se prezenta la intrarea în port, întorcându-se de la pescuit, lumea aştepta prima salvă de înjurături, pe care avea să o tragă de pe punte către dig, imediat ce ar fi zărit boneta albă a soţiei.

În picioare la pupă, manevra cu ochii la proră şi la pânze, în zilele în care marea era agitată, şi, cu toate că era preocupat de trecerea îngustă şi dificilă, în pofida valurilor de fund care intrau înalte ca nişte munţi pe culoarul îngust, căuta, printre femeile care îi aşteptau pe marinari, sub spuma talazurilor, s-o recunoască pe a lui, fata lui moş Auban, sărăcana! Atunci, îndată ce o vedea, în ciuda zgomotului făcut de valuri şi de vânt, o muştruluia în gura mare, încât toţi râdeau, deşi îi plângeau de milă. Apoi, când ambarcaţiunea ajungea la chei, avea un fel al lui să-şi descarce lestul de politeţe, cum zicea el, în timp ce îşi descărca peştele, care atrăgea în jurul parâmelor sale toate haimanalele şi toţi trândavii din port.

Invectivele îi ieşeau din gură când asemenea loviturilor de tun, scurte şi cumplite, când precum bubuiturile de tunet, care durau cinci minute, stârnind un asemenea uragan de vorbe grele, încât părea să aibă în plămâni toată mânia Domnului.

După ce părăsea vasul şi se afla faţă în faţă cu ea, în mijlocul curioşilor şi al mahalagioaicelor, scotea „din fundul calei“ o întreagă încărcătură de noi înjurături şi durităţi şi o ţinea aşa până la locuinţa lor, ea mergând în faţă, el în urmă, ea plângând, el strigând.

Atunci, singur cu ea, cu uşile închise, o lovea sub cel mai mic pretext. Orice îi era de ajuns ca să ridice mâna şi, dacă începea, nu se mai oprea,

aruncându-i în faţă adevăratele motive ale urii lui. La fiecare palmă, la fiecare ghiont, vocifera:

— Na! Sărăntoaco! Na! Pârlito! Na! Amărâto! Mare ispravă am mai făcut în ziua în care mi-am clătit gura cu rachiul împuţit al pungaşului de taică-tu!

Biata femeie trăia mereu cu frica în sân, tremurând din tot corpul şi cu inima cât un purice, aşteptând înnebunită insultele şi bătăile bărbatului ei.

Şi asta a durat zece ani. Era atât de temătoare, încât pălea când îi vorbea cuiva şi nu se mai gândea la altceva decât la loviturile cu care era ameninţată. Devenise mai galbenă şi mai uscată decât un peşte afumat.

II

Într-o noapte, în timp ce bărbatul îi era pe mare, fu trezită dintr-odată de acel zgomot de animal pe care îl face vântul când se năpusteşte ca un câine scăpat din lanţ. Se ridică în capul oaselor, tulburată, apoi, nemaiauzind nimic, se culcă la loc. Dar, aproape imediat, în vatră răsună un muget care zdruncină întreaga casă şi care se întinse în văzduh ca şi cum o cireadă de animale furioase ar fi traversat spaţiul, gâfâind şi mugind.

Atunci se ridică şi aleargă în port. Alte femei soseau din toate părţile cu felinare. Bărbaţii veneau în fugă şi toţi priveau aprinzându-se în noapte, pe mare, spuma de pe creasta valurilor.

Furtuna dură cincisprezece ore. Unsprezece mateloţi nu s-au mai întors, Patin numărându-se printre ei. În apropiere de Dieppe au fost găsite rămăşiţe din *Jeune Amélie*, ambarcaţiunea lui. Cadavrele marinarilor săi au fost adunate de pe lângă Saint-Valéry, dar al lui n-a fost găsit niciodată. Deoarece coca ambarcaţiunii părea să fi fost tăiată în două, soţia îl aşteptă

mult timp, temându-se de întoarcerea lui. Pentru că, dacă ar fi avut loc un abordaj, s-ar fi putut ca nava cu pricina să-l fi luat numai pe el şi să-l fi dus departe.

Apoi, treptat, se obişnui cu gândul că era văduvă, tresărind totuşi de fiecare dată când un sărman sau un negustor ambulant intra brusc în casa ei.

Într-o după-amiază, la vreo patru ani de la dispariţia bărbatului ei, mergând pe uliţa evreiască, se opri în faţa casei unui bătrân căpitan mort de puţină vreme, căruia i se vindea mobila.

Exact în acel moment, era scos la licitaţie un papagal, un papagal verde cu capul albastru, care se uita la toată lumea cu un aer nemulţumit şi îngrijorat.

— Trei franci! striga vânzătorul. O pasăre care vorbeşte ca un avocat, trei franci!

O prietenă o împunse cu cotul pe văduva Patin.

— Ar trebui să-l cumperi tu, care eşti bogată, îi zise ea. O să-ţi ţină de urât; pasărea asta face mai bine de treizeci de franci. Poţi să-l vinzi oricând cu douăzeci-douăzeci şi cinci de franci!

— Patru franci, doamnelor, patru franci! repeta omul. Cântă de vecernie şi predică precum preotul. E un adevărat fenomen… un miracol!

Văduva Patin adăugă cincizeci de centime şi primi pasărea cu cioc coroiat într-o colivie mică, pe care o luă cu ea.

Apoi o duse acasă şi, pe când deschidea uşiţa din sârmă ca să-i dea de băut, papagalul o lovi cu ciocul peste degete de-i crăpă pielea şi îi dădu sângele.

— Ah! Ce rău e! exclamă ea.

Totuşi, îi dădu seminţe de cânepă şi boabe de porumb, apoi îl lăsă să-şi netezească penele, trăgând pe furiş cu ochiul la noua lui casă şi la noua lui stăpână.

Tocmai începuse să se lumineze, a doua zi, când văduva Patin auzi cât se poate de clar o voce, o voce puternică, sonoră, bubuitoare, vocea lui

Patin, care striga:

— Nu te scoli, mortăciune?

Se sperie atât de tare, încât îşi ascunse capul în aşternut, pentru că, mai demult, în fiecare dimineaţă, îndată ce deschidea ochii, răposatul ei soţ îi răcnea în ureche aceste patru cuvinte, pe care le cunoştea foarte bine.

Tremurând, făcută ghem, cu spinarea pregătită pentru bătaia pe care o aştepta deja, murmură, cu faţa ascunsă în pernă:

— Dumnezeule mare, uite-l! Dumnezeule mare, uite-l! S-a întors, Doamne Dumnezeule!

Minutele treceau; niciun zgomot nu mai tulbura liniştea din cameră. Atunci, tremurând toată, scoase capul din aşternut, sigură că era acolo, pândind, pregătit s-o lovească.

Dar nu văzu nimic în afară de o rază de soare trecând prin geam şi îşi zise: „S-a ascuns, mai mult ca sigur“.

Aşteptă mult timp, apoi, puţin mai liniştită, îşi spuse: „Să ştii c-am visat, fiindcă nu se arată!“.

Închise din nou ochii, ceva mai liniştită, când, foarte aproape de ea, izbucni vocea furioasă, vocea tunătoare a înecatului, care vocifera:

— Fir-ar dracu’ al dracului să fie! Te scoli moartă…

Femeia sări jos din pat, împinsă de supunere, de pasiva supunere de nevastă stâlcită în bătaie, care îşi aminteşte încă, după patru ani, şi care îşi va aminti întotdeauna şi va da ascultare veşnic acestei voci! Şi spuse:

— Uite-mă-s, Patin! Ce vrei?

Dar Patin nu răspunse.

Atunci, foarte tulburată, se uită în jur, apoi căută peste tot, în dulapuri, în cămin, sub pat, fără să găsească pe nimeni şi, în sfârşit, se trânti pe un scaun, înnebunită de spaimă, convinsă că sufletul lui Patin se afla acolo, lângă ea, şi că se întorsese ca s-o chinuiască.

Deodată, îşi aminti de pod, unde puteai urca de afară pe o scară.

Cu siguranţă, se ascunsese acolo, ca s-o ia prin surprindere. Ţinut în puterea sălbaticilor de pe vreun ţărm, nu putuse probabil să scape mai repede, iar acum se întorsese, mai rău ca niciodată.

Nu se putea îndoi, îi auzise clar vocea.

Aşa că întrebă cu capul ridicat spre tavan:

— Eşti acolo sus, Patin?

Patin nu răspunse.

Atunci ieşi din casă şi, cuprinsă de o spaimă cumplită, care îi făcea inima să bată cu putere, urcă scara, deschise lucarna, se uită. Nu văzu nimic, intră, căută şi nu găsi.

Aşezată pe o grămadă de paie, începu să plângă; dar, pe când plângea, stăpânită de o spaimă copleşitoare şi supranaturală, îl auzi dedesubt, în camera ei, pe Patin spunând tot felul de lucruri. Nu mai părea atât de furios, parcă se mai liniştise şi zicea:

— Vreme mizerabilă! Vânt puternic! Vreme mizerabilă! N-am mâncat, fir-ar să fie!

Ea strigă prin tavan:

— Uite-mă-s, Patin! O să-ţi pregătesc supa. Nu te supăra, vin acum!

Şi coborî în fugă.

Dar la ea în cameră nu era nimeni.

Simţi că-şi pierde cunoştinţa, ca şi cum ar fi fost atinsă de aripa morţii şi, când s-o ia la fugă ca să ceară ajutor vecinilor, auzi o voce strigând lângă urechea ei:

— N-am mâncat, fir-ar să fie!

Şi papagalul, din colivia lui, o privea cu ochii lui rotunzi, şireţi şi răutăcioşi.

Ea îl privi profund tulburată şi murmură:

— A! Tu eşti!

Iar el zise, mişcând din cap:

— Ia stai, ia stai, ia stai, te învăţ eu să mai leneveşti!

Oare ce se petrecu atunci în ea? Simţi, înţelese că era într-adevăr el, mortul, care se întorcea, care se ascunsese sub penele acelei păsări ca să continue s-o chinuiască, care avea să înjure, ca mai demult, toată ziua. Şi s-o muşte, şi să-i strige vorbe grele ca să stârnească vecinii şi să-i facă să râdă. Se repezi, deschise colivia şi prinse pasărea, care, apărându-se, îi smulgea pielea cu ciocul şi cu ghearele. Dar ea ţinea papagalul cu toată forţa, cu amândouă mâinile, şi, aruncându-se pe podea, se rostogoli peste el cu o frenezie de posedată, îl strivi, făcu din el o zdreanţă de carne, o grămăjoară moale, verde, care nu mai mişca, nu mai vorbea, doar atârna. Apoi, înfăşurându-l într-o cârpă ca într-un linţoliu, ieşi din casă în cămaşă de noapte, cu picioarele goale, traversă cheiul bătut de valurile scurte ale mării şi, scuturând cârpa, lăsă să cadă în apă acea mică fiinţă moartă, care semăna cu o mână de iarbă; după aceea se întoarse în casă, se aruncă în genunchi în faţa coliviei goale şi, bulversată de ceea ce făcuse, ceru iertare Domnului, plângând în hohote, ca şi cum ar fi comis o crimă oribilă.

16 august 1888

CASA MORŢII DE BUNĂVOIE

Sena se întindea în faţa casei mele, fără o încreţitură, lucitoare în soarele dimineţii. Era o frumoasă, lată, lentă şi lungă curgere argintie, împurpurată pe alocuri; iar de cealaltă parte a fluviului copaci mari, aliniaţi, formau pe tot malul un zid imens de verdeaţă. Senzaţia vieţii care reîncepe în fiecare zi, a vieţii proaspete, vesele, drăgăstoase, fremăta în frunze, palpita în aer, se oglindea în apă.

Am primit ziarele, pe care poştaşul tocmai le adusese, şi am pornit alene pe mal, să le citesc.

L-am deschis pe primul şi am zărit aceste cuvinte: „Statistica sinuciderilor“. Am aflat că în acest an şi-au luat viaţa mai bine de opt mii cinci sute de persoane.

Instantaneu, i-am văzut! Am văzut acest masacru hidos şi voit al disperaţilor sătui de viaţă. Am văzut oameni care sângerau, cu maxilarul zdrobit, cu capul crăpat, cu pieptul străpuns de glonţ, agonizând lent, singuri într-o cameră mică de hotel, fără să se gândească la rană, ci doar la viaţa lor nenorocită.

I-am văzut pe unii cu gâtul tăiat sau burta spintecată, ţinând încă în mână cuţitul de bucătărie sau briciul.

I-am văzut pe alţii, aşezaţi uneori în faţa unui pahar în care puneau gămălii de chibrituri, alteori în faţa unei sticluţe cu etichetă roşie.

Se uitau la ele fix, fără să facă o mişcare; apoi beau, apoi aşteptau; apoi o grimasă le schimonosea obrajii, le crispa buzele; o spaimă le rătăcea privirea, pentru că nu ştiau cât de mult suferim înainte de sfârşit.

Se ridicau, se opreau, cădeau şi, cu amândouă mâinile pe pântece, îşi simţeau organele arzând, măruntaiele mistuite de focul lichidului, înainte ca

mintea să li se întunece.

I-am văzut pe unii spânzuraţi de cuiul din perete, de cremona ferestrei, de cârligul din tavan, de grinda podului, de creanga copacului, în ploaia din faptul serii. Şi ghiceam tot ce făcuseră înainte să rămână acolo, cu limba scoasă, nemişcaţi. Le ghiceam spaima din inimă, ultimele şovăieli, mişcările cu care legaseră frânghia, constataseră că ţinea, şi-o petrecuseră după gât şi îşi dăduseră drumul să cadă.

I-am văzut pe alţii culcaţi pe paturi mizerabile, mame cu copilaşii lor, bătrâni murind de foame, tinere sfâşiate de angoasele iubirii, toţi ţepeni, sufocaţi, asfixiaţi, în timp ce, în mijlocul camerei lor, fumega încă reşoul cu cărbuni.

Şi i-am zărit pe alţii care se plimbau noaptea pe poduri pustii. Erau cei mai siniştri. Apa curgea pe sub arcade cu un zgomot molatic. Ei n-o vedeau… îi ghiceau prezenţa aspirându-i mireasma rece! Aveau o pornire, dar le era şi frică. Nu îndrăzneau! Totuşi, trebuia. În depărtare, dintr-o clopotniţă, se auzea bătând ora. Şi, brusc, în tăcerea întinsă a întunericului, treceau, repede înăbuşite, plescăitul unui corp căzând în apă, câteva strigăte, un clipocit făcut de mâinile care băteau undele. Alteori era numai acel „pleosc“ al căderii, când îşi legaseră braţele sau o piatră de picioare.

O, bieţii oameni, bieţii oameni, bieţii oameni, cum le mai simţeam spaimele, cum am mai murit de moartea lor! Am trecut prin toate nefericirile lor; le-am suportat, într-o oră, toate chinurile. Am ştiut toate durerile sufleteşti care i-au dus la gestul fatal, pentru că simt infamia înşelătoare a vieţii ca nimeni altul.

I-am înţeles foarte bine pe cei care, slabi, hărţuiţi de neşansă, pierzând fiinţe dragi, treziţi din visul unei recompense tardive, din iluzia unei alte existenţe în care Dumnezeu ar fi în sfârşit drept, după ce fusese cumplit, dezamăgiţi de mirajele fericirii, se satură şi vor să pună capăt acestei drame continue sau acestei comedii ruşinoase.

Sinuciderea este tocmai forţa celor care nu mai au forţă, este speranţa celor care nu mai cred în nimic, este curajul sublim al celor învinşi! Da, există cel puţin o poartă de ieşire din această viaţă, putem să o deschidem oricând şi să trecem de cealaltă parte. Naturii i-a fost milă, nu ne-a întemniţat. Mulţumesc în numele oamenilor disperaţi.

Cât despre simplii dezamăgiţi, aceştia să meargă înainte cu sufletul liber şi cu inima împăcată. N-au a se teme de nimic, pentru că pot să plece când vor, pentru că în spatele lor se află permanent această poartă pe care nici divinităţile visate n-o pot închide.

Mă gândeam la acest număr mare de oameni care şi-au luat viaţa de bunăvoie: mai bine de opt mii cinci sute într-un an. Şi mi se părea că s-au adunat ca să arunce spre lume o rugă, să strige o dorinţă, să ceară ceva, realizabil mai târziu, când vom înţelege mai bine. Mi se părea că toţi aceşti oameni chinuiţi, care şi-au tăiat gâtul, s-au otrăvit, spânzurat, asfixiat, înecat, veneau, hoardă înspăimântătoare, asemenea cetăţenilor care votează, să-i spună societăţii: „Acordaţi-ne cel puţin o moarte blândă! Ajutaţi-ne să murim, voi, care nu ne-aţi ajutat să trăim! Vedeţi, suntem mulţi, avem dreptul să vorbim, în aceste zile de libertate, de independenţă filosofică şi vot universal. Faceţi-le celor ce renunţă la viaţă pomana unei morţi care să nu fie dezgustătoare, nici groaznică".

……………………………………………………………………

Am început să visez cu ochii deschişi, lăsându-mi gândul să rătăcească pe marginea acestui subiect, care îmi stârnea reverii bizare şi misterioase.

La un moment dat, m-am crezut într-un oraş frumos. Era Parisul. Dar în ce epocă? Mergeam pe străzi, privind casele, teatrele, aşezămintele publice şi, într-o piaţă, am zărit un edificiu mare, foarte elegant, cochet şi drăguţ.

Am fost surprins, deoarece, pe faţadă, era scris cu litere aurii: *Casa morţii de bunăvoie*. O, cât de ciudate sunt reveriile, în care spiritul îşi ia zborul într-o lume ireală şi posibilă! Acolo nimic nu uimeşte, nimic nu

şochează, iar fantezia dezlănţuită nu mai face deosebire între comic şi lugubru.

M-am apropiat de acel edificiu, unde valeţi în pantaloni trei sferturi stăteau pe scaune într-un vestibul, în faţa unei garderobe, ca la intrarea într-un club.

Am intrat să văd. Unul dintre ei s-a ridicat şi m-a întrebat:

— Ce doreşte domnul?

— Doresc să ştiu ce este locul acesta.

— Nu altceva?

— Nu, nu.

— Atunci, domnul vrea să-l conduc la secretarul casei?

Ezitam. Am mai întrebat:

— N-o să-l deranjez?

— O, nu, domnule! Datoria lui este să primească persoanele care doresc informaţii.

— Atunci, te urmez.

M-a condus pe culoare unde câţiva domni în vârstă stăteau de vorbă; pe urmă am fost poftit într-un birou frumos, cam întunecos, în care toată mobila era neagră. Un tânăr gras, pântecos, scria o scrisoare, fumând o ţigară de foi – după aromă, mi-am dat seama de calitatea superioară.

S-a ridicat. Ne-am salutat şi, după ce valetul a ieşit, m-a întrebat:

— Ce pot să fac pentru dumneavoastră?

— Domnule, iertaţi-mi, vă rog, indiscreţia, am răspuns. N-am mai văzut niciodată o astfel de clădire. Cele câteva cuvinte de pe faţadă m-au mirat din cale-afară şi aş dori să aflu ce se face aici.

A zâmbit înainte să răspundă, apoi, cu glas scăzut, cu un aer plin de satisfacţie, a zis:

— O, Doamne, îi ucidem curat şi cu blândeţe, ba chiar în mod plăcut, dacă aş îndrăzni să mă exprim astfel, pe cei care doresc să moară, domnule.

Nu m-am simţit foarte impresionat, deoarece asta mi s-a părut în fond firesc şi drept. Mă mira doar că, pe această planetă năpădită de idei vulgare, utilitare, umanitare, egoiste şi coercitive faţă de orice libertate reală, cineva a putut îndrăzni să aibă o astfel de iniţiativă, demnă de o omenire emancipată.

Am întrebat:

— Cum aţi ajuns la asta?

Mi-a răspuns:

— Domnule, numărul sinuciderilor a crescut atât de mult în cei cinci ani care au urmat Expoziţiei Universale din 1889, încât a trebuit să se ia urgent măsuri. Oamenii se sinucideau pe stradă, la serbări, în restaurante, la teatru, în vagoanele de tren, la recepţiile preşedintelui republicii, peste tot. Nu era numai un spectacol urât pentru cei ca mine, cărora le place să trăiască, ci şi un prost exemplu pentru copii. Atunci a trebuit să centralizăm sinuciderile.

— Ce anume a dus la această creştere accelerată?

— Nu ştiu. În fond, cred că lumea îmbătrâneşte. Oamenii încep să vadă mai clar şi nu se pot obişnui cu ideea. În ziua de azi, cu destinul e la fel ca şi cu guvernul, se ştie cum e; constaţi că eşti înşelat peste tot şi atunci te duci! Când descoperi că providenţa minte, trişează, fură, înşală oamenii cum face un simplu deputat cu alegătorii lui, te superi şi, pentru că nu poţi să numeşti alta când vrei, cum procedăm în cazul reprezentanţilor noştri, părăseşti arena, care e cu siguranţă una rea.

— Serios!

— O, eu nu mă plâng!

— Îmi puteţi spune cum funcţionează această casă?

— Cu mare plăcere! De altfel, puteţi face parte din această acţiune de binefacere când doriţi. Este un club.

— Un club!

— Da, domnule, înfiinţat de cei mai eminenţi oameni din ţară, de cele mai mari minţi şi cele mai luminoase inteligenţe.

Şi a adăugat, râzând din toată inima:

— Şi vă jur că tuturor le place foarte mult.

— Aici?

— Da, aici.

— Mă uimiţi.

— Doamne! Membrilor clubului le place aici pentru că nu mai au acea spaimă de moarte care strică toate bucuriile de pe pământ.

— Bine, dar de ce mai sunt membri ai acestui club dacă nu se sinucid?

— Poţi să fii membru al clubului fără să ai obligaţia să te sinucizi.

— Şi atunci?

— Să vă explic. În faţa numărului de sinucideri care creştea peste măsură, în faţa spectacolului hidos pe care acestea îl ofereau, s-a format o societate de pură binefacere, protectoare a disperaţilor, care le-a pus la dispoziţie o moarte liniştită şi nedureroasă, dacă nu neprevăzută.

— Cine a putut să autorizeze o astfel de acţiune caritabilă?

— Generalul Boulanger, în scurta perioadă cât a fost la putere. Nu putea să refuze nimic. De altfel, acesta e singurul lucru bun pe care l-a făcut. Aşadar, s-a format o societate de oameni clarvăzători, dezamăgiţi, sceptici, care au dorit să ridice în mijlocul Parisului un fel de templu al dispreţului faţă de moarte. La început, această casă a fost un loc temut, de care nu se apropia nimeni. Atunci, fondatorii, care se adunau aici, au dat o mare serată de inaugurare, la care au venit doamnele Sarah Bernhardt, Judic, Théo, Garnier şi încă vreo douăzeci, precum şi domnii de Reszké, Coquelin, Mounet-Sully, Paulus etc. Apoi, concerte, comedii de Dumas, de Meilhac, de Halévy, de Sardou. Am avut un singur fiasco, o piesă de domnul Becque, care a părut tristă, dar care a avut după aceea un foarte mare succes la Comédie-Française. În fine, a venit toată lumea bună din Paris. Afacerea a fost lansată!

— Cu serbări! Ce glumă macabră!

— Deloc. Moartea nu trebuie să fie tristă, ci indiferentă. Am înveselit moartea, am înfrumuseţat-o, am parfumat-o, am făcut-o uşoară. Învăţăm să ajutăm prin exemplu; se poate vedea, e nimica toată.

— Înţeleg foarte bine că oamenii au venit la distracţii, dar au venit şi pentru… ea?

— Nu imediat. Nu aveau încredere.

— Şi mai târziu?

— Au venit.

— Mulţi?

— În masă. Avem mai bine de patruzeci pe zi. Aproape că nu mai găseşti un înecat în Sena.

— Cine a fost primul?

— Un membru al clubului.

— Un om devotat?

— Nu cred. Unul supărat pe viaţă, unul ruinat la cărţi, care pierduse enorm la bacara timp de trei luni.

— Serios?

— Al doilea a fost un englez, un excentric. Atunci am făcut reclamă în ziare, am povestit în ce consta procedeul nostru, am inventat decese în stare să atragă. Dar marele avânt l-au dat oamenii săraci.

— Cum procedaţi?

— Vreţi să vizitaţi? O să vă explic pe măsură ce vă arăt.

— Sigur că da.

Şi-a luat pălăria, a deschis uşa, m-a poftit să trec, după care am intrat în sala jocurilor de noroc, unde oamenii jucau cum se joacă în toate tripourile. Am trecut apoi prin diverse saloane. Acolo, oamenii discutau cu însufleţire, veseli. Rareori am văzut un club atât de viu, atât de animat, de plin de veselie.

Văzându-mi mirarea, secretarul mi-a spus:

— Casa e în mare vogă. Toată lumea şic de pe pământ face parte din acest club, ca să pară că dispreţuieşte moartea. După ce ajung aici, oamenii se cred obligaţi să fie veseli, ca să nu pară înspăimântaţi. Atunci glumesc, râd, fac şotii, sunt spirituali sau învaţă să fie. În ziua de azi este cu siguranţă locul cel mai frecventat şi cel mai amuzant din Paris. În acest moment, femeile se ocupă de amenajarea unei anexe pentru ele.

— Şi cu toate astea aveţi aici multe sinucideri?

— După cum v-am spus, în jur de patruzeci-cincizeci pe zi. Oamenii de lume sunt rari, dar amărâţii abundă. Sunt mulţi şi din clasa de mijloc.

— Şi cum… faceţi?

— Asfixiem, foarte încet.

— Prin ce procedeu?

— Folosim un gaz inventat de noi. Avem un brevet. De cealaltă parte a edificiului sunt uşile pentru public. Trei uşi mici care dau spre trei străduţe. Când vine o femeie sau un bărbat, i se pun întrebări; apoi i se oferă un ajutor, protecţii. Dacă acceptă, facem o anchetă şi, deseori, am salvat dintre ei.

— De unde luaţi banii?

— Avem mulţi. Cotizaţia membrilor este foarte mare. Apoi, e frumos să faci donaţii clubului nostru. Numele tuturor donatorilor sunt publicate în *Le Figaro*. Or, sinuciderea unui om bogat costă o mie de franci. Şi mor grozăvindu-se. Pentru săraci, e gratuit.

— Cum îi recunoaşteţi pe săraci?

— O, domnule, îi ghicim! Şi apoi, trebuie să aducă un certificat de paupertate de la comisariatul de poliţie din cartierul lor. Dacă aţi şti ce sinistră e intrarea lor! Am vizitat o singură dată acea parte a casei noastre, dar n-am să mă mai duc acolo niciodată. Ca amenajare, e la fel de bine ca aici, aproape la fel de frumos şi confortabil; dar ei… Ei! Dacă i-aţi vedea sosind, bătrâni în zdrenţe care vin să moară; oameni care trăiesc în mizerie de luni de zile, hrăniţi la colţ de stradă precum câinii vagabonzi; femei în

zdrenţe, descărnate, bolnave, paralizate, incapabile să-şi ducă traiul, care ne spun, după ce şi-au povestit cazul: „Vedeţi bine că asta nu mai poate continua, pentru că nu mai pot să fac nimic şi nici să câştig vreun ban“. Am văzut venind una de optzeci şi şapte de ani, care îşi pierduse toţi copiii şi nepoţii şi de şase săptămâni dormea sub cerul liber. M-a impresionat de nu pot să vă spun. Apoi, avem atâtea cazuri diferite, fără a-i mai pune la socoteală pe cei care nu spun nimic şi întreabă doar: „Unde e?“. Pe ăştia îi băgăm direct şi se termină imediat.

Cu inima crispată, am repetat:

— Şi… unde e?

— Aici.

A deschis o uşă şi a adăugat:

— Intraţi, este partea special rezervată membrilor clubului şi cea care funcţionează cel mai puţin. Am avut până acum numai unsprezece extincţii.

— A! Numiţi asta… extincţie.

— Da, domnule. Intraţi, vă rog.

Ezitam. În sfârşit, am intrat. Era o galerie încântătoare, un fel de seră, pe care vitralii de un albastru-pal, de un roz delicat, de un verde diafan o înconjurau poetic cu peisaje din tapiserii. În acel salon elegant cu divane se găseau palmieri superbi, flori îmbătătoare, mai ales trandafiri, cărţi pe mese, exemplare din *Revue des Deux Mondes*, ţigări de foi în cutii originale şi, ceea ce m-a surprins, pastile mentolate într-o bombonieră. Văzându-mă foarte mirat, ghidul meu mi-a explicat:

— Vin des aici să stea de vorbă!

Apoi a continuat:

— Sălile pentru public sunt la fel, dar mai simplu mobilate.

Am întrebat:

— Cum se procedează?

Mi-a arătat cu degetul un şezlong, acoperit cu crêpe-de-Chine, cu broderii albe, sub un arbust mare de un soi necunoscut, la poalele căruia se

afla un strat rotund de rezede.

Secretarul a adăugat, vorbind mai încet:

— Schimbăm după dorinţă florile şi parfumul, deoarece gazul nostru, absolut imperceptibil, conferă morţii mireasma florii preferate. Îl folosim amestecat cu esenţe. Vreţi să aspiraţi o secundă?

— Mulţumesc, i-am răspuns prompt. Încă nu…

A început să râdă.

— O, domnule, nu e niciun pericol! Am constatat chiar eu de mai multe ori.

De teamă să nu-i par laş, am spus:

— Foarte bine.

— Întindeţi-vă aici.

Puţin îngrijorat, m-am aşezat pe acel scaun jos, acoperit cu crêpe-de-Chine, apoi m-am întins şi, aproape imediat, am fost învăluit de o mireasmă plăcută de rezedă. Am deschis gura ca să o sorb mai bine, căci sufletul îmi era deja toropit, uita deja, savura, în prima tulburare a asfixiei, încântătoarea beţie a unui opiu seducător şi fulgerător.

Am fost scuturat de braţ.

— Ei, domnule! mi-a spus, râzând, secretarul. Mi se pare că vă lăsaţi dus de val.

………………………………………………………………

Dar o voce, o voce adevărată, nu cea a reveriilor, m-a salutat, pe tonul celor de la ţară:

— Bună ziua, domnu'. Vă simţiţi bine?

Visul s-a risipit. Am văzut Sena lucind în bătaia soarelui şi, apropiindu-se pe o potecă, paznicul din ţinut, care îşi atingea cu mâna dreaptă chipiul negru, galonat cu argintiu. Am răspuns:

— Bună ziua, Marinel. Încotro?

— Mă duc să constat un deces, un înecat scos din apă lângă Morillons. Altu' care s-a aruncat în bulboană. Ba chiar şi-a scos nădragii ca să-şi lege

cu ei picioarele.

16 septembrie 1889

OMUL DE PE MARTE

Tocmai lucram când servitorul m-a anunţat:

— A venit un domn care vrea să vorbească cu domnul.

— Să intre.

Am zărit un bărbat mic de statură care saluta. Arăta ca un pedagog sfrijit cu ochelari, al cărui corp înota în nişte haine prea largi.

— Îmi cer scuze, domnule, că vă deranjez, a bâiguit el.

— Luaţi loc, domnule, l-am invitat eu.

S-a aşezat şi a continuat:

— Dumnezeule, domnule, sunt foarte tulburat de demersul pe care îl fac! Dar trebuia neapărat să văd pe cineva şi numai dumneavoastră… numai dumneavoastră… În sfârşit, mi-am făcut curaj, dar, zău, nu mai îndrăznesc.

— Îndrăzniţi, domnule.

— Cred, domnule, că, îndată ce am să încep să vorbesc, o să ziceţi că sunt nebun.

— Dumnezeule, domnule, asta depinde de ce-o să-mi spuneţi.

— Tocmai, domnule, ceea ce o să vă spun e ciudat. Dar vă rog să consideraţi că nu sunt nebun, tocmai pentru că am constatat ciudăţenia a ceea ce vă voi spune.

— Atunci, domnule, vorbiţi.

— Nu, domnule, nu sunt nebun, dar am aerul smintit al oamenilor care au gândit mai mult decât ceilalţi şi care au depăşit puţin, foarte puţin, barierele gândirii comune. Închipuiţi-vă, domnule, că nimeni nu se gândeşte la nimic în lumea asta. Fiecare se ocupă de treburile lui, de averea lui, de plăcerile lui, de viaţa lui sau de prostioare amuzante precum teatrul, pictura, muzica sau politica, neghiobia cea mai mare, ori de probleme industriale.

Dar cine gândeşte? Cine? Nimeni! O, mă înfierbânt! Iertare! Mă întorc la oile mele. De cinci ani vin aici, domnule. Nu mă cunoaşteţi, dar eu vă cunosc foarte bine… Nu mă amestec niciodată cu publicul de pe plaja sau din cazinoul dumneavoastră. Trăiesc pe faleze, îmi plac la nebunie falezele de la Etretat. Nu cunosc altele mai frumoase, mai sănătoase. Vreau să spun, sănătoase pentru minte. E un drum admirabil între cer şi mare, un drum de iarbă, care se întinde pe acest zid înalt, la marginea uscatului, deasupra oceanului. Cele mai bune zile ale mele sunt cele pe care le-am petrecut visând, întins pe o pantă de iarbă, în plin soare, la o sută de metri deasupra valurilor. Mă înţelegeţi?

— Da, domnule, perfect.

— Acum, îmi daţi voie să vă pun o întrebare?

— Puneţi, domnule.

— Credeţi că celelalte planete sunt locuite?

Am răspuns fără să ezit sau să par surprins:

— Sigur că da, aşa cred.

A fost cuprins de o bucurie frenetică, s-a ridicat, s-a aşezat la loc, stăpânit de dorinţa evidentă de a mă strânge în braţe, şi a strigat:

— Ah! Ce noroc! Ce fericire! Răsuflu uşurat! Oare cum m-am putut îndoi de dumneavoastră? Un om n-ar fi inteligent dacă n-ar crede în lumile locuite. Trebuie să fii nerod, cretin, idiot, brută ca să presupui că miliardele de universuri strălucesc şi se rotesc doar ca să amuze şi să uimească omul, această gânganie imbecilă, ca să nu înţelegi că Pământul este doar un fir de pulbere invizibil în pulberea lumilor, că întreg sistemul nostru reprezintă doar câteva molecule de viaţă siderală, care vor muri curând. Priviţi Calea Lactee, acest fluviu de stele, şi închipuiţi-vă că nu e decât o pată în întinderea spaţiului, care este infinită. Gândiţi-vă la asta numai zece minute şi veţi înţelege de ce nu ştim nimic, nu ghicim nimic, nu înţelegem nimic. Cunoaştem un singur punct, nu ştim nimic despre ce este dincolo de el, în afara lui, nimic nicăieri, dar credem şi facem afirmaţii. Ehei! Dacă ni s-ar

dezvălui brusc secretul marii vieţi extraterestre… Ce uimire! Ba nu… ba nu… Sunt şi eu prost, nu l-am înţelege, pentru că mintea noastră e făcută să înţeleagă numai lucrurile de pe acest pământ; nu poate cuprinde mai mult, e limitată, ca şi viaţa noastră, înlănţuită pe globul acesta mic care ne poartă şi judecă totul prin comparaţie. Vedeţi deci, domnule, că toată lumea e proastă, mărginită şi convinsă de puterea inteligenţei noastre, care abia dacă depăşeşte instinctul animalelor. Nici măcar nu avem capacitatea să ne dăm seama de infirmitatea noastră, suntem făcuţi să ştim preţul untului sau al grâului şi, cel mult, să discutăm despre valoarea a doi cai, a două ambarcaţiuni, a doi miniştri sau a doi artişti. Atâta tot. Suntem apţi doar să cultivăm pământul şi să ne folosim cu stângăcie de ce se află deasupra. Abia începem să construim maşini care funcţionează, ne minunăm ca nişte copii la fiecare descoperire pe care ar fi trebuit s-o facem de secole, dacă am fi fost fiinţe superioare. Suntem înconjuraţi încă de necunoscut, chiar şi în acest moment, când a fost nevoie de mii de ani de viaţă inteligentă ca să bănuim existenţa electricităţii. Suntem de aceeaşi părere?

Am răspuns râzând:

— Da, domnule.

— Atunci, foarte bine! Domnule, v-a preocupat vreodată Marte?

— Marte?

— Da, planeta Marte.

— Nu, domnule.

— Îmi daţi voie să vă spun câteva cuvinte despre ea?

— Sigur că da, domnule, cu mare plăcere.

— Ştiţi, probabil, că lumile din sistemul nostru solar, din mica noastră familie, s-au format prin condensarea în globuri a unor inele gazoase iniţiale, desprinse unul după altul din nebuloasa solară?

— Da, domnule.

— De aici rezultă că planetele cele mai îndepărtate sunt cele mai vechi şi trebuie să fie, în consecinţă, cele mai civilizate. Iată ordinea naşterii lor:

Uranus, Saturn, Jupiter, Marte, Pământ, Venus, Mercur. Vreţi să admiteţi că aceste planete sunt locuite ca şi Pământul?

— Bineînţeles. De ce să credem că Pământul este o excepţie?

— Foarte bine. Omul de pe Marte fiind mai vechi decât omul de pe Pământ… Dar o iau prea repede. Vreau întâi să vă dovedesc că Marte este locuit. Pentru noi, Marte are aproape acelaşi aspect pe care îl are probabil Pământul pentru observatorii marţieni. Oceanele ocupă acolo o întindere mai mică şi sunt mai răspândite. Le recunoaştem după nuanţa lor întunecată, deoarece apa absoarbe lumina, în timp ce continentele o reflectă. Modificările geografice sunt frecvente pe această planetă şi dovedesc activitatea vieţii sale. Are anotimpuri asemănătoare cu ale noastre, zăpezi la poli, care pot fi văzute extinzându-se sau reducându-se în funcţie de perioadă. Anul său este foarte lung, 687 de zile terestre, adică 668 de zile marţiene, împărţite după cum urmează: 191 pentru primăvară, 181 pentru vară, 149 pentru toamnă şi 147 pentru iarnă. Se văd acolo mai puţini nori decât la noi. În consecinţă, pe Marte trebuie să fie mai frig şi mai cald.

L-am întrerupt.

— Pardon, domnule, Marte fiind mult mai departe decât noi de Soare, acolo trebuie să fie întotdeauna mai frig, am impresia.

Ciudatul meu vizitator a izbucnit cu mare vehemenţă:

— Eroare, domnule! Eroare, eroare absolută! Noi suntem mai departe de Soare vara decât iarna. E mai frig pe vârful Mont Blanc decât la poalele lui. De altfel, vă trimit la teoria mecanică a căldurii a lui Helmholtz şi Schiaparelli. Căldura solului depinde în principal de cantitatea de vapori de apă pe care o conţine atmosfera. Iată de ce: puterea absorbantă a unei molecule de vapori apoşi este de şaisprezece mii de ori mai mare decât cea a unei molecule de aer uscat, aşadar vaporii de apă constituie depozitul nostru de căldură; Marte, având mai puţini nori, trebuie să fie în acelaşi timp mult mai cald şi mult mai rece decât Pământul.

— M-aţi convins.

— Foarte bine. Acum, domnule, ascultaţi-mă cu mare atenţie, vă rog.

— Asta şi fac, domnule.

— Aţi auzit de celebrele canale descoperite în 1884 de Giovanni Schiaparelli?

— Foarte puţin.

— E cu putinţă? Aflaţi atunci că, în 1884, Marte aflându-se în opoziţie şi despărţit de noi de o distanţă de numai douăzeci şi patru de milioane de leghe, Schiaparelli, unul dintre cei mai eminenţi astronomi ai secolului nostru şi unul dintre observatorii cei mai de încredere, a descoperit deodată un mare număr de linii negre drepte sau frânte, alcătuind forme geometrice constante şi care uneau, peste continente, mările de pe Marte! Da, da, domnule, canale rectilinii, canale geometrice, cu o lăţime egală pe toată întinderea lor, canale construite de fiinţe! Da, domnule, dovada că Marte este locuit, că acolo se trăieşte, se gândeşte, se lucrează, că suntem priviţi. Înţelegeţi, înţelegeţi? Douăzeci şi şase de luni mai târziu, cu ocazia opoziţiei următoare, aceste canale au fost văzute din nou, mai numeroase, da, domnule. Şi sunt enorme, lăţimea lor nefiind mai mică de o sută de kilometri.

Am zâmbit şi am răspuns:

— O lăţime de o sută de kilometri! A fost nevoie de muncitori vânjoşi pentru săparea lor.

— O, domnule, ce spuneţi? Chiar nu ştiţi că această activitate este infinit mai uşoară pe Marte decât pe Pământ, deoarece densitatea materialelor sale constitutive nu depăşeşte 69% din densitatea alor noastre? Intensitatea gravitaţiei atinge acolo 37% din cea a gravitaţiei noastre. Un kilogram de apă cântăreşte pe Marte doar 370 de grame!

Îmi debita aceste cifre cu atâta convingere, cu siguranţa unui comerciant care cunoaşte bine valoarea unui număr, încât nu m-am putut abţine să nu râd deschis şi îmi venea să-l întreb cât cântăreau pe Marte zahărul şi untul.

A dat din cap.

— Râdeţi, domnule! Credeţi că sunt imbecil, după ce-aţi crezut că sunt nebun. Dar cifrele pe care vi le spun le veţi găsi în toate lucrările speciale de astronomie. Diametrul lui Marte este aproape cu jumătate mai mic decât cel al planetei noastre; suprafaţa sa este de numai 26% din cea a globului nostru; volumul său este de şase ori şi jumătate mai mic decât cel a Pământului şi viteza celor doi sateliţi ai săi dovedeşte că planeta aceasta cântăreşte de zece ori mai puţin decât a noastră. Or, domnule, cum intensitatea gravitaţiei depinde de masă şi de volum, adică de greutate şi de distanţa de la suprafaţă la centru, rezultă în mod indubitabil pe această planetă o gravitaţie mult mai mică, ce face ca viaţa să fie cu totul diferită, reglând într-un mod necunoscut nouă acţiunile mecanice, acolo dominând probabil speciile înaripate. Da, domnule, fiinţa care domneşte pe Marte are aripi. Zboară, trece de la un continent la altul, se plimbă, ca o nălucă, în jurul universului său de care o leagă totuşi atmosfera, pe care nu poate s-o depăşească, cu toate că… În sfârşit, domnule, vă închipuiţi această planetă acoperită de plante, de copaci şi de animale, ale căror forme nici măcar nu le putem bănui, şi locuită de mari fiinţe înaripate, aşa cum ne-au fost descrişi îngerii? Eu le văd zburând deasupra câmpiilor şi oraşelor, în aerul auriu pe care îl au acolo. Pentru că mai demult s-a crezut că atmosfera de pe Marte era roşie, aşa cum a noastră este albastră, dar e galbenă, domnule, de un frumos galben-auriu. Vă mai miraţi acum că aceste creaturi au putut să sape canale late de o sută de kilometri? Şi apoi, gândiţi-vă numai la ce a putut să facă ştiinţa la noi de un secol… de un secol… şi închipuiţi-vă că locuitorii de pe Marte ne sunt poate superiori…

A tăcut brusc, a lăsat ochii în jos, apoi a spus cu glas şoptit:

— Acum chiar o să ziceţi că sunt nebun… după ce-am să vă spun că a fost cât pe ce să-i văd… eu… serile trecute. Ştiţi sau poate nu ştiţi că ne aflăm în perioada stelelor căzătoare. În noaptea de 18 spre 19 mai ales, în fiecare an, se pot vedea în număr foarte mare; probabil că în acel moment trecem prin resturile unei comete. Aşadar, stăteam pe Mane-Porte, pe acel

picior enorm de faleză care face un pas în mare, şi priveam această ploaie de mici lumi deasupra capului meu. E mai amuzant şi mai simpatic decât un foc de artificii, domnule. Deodată, am zărit una deasupra mea, foarte aproape, glob luminos, transparent, înconjurat de aripi imense şi palpitânde – sau cel puţin am crezut că vedeam aripi în semiîntunericul nopţii. Zbura ca o pasăre rănită, se rotea în loc, cu un zgomot puternic şi misterios, părea un muribund care gâfâie, pierdut. A trecut prin faţa mea. Ai fi zis că era un balon monstruos de cristal, plin de fiinţe cuprinse de panică, abia distincte, dar agitate ca echipajul unei nave în primejdie care nu mai cârneşte, purtată de la un val la altul. Iar globul acela ciudat, după ce a descris o curbă imensă, s-a prăbuşit departe în mare, unde i-am auzit căderea profundă asemenea unei bubuituri de tun. De altfel, toată lumea, în ţinut, a auzit acest şoc formidabil, care a fost luat drept un bubuit de tunet. Numai eu am văzut… am văzut… Dacă ar fi căzut pe coastă lângă mine, i-am fi cunoscut pe locuitorii de pe Marte. Nu spuneţi nicio vorbă, domnule, gândiţi-vă, gândiţi-vă bine şi apoi povestiţi într-o zi asta dacă vreţi! Da, am văzut… am văzut… prima navă aeriană, prima navă siderală lansată în infinit de fiinţe gânditoare… doar dacă nu cumva am asistat pur şi simplu la moartea unei stele căzătoare capturate de Pământ. Pentru că, după cum ştiţi, domnule, planetele vânează lumile rătăcitoare din spaţiu aşa cum noi hăituim vagabonzii. Pământul, care e uşor şi slab, nu poate să-i oprească din drum decât pe micii trecători din imensitate.

Se ridicase exaltat, delirând, deschizând braţele ca să înfăţişeze deplasarea astrelor.

— Cometele, domnule, care hoinăresc la marginea marii nebuloase a cărei condensare suntem, cometele, păsări libere şi luminoase, vin spre Soare din adâncurile Infinitului. Vin trăgându-şi după ele coada imensă de lumină spre astrul radios; vin accelerându-şi aşa de mult goana disperată, încât nu pot să ajungă la cel care le cheamă; după ce doar l-au şters în treacăt, sunt azvârlite în spaţiu de însăşi viteza căderii lor. Dar dacă, în

cursul călătoriei lor extraordinare, au trecut prin preajma unei planete puternice, dacă au simţit, deviate din drum, influenţa ei irezistibilă, revin la acest stăpân nou, care le ţine de atunci înainte captive. Parabola lor nelimitată se transformă într-o curbă închisă şi astfel putem calcula reîntoarcerea cometelor periodice. Jupiter are opt sclave, Saturn, una, Neptun, tot una, la fel şi planeta lui exterioară, plus o armată de stele căzătoare… Atunci… Atunci… poate că am văzut doar Pământul oprind o mică lume rătăcitoare… Adio, domnule, nu-mi răspundeţi nimic, gândiţi-vă, gândiţi-vă bine şi povestiţi toate astea într-o zi, dacă vreţi.

Ceea ce am şi făcut, apucatul ăsta părându-mi-se mai mintos decât un simplu netot.

10 octombrie1889

CINE ŞTIE?

I

Doamne sfinte! Doamne sfinte! Voi scrie în sfârşit despre ceea ce mi s-a întâmplat! Dar voi putea? Voi îndrăzni? Totul e atât de bizar, atât de inexplicabil, de neînţeles, nebunesc!

Dacă n-aş fi sigur de ceea ce am văzut, sigur că n-a existat în judecata mea niciun moment de slăbiciune, nicio eroare în constatările mele, nicio lacună în şirul inflexibil al observaţiilor mele, m-aş crede doar un om care a avut halucinaţii, jucăria unei viziuni stranii. La urma urmelor, cine ştie?

Mă aflu azi într-o casă de sănătate; dar am venit aici de bunăvoie, din prudenţă, din frică! O singură fiinţă îmi cunoaşte povestea. Medicul de aici. O voi aşterne pe hârtie. Nu prea ştiu de ce! Ca să scap de ea, pentru că o simt în mine ca pe un coşmar insuportabil.

Iat-o:

Am fost întotdeauna un singuratic, un visător, un fel de filosof izolat, binevoitor, mulţumindu-se cu puţin, fără ciudă pe oameni şi fără obidă pe cer. Am trăit mereu singur, ca urmare a unui fel de jenă pe care mi-o stârneşte prezenţa celorlalţi. Cum să explic asta? N-aş putea. Nu refuz să văd lume, să stau de vorbă, să iau cina cu prietenii, dar, când îi am de mult timp lângă mine, chiar şi pe cei mai apropiaţi, mă ostenesc, mă enervează şi

simt o dorinţă crescândă, sâcâitoare, să-i văd plecând sau să plec eu, să fiu singur.

Această dorinţă e mai mult decât o nevoie, e o necesitate irezistibilă. Şi dacă prezenţa oamenilor cu care mă aflu laolaltă ar continua, dacă ar trebui, nu să ascult, ci să le aud încă mult timp discuţiile, aş avea cu siguranţă un accident. Care? Ah, cine ştie? Poate un simplu leşin? Da! Probabil!

Îmi place atât de mult să fiu singur, încât nici măcar nu mai pot suporta vecinătatea altor fiinţe dormind în casa mea; nu pot să locuiesc la Paris pentru că acolo agonizez la nesfârşit. Mor psihic, iar corpul şi nervii îmi sunt pur şi simplu puşi la cazne de mulţimea imensă care colcăie, care trăieşte în jurul meu, chiar şi când doarme. Ah! Somnul celorlalţi e şi mai greu de suportat pentru mine decât pălăvrăgeala lor. Şi nu pot să mă odihnesc niciodată, când simt, dincolo de un perete, existenţe întrerupte de acele eclipse regulate ale raţiunii.

De ce sunt aşa? Cine ştie? Poate cauza e foarte simplă: mă oboseşte foarte repede tot ce nu se petrece în mine. Şi sunt mulţi oameni ca mine.

Pe pământ există două rase de oameni. Oamenii din prima rasă au nevoie de ceilalţi, pentru că îi distrează, le oferă o ocupaţie, îi odihnesc, în timp ce singurătatea îi istoveşte, îi epuizează, îi distruge, precum ascensiunea pe un gheţar cumplit sau mersul prin deşert; pe cei din a doua rasă, ceilalţi îi plictisesc, îi jenează, îi vlăguiesc, în timp ce izolarea îi calmează, îi învăluie în odihnă, în independenţa şi fantezia propriei gândiri.

În fond, este vorba despre un fenomen psihic normal. Unii sunt înzestraţi să trăiască în afară, ceilalţi, să trăiască înăuntru. Atenţia mea exterioară e scurtă şi se epuizează repede, iar din momentul în care îşi atinge limitele corpul şi mintea îmi sunt cuprinse de o tulburare insuportabilă.

De aici a decurs faptul că mă ataşez – că mă ataşasem – mult de obiectele neînsufleţite, care capătă pentru mine importanţa unor fiinţe, iar casa mea a devenit – devenise – o lume unde duceam o viaţă singuratică şi

activă în mijlocul unor lucruri, unor mobile, unor bibelouri familiare, simpatice pentru mine ca nişte chipuri. O umplusem treptat, o împodobisem cu ele şi mă simţeam înăuntru mulţumit, satisfăcut, foarte fericit, ca în braţele unei femei iubitoare, a cărei mângâiere obişnuită a devenit o nevoie liniştită şi blândă.

Îmi construisem casa într-o grădină frumoasă, care o izola de drumuri, la poarta unui oraş, unde puteam să găsesc, la nevoie, satisfacerea nevoii de societate pe care o simţeam din când în când. Toţi servitorii mei se culcau într-o clădire îndepărtată de casă, în fundul grădinii de legume, înconjurată de un gard înalt. Învăluirea întunecată a nopţilor, în tăcerea locuinţei mele izolate, ascunse, acoperite de coroanele copacilor mari, era pentru mine atât de odihnitoare şi de benefică, încât, în fiecare seară, şovăiam câteva ceasuri să mă urc în pat, ca s-o savurez şi mai mult.

În ziua aceea, la teatrul din oraş se jucase *Sigurd*[1]. Era prima dată când auzeam această frumoasă dramă muzicală şi feerică şi îmi plăcuse foarte mult.

Mă întorceam pe jos, cu pas vioi, cu capul plin de fraze sonore şi privirea bântuită de imagini frumoase. Era întuneric, atât de întuneric, încât distingeam cu mare greutate drumul şi de câteva ori a fost cât pe ce să cad în şanţ. De la marginea oraşului până la mine acasă e o distanţă de aproximativ un kilometru, poate ceva mai mult, cam douăzeci de minute de mers încet. Era unu dimineaţa, unu sau unu şi jumătate; cerul s-a luminat puţin şi în faţa mea a apărut cornul lunii, trista semilună a ultimului pătrar. Semiluna primului pătrar, cea care răsare la patru-cinci seara, este luminoasă, veselă, poleită cu argint, dar aceea care se ridică după miezul nopţii e roşiatică, mohorâtă, neliniştitoare; este cu adevărat o semilună a sabatului. Probabil că toţi noctambulii au remarcat asta. Prima, chiar subţire ca o aţă, răspândeşte o lumină slabă, dar veselă, care bucură inima şi conturează pe pământ umbre clare; ultima abia dacă răspândeşte o lumină

muribundă, atât de lipsită de strălucire, încât aproape că nu dă naştere la umbre.

Am zărit în depărtare masa întunecată a grădinii mele şi nu ştiu de ce am simţit o tulburare la gândul de a intra acolo. Am încetinit pasul. Era foarte plăcut. Pâlcul mare de copaci părea un mormânt în care era îngropată casa mea.

Am deschis bariera şi am intrat pe aleea lungă de sicomori care ducea spre locuinţă, arcuită în formă de boltă ca un tunel înalt, trecând prin pâlcuri de arbori opace şi ocolind porţiuni cu iarbă, unde rondurile de flori formau, sub întunericul care se mai risipise, pete ovale cu nuanţe indistincte.

Apropiindu-mă de casă, m-am simţit cuprins de o tulburare ciudată. M-am oprit. Nu se auzea nimic. Printre frunze nu trecea nici cea mai mică adiere. „Ce am?“, m-am întrebat. De zece ani, mă întorceam întotdeauna astfel acasă, fără să fi simţit nici cea mai mică nelinişte. Nu-mi era teamă. Niciodată nu mi-a fost teamă noaptea. Apariţia unui om, a unui fur, a unui hoţ mi-ar fi stârnit furia şi aş fi sărit la el fără ezitare. De altfel, eram înarmat. Aveam revolverul la mine. Dar nu m-am atins de armă, pentru că voiam să mă împotrivesc acelei temeri care încolţea în mine.

Ce era? Un presentiment? Presentimentul misterios care pune stăpânire pe simţurile oamenilor când urmează să vadă ceva inexplicabil? Poate! Cine ştie?

Pe măsură ce înaintam, pielea mi se înfiora, iar când am ajuns în faţa zidului, cu obloanele închise, al marii mele locuinţe, am simţit că trebuia să aştept câteva minute înainte să deschid uşa şi să intru. Atunci m-am aşezat pe o bancă, sub ferestrele salonului. Am stat acolo, cuprins de un tremur slab, cu capul sprijinit de zid, cu ochii deschişi spre umbra frunzişului. În aceste prime clipe, n-am remarcat nimic neobişnuit în jurul meu. În urechi aveam un huruit uşor, dar asta mi se întâmplă adesea. Uneori am impresia că trece un tren, că aud sunetul unor clopote, mersul unei mulţimi.

Apoi, curând, acel zgomot a devenit mai clar, mai precis, mai uşor de recunoscut. Mă înşelasem. Nu pulsarea obişnuită a arterelor mă făcea să aud acel freamăt, ci un zgomot foarte aparte, foarte confuz totuşi, care venea, fără nicio umbră de îndoială, din interiorul casei.

Îl distingeam prin zid: era un zgomot continuu, mai degrabă o agitaţie decât un zgomot, o mişcare vagă a multor lucruri, ca şi cum cineva mi-ar fi zdruncinat, deplasat, târât încet toate mobilele.

Desigur, m-am îndoit destul de mult timp de siguranţa auzului meu. Dar, după ce mi-am lipit urechea de un oblon ca să aud mai bine acea tulburare ciudată a locuinţei mele, am căpătat convingerea, certitudinea, că la mine în casă se întâmpla ceva anormal şi cu neputinţă de înţeles. Nu-mi era frică, dar eram… cum să spun… tulburat de uimire. N-am armat revolverul – ghicind foarte bine că nu aveam nevoie de el. Am aşteptat.

Am aşteptat mult timp, neputând să iau nicio hotărâre, cu mintea limpede, dar foarte îngrijorat. Aşteptam în picioare, ascultând zgomotul care creştea, căpătând, din când în când, o intensitate violentă, ce părea să devină un mârâit de nerăbdare, de furie, de revoltă misterioasă.

Apoi, brusc, ruşinat de laşitatea mea, am apucat legătura de chei, am ales-o pe cea potrivită, am vârât-o în broască, am răsucit-o de două ori şi, împingând cu toată puterea, am dat uşa de perete.

Lovitura a sunat ca o detunătură de puşcă şi iată că la acel zgomot de explozie a răspuns, de sus în josul locuinţei mele, un tumult colosal. A fost atât de brusc, atât de cumplit, de asurzitor, încât m-am dat câţiva paşi înapoi şi, chiar dacă îmi dădeam seama că era inutil, am scos revolverul.

Am mai aşteptat, dar foarte puţin. Acum auzeam un tropot de paşi nemaipomenit pe treptele scării, pe parchet, pe covor, un tropot nu de pantofi, de încălţări omeneşti, ci de cârje, de cârje de lemn şi de fier, care vibrau ca nişte cimbale. Şi deodată am zărit, în uşă, un fotoliu, marele meu fotoliu de lectură, care se deplasa legănându-se. A ieşit în grădină. Altele îl urmau, cele din salon, apoi canapelele joase, târându-se ca nişte crocodili pe

picioarele lor scurte, apoi toate scaunele, cu sărituri de capră, însoţite de micile taburete, care săltau ca nişte iepuri.

O! Ce emoţie! M-am strecurat între nişte copaci, m-am aşezat pe vine şi am contemplat acea defilare a mobilelor mele, pentru că toate plecau, una după alta, iute sau încet, după mărime şi greutate. Pianul, marele meu pian cu coadă, a trecut cu un galop de cal năvalnic şi un murmur de muzică în cutia lui; cele mai mici obiecte alunecau pe nisip ca nişte furnici, periile, cristalele, cupele, în care lumina lunii isca fosforescenţe de licurici. Stofele se târau, se etalau într-un fel de băltoace, asemenea unor caracatiţe. Am văzut cum şi-a făcut apariţia biroul, o adevărată bijuterie rară din secolul trecut, unde se aflau toate scrisorile primite de mine, toată povestea mea sentimentală, o poveste veche care îmi provocase atâta suferinţă! Şi fotografiile erau tot acolo!

Deodată, nu mi-a mai fost teamă, m-am repezit la el şi l-am apucat aşa cum apuci un hoţ, cum apuci o femeie care fuge; dar nimic nu-l putea opri şi, în ciuda eforturilor şi a furiei mele, n-am putut nici măcar să-i încetinesc deplasarea. Pe când mă împotriveam cu disperare acelei forţe înspăimântătoare, am căzut la pământ, luptând cu el. Atunci m-a rostogolit, m-a târât pe nisip, iar mobilele care erau în urma lui începeau deja să vină peste mine, să calce peste picioarele mele şi să le lovească. Apoi, după ce i-am dat drumul, celelalte au trecut peste corpul meu ca o şarjă de cavalerie peste un soldat căzut din şa.

În sfârşit, înnebunit de spaimă, am izbutit să mă târăsc în afara marii alei şi să mă ascund din nou printre copaci, ca să privesc cum dispăreau cele mai neînsemnate obiecte, cele mai mici, cele mai modeste, cele mai ignorate de mine, care îmi aparţinuseră.

Apoi am auzit în depărtare, în locuinţa mea sonoră acum asemenea caselor goale, un zgomot cumplit de uşi închizându-se. S-au trântit de sus şi până jos, până când s-a închis şi ultima, cea a vestibulului, pe care o deschisesem chiar eu, smintit ce fusesem, ca să las toate lucrurile să plece.

Am luat-o şi eu la fugă spre oraş şi mi-am recăpătat calmul abia după ce am ajuns pe străzi, întâlnind oameni întârziaţi. Am sunat la uşa unui hotel unde eram cunoscut. Îmi scuturasem cu mâinile praful de pe haine. Am spus că-mi pierdusem legătura de chei, în care se afla şi cea de la grădina de zarzavat, unde servitorii mei dormeau într-o casă izolată, dincolo de zidul de incintă ce îmi proteja fructele şi legumele de vizitele hoţilor.

M-am urcat în pat şi mi-am tras pătura până la ochi. Dar n-am putut să dorm şi am aşteptat să se facă ziuă, ascultându-mi bătăile inimii. Dădusem dispoziţie ca oamenii mei să fie anunţaţi de cum se crăpa de ziuă şi valetul mi-a bătut la uşă la şapte dimineaţa.

Părea foarte tulburat.

— Azi-noapte s-a întâmplat o mare nenorocire, domnule, mi-a spus el.

— Ce anume?

— Cineva i-a furat domnului tot mobilierul, tot, tot, până la cele mai mici obiecte.

Vestea asta mi-a făcut plăcere. De ce? Cine ştie? Eram foarte stăpân pe mine, sigur că voi ascunde, că nu voi spune nimănui ce văzusem, că voi îngropa în străfundul meu totul ca pe un secret înspăimântător. Am răspuns:

— Înseamnă că aceleaşi persoane mi-au furat şi cheile. Trebuie anunţată imediat poliţia. Mă scol şi vin în câteva minute.

Ancheta a durat cinci luni. Nu s-a descoperit nimic, nu a fost găsit nici cel mai mic bibelou, nici cea mai mică urmă a hoţilor. Drace! Dacă aş fi spus ce ştiam! Dacă aş fi spus… m-ar fi închis pe mine, nu pe hoţi, ci pe omul care putuse să vadă aşa ceva.

Da, am ştiut să tac! Dar nu mi-am remobilat casa. Era inutil. Tărăşenia s-ar fi repetat. Nu voiam să mai intru în ea. N-am mai intrat. N-am mai revăzut-o.

Am venit la Paris, la hotel, şi am consultat câţiva medici în privinţa stării mele nervoase, care mă îngrijora foarte mult din acea noapte penibilă. M-au îndemnat să călătoresc. Le-am urmat sfatul.

II

Am început cu o excursie în Italia. Soarele mi-a făcut bine. Timp de şase luni, am rătăcit de la Genova la Veneţia, de la Veneţia la Florenţa, de la Florenţa la Roma, de la Roma la Napoli. Apoi am vizitat Sicilia, ţinut admirabil prin natura şi monumentele lui, relicve lăsate de greci şi de normanzi. Am trecut în Africa, am străbătut netulburat acel mare deşert galben şi liniştit, unde rătăcesc cămile, gazele şi arabi vagabonzi, unde, în aerul uşor şi transparent, nu pluteşte niciun freamăt nici ziua, nici noaptea.

M-am întors în Franţa prin Marsilia şi, în pofida veseliei provensale, lumina mai slabă a cerului m-a întristat. Revenind pe continent, am avut impresia ciudată a unui bolnav care se crede vindecat şi pe care o durere înăbuşită îl anunţă că focarul răului nu s-a stins.

Apoi m-am întors la Paris. După o lună, m-am plictisit. Era toamnă şi, înainte să vină iarna, am vrut să fac o excursie prin Normandia, pe care n-o cunoşteam.

Bineînţeles, am început cu Rouen şi, timp de opt zile, am rătăcit distrat, fermecat, entuziasmat în acest oraş al Evului Mediu, în acest surprinzător muzeu de monumente gotice extraordinare.

Într-o după-amiază, pe la ora patru, pe când pătrundeam pe o stradă incredibilă, unde curge o apă neagră precum cerneala, numită Robec, atenţia, fixată asupra înfăţişării bizare şi străvechi a caselor, mi-a fost atrasă deodată de câteva prăvălii cu lucruri de ocazie, care se înşirau una după alta.

Ah, îşi aleseseră bine locul acei traficanţi ignobili de vechituri, pe străduţa ciudată de deasupra acelui curs de apă sinistru, sub acoperişuri ascuţite din ţiglă şi ardezie pe care scârţâiau încă giruetele trecutului!

În fundul magazinelor întunecoase se vedeau înghesuite cufere cu capac bombat sculptate, obiecte din ceramică de Rouen, Nevers, Moustiers, statui

pictate, altele din stejar, crucifixuri, Fecioare, sfinţi, ornamente bisericeşti, patrafire, alte veşminte preoţeşti, chiar şi potire sfinte şi o veche casetă în care se păstra ostia, din lemn aurit, părăsită acum de Dumnezeu. Ce ciudate erau grotele astea în acele case înalte, în acele case mari, pline din pivniţă până în pod de obiecte de tot felul, a căror existenţă părea sfârşită, care supravieţuiau posesorilor lor naturali, secolului lor, timpului lor, modei lor, ca să fie cumpărate, drept curiozităţi, de noile generaţii.

Dragostea mea pentru bibelouri se redeştepta în acea cetate de anticari. Intram dintr-o prăvălie în alta, traversând din doi paşi punţile din patru scânduri putrede de peste curentul urât mirositor al micului curs de apă.

Dumnezeule mare! Ce şoc! Unul dintre cele mai frumoase şifoniere ale mele mi-a apărut la marginea unei bolţi pline de obiecte, care semăna cu intrarea în catacombele unui cimitir de mobile vechi. M-am apropiat tremurând din tot corpul, tremurând atât de rău, încât nu îndrăzneam să-l ating. Am întins mâna, am ezitat. Era totuşi el: un şifonier Louis XIII unic, uşor de recunoscut pentru oricine îl putuse vedea o dată. Aruncându-mi deodată privirea puţin mai departe, spre adâncurile mai întunecoase ale acelei galerii, am zărit trei dintre fotoliile mele frumos tapiţate, apoi, şi mai departe, cele două mese Henri II, atât de rare, încât unii veneau de la Paris special să le vadă.

Închipuiţi-vă! Închipuiţi-vă ce era în sufletul meu!

Şi am păşit înainte, îngheţat, agonizând de emoţie, dar am înaintat, pentru că sunt curajos, am înaintat aşa cum un cavaler din epocile tenebroase pătrundea într-un loc aflat în puterea vrăjitoriei. Regăseam, pe măsură ce înaintam, tot ce-mi aparţinuse: lustrele, cărţile, tablourile, stofele, armele, totul, mai puţin biroul plin de scrisori, pe care nu l-am zărit.

Mergeam înainte, coborând în galerii întunecoase, ca să urc apoi la etaje. Eram singur. Strigam, dar nu-mi răspundea nimeni. Eram singur; nu se afla nimeni în casa aceea vastă şi întortocheată ca un labirint.

S-a făcut noapte şi a trebuit să mă aşez, în întuneric, pe unul dintre scaunele mele, pentru că nu voiam să plec de acolo. Din când în când, strigam:

— Hei! Hei! E cineva aici?

Mă aflam acolo de mai bine de o oră când am auzit paşi, paşi uşori, lenţi, nu ştiu unde. A fost cât pe ce să fug, dar, luându-mi inima în dinţi, am strigat din nou şi am zărit o luminiţă în camera vecină.

— Cine e acolo? a întrebat o voce.

Am răspuns:

— Un cumpărător.

Mi s-a răspuns:

— E o oră foarte târzie ca să intri aşa în prăvălii.

Am insistat:

— Vă aştept de mai bine de o oră.

— Nu puteţi veni mâine?

— Mâine plec din Rouen.

Eu nu îndrăzneam să înaintez, iar el nu-şi făcea apariţia. Vedeam licărirea lumânării care lumina o tapiserie, pe care doi îngeri zburau deasupra morţilor de pe un câmp de bătălie. Şi aceea era tot a mea. Am întrebat:

— Ce faceţi? Veniţi?

A răspuns:

— Vă aştept.

M-am ridicat şi m-am îndreptat spre el.

În mijlocul unei încăperi mari, se afla un bărbat foarte mic de statură, mic şi foarte gras, gras ca un adevărat fenomen, un fenomen hidos.

Avea o barbă rară, cu fire de păr inegale, rare şi gălbui, dar niciun fir de păr pe cap! Niciun fir! Fiindcă ţinea lumânarea ridicată ca să mă vadă, capul lui mi-a apărut ca o mică lună în acea vastă încăpere plină de mobilă veche. Faţa îi era ridată şi buhăită, ochii, aproape imposibil de distins.

M-am tocmit cu el pentru trei scaune care erau ale mele şi am plătit pe loc o sumă mare, dându-i numărul apartamentului meu de la hotel. Trebuiau să fie livrate a doua zi înainte de ora nouă.

Apoi am plecat. M-a condus până la uşă cu multă amabilitate.

M-am dus apoi la comisariatul central al poliţiei, unde am povestit totul despre furtul mobilierului meu şi despre descoperirea pe care o făcusem.

Comisarul a cerut pe loc informaţii prin telegraf Parchetului care se ocupase de acest caz de furt, rugându-mă să aştept răspunsul. După o oră, a sosit un răspuns cât se poate de satisfăcător pentru mine.

— Voi da dispoziţie să fie arestat acest om şi îl voi interoga imediat, mi-a spus comisarul. Mi-e teamă să nu fi bănuit ceva şi să încerce să ascundă ce vă aparţine. Puteţi să mergeţi la masă şi să vă întoarceţi peste două ore. Îl voi avea aici şi îl voi supune unui nou interogatoriu în faţa dumneavoastră.

— Cum să nu, domnule. Vă mulţumesc din toată inima.

M-am dus să iau masa la hotel şi am mâncat mai bine decât aş fi crezut. Eram destul de mulţumit. Hoţul fusese prins.

Două ore mai târziu, m-am întors la comisarul care mă aştepta.

— Să ştiţi, domnule, că n-am dat de omul dumneavoastră, mi-a spus el când m-a zărit. Agenţii mei n-au putut să pună mâna pe el.

Ah, am simţit că leşin!

— Dar… Aţi găsit casa? am întrebat.

— Bineînţeles. Va fi supravegheată şi păzită până la întoarcerea lui. El însă a dispărut.

— A dispărut?

— Da. În general, îşi petrece serile la vecina lui, care se ocupă tot cu vechiturile, o hârcă ciudată, văduva Bidoin. Nu l-a văzut în seara asta şi nu poate să dea nicio informaţie despre el. Trebuie să aşteptăm până mâine.

Am plecat. Ah, cât de sinistre, de tulburătoare şi de bântuite mi s-au părut străzile din Rouen!

Am dormit prost, chinuit de coşmaruri.

Vrând să nu par prea îngrijorat sau grăbit, am aşteptat până a doua zi la zece ca să mă duc la poliţie.

Negustorul nu-şi făcuse apariţia. Magazinul lui era închis.

Comisarul mi-a spus:

— Am făcut toate demersurile necesare. Parchetul a fost informat. Ne vom duce împreună la prăvălie, voi cere să fie deschisă uşa şi îmi veţi arăta tot ce e al dumneavoastră.

Ne-am deplasat cu un cupeu. În faţa prăvăliei ne aşteptau câţiva agenţi împreună cu un lăcătuş. Uşa a fost deschisă.

Când am intrat, n-am mai zărit nici şifonierul, nici fotoliile, nici mesele, nici nimic, nimic din mobilele casei mele, dar nimic, deşi, cu o seară în urmă, nu puteam să fac un pas fără să dau de un obiect de-al meu.

Comisarul, surprins, m-a privit întâi cu neîncredere.

— Dumnezeule, domnule, dispariţia acestor mobile coincide în mod ciudat cu cea a negustorului! i-am spus.

A zâmbit.

— Adevărat! Aţi greşit ieri când aţi cumpărat şi plătit propria mobilă. Probabil că asta i-a atras atenţia.

A continuat:

— Mi se pare de neînţeles cum toate locurile ocupate de mobilele mele sunt acum pline cu altele.

— O! A avut la dispoziţie toată noaptea şi a fost ajutat probabil de complici, a răspuns comisarul. Casa asta e posibil să comunice cu cele ale vecinilor. Nu vă fie teamă, domnule, mă voi ocupa foarte activ de acest caz. Îl vom prinde curând pe tâlharul acesta, pentru că îi supraveghem bârlogul.

……………………………………………………………………

Ah! Inima, inima, biata mea inimă, cum mai bătea!

……………………………………………………………………

Am rămas cincisprezece zile la Rouen. Omul nu şi-a mai făcut apariţia. Cine ar fi putut, zău aşa, să-i stingherească mişcările sau să-l surprindă pe

acel om?

Dar, în cea de-a şaisprezecea zi, am primit, în cursul dimineţii, de la grădinarul meu, cel care îmi păzea casa jefuită şi rămasă goală, o scrisoare ciudată:

> Domnule,
>
> Am onoarea să-l informez pe domnul că, noaptea trecută, s-a întâmplat ceva ce nu înţelege nimeni, nici măcar poliţia. Toate mobilele s-au întors, fără nicio excepţie, toate, până la cele mai mici obiecte. Casa arată acum aşa cum fusese înaintea furtului. Să-ţi pierzi minţile, nu alta! Totul s-a petrecut în noaptea de vineri spre sâmbătă. Drumurile arată ca şi cum totul ar fi fost târât de la barieră la uşă. Aşa erau şi în ziua dispariţiei.
>
> Îl aşteptăm pe domnul, al cărui umil servitor sunt.
>
> Raudin, Philippe

A! Nu, nu şi iar nu! N-o să mă mai întorc acolo!

I-am dus scrisoarea comisarului de la Rouen.

— E o restituire foarte abilă, a spus el. Să ne facem că plouă. Punem noi mâna pe el.

……………………………………………………………………

Dar nu l-au prins. Nu. Nu l-au prins, iar acum mi-e frică de el, ca şi cum ar fi o fiară sălbatică, ce aleargă după mine.

Imposibil de găsit! Monstrul acesta cu capul ca o lună e imposibil de găsit! Nu va fi prins niciodată. Nu se va întoarce acasă. Ce-i pasă lui! Numai eu pot să-l întâlnesc, dar nu vreau.

Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!

Şi dacă revine, dacă intră în prăvălia lui, cine va putea dovedi că mobilele mele erau acolo? Nu există împotriva lui decât mărturia mea, şi simt clar că devine suspectă.

Ah, acest mod de a trăi nu mai era posibil! Şi nu puteam să păstrez secretul a ceea ce văzusem. Nu puteam să continui să trăiesc ca toată lumea cu teama că astfel de lucruri se vor repeta.

Am venit la medicul care conduce această casă de sănătate şi i-am povestit totul.

După ce mi-a pus multe întrebări, mi-a spus:

— Aţi fi de acord, domnule, să staţi un timp aici?

— Cu mare plăcere, domnule.

— Sunteţi înstărit?

— Da, domnule.

— Doriţi un pavilion izolat?

— Da, domnule.

— Aţi vrea să primiţi prieteni?

— Nu, domnule, pe nimeni. Omul de la Rouen ar putea îndrăzni, din răzbunare, să mă urmărească până aici.

……………………………………………………………

Şi sunt singur, singur cuc, de trei luni. Sunt aproape liniştit. N-am decât o teamă… Dacă negustorul de vechituri şi-ar pierde minţile… şi dacă ar fi adus la acest azil… Nici închisorile nu sunt sigure…

6 aprilie 1890

1. Operă în patru acte a compozitorului francez Ernest Reyer (1823-1909) (n.t.).